Jean Paul SARTRE

HEPİMİZ KATİLİZ

Sömürgecilik Bir Sistemdir

Jean Paul SARTRE HEPİMİZ KATİLİZ

BELGE YAYINLARI: 219

HEPİMİZ KATİLİZ

Jean Paul Sartre 21 Haziran 1905'te Paris'te doğdu. 1943 yılında felsefi başyapıtı *Varlık ve Hiçlik*'in yayınlanmasından sonra egzistansiyalizmin en önemli temsilcisi ve 20. yüzyılın en etkili düşünürlerinden biri oldu. Tiyatro yapıtları, romanları, öyküleri ve denemeleri ile dünya çapında tanındı. Her türlü koşul altında insani angajeliği seçmesi, yani insandan yana olması ile, özellikle Cezayir Savaşı ve ABD'nin Vietnam Savaşı sırasında adeta, dünyanın vicdanı olmayı üstlendi. 1964 yılında kendisine verilen Nobel Edebiyat ödülünü kabul etmedi. 13 Nisan 1980'de Paris'te öldü.

"Hepimiz Katiliz", Sartre'ın Cezayir Savaşı (1954-1962) sırasında kaleme aldığı, sömürgeciliği ve yeni sömürgecilik yanında, işkenceyi, kirli savaş yöntemlerini yargıladığı, yazılarını biraraya getiriyor.

Sartre, Fransız demokrasisinin ancak FLN'nin doğrudan desteklenmesi ile kurtulabileceğini savunuyordu. Bundan dolayı diğer aydınlarla birlikte Sartre hakkında da ceza davası açılması istendi. Sömürgeciliğin devamını savunan gizli askeri örgüt, *Organisation de l'Armée Secrète* tarafından evi iki kez bombalandı. Ama haklı çıkan Sartre oldu.

BELGE YAYINLARI: 219
Birinci Baskı: Nisan 1995

Fransızca basım:
Situations, V Gallimard, Paris 1964
Les ecrits de Sartre, Gallimard, Paris 1970
Almanca basım:
Wir sind alle Mörder, Rowohlt,
Reinbek bei Hamburg, 1988

Hepimiz Katiliz / Dizgi: Stüdyo Mac / Baskı: Gülen Ofset / Cilt: Güven Mücellithanesi / Kapak: Yusuf Aslan / Kapak Baskı / Orhan Ofset / BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK: Divanyolu Cad. Işık Sok. Ali Faik Han Kat 3 Daire 5 Sultanahmet - İSTANBUL
Tel: (212) 516 81 98 Fax: (212) 638 34 58

Jean Paul Sartre

HEPİMİZ KATİLİZ

Sömürgecilik Bir Sistemdir

Türkçesi
Süheyla N. KAYA

İÇİNDEKİLER

Önsöz/RagıpZarakolu 7
Sömürgecilik Bir Sistemdir 15
"Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen" (Albert Memmi 31
"Harikasınız" 37
Hepimiz Katiliz 44
Bir Zafer: Henri Alleg'in "Sorgu"su Üzerine 47
İktidar Adayı 6
Horgörü Anayasası 71
Bir Kral İsteyen Kurbağalar 79
Cezayir Kurtuluş Cephesi ve Fransız Solunun Milliyetçiliği Üzerine 103
Cezayir Savaşında İtaatsizlik Hakkı Üzerine Açıklama (121'ler Manifestosu) 111
Askeri Mahkemeye Mektup 115
Referandumun Analizi 119
Uyurgezer 130
Fanon'un "Yeryüzünün Lanetlileri"ne Önsöz 135

Önsöz

*"**Hepimiz Katiliz**", Jean Paul Sartre'ın 1954 ile 1962 yılları arasında yoğunlaşan Cezayir Savaşı sırasında yazdığı yazıları biraraya getiriyor. Aslında bu hayli gecikmiş bir görev. Çünkü Sartre, özellikle 60'lı yıllarda Türkiye entelijansyasının idolü olmuş, neredeyse 60 kuşağına damgasını vurmuş bir yazar. Öte yandan Sartre'ın 1979'lerin başlarında Fransız devletince yasaklanan devrimci sol bir derginin yazılışleri müdürlüğünü üstlenerek, Paris sokaklarında bilfiil satması, böylelikle bu dergi üstündeki yasağın kalkmasını sağlaması çok dile getirilmiş bir örnektir. Ama örneğin Sartre'ın bir Fransız sömürgeciliğine karşı yürütülen Cezayir Kurtuluş Savaşı yanında net tavır alışı nedense "çok geç", ancak 90'ların başlarında farkedilmiştir. Bu örneğin "farkedilişi", bizim politikacıları da etkilemiş olmalı ki, Kürt sorununda tavır alan Yaşar Kemal hakkında, de Gaulle'ün Sartre için "o Fransadır" demesi gibi, bizzat devlet başkanı Demirel, hükümet sözcüsü Aktuna "Yaşar Kemal Türkiyedir" değerlendirmesinde bulunmuşlardır. Tabi politikacılar bile, inanmadan böylesi sözler ederken, bazı "aydınlarımızın" Yaşar Kemal'i resmi bir söylemle eleştirmeleri ise aydın dünyamızın garabetlerinden biridir. Bu olay, sömürgecilik karşısında, öncelikle kendi ülkesinin sömürgeciliği karşısında net tavır alan Sartre'ın aydınlarımızın bilinç altında yarattığı bir rahatsızlığı yansıtmaktadır. Çünkü nasıl Cezayir biraz da Fransa'nın "Kürdistan'ı" ise, Türkiye'nin de bir "Cezayir'i" vardır*

Politikacılarımızın "Yaşar Kemal"i "Türkiye" ile eşlendirme konusunda gösterdikleri "cesaret", bakalım Kürt sorununun çözümünde atılacak cesur adımlarla bütünleşecek mi? Bir Sartre ya da de Gaulle'e öykünmek kolay, ama farklı bir ta-

rihsel ve coğrafi bağlam içinde, onların tavrını belli, asgari tutarlılık içinde yeniden üretmek zor. Çünkü "benzemek" değil, "olmak" gerekiyor.

1954 yılında, Vietnam halkı, Dien Bien Fu savaşı ile, Fransız ordusunu asla unutamayacakları bir yenilgiye uğrattı. Bu zaferin, Fransız kolonilerinde, deprem benzeri etkileri, yankıları oldu. Nitekim Cezayir kurtuluş savaşının başlangıç tarihi de 1954'tür... Fransız sömürge ordusunda Vietnamlılara karşı savaşan bir çok Cezayirli asker, daha sonra Cezayir'in kurtuluşu için savaşacaktı. "Sömürgecilik bir sistemdir" diyen Sartre, bu sistemin sömürge insanı yanında, sömürgeciyi de nasıl çarpık bir dönüşüme uğrattığına işaret etmişti...

Bütün diğer sömürgeler arasında Cezayir'in farklı bir yeri vardı. Yüz yılı aşkın bir süredir buraya yerleşen milyonlarca Fransız, burayı "vatanları" olarak kabul ediyordu. Öte yandan, Fransız devleti açısından da Cezayir Fransa'nın "bölünmez bütünlüğünün" bir parçası idi.

Cezayir kurtuluş savaşı sırasında "şiddet"in aşırı yansımaları oldu. Fransız sömürgeciliği, 1945 yılında, yani Alman nazizminin yenilgiye uğradığı dönemde, sömürge halkları özgürlük kapısı aralanacak diye beklerken, sistemi sürdürme konusunda oldukça kararlı görünüyordu. Nitekim 1945 yılında iki sömürgede, yani Cezayir ve Madagaskar'da patlak veren bağımsızlık yanlısı gösterileri kana boğdu. Yapılan düpedüz katliamdı. Doksan bin insan öldürüldü iki ülkede. Cezayir'de yürütülen özel savaş birliklerinin adı "paraşütçüler"di. Cezayir'deki Fransız ordusu 1945 sonrasında da köy yakma, toplu kıyım, işkence, giyotinle idam gibi bir çok yönteme başvurdu. Bütün bu olanlar Fransa'da suskuyla, hiç böyle şeyler olmuyormuş gibi karşılanıyordu. Fransız basını sadece, Cezayirli "teröristlerin" Fransızlara yönelik "kanlı eylemlerini" yansıtıyordu.

1830 gibi erken bir tarihte Fransa tarafından işgal ve 1842 yılında ilhak edilen ve "beyaz" kolonların iskanına açılan Cezayir'de, yerli müslüman halkın hiç bir statüsü yoktu.

Alman nazizmi karşısında utanç verici bir teslimiyet gös-

teren Fransa, daha sonra, komünistlerin etkin biçimde katıldığı "direniş" hareketi sayesinde "onurunu kurtarmış", 1946 yılında yapılan bir referandum ile IV. Cumhuriyet dönemi başlamıştı. Bu cumhuriyet, yoğun siyasal krizlere, savaş sonrasının sol meydan okumalarına tanık oldu. Komünist Partisi ülkenin en büyük partisi ve 1947 yılında soğuk savaş başlayana dek koalisyon hükümetlerinin bir ortağı idi. Soğuk savaş yılları sırasında komünistler ülke içinde büyük bir baskılanma altına alındılar. 1946-1958 yılları arasında Fransa'da 26 hükümet kuruldu. Önce Vietnam, sonra Cezayir'de boy gösteren sömürge savaşları, zaten siyasal krizler içinde zorlanan siyasal sistemi iyice tıkadı.

1956 yılında Fransa'da Cezayir sorununun barışçıl yoldan çözümlenmesinden yana bir seçim kampanyası yürüten Guy Mollet, bir koalisyon hükümeti oluşturdu. Ordunun "direnişi" karşısında çekildi. Mendes-France hükümeti de benzer nedenlerle, "reform" programlarını uygulayamadan çekilme durumunda kaldı. Bu arada FLN önderleri, aralarında Ben Bella da olmak üzere 1956 yılında Fas'tan Tunus'a uçarken, uçakları inmeğe zorlanarak tutuklanmışlardı. FLN tutsakları "siyasal suçlu" kategorisine sokulmuyor, adli suçlu olarak, yani "cinayet" suçlusu olarak yargılanıyorlardı. Ben Bella ve arkadaşları Paris'te bir özel hapishanede tutuluyorlardı.

Siyasetin Fransa'da iyice tıkanması sonucunda, 1958 yılında bir çeşit bizdekine benzer 12 Mart olayı meydana geldi[1] Cezayir'deki Fransız ordusu ayaklanarak hükümetin çekilmesini, "Fransa'nın kurtarıcısı" kabul edilen de Gaulle'ün "göreve çağırılmasını" talep etti. Darbeciler "Paris'e yürümeye" hazırdı. İç savaş gelip kapıya dayanmıştı. Mayıs ayında hükümetin istifasını kabul eden cumhurbaşkanı René Cory,

1 Fransa'da de Gaulle'ün başa geçmesi ile sonuçlanan 1958 hareketinin, Türkiye'deki 27 Mayıs Hareketi üstündeki etkileri bence araştırmacılar açısından incelenmeye değer bir konudur. Belki askerler başlangıçta Fransız tarzı kısıtlı bir müdahaleyi amaçlamışlardı. O dönemin Anayasa tartışmaları, aydınlar arasında daha 27 Mayıs'tan önce başlamıştı ve en gözde konulardan biri yeni Fransız Anayasası idi.

de Gaulle'ü hükümeti kurmakla görevlendirdi. Fransız solu sokakta olayı protesto ediyor, polis tarafından sopadan geçiriliyordu. Acaba demokrasinin anavatanı Fransa, bir Latin Amerika ülkesine mi dönüyordu, yoksa III. Napoleon'un ruhu avdet mi etmişti?

Sonuçta olaylar belli bir takvime bağlı olarak yürür. Haziran 1958'de meclis, 6 ay süreyle ülkeyi kararnamelerle yönetmesi için de Gaulle'e yetki verir. Eylül ayında başkanlık sistemini getiren yeni anayasa halkoyuna sunulur. Ekim ayında ise V Cumhuriyet ilan edilir. 1959 Ocağında de Gaulle cumhurbaşkanı olarak göreve başlar. 1958 yazında gündemde olan bir başka konu ise, Avrupa Topluluğu sürecini başlatan Roma Antlaşmasının imzalanmasıdır. İki eski hasım, Almanya ve Fransa bu yeni birliğin temelini oluşturmaktadır. Fransa'nın klasik sömürgeciliğin köhnemiş mirasını bir an önce terketmesi, yeni sömürgeciliğin temellerini geliştirmesi gerekmektedir. Bu geçiş döneminin kilit adamı ise de Gaulle'dür.

Sömürge savaşları Fransız ekonomisini çökme eşiğine getirmişti. Enflasyon Avrupa'da rekor düzeydeydi. Bu arada parada da reform yapılarak, franktan sıfır silindi.

Cezayir savaşı gerek ekonomik, gerekse siyasal açıdan Fransa'yı bir dönüm noktasına getiren yoğun bir krize neden olmuştu. Ve Fransa bu krizden dönüşmüş bir ülke olarak çıkmayı başardı [2].

Cezayirliler bu savaş sırasında 1 milyon insanını kayıp verdi. 2.8 milyon Cezayirli toplama kamplarında tutuldu. O zamanların en gözde tümcelerinden biri, "önce ezelim, sonra anlaşalım" idi. Ne kadar aşina bir yaklaşım değil mi?

Cezayir savaşı, Fransa içindeki Cezayirlilere yönelik yoğun baskılara da neden oldu. Fransa'da yaşayan Cezayirlilerin dernekleri baskı altına alındı, liderleri sık sık tutuklandı. 1961 yı-

2 Sekiz yıl devam eden Cezayir Savaşı sırasında altı Fransız başbakanı düştü ve IV. Cumhuriyet çöktü. General de Gaulle ve V. Cumhuriyetin düşmesine de ramak kaldı. Fransa iki kez iç savaş tehlikesi ile yüzyüze geldi. 1 milyon Cezayirli, yani tüm Cezayir nüfusunun yirmide biri bu savaş sırasında can verirken, bir o kadar da Avrupalı göçmen Cezayir'i terketme durumunda kaldı.

lında Cezayirlilerin Paris'teki bir gösterisi polisin açık şiddet kullanımı ile dağıtıldı, onlarcası öldürüldü.

Fransa'da sosyalistler, aralarında Mitterand da olmak üzere, sömürge savaşlarının siyasal sorumluluğunu üstlendiler, o dönemin koalisyon hükümetlerinde yer aldılar. FLN yanında aktif tavır alan Troçkistler dışında komünistler ilk başlangıçta Cezayir savaşçılarını açık bir biçimde desteklemediler, olaya sadece dar bir "milliyetçilik" olayı olarak baktılar. Ancak savaşın son döneminde doğrudan savaşa karşı tavır alarak, sivil itaatsizlik ve kısmi grev eylemlerini destekleydiler. Cezayir Komünist Partisinin Fransız üyelerinden Henri Alleg, FLN'ye aktif destek veren bir gazeteci olarak, en ağır işkencelerden geçirildi.

Jean Paul Sartre ve sınırlı sayıda Fransız aydını ise, ilk başından itibaren bu sömürge savaşı karşısında net tavır aldılar ve Cezayir kurtuluş savaşçılarını desteklediklerini deklare ettiler.

Fransa 1961 yılında, Cezayirlilerin temsilcisi olarak, FLN ile doğrudan görüşmelere başladı. 1962 Mart'ında Fransız hükümeti ateşkesi kabul etti. Aynı yıl 3 Temmuz'da yapılan referandum sonucunda Cezayir'in bağımsızlığı ilan olundu. Ağustos ayında Cezayir geçici hükümeti yetkilerini FLN politbürosuna devretti. Eylül ayında ise Ulusal Anayasal Meclis seçimleri yapıldı. FLN lideri Ahmet Ben Bella hükümetini kurdu. Ülkede yaşayan Fransızların önemli bir bölümü Fransa'ya göç etti. 1963 Ağustos'unda yeni anayasa kabul edilerek, tek parti rejimi yaşama geçirildi. Eylül ayında ise Ben Bella devlet başkanı olarak göreve başladı. Cezayir bu sırada Afrika, Asya ve Latin Amerika kıtalarını kaplayan ulusal kurtuluş hareketlerinin sembolü gibi olmuştu [3] *Che Guevara, Nasır, Ben*

3 Cezayir Devriminin, Türkiye'de 27 Mayıs sonrası yükselen radikal bürokrat-aydın hareketlenmesi üzerinde önemli bir etkisi oldu. YÖN Dergisinde buna ilişkin bir çok değerlendirme yer almıştı. O günlerde Nasır hareketinin de sol-kemalist sivil asker aydın çevrelerde önemli bir prestiji vardı. Arap dünyasını saran milliyetçi-sosyalist politikalar 60'lar Türkiyesinde de rağbet buldu. İslamı sosyalizme entegre etme yaklaşımı ise pek cazip gelmedi.

Bella, Tito, Nehru gibi önderler, yeni bağlantısızlar hareketinin temellerini attılar. 3. Dünya hareketi 1965 yılında Cezayir'de toplanacaktı. Ancak 1965 Haziran'ında Genel Kurmay başkanı ve savunma bakanı Bumedyen bir askeri darbe ile Ben Bella'yı devirdi. Bu aynı zamanda radikalleşen bağlantısız ülkeler hareketine, "sistemce" yapılmış dolaylı ve örtülü bir müdahaye idi. FLN'nin Bumedyen önderliğindeki tek parti rejimi, bürokratik bir diktatörlüğe dönüştü. Komünistler baskı altına alındı. 1969'da Cezayir Komünist Partisi üyelerinden Henri Alleg, bu kez FLN yönetimince tutuklanıyordu. Berberi toplumu zorla araplaştırılmaya çalışıldı ve öte yandan rejimdeki "islami" vurgu güçlendirildi. Sisteme açık tek muhalefet kapısı olarak camiler kaldı. Öte yandan Cezayir devriminin tutuculaşması ve islami bir söylemi "halk desteği alma" adına tercih etmesi, islami muhalefeti meşrulaştırdı. FIS ilk başta, yoksul semtlerinde, işçi mahallelerinde kök saldı. Hiç bir gelecek ufku olmayan gençler, adeta Fransız egemenliğine direniş günlerindeki "şiddet" geleneğini yeniden canlandırdılar. Trajik bir biçimde, Cezayir Ordusunun şiddeti de, Fransız paraşütçülerinin şiddetini aratmıyordu. Bu hayli acı bir öyküydü. Eski sömürgecileri hayli keyiflendiren, "bakın sonuç işte bu oldu" dedirten bir öykü. Kimi Avrupalılar şimdi "laisizmi" savunma adına, Cezayir darbecilerini desteklerken, kimi Avrupalılar da FIS'e silah aktarmaya devam ediyorlar. Cezayir toplumu, "Yeni Dünya Düzensizliği" altında tipik bir bölünmeyi yaşıyor. Ben Bella'nın çevresindeki hareket, sayıları 5 milyonu bulan ve hak taleplerini yükselten Berberi toplumu ise, Cezayir toplumunun gerçek demokratikleşmesini savunuyorlar.

Peki, 1962'den sonra Fransa'da ne oldu diye sorabilirsiniz. Fransız özel savaşçılarına göre, Fransız ordusunun umut bağladığı de Gaulle, Fransa'ya ihanet etmişti. Onlar daha önce Cezayir halkına uyguladıkları "terörü" bu kez de, de Gaulle'e ve Sartre gibi aydınlara yönelttiler. OAS diye gizli bir örgüt kurarak suikast ve bombalama eylemlerine giriştiler; Fransız ordusuna isyan çağrıları yaptılar. Fransa kendi yarattığı "aygıtların" bedelini ödeme durumunda kaldı.

Fransız siyasetine de Gaulle ile birlikte modern bir tutuculuk egemen oldu. Ta ki 1968 olayı patlak verip, de Gaulle sayfasını kapatana dek...

Sartre, aydın olarak kendini "angaje" sayan, tavır almayı görev sayan bir geleneğin öncülerindendi. Sartre, Nazi işgaline karşı Direniş hareketi içinde yer aldı. Komünistlerle dalgalı ilişkisi olan Sartre, onların ideallerini meşru ve haklı bulurken, real politikaları karşısında ise eleştirel bir tavır aldı. Komünistler ise onun zaman zaman barış hareketinin olumlu bir destekçisi olarak görürken, zaman zaman da eleştirilerini bir "burjuva" aydınının "tutarsızlıkları" diye niteleldiler.

Sartre 1968 hareketini gönülden destekledi. Daha sonra radikal Fransız solunun kendini ifade etme hakkını savundu. Vietnam savaşı sırasında ABD hükümetini yargılayan Russel Mahkemesinin öncülerinden biri oldu. Ama aynı Sartre, Vietnam'dan kaçan mültecilere sahip çıkan inisiyatifin içinde de yer aldı. Sartre'ın tavrı her zaman etik bir ağırlık taşıdı, ütopyalardan yana oldu, angajeliği içerdi. Foucault ve bir çok Fransız aydını, 1968 sonrası dönemde, anti otoriter, iktidar karşıtı çıkışların yanında Sartre ile birlikte tavır almayı önemsedi.

Sartre'ın Cezayir savaşı ile ilgili yazıları, biz Türkiye aydınları için ayrı bir uyarıcı önem taşıyor. Etik bir tavır geliştirmenin zorunluluğunu sergiliyor. Sartre'ın onuru Fransa'dan önce "kendi" onuru idi, ülkesi bu tavırdan dolayı kendisine pay çıkarsın ya da çıkarmasın...

"Aydın onuru", Türkiye aydınının önünde, gecikmiş bir görev olarak halâ duruyor...

Ragıp Zarakolu

Sömürgecilik Bir Sistemdir [1]

Sizi, "yeni sömürgecilik aldatmacası" denebilecek şeye karşı uyarmak isterim.

Yeni-sömürgeciler, iyi sömürgecilerin ve çok kötü sömürgecilerin varolduğunu düşünürler. Kötü sömürgecilerin işlediği suçlar nedeniyle sömürgelerin durumu kötüleşmiştir.

Aldatmaca şurada yatmaktadır: sizi alır Cezayir'de gezdirirler, halkın içinde bulunduğu korkunç sefaleti gönüllü olarak gösterirler, kötü sömürgecilerin müslümanları nasıl aşağıladıklarını anlatır ve eklerler: "Ve bu nedenle en iyi Cezayirliler silaha sarıldılar: artık dayanamıyorlardı. "Eğer gezi beceriyle düzenlendiyse şu inançlarla geri dönersiniz:

1- Cezayir sorunu, ilk planda, ekonomik bir sorundur. Söz konusu olan iyi düşünülmüş reformlarla dokuz milyon insana ekmek verebilmektir.

2- Cezayir sorunu, ikinci planda, sosyal bir sorundur: doktor ve okul sayısı artırılmalıdır.

3- Cezayir sorunu, nihayet, psikolojik bir sorundur: De Man'ı ve onun işçi sınıfının "aşağılık kompleksi"ne [2] ilişkin söylediklerini anımsayacaksınız. De Man bununla "yerlilerin karakteri"ne ilişkin de bir anahtar sunmuş oluyordu: kötü muamele gören, kötü beslenen, okuma yazma bilmeyen Cezayirli, efendilerine karşı aşağılık kompleksi duymaktadır. Eğer bu üç faktöre etkide bulunulursa, bu kompleksi hafifletmek olanaklıdır: Yeterli yiyeceğe ve işe sahip olur, okuma yazma öğrenirse, alt-insan olmaktan utanmak zorunda kalmayacak ve bizler de eski Fransız-Arap kardeşliğine yeniden kavuşacağız.

Fakat, herşeyden önce, buraya politika karıştırmamamız gerekir. Politika soyut bir şeydir. Eğer insan açlıktan ölüyorsa, seçim

1 27 Ocak 1956'da yapılan Cezayir Savaşı karşıtı bir toplantıda konuşma. (Yayıncının notu.)

2 Henri de Man, **Sosyalizmin Psikolojisi Üzerine**. (Yayıncının notu.)

hakkının ona ne yararı olabilir? Serbest seçimler, anayasa yapıcı meclis, Cezayir'in bağımsızlığı gibi şeylerle karşımıza çıkanlar, sorunu sadece karıştıran provakatörler ve fesatçılardır.

İşte bu tür argümanlar ileri sürülmektedir. FLN liderlerinin verdiği yanıt ise şöyle olmuştur:

"Eğer Fransız süngüleri altında mutlu olsaydık bile yine savaşırdık." Haklılar. Ve daha da ileri gitmek gerekir: Fransız süngüleri altında sadece mutsuz olunabilir. Cezayirlilerin çoğunluğunun dayanılmaz bir sefalet içinde yaşadıkları doğru; fakat gerekli reformların, Fransa Cezayir'de egemenliğini koruma'yı amaçladığı sürece, ne iyi sömürgeciler tarafından, ne de "anayurt" tarafından uygulanamayacağı da bir gerçektir.

Cezayir halkı, özgürlüğünü elde ettiğinde bu reformları kendisi gerçekleştirecektir.

Çünkü sömürge egemenliği, ne bir rastlantılar oyunu, ne de binlerce bireysel girişimin istatistik sonucudur. Sömürgecilik, 19. yüzyıl ortalarında kurulan, 1880 dolaylarında ürünlerini vermeye başlayan, Birinci Dünya Savaşından sonra çöküş dönemine giren ve bugün sömürgeci ulusa karşı yönelmiş bir sistemdir.

Ne yazık ki sizlere göstermek istediğim Cezayir örneği, bu sistemin en belirgin ve dikkat çekici örneğidir. Sömürgeciliğin şiddetini, onda içerili olan zorunluluğu ve bunun bizi, nasıl bugün bulunduğumuz yere getirmek zorunda olduğunu ve bu şeytan dönencesi içinde doğan en temiz niyetin bile, nasıl doğduğu gibi yokolduğunu anlatmak istiyorum sizlere.

Çünkü, bir iyi sömürgecilerin, bir de diğerlerinin, yani kötü sömürgecilerin olduğu doğru değildir. Sadece sömürgeciler [3] vardır, hepsi bu. Eğer bunu kavrarsak, Cezayirlilerin bu ekonomik, sosyal ve politik sisteme karşı neden önce politik mücadeleye başladıklarını ve gerek onların kurtuluşunun, gerekse de Fransa'nın kurtuluşunun neden sadece sömürgeciliğin yıkılmasından doğabileceğini anlarız.

Sistem kendi kendine kurulmadı. Temmuz Monarşisi ve İkinci Cumhuriyet fethedilmiş Cezayirle ne yapacağını pek bilmiyordu.

Niyetleri, Cezayir'i bir yerleşim sömürgesine dönüştürmekti. Bugeaud, Romalılar örneğine benzeyen bir sömürgeleştirme planlı-

3 Sistemin hem kurbanı, hem de kazanç sağlayanı olan küçük memurları ve Avrupalı işçileri sömürgecilere dahil etmiyorum.

yordu. Afrika ordusunun terhis edilen erlerine büyük çiftlikler verilecekti. Bu girişim sürdürülmedi.

Daha sonra Avrupa ülkelerinin fazla nüfusu, Fransa ve Ispanya'nın en yoksul köylüleri Afrika'ya sürülmek istendi; bu "ayaktakımı" için Cezayir, Constantin ve Uran kentleri çevresinde köyler kurulmuştu. Bunların çoğunluğu hastalıklar sonucunda kırıldılar.

1848 yılının Haziran ayından sonra varlıkları "düzen güçleri"ni huzursuz eden işsiz işçiler Cezayir'e yerleştirilmeye, daha doğrusu zorla gönderilmeye çalışıldı. Gönderilen 20 000 işçinin çoğu ateşli hastalıklar ve koleradan öldü, kalanlar Fransa'ya dönmeyi başardılar.

Sömürgeci girişim böylece duraksamış oldu: İkinci İmparatorluk sırasında ise endüstriyel ve ekonomik yayılmaya uygun olarak yeniden biçim aldı. Birbiri ardına büyük şirketler kuruldu:

1863: Société de Crédit Francier Colonial et de Banque;
1865: Société Marseillaise de Crédit;
Compagnie des Minerais de fer de Mokta;
Société Générale des Transports maritimes à vapeur.

Bu kez sömürgeci olan kapitalizmin kendisidir. Bu yeni-sömürgeciliğin teorisyeni ise Jules Ferry olmuştur:

"Sürekli sermaye fazlası olan ve önemli miktarda sermaye ihracı yapan Fransa için, sömürge sorununu bu açıdan değerlendirmek yararlıdır. Sömürge sorunu, endüstrisinin niteliği gereği, büyük boyutlu ihracata gereksinimi olan bizim gibi ülkeler için, asli bir sorun, yani pazar sorunudur... Nerede politik bir egemenlik varsa, orada ürünlerin egemenliği, ekonomik egemenlik de vardır."

Gördüğünüz gibi, sömürgeci emperyalizmi ilk tanımlayan Lenin değil, Üçüncü Cumhuriyetin "büyük şahsiyet"i Jules Ferry olmuştur.

Ve yine gördüğünüz gibi, bu bakan, 1956 yılının "fellahları"yla aynı düşüncededir: "Önce politika!" diye ilan eder, ki fellahlar üç çeyrek yüzyıl sonra sömürgecilere karşı tam da bunu uygulamaktadırlar.

Önce direnişler kırılacak, kadrolar yokedilecek, yenilgiye uğratılacak, terörize edilecek ve ancak bundan sonra ekonomik sistem kurulacaktır.

Nedir sorun? Sorun, bağımlı kılınmış ülkelerde endüstriler kurmak mıdır? Kesinlikle değil: Fransa'nın "fazla" sermayesi geri

kalmış ülkelere yatırılmıyor: çünkü bu durumda rantabilite sağlanamayacak, karların gerçekleşmesi uzun zaman alacaktır; önce her şeyin kurulması, geliştirilmesi gerekir. Bütün bunlar gerçekleşse bile, anayurdun üretimi için hiç yoktan rekabet yaratmanın neresi iyidir? Ferry açıkca söylüyor: Sermaye Fransa'da kalacak, mamul maddeleri sömürgeleştirilmiş ülkelere satılacak yeni endüstrilere yatırılacak. Bunun doğrudan sonucu 1884 gümrük birliğiydi. Bu birlik hala yürürlüktedir: Bu, uluslararası pazarda, fiyatları yüksek olduğu için engellenen Fransız endüstrisine Cezayir pazarında tekel güvencesi sağlamaktaydı.

Peki ama bu yeni endüstri ürünlerini kime satmayı düşünüyordu? Cezayirlilere mi? Olanaksız: Cezayirliler gerekli parayı nereden bulacaklardı? Bu sömürgeci emperyalizme ek olarak sömürgelerde alım gücü yaratılacaktı. Her türlü ayrıcalıktan yararlanacak ve potansiyel alıcılar haline getirilecek olan elbette sömürgecilerdi. Yeni yerleşimci, öncelikle yeni pazarlar arayan bir kapitalizm tarafından yoktan varedilen yapay bir alıcıdır.

Daha 1900 yılında Peyerimhoff "resmi" sömürgeciliğin bu yeni özelliğini vurgulamaktaydı:

"Sömürgecinin mülkiyeti sömürgeciye doğrudan, ya da dolaylı olarak devlet tarafından, parasız olarak verilmiştir, ya da o, hergün devletin çevresinde ayrıcalıkların dağıtıldığını görmüştür; hükümet, onun gözü önünde, bireysel çıkarlara, daha eski ve ekonomik olarak bütünleşmiş ülkelerde devletin yapabileceğinden hissedilir ölçüde daha büyük fedakarlıklarda bulunmuştur."

Burada sömürgesel iki yanlılığın diğer yanı bütün şiddetiyle belirmektedir: Sömürgeci alıcı olabilmek için satıcı olmak zorundadır. Kime satacaktır? Anayurttaki Fransızlara. Ve eğer bulunduğu yerde endüstri yoksa ne satabilir? Gıda maddesi ve hammadde. Bundan sonra, bakan Ferry ve teorisyen Leroy-Beaulieau'nin koruması altında sömürge statüsü kurulur.

Peki devletin sömürgeciye, tanrılarla ihracatçıların bu gözbebeğine "feda" ettikleri nelerdir? Yanıt basit: Devlet sömürgeciye müslümanların mülklerini feda etmiştir.

Zira, sömürgeliştirilmiş ülkenin doğa ürünlerinin topraktan yetiştiği, toprağın ise "yerli" halka ait olduğu doğrudur. Pek fazla nüfus yoğunluğuna sahip olmayan, büyük miktarda tarıma açılmamış toprakların bulunduğu bazı bölgelerde soygun daha az göze batar:

görülen sadece askeri işgal ve zorunlu çalışmadır. Fakat Fransız askerleri geldiğinde Cezayir'de bütün verimli topraklar işlenmişti. Demek ki toprakların ekime "açılması" denen şey, bir yüzyıl boyunca süren yerlilerin soyulmasına dayanmaktaydı. Cezayir tarihi, Avrupalıların toprak mülkünün, Cezayirlilerin toprakları hesabına giderek daha yoğunlaşmasının tarihidir.

Bütün yollar mübahtı.

Başlangıçta en ufak direnişten mülksüzleştirmek, ya de el koymak için yararlanılırdı. Bugeaud sık sık şöyle derdi: Önemli olan toprağın iyi olmasıdır; toprağın kime ait olduğunun hiç önemi yok.

1871 isyanının büyük yararı olmuştur: yenilgiye uğrayanların elinden yüzbinlerce hektar toprak alınmıştı.

Oysa bunun yetmeyeceğinden korkulması gerekiyordu. Dayanağımız müslümanlara güzel bir armağan vermekti: başlarına medeni kanunumuzu sardık.

Peki bu kadar cömertliğin nedeni ne? Çünkü kabile mülkiyeti çoğu kez kolektif mülkiyetti ve spekülatörlere bu toprakları yavaş yavaş satın alma olanağı yaratmak için bu kollektif bütünü parçalamak istiyorlardı.

1873'te araştırma komiserleri büyük ortak toprakları bireysel toprak parçalarına dönüştürmekle görevlindirilmişlerdi. Her miras hissesi için, herkese verdikleri pay belgesi hazırlamışlardı. Bu pay belgelerinin bazıları hayaliydi: Duar Harrar'da, araştırma komiseri, 8 hektar toprak üzerinde 55 pay sahibi saptamıştı.

Bunlardan birine rüşvet vermek yetiyordu; rüşveti alan toprağın bölüşülmesini talep etmekteydi. Son derece karmaşık olan Fransız muhakeme usulü bütün pay sahiplerini mahvetmişti ve Avrupalı spekülatörler bütün bu parçaları bir dilim ekmek fiyatına almışlardı.

Toprakların temerküzü ve makineleşme sonucunda mahvolan yoksul köylülerin tarlalarını satmaları ve kent proleteryasına katılmaları elbette bizde de olmuştur: Fakat yine de burada, insanlar kelimenin tam anlamıyla soyulmaksızın, kapitalizmin acımasız yasası işlemişti. Cezayir'de müslümanlara, kasıtlı olarak, utanmazca yabancı bir hukuk dayatılmıştı, çünkü bu hukukun onlara uygun olmadığı, Cezayir toplumunun iç yapılarını yokedeceği biliniyordu. Operasyon 20. yüzyılda, ekonomik bir yasanın kör zorunluluğuyla sürdürüldüyse eğer, bunun nedeni, Fransız devletinin, feodal bir ta-

rım ülkesinde, kapitalist liberalizmin yaşam koşullarını yapay ve vahşi biçimde yaratmış olmasıdır. Ne var ki bu, daha kısa süre önce Ulusal Mecliste bazı konuşmacıların, hukukumuzun Cezayirlilere zorla kabul ettirilmesini "Fransız uygarlığının iyiliklerinden biri" olarak övmelerine engel olmamıştır.

İşte bu operasyonun sonuçları:

1850'de sömürgeciler 115 000 hektar toprağa sahiplerdi. 1900'de bu 1 600 000 hektar, 1950'de ise 2 703 000 hektardı.

Bugün 2 703 000 hektar, Avrupalı toprak sahiplerine ait. Fransız devleti "beylik topraklar" olarak adlandırılan 11 milyon hektar toprağa sahiptir; Cezayirlilere 7 milyon hektar bırakılmıştır. Kısaca Cezayirlilerin topraklarının üçte ikisini yitirmesine bir yüzyıl yetmiştir. Üstelik yoğunlaşma yasası, kısmen Avrupalı küçük toprak sahiplerine karşı da etkili olmuştur. Bugün 6000 büyük toprak sahibinin brüt geliri 12 milyonun üzerindedir; bazıları milyar sınırına ulaşır. Sömürge sistemi yerleşmiştir: Fransız devleti, sömürgecilere, anayurdun endüstriyel ürünlerini satma olanağı tanıyan alım gücü sağlamak için Arapların topraklarını bırakır ve sömürgeciler, anayurt pazarlarına bu gaspedilen ülkenin ürünlerini satarlar.

Bu andan sonra sistem kendiliğinden güçlenir; bir daire içinde döner; biz, sistemin bütün etkilerini göstereceğiz ve giderek daha acımasızlaştığını göreceğiz.

1- Toprak Fransızlaştırılarak ve parçalanarak, yerine herhangi bir şey konmadan, toplumun eski kabile yapısı yıkılmıştır. Kadroların bu imhası sistematik olarak teşvik edilmiştir: bunun nedeni, birinci planda direniş güçlerinin ortadan kaldırılması ve kolektif güçlerin yerine dağınık bireyleri koymasıdır. İkinci planda bu, işgücünü serbest kılacaktır (en azından tarım makineleşmediği sürece), ki sadece bu işgücünün varlığı nakliye giderlerini dengeleyebilir; sadece bu, anayurdun maliyet fiyatları sürekli düşen ekonomisi karşısında sömürge kuruluşlarının rantabilitesini güvence altına alabilir. Böylece sömürgecilik Cezayir halkını dev[illegible]r kır proleteryasına dönüştürmüştür. Cezayirliler için şu söylenebilirdi: Bu insanların 1830'ların insanlarından farkları yok, aynı topraklarda çalışıyorlar, sadece artık bu toprakların sahibi değil, topraklara sahip olanların kölesi haline geldiler.

2- Eğer, en azından başlangıçtaki soygun sömürgeci karakterde olmamış olsaydı, belki de tarımın makineleşmesi, Cezayirlilere, ü-

rünlerini düşük fiyatlarla satma olanağı verirdi. Fakat Cezayirliler sömürgecilerin müşterileri değiller, olamazlar. Sömürgeci, ithalatını ödeyebilmek için ihracat yapmak zorundadır: O, Fransız pazarı için üretir. Sistemin mantığı gereği, sömürgeci, yerlilerin gereksinimlerini Fransa'da yaşayan Fransızların gereksinimlerine feda etmiştir.

1927 ile 1932 yılları arasında bağcılık 173 000 hektar daha kazanmış, bunun yarısından fazlası müslümanlardan alınmıştır. Oysa müslümanlar şarap içmezler. Ellerinden alınan bu topraklara Cezayir pazarı için tahıl ekiyorlardı. Bu kez sadece toprakları gaspedebilmekle kalınmamış, bu topraklara asma kütüğü ekerek, Cezayir halkının elinden, temel gıda maddesi de alınmıştı. En verimli topraklardan koparılıp alınmış ve sadece bağcılığa ayrılmış yarım milyon hektar, müslüman kitleler için ürün vermez ve esasen kayıp topraklardır.

Peki, müslümanların gıda maddesi satan bütün dükkanlarında bulunan narenciye ürünlerine ne demeli? Fellahların yemek sonrası portakal yediğini mi sanıyorsunuz?

Bütün bunların sonucunda tahıl ekimi yıldan yıla daha güneye çekilmiş, Sahra'ya dayanmıştır. Bunun, Fransızların ihsanlarından biri olduğunu kanıtlamaya hazır birileri her zaman bulunur: Eğer ekili alanlar değişikliğe uğruyorsa, bunun nedeni, mühendislerimizin ülkeyi çölün sınırına kadar sulamalarıydı. Bu yalanlar anayurdun her şeye inanan, ya da kayıtsız kalan sakinlerini yanıltabilir: oysa fellah, Güneyin sulanmadığını biliyor; eğer orada yaşamak zorunda bırakıldıysa, bunun nedeni, Fransa'nın, velinimetinin, kendisini kuzeyden kovmasıdır. Verimli topraklar ovada, kentlerin çevresinde bulunuyor, sömürgeleştirilmiş halka ise çölü bıraktılar.

Dolayısıyla durum giderek kötüleşmektedir: Yetmiş yıldır tahıl üretiminde artış sağlanmamıştır. Oysa Cezayir halkı bu süre içerisinde üç kat çoğaldı. Eğer biri kalkıp, bu yüksek doğum oranının, Fransa'nın lutuflarından biri olduğunu söylemek isterse, ona, doğum oranının en yüksek olduğu halkların en yoksul halklar olduğu anımsatılmalıdır. Çocuklarına sefalet içinde dünyaya gelme, köle olarak yaşama ve açlık çekerek ölme izni verdiğimiz için, Cezayirlilerden ülkemize teşekkür etmelerini mi bekleyeceğiz? Bu konuda kuşkusu olanlar için işte bazı resmi rakamlar:

1871 yılında Cezayir'de kişi başına düşen tahıl miktarı 5 kentaldir. Bu miktar;

1901'de 4 kental
1940'da 2,5 kental
1945'te 2 kental olmuştur.

Aynı zamanda, bireysel toprak mülkiyetinin sınırlılığı, ortak otlak alanlarının ve yolgeçme parasının kaldırılması sonucunu doğurmuştu. Güneyde, hayvancılıkla uğraşan Arapların yerleştirildiği Çöl kenarında hayvancılık bir ölçüde korunabilirdi, kuzeyde ise tamamen yokoldu.

1914'ten önce Cezayir 9 milyon baş hayvana sahipti;
1950'de sadece 4 milyon baş hayvan kalmıştı.
Bugün tarımsal üretim şöyle tahmin edilmektedir:
- Müslümanların toplam üretimi 48 milyar Frank;
- Avrupalıların ise 92 milyar Frank.

Tarımsal üretimin üçte birini 9 milyon insan sağlamaktadır. Ve bunların hizmetinde sadece bu üçte birin bulunduğunu unutmayalım; geriye kalan Fransa'ya gitmektedir. Yani bu insanlar sahip oldukları verimsiz topraklar üzerinde ilkel aletleriyle çalışarak kendilerini doyurmak zorundalar. Müslümanların payından -eğer kişi başına tahıl tüketiminin 2 kental olduğu varsayılırsa- kendi gereksinimleri için 29 milyar çıkarılması gerekir. Bu, bir çok ailenin bütçesinden beslenme giderlerinin sınırlanmasının olanaksızlığında ifadesini bulur. Bütün paralarını gıda maddeleri yutmaktadır; giysi ve barınma için, tohumluk ve alet almak için ellerinde hiç bir şey kalmaz.

Ve bu sürekli büyüyen sefaletin tek nedeni, gösterişli, sömürge tarımının, ülkenin ortasına kanserli bir ur gibi kurulması ve her şeyi kemirerek yiyip bitirmesidir.

3- Büyük toprakların yoğunlaşması, beraberinde tarımın makineleşmesini getirir. Anayurt, ürettiği traktörleri sömürgecilere sattığı için, son derece hoşnuttur. Verimsiz topraklara yerleştirilmiş müslümanların verimliliği beşte bir azalırken sömürgecilerin verimliliği her geçen gün, hem de sadece kendi kullanımları için, artmaktadır: tarımın modernizasyonunun zor, hatta olanaksız olduğu, büyüklükleri 1-3 hektar arası değişen bağlarda hektar başına 44 hektolitre şarap üretilir. 100 hektarın üzerindeki bağlarda ise hektar başına 60 hektolitre üretilmektedir.

Şimdi de makineleşme teknolojik işsizliğe neden olmaktadır: tarım işçilerinin yerini makineler alıyor. Eğer Cezayir'de endüstri

olsaydı, bu durumun etkisi, önemli olmakla birlikte, yine de sınırlı kalırdı. Ne var ki sömürge sistemi Cezayirlilere bunu yasaklıyor. İşsizler bir kaç gün toprak açma işlerinde çalıştırıldıkları kentlere akın ediyor, daha sonra da gidecek başka yerleri olmadığı için bu kentlerde kalıyorlar: Bu umutsuz alt-proleterya yıldan yıla büyüyor. 1953 yılında, 90 günden fazla, yani dört günde bir günden fazla çalışan resmen kayıtlı işçi sayısı 143 000 di. Sömürge sisteminin giderek artan şiddetini bundan daha iyi gösteren başka bir şey yok: önce ülke işgal edilir, sonra topraklara el konulur ve toprağın eski sahipleri karın tokluğuna sömürülür. Nihayet makineleşmeyle birlikte bu ucuz işgücü de pahalı gelmeye başlar; böylece yerlilerin elinden çalışma hakkı da alınır. Artık Cezayirlinin payına, kendi ülkesinde, büyük zenginliklere sahip bir ülkede, açlıktan ölmek düşer.

Cezayirlilerin, Fransızların işlerini ellerinden aldıkları için yakınmaya kalkışan Fransızlar, bu Cezayirlilerin yüzde 80'inin aldıkları ücretin yarısını ailelerine gönderdiklerini, Duarlarda kalan 1,5 milyon insanın, gönüllü olarak sürgünde yaşayan 400 000 insanın gönderdiği paralarla yaşadığını biliyorlar mı acaba? Bu da sistemin katı sonuçlarından biridir: Cezayirliler, Fransızların onlara Cezayir'de vermediği işi, Fransa'da aramak zorunda bırakılmışlardır.

Cezayirlilerin yüzde 90'ı metodik ve şiddetli bir sömürgesel angarya altında bulunuyor: topraklarından sürülmüş, verimsiz topraklara yerleştirilmiş, yok pahasına gelişmeye zorlanmış olarak işsiz kalacakları korkusuyla direnişe kalkışamıyorlar; grevciler, grev kırıcı olarak işsizlerin kullanılacağından endişe duymaktalar. Bundan dolayı sömürgeci, bir imparatordur, Fransa'da kitlelerin baskısı sonucunda, işverenlerden zorla alınabilen hakları, buradaki işçilere tanımaz: Oynak merdiven sistemi yok, toplu sözleşme yok, aile yardımı yok, kantin yok, işçi lojmanları yok. Kerpiçten dört duvar, ekmek, incir ve on saatlik işgünü: burada ücret gerçekten ve açıkca işgücünün korunması ve yeniden üretilmesi için gerekli olan asgari düzeydedir.

Durum böyledir. İnsanın, "Avrupalı gaspçının sistemli biçimde yol açtığı sefalet, kamunun yol ve bayındırlık işleri, hijyen, eğitim gibi doğrudan ölçülebilir olmayan hizmetler denen hizmetlerle dengelenebiliyor mu acaba?" diye sorası geliyor. Eğer böyle bir teselimiz olsaydı, belki de şunu umut edebilirdik: Belki de iyi düşünülmüş reformlarla... Fakat hayır: sistem acımasızdır. Fransa daha

ilk günden başlayarak Cezayirlileri mülksüzleştirdiği ve gerilettiği, onlara özümlenemez bir blok olarak davrandığı için, Cezayir'de yapılan her şey sömürgecilerin yararına yapılmıştır.

Hava alanları ve limanlardan söz bile etmiyorum: eğer açlık ve soğuktan telef olmak için Paris'in yoksul mahallelerine gitmek istemiyorsa, bunların bir fellaha ne yararı olabilir?

Ya caddeler? Bu caddeler büyük kentleri Avrupalıların topraklarına, askeri üslere bağlar. Bu caddeler, Cezayirlilerin evlerine ulaşmaları için yapılmamıştır elbette.

Kanıt mı?

1954 yılında, 8 Eylül'ü 9 Eylül'e bağlayan gece, bir deprem, Orleansville ve çevresini yerle bir eder.

Gazeteler şu haberi geçerler:

Avrupalı ölü sayısı 39, müslüman Fransız ölü sayısı 1370.

Fakat bu ölülerin 400'ü felaketten ancak üç gün sonra bulunmuşlardı. Bazı duarlara ancak altı gün sonra yardım ulaştırılabildi. Kurtarma ekiplerinin özürü Fransızların hizmetlerine ilişkin bir fikir vermektedir: "Ne istiyorsunuz? Yollara çok uzakta bulunuyorlar."

Hiç olmazsa hijyen konusunda, halk sağlığı konusunda bir şeyler yapılmış mıdır?

Orleansville depreminden sonra yönetim, duarlardaki yaşam koşullarının araştırılmasını istedi. Gelişigüzel seçilen duarlar kentten 30, ya da 40 km uzaklıktaydı ve görevli doktor buralara yılda sadece iki kez geliyordu.

Şanlı kültürümüze gelince. Cezayirlilerin bu kültürü edinmek için özel bir istekte bulunup bulunmadıklarını biliyor musunuz? Kesin olan, bizim bu kültürü onlara dayatmış olmamızdır. 19. yüzyılın başlarına kadar yürürlükte olan bir yasayla, zenci kölelere okuma yazma öğretmeyi ceza tehditiyle yasaklayan bir yasaya sahip ABD'nin Güney Devletleri gibi utanmazca davrandığımızı söylemek istiyorum. Fakat son tahlilde "İslam kardeşlerimiz"i okuma yazma bilmeyen bir halk haline getirmeyi yine de başardık. Bugün hala Cezayir'de okuma yazma bilmeyenlerin oranı yüzde 80'dir. Eğer onlara sadece bizim dilimizi kullanmayı yasaklasaydık mazur gösterilebilirdi. Fakat sömürgeleştirilen halkın tarihi öğrenmesini engellemek, sömürge sisteminde içkindir; Avrupa'da ulusal talepler dil birliğine dayandığı için müslümanların kendi dillerini konuşma-

ları engellenmişti. 1830'dan beri Cezayir'de Arapça yabancı dil olarak görülmektedir; Arapça hala konuşuluyor, ama daha çok gizli bir yazı dili olarak. Hepsi bu: Arapların birleşmesini engellemek için Fransız yönetimi dillerine el koymuştur. Yönetim islamın vekillerini kendisi tarafından satın alınmış alçaklardan devşiriyor. En ilkel batıl inançları destekliyor, çünkü batıl inanç birleşmeyi engeller. Kiliseyle devlet işlerinin birbirinden ayrılması, bu cumhuriyet ayrıcalığı, sadece anayurda tanınan bir lükstür. Fransız Cumhuriyeti Cezayir'de cumhuriyetçi olamaz. Fransız Cumhuriyeti, Cezayir'de feodal inançları korumakta, fakat aynı zamanda, yaşayan bir feodalizmi, *her şeye rağmen* insani bir toplum kılan yapıları ve gelenekleri ortadan kaldırmakta, Cezayir toplumunun kadrolarını ve dinamiğini parçalamak için bireysel ve liberal bir hukuk empoze etmekte, öte yandan, egemenliklerini Fransız yönetiminden alan ve onun adına yöneten çok küçük prenslikleri korumaktadır. Tek sözcükle Fransız yönetimi, Cezayirlileri arkaik topluluktan çekip çıkaracak ve aynı zamanda içlerinde, arkayizmi yine de sadece toplumun arkayizmiyle yaşayabilecek bir mantaliteyi *liberal endividüalizmin parçalanmışlığı* içinde yaratarak, ya da bu mantaliteyi koruyarak bir çeşit "yerli" *üretiyor. Kitleleri* yaratıyor, fakat onları kendi ideolojilerinin karikatürüyle yanıltarak bilinçli bir proletaryaya dönüşmelerini engelliyor.

Şimdi de başlangıçtaki muhatabımıza, "önce ekonomi!" diyerek bizlere kapsamlı reformlar öneren yumuşak kalpli realistimize dönüyorum. Yanıtım şu olacak: Evet, fellah açlıktan ölüyor, hiç bir şeye sahip değil, toprağı, işi, eğitimi yok; evet, hastalıkların pençesinde kıvranıyor; evet, Cezayir'in bugünkü durumu, uzak doğuda yaşanan en kötü sefaletle karşılaştırılabilecek düzeyde. Fakat buna rağmen ekonomik değişikliklerle işe başlamak olanaksız, çünkü Cezayirlinin sefaleti ve içinde bulunduğu umutsuz durum, sömürgeciliğin doğrudan ve zorunlu bir sonucudur ve sömürgecilik sürdüğü sürece ortadan kaldırılamayacaktır. Bunu düşünmesini bilen *bütün* Cezayirliler biliyor. Ve hepsi bir müslümanın söylediği şu sözlere katılıyor: "Bir adım ileri, iki adım geri. İşte sömürge reformunuz."

Zira sistem, bütün reform girişimlerini kendiliğinden ve kolayca yoketmektedir; sistem kendisini ancak her geçen gün daha katı, daha insanlık- dışı olarak koruyabilir.

Anayurdun bir reform yapmak istediğini varsayalım. Bu durumda şu üç olanak vardır:

1- Reform, otomatik olarak sadece ve sadece sömürgecinin yararına sonuçlar verir.

Ürünü arttırmak için barajlar ve sulama tesisatları kuruldu. Ne var ki bu sadece vadideki toprakları sulayabilir. Bu topraklar ise her zaman, Cezayirlinin en verimli topraklarıydı ve elbette Avrupalılar tarafından gaspedildi. Lex Martin'in gerekçesinde sulanan toprakların dörtte üçünün Avrupalılara ait olduğu söylenmektedir. Sahra kıyısını, güneyi sulasanıza görelim!

2- Reform öyle çarpıtılır ki hiç bir etkisi kalmaz.

Cezayir'in durumu kendi içinde korkunçtur. Fransız hükümeti, Cezayirlilerin iki meclisli sistemlerini onaylarken, islam kitleleri yanıltabileceğini mi ummuştu? Oysa bu kitlelere yanılgısını sonuna kadar götürmek için gerekli zaman bile tanınmadı. Sömürgeciler yerlilere yanıltılma şansını bile vermek istememişlerdi. Bu onlar için fazlaydı: Açık seçim hilesini tercih ettiler. Kendi açılarından da tamamen haklılardı: Eğer insanlar öldürülmek isteniyorsa, önce onların ağızlarını tıkamak gerekir. Sömürgecilik, yol açacağı tehlikeli sonuçları engellemek için kendi içindeki yeni-sömürgeciliğe karşı çıkmaktadır.

3- Reform, yönetimin sessiz onayıyla rafa kaldırılır.

Lex Martin, sulama nedeniyle oluşan değer artışının dengelenmesi için, sömürgecilerin, toprakların bazı parçalarını devlete bırakmalarını öngörmekteydi. Devlet bu parselleri Cezayililere satacak, Cezayirliler devlete borçlarını 25 yıl içinde ödeyeceklerdi. Görüyorsunuz: reform son derece iddiasızdı. Söz konusu olan sadece, bazı seçkin yerlilere, ana-babalarından çalınan toprakların çok küçük bir kısmının geri satılmasıydı. Sömürgecilerin bu alışverişte tek kuruş zararları yoktu.

Fakat onlar için önemli olan sadece hiç bir şey yitirmemek değildi: hep daha fazla kazanmak istiyorlardı. Yüzyıldan buyana, anayurdun kendileri için yaptığı "fedakarlıklar"a alışkın sömürgecilerin, böyle bir fedakarlıktan yerlilerin yararlanmasına tahammülleri yoktu. Sonuç: Lex Martin rafa kaldırıldı. "Müslüman Köylülerin Teknik Eğitimi İçin Tarım Daireleri'nin kaderi anımsanırsa sömürgecilerin tavrı tamamen anlaşılır. Kağıt üzerinde ve Paris'te oluşturulan bu kuruluşun amacı sadece fellahların verimliliğini bir parça

arttırmaktı: sadece fellahı açlıktan koruyacak kadar. Ne var ki anayurdun yeni sömürgecileri, bunun sistemin çıkarlarına doğrudan ters düştüğünü düşünememişlerdi: Cezayirli işgücü fazla olduğu için, fellah, az ve yüksek fiyatlarla üretime devam etmek zorundaydı. Bu insanlara teknik bilgi götürüldüğünde, kır işçilerinin sayısında azalma olmayacak ve bunlar daha güçlü taleplerle ortaya çıkmayacaklar mıydı? Müslüman toprak sahiplerinin rekabetinden korkulmayacak mıydı? Ve herşeyden önce, hangi tür olursa olsun, nereden gelirse gelsin eğitim, kurtuluş için bir araçtır. Hükümet, eğer sağcıların hükümetiyse, burada, Fransa'da kendi köylülerimizi eğitmemek için diretecek kadar iyi bilir bunu. Demek ki yerlilere teknik bilgi götürülmeyecektir! Kimseye yaranamayan, her yerde saldırıya uğrayan -Cezayir'de gizli, Fas'ta şiddetli- bu devlet dairelerinin hiç bir etkisi yoktur.

Artık bütün reformlar etkisizdir. Özellikle de pahalı olanlar. Anayurt için bu reformlar masraflıdır, sömürgecilerin ise, bu reformları finanse edecek, ne olanakları, ne de istekleri var. Genel öğrenim zorunluluğu -sık sık önerilen bir reformdur- 500 milyar Frank gerektirmektir (öğrenci başına yıllık harcama 32 000 Frank olarak saptanırsa). Oysa Cezayir'in toplam gelirleri 300 milyardır. Okul reformunu, toplam geliri en az şimdikinin üç katı olan endüstrileşmiş bir Cezayir gerçekleştirebilir. Ne var ki gördüğümüz gibi, sömürgecilik endüstrileşmeye direnmektedir.

Fransa büyük girişimlere milyarlar yatırsa da, geriye hiç bir şey kalmadığı çok iyi biliniyor.

"Sömürgecilik sistemi" diyorum, bu doğru anlaşılmalı: Söz konusu olan soyut bir mekanizma değildir. Sistem yaşıyor, işliyor; bir şeytan dairesi olan sömürgecilik gerçektir. Bu gerçek, bir milyon sömürgeci, sömürgeciliğin şekillendirdiği, sömürgecilik sistemi ilkeleriyle düşünen, konuşan ve davranan sömürgecilerin oğulları ve torunlarında ete kemiğe bürünmektedir.

Çünkü sömürgeci de yerli gibi bir üründür: onu işlevi ve çıkarları yaratmıştır.

Sömürgecilik sözleşmesiyle anayurda bağlı olarak, sömürgeleştirilmiş ülkenin ürünleriyle büyük karlar kazanarak ticaret yapmak için gelmişti buraya. Hatta, yerlilerin gereksinimlerinden çok anayurdun gereksinimlerini yansıtan yeni ürünleri yerlileştirdi. Demek ki o çatışkılı ve çelişkili bir yaratıktır: Bir "anavatan"ı, yani Fransa, bir

de "ülkesi", yani Cezayir vardır. Cezayir 'de Fransa'yı temsil eder ve sadece Fransa'yla ilişki içinde olmak ister. Fakat sömürgecinin ekonomik çıkarları, onun, anavatanının politik kurumlarına karşı çıkmasına yolaçar. Fransız kurumları, liberal bir kapitalizm zemininde yükselen burjuva demokrasisinin kurumlarıdır. Bunlar seçme hakkı, birleşme hakkı ve basın özgürlüğünü de kapsar.

Fakat çıkarları, Cezayirlilerin çıkarlarıyla tamamen karşıt olan ve aşırı sömürüsünü ancak çıplak baskıya dayandırabilen sömürgeci, *Fransa'da* Fransızlar arasında bu haklardan yararlanmak amacıyla, bu hakları sadece kendisi için kabul eder. Buna uygun olarak da anayurttaki kurumların -en azından biçimsel- evrenselliğinden nefret etmektedir. Söz konusu haklar eğer herkes için geçerli olursa, Cezayirli de kendisi için talep edebilir çünkü. Irkçılığın işlevlerinden biri, burjuva liberalizminin gizli evrenselliğini dengelemesidir: bütün insanlar eşit haklara sahip oldukları için, Cezayirli bir alt-insan haline getirilir. Yurttaşları, bu hakların "onun" ülkesine kadar uzatmak istediğinde ise, sömürgecinin, anayurdun kurumlarını reddetmesi onda ayrılıkçı bir eğilim yaratmıştır. Cezayir belediye başkanlarının başı bir kaç ay önce tekrar tekrar şöyle dememiş miydi: "Eğer Fransa başarısız olursa, yerine biz geçeceğiz."

Fakat sömürgeci, müslümanlar arasında Avrupalıların tecrit edildiğini ve güçler dengesinin bire dokuz olduğunu söylediğinde çelişki bütün çıplaklığıyla ortaya çıkar. Tecrit edilmiş oldukları için, çoğunluğu iktidara getirecek her türlü anayasayı reddetmektedirler. Yine aynı nedenden dolayı, kendi yerlerini şiddet kullanarak korumaktan başka çareleri yok. Ne var ki yine aynı neden -ve güçler dengesinin kendisi sadece onlara karşı sonuçlar verebileceğinden- sömürgecileri, anayurdun gücüne, yani Fransız ordusuna muhtaç kılmaktadır. Böylece bu ayrılıkçılar aynı zamanda aşırı yurtseverlerdir. Fransa'da cumhuriyetçi -politik kurumlarımız *ülkede* bir politik güç oluşturma izni verdiği sürece-, Cezayir'de cumhuriyetten nefret eden ve cumhuriyetçi orduya tutkuyla bağlı faşistlerdir.

Başka türlü olabilirler mi? Hayır. Sömürgeci kaldıkları sürece olamazlar. Istilacıların bir ülkeye yerleşerek, o ülkenin halkıyla karışıp sonunda bir ulus oluşturduklarına da rastlanır: bu durumlarda -en azından belli sınıflar içinde- ortak ulusal çıkarların oluştuğu görülür. Ne var ki sömürgeciler, sömürgecilik sözleşmesiyle saldırıya uğrayanlardan tamamen tecrit edilmiş istilacılardır: bir yüzyıldan

fazla bir zaman önce Cezayir'i işgal ettik, fakat ne Fransız-Arap evliliklerine, ne de dostluklarına ilişkin hiç bir şey duyulmuyor. Cezayir Fransızları, sömürgeci olarak, Cezayir'i Fransa'nın çıkarları için mahvetmeyi görev biliyorlar. Cezayirli olsalardı, şu veya bu biçimde ve *kendi çıkarları için*, ülkenin ekonomik -dolayısıyla kültürel- gelişimiyle ilgilenmek zorunda hissederlerdi kendilerini.

Anayurt ise, sömürgecilik tuzağına düşmüştür. Cezayir üzerinde egemenliğini koruduğu sürece, sistem tarafından, yani kurumlarını reddeden sömürgeciler tarafından, tehlikeyle karşı karşıya bırakılacaktır; ve sömürgecilik, anayurdu, sömürgecilerin Cezayir üzerindeki anti-demokratik despotluğunu savunmak için, demokrat Fransızları ölüme göndermeye zorlamaktadır Ne var ki tuzak burada da işlemekte ve giderek daralmaktadır: sömürgecinin yararına uyguladığımız baskı, onun her geçen gün daha çok nefret edilmesine yolaçıyor, birliklerimiz, sömürgecileri korudukları ölçüde, kendilerini tehdit eden tehlikeyi büyütüyorlar, bu ise ordunun orada bulunmasını daha da gerekli hale getiriyor. Bu yıl savaşın maliyeti, eğer sürerse, 300 milyarı aşacak ki, bu miktar Cezayir'in toplam gelirleri kadardır.

Sistemin kendi kendisini yıktığı bir noktaya geliyoruz: sömürgelerin maliyeti, getirdikleri kazancın çok üzerindedir.

Sömürgeciler müslümanların topluluğunu yıkarken, müslümanların özümlenmesini reddederken, tamamen doğru davranıyorlardı; özümleme, Cezayirlilere bütün temel hakların tanınmasını, güvenlik ve hayır kuruluşlarımızdan yararlanmalarını, anayurttaki ulusal meclise yüz Cezayirli milletvekilinin girmesini, toprak reformu ve ülkenin endüstrileşmesiyle müslümanlara da Fransızların sahip oldukları yaşam standartının sağlanmasını gerektirecekti. Gerçek bir özümleme sömürgeciliğin kaldırılması anlamına gelecekti: Sömürgeciler buna nasıl razı olurlar? Fakat sömürgecilerin, sömürgeleştirilen halka, sefaletten başka sunacakları hiç bir şey olmadığı, onları dışladıkları, özümlenemez bir blok haline getirdikleri için, bu radikal olumsuz tutum, bu tutumun zorunlu karşılığı olarak kitlelerin bilincini uyandıracaktır. Feodal yapıların dağılması, Arap direnişini zayıflattıktan sonra, bir kolektif bilinç süreci yaratmıştır: yeni yapılar oluşuyor. Cezayirli benliği, ayrımcılığa duyulan tepki ve günlük mücadele içinde kendisini buluyor ve biçimlendiriyor. Cezayir milliyetçiliği eski geleneklerin, eski bağlılıkla-

rın yeniden doğması değil, eğer sömürülmelerine son vermek istiyorlarsa, Cezayirliler için tek çıkış yoludur. Jules Ferry'nin parlamentoda şu açıklamayı yaptığını gördük: "Nerede politik bir egemenlik varsa orada ekonomik bir egemenlik de vardır..." Cezayirliler bizim ekonomik egemenliğimiz nedeniyle ölüyorlar, fakat şunu da öğrendiler: ekonomik egemenliğimizi kırmak için politik egemenliğimize karşı mücadele yürütme kararı almaları gerekiyordu. Böylece sömürgeciler karşıtlarını biçimlendirmiş; kararsızlara, şiddetsiz bir çözümden başka bir çözüm olanağının olmadığını göstermiş oluyorlar.

Sömürgecilerin yaptığı tek hayırlı iş, varlığını sürdürebilmek için kendisini eğilmez göstermek zorunda olması ve bu sayede kendi çöküşünü hazırlamasıdır.

Bizler, anayurttaki Fransızlar, bütün bu olanlardan tek bir ders çıkarabiliriz: sömürgecilik kendi kendisini yıkma sürecindedir. Fakat hala havayı kirletiyor: sömürgecilik bizim utancımızdır, yasalarımızla alay ediyor, onları kendi karikatürlerine benzetiyor; kısa süre önce Montpellier olayının gösterdiği gibi, bize ırkçılığı bulaştırıyor, gençlerimizi, on yıl önce yenilgiye uğrattığımız nazi ilkeleri uğruna, *kendi isteklerine rağmen* ölmeye zorluyor; kendisini, faşizmi Fransa'ya taşıyarak savunmaya çalışıyor. Bizim işimiz, sömürgeciliğe ölürken yardımcı olmaktır; sadece Cezayir'de değil, görüldüğü her yerde. Vazgeçmekten sözedenler aptaldır: hiç bir zaman bizim olmamış bir şeyden vazgeçmemiz olanaksız. Tam tersine, Cezayirlilerle yeni ilişkiler oluşturmak, özgür bir Fransa'yla kurtarılmış Cezayir arasında yeni ilişkiler yaratmak söz konusudur. Ancak, her şeyden önce, bizi, reformist aldatmacalarla görevlerimizden uzaklaştırmalarına izin vermememiz gerekir. Yeni-sömürgeci, sömürge sisteminin düzeltilebileceğine inanan bir aptal, ya da etkisiz kalacaklarını bildiği için bu reformları öneren bir kurnazdır. Bu reformların da zamanı gelecek: Cezayir halkı gerçekleştirecek bunları. Yapmaya çalışabileceğimiz, yapmaya çalışmak zorunda olduğumuz tek şey -fakat şimdi bu çok önemlidir- Cezayirlileri, *aynı zamanda* Fransızları da sömürgeci despotluğundan kurtarmak için Cezayir halkının yanında mücadele etmektir.

Mart-Nisan 1956

"Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen" Albert Memmi [1]

Kölecilik üzerine konuşma yetkisi sadece Güney Devletlerindedir: Güney Devletleri zenciyi tanır; soyut düşünen, daha püriten kuzeydekiler ise, sadece insanı tanırlar. Bu genel argüman hale kabul görmektedir: Houston'da, New Orleans basınında ve nihayet herkesin daima "Kuzey Devletinden" olduğu "Fransız" Cezayir'inde. Buralarda gazeteler, sadece sömürgecinin sömürge üzerine konuşabilecek durumda olduğunu ısrarla vurgulamaktan yorulmazlar; bizler, anayurtta yaşayanlar, onun deneyimine sahip değilizdir; yanan Afrika toprağını, ya sömürgecinin gözüyle göreceğiz, ya da hiç görmeyeceğiz.

Bu tür şantajlardan gözü yılanlara, *Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen'i* okumalarını öneririm. Bu yapıtta deneyim deneyime karşıdır: Tunuslu yazar, Tuz Direkleri'nde zor geçen gençliğini anlatır. O kimdir? Sömürgeci mi, sömürgeleştirilen mi? Yazar ne biri, ne öteki diyecektir. Ya siz: hem biri, hem öteki mi? Aslında ikisi de aynı kapıya çıkmaktadır. Yazar yerlidir, fakat "sömürgeleştirilmiş kitlelerle karşılaştırıldığında az çok ayrıcalıklı olan... kendilerini sömürgeleştirilmiş gruptan... dışlanmış gören", fakat yine de Avrupa toplumuyla bütünleşme çabalarına karşı bu grubun "tamamen ret tavrıyla karşı karşıya bulunmayan" islam olmayan gruplardandır. [2] Fiilen alt-proletaryayla dayanışma içinde, fakat küçük ayrıcalıklarla ondan ayrılmış bu grubun üyeleri, sürekli bir rahatsızlık içinde yaşarlar. Memmi de bu ikili dayanışma ve reddedişi yaşamış-

1 Albert Memmi, **Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen. İki Portre.** Jean Paul Sartre'nin Almanca baskıya önsözü ve yazarın sonsözüyle. Fransızcadan çeviren Udo Rennert, Frankfurt 1980, (Yayıncının notu.) 1920 yılında Tunus'ta doğan Albert Memmi, Paris-Nanterre Üniversitesi Sosyal Bilimler doçentidir. Eserleri: **La statute de sel, Agar** ve **Le désert** ve **Portrait d'un Juif** ve **La dépendance** adlı deneme kitapları. (Yayıncının notu.)

2 Albert Memmi Yahudidir. (Yayıncının notu.)

tır: sömürgecilerle sömürgeleştirilenler arasında ve "kendi kendisini yadsıyan sömürgeciler"le "kendi kendisini olumlulayan sömürgeciler" arasındaki gerilimi yaşamıştır. Memmi bunu çok iyi anlamıştı, çünkü önce kendi çelişkisi olarak duyumsamıştı bu durumu. Yazar kitabında, toplumsal çatışmanın yalın bir içselleştirilmesi olarak bu iç parçalanmışlığın, insanı bir şeyler yapma eğiliminden uzaklaştırdığını çok iyi anlatmaktadır. Fakat bu durumun acısını çeken biri, eğer kendi benliğinin bilincine varırsa, suç ortaklığının, yoldan çıkmışlığının ve dışlanmışlığının farkına varırsa, kendisinden söz ederek başkalarını aydınlatabilir: "karşılaşmada önemsiz bir faktör" olarak bu sanık, kimseyi temsil etmemektedir; fakat aynı zamanda o, bütün dünya olduğu için en güvenilir tanık olarak konuşmaktadır.

Ne var ki Memmi'nin kitabı *anlatmıyor;* kitap anılarından beslenmiş olsa da, bunların tümünü özümsemiştir: *Bizim olmuş* deneydir bu: sömürgecilerin ırkçı gaspıyla sömürgeleştirilmiş olanların kuracakları ve kendisinin " bu yapı içinde yeri olmadığını sandığı" geleceğin ulusu arasındaki özel durumunu, bu durumu evrensele aşırtarak yaşamaya çalışır. Henüz var olmayan insana değil, herkes için zorunlu olduğu görülen katı bir akla doğru. Bu akla uygun ve açık faaliyet "şiddetli geometriler" in arasına girer; onun kayıtsız nesnelliği aşırı acı ve öfkedir.

O nedenle sanırım ona bir parça idealizm suçlaması yapılabilir: elbette her şey söylenecektir, ama söylem sırası eleştirilebilir. Örneğin, sömürgeci ve kurbanının, sömürgeci *aygıt* tarafından, yani İkinci İmparatorluğun sonlarına doğru ve Üçüncü Cumhuriyet sırasında kurulan, ve şimdi sömürgecileri tamamen tatmin ettikten sonra onlara karşı yönelen ve onları ezme tehditinde bulunan o ağır aygıt tarafından nasıl aynı biçimde baskılandığını göstermek, belki de daha iyi olurdu. Gerçekten ırkçılık sistemde içkindir. Sömürge anayurda ucuz fiyatla gıda maddesi ve hammadde satar ve karşılığında yüksek fiyatla mamul maddeler alır. Bu tuhaf alışveriş, her iki taraf için, ancak yerli hiç karşılıksız, ya da neredeyse karşılıksız çalıştığında kârlı olabilir. Kır alt-proleteryası, Avrupalılar arasında en ihmal edilmiş olan kesimleri bile müttefik olarak göremez: hepsi, büyük toprak sahibi tarafından sömürülmesine rağmen, Cezayirlilerle karşılaştırıldığında daha ayrıcalıklı olan "küçük sömürgeci" bile, onun sırtından yaşamaktadır. Cezayir Fransızlarının ortalama

geliri, Araplarınkinden on kat daha yüksektir. Gerginliğin nedeni bu. Ücretlerin ve geçim masraflarının mümkün olduğunca düşük kalabilmesi için, yerli işçiler arasında sert bir rekabete gereksinim vardır, bu doğum oranının yükselmesi anlamına gelir. Fakat ülke kaynakları sömürgeci talan sayesinde son derece sınırlı olduğu için, *ücretler aynı kalırken* müslümanların yaşam standartı sürekli düşmekte ve halk kesintisiz bir yetersiz beslenme içinde yaşamaktadır. Fetih zor kullanılarak gerçekleşmişti; aşırı sömürü ve baskı zorun korunmasını, yani ordunun varlığını gerektirir. Eğer dünyanın her yerinde terör egemen olsaydı çelişki doğmazdı: oysa sömürgeci, anayurtta, sömürge sisteminin sömürge halkına vermediği demokratik hakların keyfini çıkarır: işgücü fiyatını düşümek için nüfusun artmasını teşvik eden gerçekten sistemdir, *yerlilerin özümlenmesini* yasak eden de odur. Eğer yerliler seçme hakkına sahip olsalardı, sayısal üstünlükleri nedeniyle sistemi anında havaya uçurabilirlerdi. Sömürgecilik, zorla sefalet ve cehalet içinde tuttuğu insanları, *insan haklarından* yoksun kılmaktadır. Olaylara, kurumlara, pazar ve üretim ilişkilerine ırkçılık içkindir; politik ve sosyal yapı birbirlerini karşılıklı olarak güçlendirirler; yerli, bir alt-insan olduğundan onun için insan hakları bildirgesi söz konusu değildir; tersine o, hiç bir hakka sahip olmadığından doğanın insanlık dışı güçlerine, ekonominin "demir yasaları"na korunmasız terkedilmiştir. Sömürgecilik pratiği tarafından desteklenen, sömürgeci aygıt tarafından her an yeniden üretilen ve iki tür bireyi farklılaştıran üretim ilişkileri tarafından beslenen ırkçılık, çoktan kapımıza dayandı: birileri için ayrıcalık ve insan olma aynı şeydir; haklarını serbestçe kullanarak insanlaşırlar; diğerlerinin ise sefaletleri, kronik açlıkları, cehaletleri, kısaca alt-insan oldukları, hiç bir hakka sahip olmamalarıyla onaylanır. Ben her zaman düşüncelerin nesneleri belirlediğini ve bu düşüncelerin, insan bunları durumunu açıklamak için uyandırır ve ifade ederken, bu insanların içinde bulunduğunu düşündüm. Sömürgecinin "muhafazakarlığı", ırkçılığı, anayurtla çelişik ilişkileri, "Neron-kompleksi"nde diriltilmeden önce, daha *baştan* vardır.

Büyük olasılıkla Memmi bana, kendisinin de farklı bir şey söylemediği yanıtını verecektir: biliyorum [3]; ayrıca büyük olasılık-

3 Şöyle yazmıyor mu: "...sömürgesel durum, sömürgeleştirilmiş olanı yarattığı gibi, sömürgeciyi de yaratır"? Aramızdaki bütün fark, belki

la haklı olan da odur: düşüncelerini keşfedilme sırasına göre, yani insan niyetleri ve yaşanmış ilişkilerden hareketle anlatarak kendi deneylerini belgeler: Önce başkalarıyla olan ilişkilerinde, kendi kendisiyle ilişkilerinde sıkıntı çekmiştir; kendisini parçalayan çelişkiyi derinleştirerek nesnel yapıyla yüzyüze gelmiştir ve bu nesnel yapıyı bize doğrudan sunar, işlenmemiş ve kendi özelliği iliklerine kadar işlemiş olarak.

Fakat eleştirmeyi bırakalım. Yapıt, bazı zorunlu gerçekleri saptamaktadır. Öncelikle de iyi, ya da kötü sömürgeciler olmadığını: Sadece sömürgeciler vardır. Bazıları nesnel gerçekliklerini yadsırlar: sömürge aygıtının etkisi altında, *düşlerinde* lanetledikleri şeyi, *gerçekte* her gün uygulamakta ve yaptıkları her şey baskıyı korumaya hizmet etmektedir; bunlar hiç bir şeyi değiştiremeyecek, kimseye yararlı olamayacak, ve duydukları rahatsızlıkla kendi ahlaki komforlarını bulacaklardır, hepsi bu.

Diğerleri ki- bunlar çoğunluktadır- daha başlangıçta kendilerini onaylarlar, ya da vardıkları yer burasıdır.

Memmi, "öz günah çıkarma"ya götüren adımların sonucunu mükemmel biçimde anlatmıştır. Muhafazakarlık, vasat olanın seçilmesi sonucunu doğurur. Vasatlığının bilincinde olan soyguncu seçkinler, ayrıcalıklarını neye dayandırabilirler? Tek çare, kendisini yüceltmek için sömürgeleştirilmiş olanı aşağılamak, yerlilerin insan olma niteliğini inkar etmek, onları sadece *yoksullar* olarak tanımlamaktadır. Bu zor olmayacaktır, çünkü onları bütün bunlardan yoksun bırakan sistemin kendisidir; sömürgeci pratik, nesnelere sömürgeci düşüncelerin damgasını bizzat vurmuştur; sömürgeciyi de sömürgeleştirileni de aynı zamanda nitelendiren, olayların seyridir. Böylece baskı kendisini, yine kendisi aracılığıyla haklı çıkarmaktadır: *ezenin gözünde* ezileni, giderek daha çok, böyle bir kaderi haketmek için olması gereken gibi yapan olumsuzluğu, ezenler, zor yoluyla yaratır ve korurlar. Sömürgeci ancak, sömürgeleştirilmiş olanın "insanlıktan çıkarılması"nı sürdürürse, yani her geçen gün kendisini sömürgeci aygıtla daha çok özdeşleştirirse günah çıkarabilir. Terör ve sömürü insanlıktan çıkarır, sömürücü ise, daha fazla sömürebilmek için, bu insanlıktan çıkarma işinde kendisini yetkili

---

de benim sistemi gördüğüm yerde, onun bir durum görmesinden kaynaklanıyor.

görür. Aygıt bir daire içinde dönmektedir; düşünceyi pratikten, pratiği nesnel zorunluluktan ayırmak olanaksızdır. Sömürgeciliğin bu momentleri, bazen birbirlerini koşullarlar, bazen de içiçe geçerler. Baskı, öncelikle ezenin ezilene karşı nefretidir. Ezilenin yokedilmesine engel olan tek şey vardır: sömürgeciliğin kendisi. Sömürgeci burada kendi çelişikliğiyle karşılaşır: sömürgeleştirilenle birlikte, sömürgeci de dahil, sömürge egemenliği ortadan kalkacaktır. Alt-proletaryanın olmadığı yerde aşırı sömürü de yoktur: bu durumda kapitalist sömürünün alışılmış biçimlerine dönülecek, ücretler ve fiyatlar anayurttaki ücret ve fiyatlara göre belirlenecektir; bu yıkım demektir. Sistem, kurbanın hem ölümünü, hem de çoğalmasını gerektirir; her türlü değişim ona indirilmiş ölümcül bir darbe olacaktır: yerliler özümlenseler de, katledilseler de, işgücünün fiyatı sürekli yükselecektir. Hantal aygıt, bu aygıtı hareket ettirmek zorunda bırakılanları yaşamla ölüm arasında tutmaktadır - ve her zaman yaşamdan çok ölüme daha yakın olarak. Taşlaşmış bir ideoloji, *insanları* konuşan hayvanlar olarak değerlendirme çabasındadır: Boşuna: ne kadar sert, ne kadar aşağılayıcı olsa da, onlara emirler verebilmek için, önce onları *kabul etmek* gerekir. Sürekli denetlenmeleri olanaksız olduğuna göre de, ister istemez onlara güvenilecektir: hiç kimse, bir insana, onu önce insan olarak değerlendirmeden "bir köpek gibi" davranamaz. Ezilenin olanaksız biçimde insanlıktan çıkarılması, ezenin kendisine yabancılaşmasına dönüşür: yoketmek istediği insanlık durumunu, en ufak hareketiyle yeniden üreten bizzat kendisidir. Bu durumu başkalarında reddettiği için, düşman güç olarak bu durumla her yerde karşılaşır. Bundan kaçmak için, kendisini taşlaştırmak, yoğun bir sertlik ve bir kaya sağlamlığında olmak, kısaca kendisini de "insanlıktan çıkarmak" zorundadır.

Acımasız bir karşılıklı ilişki, sömürgeciyi, sömürgecinin ürünü ve kaderini, sömürgeleştirilene bağlamıştır. Memmi bunu açıkca gözler önüne seriyor; sömürge sisteminin, yaklaşık geçen yüzyıl ortalarında doğmuş ve kendi çöküşünü de beraberinde getiren bir hareket olduğunu öğreniyoruz Memmi'den: çoktan beri anayurda getirdiklerinden daha fazlasına maloluyor sömürgeler. Fransa, Cezayir yükü altında eziliyor ve bizler artık, eğer bu savaşı finanse edemeyecek kadar yoksul olursak, bu savaştan, zafer, ya da yenilgi olmaksızın vazgeçeceğimizi biliyoruz. Fakat aygıtı öncelikle yo-

keden mekanik katılığıdır: eski toplumsal yapılar tuzbuz olmuş, yerliler "atomize" hale getirilmiştir ve sömürge toplumu, kendisini imha etmeden bunları bütünleştiremez; yani yerliler, *kendilerine karşı*, birliği yeniden kazanmak zorundalar. Bu dışlanmışlar, dışlanmışlıklarını, ulusal benlik adına talep edecekler: sömürgeleştirilenlerin yurtseverliğini, sömürgecilik ortaya çıkarmaktadır. Bir baskı sistemi tarafından hayvan seviyesinde tutulan bu insanlara hiç bir hak, hatta yaşama hakkı bile tanınmamıştır, yaşam koşulları her geçen gün daha da kötülemektedir: eğer bir halkın, kendi ölüm biçimini seçmekten başka hiç bir şeyi kalmadıysa, eğer ezenlerden aldığı tek armağan umutsuzluksa, o halkın yitirecek neyi olabilir? Bu halkın felaketi, onun cesareti olacaktır; sömürgecilik tarafından sürekli reddedilişine, sömürgeciliğin tamamen reddedilişiyle yanıt verecektir. Marx bir zamanlar, proletaryanın sırrı, içinde burjuva toplumunun yıkılışını taşıyor olmasıdır demişti. Bize bunu anımsattığı için, Memmi'ye teşekkür etmemiz gerekir: sömürgeleştirilenlerin de sırrı var ve bizler bugün sömürgeciliğin iğrenç ölüm mücadelesini yaşıyoruz.

Temmuz-Ağustos 1957

"Harikasınız" [1]

Kısa süre önce, rahatlama yöntemlerimiz üzerine ifade ve belgelerden oluşan bir derleme yayınlandı: **Des rappèlés témoignent** (Silah Altına Alınanlar Anlatıyor) [2]. Okudunuz mu? Silah altına çağrılan bu insanlar, hıristiyanlar, ordu rahipleri ve din adamlarıdır. Genel politika üzerine görüşleri büyük olasılıkla farklı olacaktır, o nedenle de bu konuya ilişkin tek sözcük etmiyorlar. Fakat hepsinde ortak yan -henüz bütün orduyu sarmaktan uzak olan, ancak artık yaygınlaşması engellenemeyen- kanseri, yani sınırsız şiddetin sistemli ve utanmazca uygulanmasını açığa çıkarma isteğidir. Yağmalamalar, ırza geçmeler, sivil halka karşı misillemeler, askeri mahkeme kararıyla kurşuna dizmeler, itiraf ettirmek, ya da bilgi almak için yapılan işkenceler- bunların hiç birini gizlemiyor, kendi gözlerinin önünde gerçekleşmiş bütün savaş suçlarını ortaya seriyorlar. En suçlu olana karşı bile adil olma amacını güden bu ölçülü, zeki raporlar, ezici bir dosya oluşturuyor. Yazılanlar dayanılır gibi değil; her satırdan sonra insan kendisini okumak için zorlamak zorunda kalıyor. Buna rağmen, henüz okumamış olanlara, bu broşürü ısrarla önermeyi görev biliyor ve kendi açımdan bütün Fransızların bu broşürü okumalarını istiyorum. Çünkü hastayız; ateşler içinde, güçten düşmüş, eski şanlı günlerin düşlerinin baskısı ve utancının sezgisiyle Fransa, ne kaçıp kurtulabildiği, ne de çözebildiği belirsiz bir karabasanın ortasında çırpınıp duruyor. Ya durumu açıklığa kavuşturacağız, ya da geberip gideceğiz.

Ülkemiz onsekiz aydır, medeni kanunda, "ahlaksızlaştırma kampanyası" diye bilinen bir kampanyanın kurbanıdır. Bir ulus,

1 Burada sözünü ettiğim broşürün çok insan tarafından okunmasını sağlamak bana zorunlu görünüyor. Bu makaleyi yazmamın nedeni buydu. Önce büyük gazetelerden birinde yayınlamayı düşünmüştüm, fakat bu gazete makaleyi yayınlamayı reddettiği için **Les Temp Modernes**'de yayınlıyorum.

2 Comité de Résistance Sprituelle tarafından yayınlandı.

önce "ahlakı" çökertilerek değil, ahlaki değerleri lekelenerek yozlaştırılır. Bu yöntem herkesçe bilinir: bizi iğrenç bir serüvene iterek, dışardan gelen bir toplumsal suç içerisinde boğmak istiyorlar. Fakat seçen biziz ya: temsilcilerimizi biz seçiyoruz ve bunları belli yollarla düşürme olanağımız var, kamuoyu düşüncesi bakanları devirebilir: bütün bunlara son vermek bizim elimizde olduğuna göre, bizim adımıza işlenen suçların kişisel suçlusu olmaktan kurtulamayız. İçimizde, bize yabancı ve hareketsiz duran bu suçu yüklenmemiz ve taşıyabilmek için kendimizi aşağılamamız gerekir.

Yine de, işkence edilen bir çocuğun çığlıklarını, dehşete kapılmadan dinleyebilecek kadar derin saplanmadık bataga. Bu çığlıklar, bir kez, sadece bir kez ulaşabilseydi kulağımıza, her şey ne kadar kolaylaşır, her şey ne kadar çabuk yoluna girerdi. Oysa bize iyilik yapıp bu çığlıkları boğuyorlar. Bizi yozlaştıran küstahlık değil, nefret değil; hayır, bizi, içinde tutulduğumuz yapay bilgisizlik yozlaştırıyor. Yöneticilerimiz, huzurumuzun bozulmaması için, bize karşı özenlerini, düşünce açıklama özgürlüğünün altını oymaya kadar götürüyorlar: gerçek gizleniyor, ya da bulandırılıyor. "Fellahlar" bir Avrupalı aileyi katlettiklerinde, büyük gazeteler bizi, hiç bir şeyden, parçalanmış cesetleri görmekten bile, esirgemezler. Fakat bir Arap hukukçu, kendisine işkence eden Fransızlar karşısında intihar etmekten başka bir çare bulamadığında ise, bu olayı bize, duygularımızı incitmemek için, üç satırla yansıtırlar. Gizlemek, yanıltmak, yalan söylemek: anayurdu bilgilendirmeleri gerekenler için görevdir bu. Bizleri huzursuz etmek suçların en büyüğü olurdu. Bay Peyrega'a [3] bu, iyice hissettirildi: Cezayir'de hiç kimse, onun bize anlattığı olayları reddetmeyi düşünmemektedir; bay Peyrega'ı sadece bunları bize anlattığı için suçluyorlar. Biz Fransızız, Fransız askerleri, Avrupa halkının bu olaylara alışmış gözleri önünde katliamlar gerçekleştiriyor, ama bu bizi ilgilendirmiyor. Afrika gerçeği, bizim duyarlı beyinlerimiz için çok güçlü bir şaraptır: anayurt sarhoş olursa, sömürgeciler ne yapar? Huzur, işte gereksinim duyduğumuz şey bu; bir huzur tedavisi, biraz oyalanma: XVI. Louis'nin ölümünden sonra her iyi Fransız biraz öksüz kalmıştır; Mollet hükümeti, burjuvazimizin teselli edilemez yasını biliyor ve paylaşıyor. Hiç bir özveriden kaçınmayan hükümet, İngiltere kraliçesini

3 Cezayir Hukuk Fakültesi Dekanı. (Yayıncının notu.)

üç gün süresince Fransa tahtına oturttu. Ne sevinç! Ne mutluluk! Birbirlerine yabancı insanlar konuşuyor, elele tutuşuyor, Farandole dansı yapıyorlardı. Oysa Cezayir'de sert adamlar, *işlerine devam etmekteydiler*: İşkencecilere tatil yok; radyo, büyülenmiş iç geçirişlerimizi aktarıyordu partiler halinde ve işkence kurbanları şöyle diyorlardı: "Şimdi artık bir kraliçeleri olduğuna göre, belki bizi rahat bırakırlar." Kraliçe gitti, Windsor'da dinleniyor. Fransa ise sevgiden bitkin düşmüş olarak yatağa atıyor kendisini; hükümet parmak uçlarında yürüyor: "Lütfen rahatsız etmeyin!" İçimizden biri, her şeye rağmen gözlerini açıp bir soru sorduğunda, hemen bir başka hileye başvuruluyor: Derhal, bizi sorumluluktan kurtarmaktan başka bir görevi olmayan bir araştırma komisyonu kuruluveriyor. "Tecavüz mü? Belki de tek tük oluyordur. Savaşta her zaman böyle şeylere rastlanır. Ama neden endişeleniyorsunuz? Cezayir'den uzaktasınız, sorunu bilmiyorsunuz, araştırma komisyonuna güvenin. Komisyonu, dürüst insanlardan, gerçekten vicdanı temiz insanlardan oluşturacağız. Endişelerinizi komisyona anlatın, hemen yerinde ele alacaklardır. Siz uyumaya devam edin."

Uyuyabilseydik, her şeyi görmezden gelebilseydik! Cezayirle aramızda sadece bir suskunluk duvarı olsaydı! Bizi gerçekten yanıltabilselerdi! Bu durumda yurtdışı, hiç olmazsa kötü yürekliliğimizden değil, zekamızdan kuşku duyardı.

Temiz yürekli değiliz, kirliyiz. Vicdanımız huzursuz edilmedi, buna rağmen huzursuz. Hükümetlerimiz bunu çok iyi biliyor, bizi tam da böyle görmek istiyorlar: özenli bakımları, bizi açıkca sakınmaları sayesinde tutulduğumuz yapay bilgisizlik örtüsü altında suç ortaklığımızı sağlamak niyetindeler. *Herkes* işkenceleri duydu, her şeye rağmen, büyük gazetelere bu konuya ilişkin bir şeyler yansıdı, dürüst fakat tirajı yüksek olmayan gazeteler işkence tanıklıkları yayınladılar, broşürler elden ele dolaşıyor, askerler geri dönüyor ve anlatıyorlar. Fakat bütün bunlar ahlakımızı yozlaştıranlara hizmet etmekte: çünkü her şey yitip gidiyor, ya da toplumun ormanı içinde görünmez oluyor, verilen haberlere bir yol açmak gerekiyor, sonra yol birden kesiliyor ve haberler ölüyor. Söz konusu gazeteleri, broşürleri, Fransızların büyük kitlesi okumadı, okumayacak. Bunlar, sadece okuyan insanları tanıyorlar; çoğumuz, hiç bir zaman, silah altına çağrılmış birinin anlattıklarını duymadık, bizlere, bazı askerlerin anlattıkları anlatıldı. Ağızdan ağıza aktarılan, res-

men yalanlanan uzaktan gelen bu haberler giderek inandırıcılıklarını yitirmektedir. "Girişim" bizi tam da böyle istiyor. Ne yazık ki biz de kendimizi böyle istiyoruz. Bu skandal öykülerine neden inanalım ki? Hani belgeler? Hani tanıklar? İnandıklarını söyleyenler, zaten daha önce de inanıyorlardı. Elbette böyle bir olasılığı baştan reddetmek de olanaksız... Fakat beklemek gerekir, iyice bilgilenmeden hüküm verilmemelidir. Ve hüküm verilmez. Fakat bir türlü bilgilenilmez de: içimizden biri, belgeleri elde etmeye kalkıştığı anda, şeffaf toplumumuz derhal balta girmemiş ormana dönüşür: uzaktan gelen tamtamın sesi duyulmaktadır, ama sese yaklaşmaya çalıştığınızda kendinizi bir döngü içinde bulursunuz. Başkalarının dertleriyle uğraşmasak da, kendi dertlerimiz kendimize yetiyor, öyle değil mi? Gün boyu çalışmış, büroda günün binlerce küçük saldırısıyla karşılaşmış birinden, mesai bitiminde Araplar üzerine bilgi toplamasını bekleyecek değiliz ya.

İşte ilk yalanımız bu. Bizi yozlaştıranlar, ellerini kavuşturup oturabilirler artık: bundan sonra işi kendimiz tamamlarız. Aslında günlük dertler bizi bu kadar etkilemez: bu dertler, hiç bir zaman, hiç kimsenin, akşam yemeğinden sonra gazete okumasına engel olmamıştır; genel olan onaylanarak, özel olandan kaçınılır, öğleden sonra meydana gelen can sıkıcı olay, dokunaklı gözyaşları akıtılarak, ya da yemek sonrası tatlı yeme hazırlığına girişilerek unutulur. Gazeteler sırtımızı sıvazlar: İyi olduğumuzu yutturmak isterler bize. Radyo, ya da televizyon bizlerden ufak bir sadaka talep ettiğinde, yaptıkları programları "harikasınız!" diye adlandırırlar, bizler de, gecenin bir yarısı, Portre de Saint-Ouen'den Portre d'İtalie'e [4] koşuştururuz. Oysa harika değiliz. Temiz yürekli de değiliz: ilüzyon peşinde koşan namuslu insanlar topluluğu, bu *France-Soir* okurlarıdır. Eğer Jean Nohain diye birinin ayaklarının dibine atmak için eski yataklarımızı 4 CV'de istif etmeyi becerirken, Fransız gerçeğini araştırma işine bizzat girişmeye yanaşmıyorsak, bunun nedeni korkudur. Gerçek yüzümüzü görme korkusu. İşte yalan ve bu yalanın özürü: evet, elimizde kanıt yok, demek ki hiç bir şeye *inanamayız*; oysa, *her şeye rağmen* meseleyi *iyi bildiğimiz* için, bu kanıtları aramıyoruz. Yozlaşmamızı sağlayanların istediği neydi? On-

4 Jean Nohain'in yaptığı popüler radyo ve televizyon programları. Bu programlarda insanlara, Place de la Concorde, ya da başka yerlerdeki yoksul aileler için yardım çağrıları yapılıyordu. (Yayıncının notu.)

lar da sadece bunu istiyorlardı: saygınlığımızı giderek daha çok azaltan, mahkum etmemiz gerekenlere bizi, her geçen gün daha çok yaklaştıran, mazur gösterilebilir ama her zaman affedilmez olan bir bilgisizlik. Onlara tamamen benzediğimizde, "bütün insanlar kardeştir" diye haykırarak kollarına atılacağız.

İkinci yalanımız çoktan hazırlandı. Bu tuzak, araştırma komisyonu tuzağıdır. Bu komisyona bir güvenebilsek! Bunu istiyoruz, ama bunun için gerekli olan saflığı nereden bulacağız. Bütün Cezayir'de işlenen cinayetlerin ve katliamların sayısı sürekli artarken bir komisyon kuruluyor, öyle mi? Berberi kabilelerinde olup bitenler hakkında komisyona kim bilgi verecek? Komisyon kime danışmanlık yapacak? Hangi konuda? Bu komisyon, insan haklarını mı törensel biçimde anımsatacak? İnsan haklarını herkes biliyor, Bay Lacoste da. Önemli olan insan haklarını uygulamaktır: komisyon bunu nasıl başaracak? Eğer Cezayir Bakanı, illegal eylemleri engelleyemiyorsa, ona bir kaç danışman vererek yardım edilebileceğine inanılabilir mi? Eğer saldırıları engelleyebilse, engellemek istese, bu danışmanlara gerek duyar mıydı? Eğer böyle bir isteği yoksa, komisyonun önerilerine neden kulak versin? Evet, şimdi ne olacak! Hükümet bir jest yaptı, Bay Mollet, "sarsıldığı"nı bildirmişti, aydınlatılmak istiyordu. Buna inanıyoruz ve affedilir durumdayız: insanlar, söylediklerine inanılsın diye konuşurlar. Buna inanmıyoruz ve daha da affedilir durumdayız: Bay Mollet'in sözüne inanılmaz. Komisyonun dürüst insanlardan oluşacağını biliyoruz, bildiğimiz bir başka şey de, hiç bir şey yapamayacağıdır: komisyonun dürüstlüğü, bize, çaresizliğimizi gizlemek için hizmet etmektedir. Böylece bizler, hükümete güven duymuyor ve kuşkularımızı dağıtmasını umuyoruz.

Suçlu, İki kat suçlu. Kendimizi şimdiden, belirsiz bir hoşnutsuzluğun kurbanı olarak duyumsuyoruz. Bu, henüz dehşetin kendisi değil, fakat yüzüne bakamayacağımız, bakmak istemeyeceğimiz kadar tehlikeli dehşetin çok yakında olduğu duygusudur. Ve sonra aniden, gözleri kamaştıran bir şimşek çakıyor: "Ya bütün bunlar doğru olsaydı!" Bunun dışında hala harikayız: fakat artık şüpheliyiz. Evet, her birimiz komşumuzu şüpheli buluyor, komşunun gözünde şüpheli olmaktan ise korkuyoruz. Dostlar, Cezayir sorununun çözümü konusunda farklı görüşte olabilirler, buna rağmen birbirlerine değer vermeyi sürdürebilirlerdi. Ancak, mahkeme kara

rıyla kurşuna dizmeler? İşkenceler? Bunları onaylayan biriyle dost olmak olanaklı mı? Herkes susuyor, herkes suskunluk içindeki komşusunu izliyor, herkes kendi kendisine soruyor: "Ne biliyor? Neye inanıyor? Neyi unutma kararı aldı? "Aynı kamp"tan olan insanların dışında, bu konu üzerinde konuşmaktan çekiniliyor. Biraz önce elimi sıkan birinde suçlu bir göz yumma keşfedebilirim: bu adam hiç bir şey söylemiyor, bir şey söylememek onaylamak demektir. Fakat ben de susuyorum. Belki o da beni uyuşukluğum nedeniyle suçluyordur. Güvensizlik bize, yeni bir tür yalnızlık öğretiyor: küçümsemek zorunda kalmak, ya da küçümsenmek korkusuyla yurttaşlarımızdan tecrit edilmiş durumdayız. Üstelik ikisi de aynı kapıya çıkmaktadır; çünkü hepimiz eşitiz, alacağımız yanıtın, kendi çürümüşlüğümüzü açığa çıkaracağından, insanlara soru sormaya korkuyoruz. Korkusundan mümkün olduğunca çabuk kurtulmak isteyen biri, dişlerinin arasından, "peki, ya fellahlar, onlar canice eylemler yapmadılar mı" diye fısıldadığında, korkunun, reddedişin ve suskunluğun, bizi, nasıl kan davasının barbar dönemlerine geri ittiğinin bilincine varıyoruz birden. Kısaca, Fransızların vicdanı rahatsız, belki de bay Mollet'nin dışında. Bizi suçlu kılan da bu işte: bilincimizin bölünmesi, kendi kendimizle oynadığımız saklambaç oyunu, iyice kıstığımız lambalar, eziyet veren ikiyüzlülük - bütün bunlarda esenliğimizi değil, derin bir çöküşün işaretini görmemiz gerekiyor. Batıyoruz. Hakkımızda hüküm verildiğini bilmemiz bile, öfkeye kapılmamıza yolaçıyor ve bu öfke bizi daha çok suç ortaklığına batırıyor: "Amerika'nın hiç bir şey söylemeye hakkı yok. Onların karaderililere yaptıklarını, biz de yapacak olsak!.." Doğru, Amerika'nın herhangi bir şey söylemeye hakkı yok. Sömürgeye sahip olmayan İsveç'in de. Hiç kimsenin bir şey söylemeye hakkı yok: bir şeyler söylemek görevi bize düşüyor. Oysa hiç bir şey söylemiyoruz. Bildiklerini her gün, ya da her hafta aktaran dürüst, yürekli haberciler var: bunların işini bitirmek, ya da hapisaneyi boylamalarını sağlamak istiyorlar, böylece dinleyenler çoğalmamış olacak. Peki ama geçen Kasım'da org gibi gürleyen o büyük soylu seslere ne oldu? Ah! Bizler *o zaman da* harikaydık: suçsuzluğumuzda, Sovyetlerin Macaristan'a müdahalesine karşı öfkeli sesler bulabilmiştik *-haklı olarak*. Ne var ki sizler, o görkemli sesler, o yüce öfkenizle, *bize ilişkin* her şeyi de bize söyleme sorumluluğunu üstlenmiş olmadınız mı? Çünkü iyi biliyorsunuz. Bilmemezlik özürünün

arkasına bile gizlenemezsiniz. Belgeleri, kanıtları biliyorsunuz. Bu kez sözkonusu olan biziz, kime inanacağımızı bilmek zorundayız. Bizi karabasanlardan, bu utançtan kurtarabilirsiniz. Susuyorsunuz fakat hesap tutmuyor: Bugünkü suskunluğunuza göre değil, Kasım'daki haykırışlarınıza göre değerlendirilmeye bakın.

Neden? Çünkü daire kapanıyor, çünkü iğrenç bir tuzağa sürüldük, ve ne yazık ki kendi kendimizi mahkum ettiğimiz bir tutumla. Sahte masumluk, kaçış, ikiyüzlülük, yalnızlık, suskunluk, reddedilen, ama sonuçta yine üstlenilen bir suç ortaklığı; buna 1945'te kolektif suç demiştik. O zamanlar, Alman halkının, toplama kamplarından haberimiz yoktu, demesine izin vermiyorduk. "Hiç de değil!" diyorduk, "her şeyden haberiniz vardı!" Haklıydık, her şeyi biliyorlardı ve biz bunu ancak bugün anlayabiliyoruz: çünkü biz de her şeyi biliyoruz. Almanların çoğu Dachau, ya da Buchenwald'i hiç bir zaman görmemişlerdi, ama dikenli telleri görmüş, ya da bakanlıklardan birinde gizli notlara gözatmış birilerini tanıyan birilerini tanıyorlardı. Aynı bizim gibi, bu bilgilerin güvenilir olmadığını düşünüyor, susuyor, birbirlerinden kuşkulanıyorlardı. Onları bugün hala suçlayabilir miyiz ? Ellerimizi suçsuzlukla yıkayabilir miyiz. Bizim adımıza çocuklara işkence yapıldığını ve bizim sustuğumuzu dünyaya unutturmak için Place de la Concorde'a ne kadar yatak vermek zorundayız?

Ulusu yıkma girişimlerine engel olmak, bu sorumsuz sorumluluk, bu suçlu suçsuzluk ve bu bilen bilmezlik kısır döngüsünü kırmak için hala zaman var: gerçeği görelim; gerçek bizi, ya işlenmiş suçları kamuoyu önünde mahkum etmek, ya da olup bitenlerin hepsini bilerek bunların sorumluluğunu yüklenmek zorunda bırakacak. O nedenle ben, kamuoyunun dikkatini, yeniden askere alınanların hazırladığı bu broşüre çekmeyi gerekli gördüm. İşte kanıt, işte dehşet, *bizim* dehşetimiz: bunu içimizden koparıp atmadan, yoketmeden, bu dehşeti göremeyeceğiz.

Mayıs 1957

Hepimiz Katiliz

Kasım 1956'da, **Combattants de la libération** üyesi Fernand Yveton, Hamma elektrik santrali binasına bir bomba bırakır. Hiç bir biçimde terörizm olarak tanımlanamayacak bir sabotaj girişimidir bu: incelemeler, bombanın, personel binayı terketmeden önce kesinlikle patlamaması için özenle ayarlanmış olduğunu kanıtlamıştır. Fakat yararı olmaz: Yveton yakalanır, ölüme mahkum edilir, af talebi geri çevrilerek idam edilir. En ufak bir kuşku yok: bu adam kimseyi öldürmek istemediğini açıklamış ve bu kanıtlanmıştı, oysa biz, biz onun ölmesini istedik ve hiç yumuşamadan bunu gerçekleştirdik. Bir gözyıldırma hareketine gereksinim vardı, öyle değil mi? Ve kısa süre önce aptalın birinin dediği gibi; " öfkelenmiş Fransa'nın korkunç yüzü" gösterilmeliydi. Eğer insan kendisini bir baş-melek gibi göstermeyi göze alabiliyorsa, kimbilir ne kadar temiz, temizliğinin kimbilir ne kadar bilincindedir? Bu savaşın bir anlamı olduğu, bir an için kabul edilmesi durumunda, Fransız ordusu ve sivillerin, söz konusu kararın iğrenç katılığını savunmak istiyorlarsa eğer, kendilerinden neler talep etmek zorunda oldukları görülmüyor mu?

Bu olaydan kısa süre sonra, "suç ortakları" Jacqueline ve Abdülkadir Guerroudj çifti yargılandı. Abdülkadir, özgürlük savaşçılarıyla FLN yönetimi arasındaki ilişkiden sorumlu bir *politik* yöneticidir. *Jacqueline* ise, kocasının faaliyetini onayladığı için, tehlikenin kendisine düşen kısmını üstlenmek isteyen "anayurt"tan bir küçük-burjuvadır. Harekete kocasından çok sonra katılan Jacqueline, kendisine, Kasım 1956'da, üstü tarafından verilen, sabotaj eylemi için gerekli olan malzemeyi Yveton'a götürme görevini, eylemin insan hayatına malolmayacağı güvencesi verildiği için, yerine getirir.

Askeri mahkemenin mantığını bilenler için verilecek karar baştan bellidir: Yveton öldürülmüştü, Guerroudjlar Yveton'ın suç ortakları oldukları için, ya karar geri alınacaktı, ya da Guerroudjlar

da öldürülecekti. Bu öngörü doğrulanmıştır: savcılık sanıkların kellesini istedi ve neredeyse bunu başarıyordu. Yveton olayında Guerroudj'un katılımı kanıtlanamamıştı. Eee? Cezayir'de adaletimiz, dünyayı, sırtını dayandığı kanıtların kalitesiyle değil, verdiği katı kararlarla şaşırtmayı yeğliyor.

Mantık, Guerroudj çiftinin idam edilmesine, cumhuriyetin başı tarafından affedilmelerinin reddedilmesine kadar götürülecek mi? Eğer bana, Dördüncü Cumhuriyetin en yüksek memurlarına bir çift söz söyleme izni verilirse, onlara, artık güzel zamanlar olan 1956'larda yaşamadığımızı saygıyla anımsatmak isterdim. Guerroudj davasından buyana, son derece talihsiz bir olay olsa da, özellikle askeri mahkemelerimizi etkileyecek bir olay gerçekleşti: Sakiet [1]. Sakiet de bombalanmıştı; Hamma elektrik santrali gibi. Sadece bu bombalar zaman ayarlı değildi. Sorumluları da eylemi, sadece maddi zararla sınırlı tutacak kadar aptal değillerdi. Sakiet'te *de* eylemin zamanı özenle saptanmıştı: pazar vakti. Hiç kuşkusuz Yveton'ın kenti karanlıkta bırakmaktan başka bir hedefi yoktu. Oysa bizim uçaklarımızın hedefi, bir köyü yoketmekti. Eğer meleksi katılığımızı korumak istemiş olsaydık, belki de suçluları bulur ve -kimbilir- belki de mahkum ederdik. Fakat hayır: Bay Gailland [2] herşeyin "üstünü örtmüş"tür! Sakiet'in yıkıntılarını, hangi kalın tül, hangi yoğun sisle örtmeyi umduğunu bilmiyorum. Fakat operasyon başarısız oldu: bütün dünya, güneşin altında, dumanı tüten yıkıntıları görüyor. Ancak: Bay Gailland, işte bu biziz, bu Fransa. Bay Gailland, kürsüden, resmen bir üstünü örtme jestinde bulunduğunda, hepimizi işe karıştırmış oldu. Yabancı dostlarımız -yabancı basın bunu her gün büyük bir keyifle açıklıyor- bizim kudurmuş köpekler olup olmadığımızı, kendilerine ciddi biçimde sormaya başladılar. Büyük cumhuriyetimizin yüksek memurlarına büyük bir alçakgönüllülükle şu soru sorulmalıdır: Guerroudj çiftini idam etmek gerçekten yararımıza mıdır? Şu mükemmel katılığımızı biraz yumuşatmak yararlı olmaz mı? Hükümeti, kısa süre önce bay Mauriac'ın isabetli biçimde ordu katliamı diye adlandırdığı olayın sorumluluğunu gururla üstlenen bir ülke temsilcileri onun adına,

1 8 Şubat 1958'de, Fransız Hava Kuvvetleri, Tunus'tan girerek eylem yapan FLN'ye karşı misilleme olarak Tunus köyü Sakiet Sidi Yusuf'u bombaladı. (Yayıncının notu.)

2 Félix Gailland, 6 Kasım 1957'den 15 Nisan 1958'e kadar başbakan

komünist gruplarla FLN arasında politik ilişki sağlamaktan başka bir rolü olmayan bir adamla, katıldığı bir sabotaj eyleminde, ölü ve yaralı olmaması için gerekli bütün önlemleri alan bir kadını ölüme mahkum edebilir mi? Evreni, "Fransa'nın korkunç yüzü"nü göstererek korkutmak isteyen aptallara her gün yeniden şöyle söylenmesi gerekir: Fransa'nın kimseyi korkuttuğu yok, Fransa kimsenin gözünü korkutacak durumda değil, sadece nefret uyandırıyor, hepsi bu. Guerroudjların idamı gerçekleşseydi eğer [3] hiç kimse bunda bizim meleksi katılığımızı görmeyecek, ya da buna hayran olmayacak, sadece yeni bir cinayet işlediğimizi düşüneceklerdi.

Mart 1958

3 Simone de Beauvoir, eski öğrencilerinden biri olan Jacqueline Guerroudj için iyi hal kağıdı vermişti. Sartre'ın bu makalesiyle birlikte, **Les Temps Modernes**'in aynı sayısında, Guerroudj çiftinin avukatı olan Michel Bruguier'in bir makalesi ve Abdülkadir Gueorroudj'un mahkemede yaptığı bir açıklama yayınlandı. Guerroudj çiftinin mahkumiyetine karşı, solcuların protestoları, çiftin affedilmelerini sağladı. Bkz. Simone de Beauvoir, **La force des choses**, Gallimard, Paris 1963

Bir Zafer
Henri Alleg'in "Sorgu"su Üzerine

1943 yılında Rue Lauriston'da Fransızlar, korku ve acı çığlıkları atıyorlardı [1]; bu çığlıkları bütün Fransa duyuyordu. Savaşın nasıl son bulacağı belli değildi ve bizler geleceği düşünmek istemiyorduk; fakat bize olanaksız gelen tek şey vardı: bu insanlara bizim adımıza acı çektirilmesi.

Fransa'da olanaksız olan bir şey yok: 1958 yılında işkence Cezayir'de düzenli ve sistemli biçimde yapılmaktadır; bunu, bay Lacosta'dan [2] Aveyran'daki köylülere kadar herkes biliyor, fakat hiç kimse ağzını açmıyor: tek tük güçsüz sesler suskunluk içinde yitip gidiyor. Fransa işgal altındayken bile şimdikinden daha suskun değildi: O zamanlar hiç olmazsa ağzının bantlanmış olmasıyla mazur gösterebilirdi kendisini. Yabancı ülkeler çoktan hakkımızda karar verdi: her geçen gün daha da soysuzlaştık; bazılarına göre 1939'dan beri, bazılarına göre 1918'den beri. Bunu söylemek kolaycılık bence: ben bir halkın böylesine kolayca soysuzlaşabileceğine inanmıyorum; bana göre bir halk, ancak geçici olarak kötürümleştirilebilir, ancak geçici olarak uyuşturulabilir. Savaş sırasında İngiliz radyosu, ve yeraltı basını Oradour[3] üzerine haberler geçtiğinde, masum bir yüz ifadesiyle sokaklarda dolaşan Alman askerlerine bakıyor ve şöyle diyorduk: "Bunlar da bizim gibi insanlar. Böyle bir şeyi nasıl yapabilirler?" Bunu anlamadığımız için de kendimizle gurur duyuyorduk.

---

* Türkçede "Sorgu" adıyla yayınlandı. Belge Yayınları. (Çev.notu)

1 Rue Lauriston'da Nazi karşıtlarına işkence yapılmaktaydı. (Yayıncının notu.)

2 Robert Lacoste (SFIO), 1956'dan 1958'e kadar Ministre résident, yani Fransız sivil yönetiminin şefi. (Yayıncının notu.)

3 Oradour-sur-Glane, Haute-Vienne bölgesinde, Fransız direniş savaşçılarının saklandığı iddiasıyla, 10 Haziran 1944'de SS tarafından imha edilmiş bir yer; 642 erkek, kadın ve çocuk kurşuna dizilmiş, ya da kilisede canlı canlı yakılmıştı. (Yayıncının notu.)

Bugün artık anlaşılmayacak bir şey olmadığını biliyoruz: her şey farkına varmadan, küçük teslimiyetlerle meydana geldi ve sonunda başımızı kaldırıp baktığımızda nefret uyandıran yabancı bir yüz gördük: kendi yüzümüz.

Şu korkunç gerçek Fransızların kafasına dank etti: eğer bir halk, kendisini kendisinden koruyamıyorsa -ne geçmişini, ne ilkelerini, ne de kendi yasalarını-, eğer dünkü kurbanların canilere dönüşmesi için sadece onbeş yıl yetiyorsa, bu durumda, herkesin kurban, ya da cani olabilmesini sadece rastlantılar belirlemektedir.

Kendisine, "eğer tırnaklarımı sökerlerse konuşurmuyum acaba? " sorusunu sormadan ölen şanslıdır. Çocukluk çağını atlatır atlatmaz kendisine şu soruyu sormak zorunda kalmamış biri ise, daha çok şanslıdır: "Eğer, dostlarım, silah arkadaşlarım, üstlerim, gözlerimin önünde, bir düşmanın tırnaklarını sökerlerse ne yaparım?"

Son derece zor koşullar altında bulunan genç adamlar, kendilerine ilişkin ne bilmektedirler? Onlar, burada verdikleri kararların, beklenmedik bir durum sonucunda tehlikeyle karşı karşıya bulunacakları, ve aşağıda Fransa için, kendileri için tek başına karar vermek zorunda kalacakları gün geldiğinde, son derece soyut ve boş olacağını duyumsamaktadırlar. Onlar savaşa gidiyor; geri gelen başkaları ise çaresizliklerinin boyutunu öğrendiler ve çoğunlukla öfkeli suskunluklarını koruyorlar. Korku yükseliyor: diğerinden korku, kendinden korku; bu korku bütün çevrelere yayılıyor. Kurbanlarla işkencecilerin tek bir yüzü var: bizim kendi yüzümüz bu. Üç durumlarda insan bir rolü, fiilen ancak, bir başka rolü kabul ederek reddedebilir.

Fransa'da Fransızlar için bu seçim kaçınılmaz değildir -ya da henüz değildir-, fakat bu belirsizlik bize sıkıntı veriyor; bu belirsizlik yüzünden "hem yara, hem bıçağız" [4]. Biri olmanın dehşeti, diğeri olmanın korkusu, birbirlerine hükmeder, birbirlerini güçlendirirler. Anılar uyanıyor: onbeş yıl önce, en iyi direniş savaşçıları, acıdan çok, acıya yenik düşmekten korkuyorlardı. Şöyle diyordu savaşçılar: eğer kurban susarsa, her şeyi kurtarır, eğer konuşursa, onu yargılama hakkını hiç kimse, konuşmayanlar bile, kendilerinde bulmazlar, ne var ki bu durumda kurban, caniyle çiftleşir, onun karısı olur ve birbirlerine sıkıca sarılmış bu çift, gecenin alçaklığında bo-

4 Charles Baudelaire'in **L'héauton timorouménos** adlı şiirinden bir dize: **Je suis la plaie et le cauteau** (hem yara, hem bıçağım).

ğulurlar. Alçaklık geceleri geri döndü: El Biar'a [5] her gece geliyor; Fransa'da yüreklerimizin karasıdır bu. Fısıltı propagandasıyla bize, "herkesin" konuştuğu ima ediliyor ve böylece işkenceler, insani bir utançla mazur görülüyor: hepimiz potansiyel bir hain olduğumuz için, her birimizin içinde bulunan işkencecinin utanması gerekmez; hele de Fransa'nın büyüklüğü bunu gerektiriyorsa. Tatlı-sert sesler bunu bize gün be gün açıklıyorlar. Ve sonra iyi bir yurtseverin vicdanının rahat olması gerektiğini. Ve sonra, eğer birisinin vicdanı rahatsızsa onun mutlaka bir bozguncu olduğunu.

Sıkıntı aniden umutsuzluğa dönüşür: eğer yurtseverlik bizi sadece alçaklığa sürüklüyorsa, halkların, evet bütün insanlığın canavarlaşmasını önleyebilecek bir engel, hiç bir yerde ve hiç bir zaman yoksa insan olmak, ya da insan kalmak için neden bunca çaba harcayalım: İnsanlık dışı olan, işte bizim gerçeğimiz bu. Peki ama tek gerçek buysa, eğer insan ya terörize edecek, ya da terör sonucunda ölecekse, yaşamak, ya da yurtsever kalmak için neden çaba harcayalım?

Bu düşünceleri beynimize kazıdılar. Karanlık ve yanlış olan bu düşüncelerin tümü şu ilkeden kaynaklanmaktadır: insan, insanlık dışıdır. Hedefleri bizi çaresizliğimize inandırmak. Yüzlerine bakılmadığı sürece başarılı oluyorlar. Yabancı ülkeler şunu bilmeliler: suskunluğumuzun nedeni onaylamak değil, sadece bu amaçla yaratılan, beslenen ve yönlendirilen karabasanlardır. Çoktandır bütün bunların farkındaydım, ama hep çürütülemez bir kanıt bekledim.

İşte kanıt.

Ondört gün önce Edition de Minuit bir kitap yayınladı: ***La question*** [6].

Bugün hala Cezayir'de bir hapisanede yatmakta olan kitabın yazarı Henri Alleg, gereksiz yorumlara girmeden, şaşırtıcı bir özenle "sorgular"ını anlatıyor. İşkenceciler, kendi deyimleriye, onu "ele almışlar"dı: sahra telefonu, Brinvillier [7] zamanında olduğu gibi, ama çağımızın sunduğu teknik mükemmellikte su işkencesi, a-

5 Bağımsızlık savaşçılarının işkenceden geçirildiği geçici hapisane. (Yayıncının notu.)

6 Almancaya "İşkence" adıyla çevrildi.

7 Marie-Madeleine d'Aubray, Brinvillier Markizi, 1676 yılında başı kesilen ve yakılan ünlü zehirci kadın. (Yayıncının notu.)

teş işkencesi, susuzluk işkencesi vs. Hassas ruhlara önerilmemesi gereken bir kitap. Buna rağmen birinci baskı -20 bin- şimdiden tükenmiş durumda. Hemen ikinci baskı yapılmasına rağmen talep hala karşılanamıyor; bazı kitapçılar günde 50-100 adet satıyorlar.

Şimdiye kadar konuşma yürekliliğini gösterenler, askere çağrılanlar, özellikle de rahiplerdi; işkenceciler, kardeşleri arasında, kardeşlerimiz arasında yaşamışlardı; çoğu kez kurbanların sadece çığlıklarını, yaralarını, acılarını tanımışlardı. Bizlere, eziyet edilmiş bedenlerin üzerine eğilmiş sadistleri göstermişlerdi. Neydi bizim bu sadistlerden farkımız? Hiç bir şey, çünkü susuyorduk. Öfkemizi samimi buluyorduk, fakat orada, aşağıda yaşamış olsaydık öfkemize sadık kalır mıydık? Öfke yerini, genel bir tiksintiye, ağır bir resignasyona bırakmaz mıydı? Kendi açımdan ben, raporları sorumluluk duygusuyla okuyordum, bazılarını bizzat yayınladım, ama bizi de acımasızca suç ortağı yapan, bir nebze umut vermeyen bu raporlardan tiksiniyordum.

La question ile her şey değişti: Alleg, bir kurban olduğu ve işkenceyi yenilgiye uğrattığı için, bizi umutsuzluktan ve utançtan kurtarıyor. Bu değişiklik kara bir mizahtan yoksun değil; ona bizim adımıza işkence yapıldı ve biz sonunda onun sayesinde gururumuzun birazını yeniden kazanıyoruz: onun Fransız olmasından gurur duyuyoruz. Okurlar büyük bir coşku içinde onunla özdeşleşiyor, ona, acının en uç sınırına kadar eşlik ediyor; onunla birlikte direniyor, çıplak ve tek başına. *Gerçek durumda bunu* yapabilir misiniz, yapabilir miydik? Bu başka mesele. Belirleyici olan kurbanın, kendisinin keşfettiği, her şeye dayanma yeteneği ve görevine sahip olduğumuzu keşfetmemizi sağlayarak bizi kurtarmasıdır.

Gözlerimizi, insanlık dışı uçuruma dikmiş, kımıldamadan bakıyorduk. Fakat, kendimizi bu sersemlikten kurtarmamız için, demir bir iradeyle insanlık onurunu korumayı başaran bir insan yeterli oldu. "İşkence", insanlık dışı değil, insanlar tarafından başka insanlara yapılan ve diğer insanlar tarafından ortadan kaldırılması gereken utanç verici ve iğrenç bir suçtur. İnsanlık dışı olan sadece korku yaratan kabuslardır. Ve işte bir kurbanın sessiz cesareti, alçakgönüllülüğü, doğru anlayışı bizi sarsıyor, yalanlarımızdan kurtarıyor:

Alleg, işkenceyi gizleyen geceyi yırttı; onu gün ışığında değerlendirmek için daha yakından bakalım.

Önce, kim bu işkenceciler? Sadist mi bunlar? Belki de öfkeli Cebrail?. Yoksa korkunç huylu savaş ağaları mı? Kendi ifadelerine göre bunların hepsi olmaları gerekir. Ne var ki Alleg onlara inanmaz; bize anlattıklarından, mükemmel üstünlükleri konusunda, kendilerini ve kurbanı buna inandırmak istedikleri anlaşılıyor; bazen insanların, iyilikleri ve kötülükleri konusunda eline terkedildiği insan-üstü bir varlık, bazen hayvanların en vahşisi, en korkağı olan hayvanı, yani insanı terbiye etmekle görevlendirilmiş sert ve güçlü adamlardır. Yaptıkları işi çok da önemsemedikleri düşünülebilir. Önemli olan, tutsağın onunla aynı cinsten olmadığını duyumsamasıdır; soyulur, bağlanır, alaya alınır, askerler gelip giderler ve dehşet yaratması gereken bir gevşeklikle hakaretler ve tehditler savururlar.

Ne var ki Alleg, çıplak, soğuktan titreyerek ve kusmuklardan kararmış ve yapış yapış olmuş bir kalasa bağlanmış vaziyette bu komedinin acınası gerçeğini açığa çıkarır: aptallar tarafından oynanan bir komedidir bu. Faşizmin hayvani maskesiyle oynanan bir komedi "Cumhuriyeti cehennemin dibine yollama" andı komedisi. Perdeyi "artık tek çareniz intihar" diyerek kapatan "General M. 'nin yaveri"nin sahne aldığı bir komedi. Her gece, her tutsak için, inanmadan yeniden başlanan ve zamansızlık nedeniyle hemen kesilen hep aynı çadır tiyatrosu. Çünkü bu korkunç işçiler fazla yorulmaktadır. Fazla çalışıyorlar: tutsaklar işkence tezgahının önünde kuyruktalar; kurbanlar bağlanıyor, çözülüyor, bir işkence odasından ötekine götürülüyorlar. Bu iğrenç arı kovanına, Alleg'in gözüyle baktığımızda, işkencecilerin, faaliyetleri nedeniyle aşırı yük üstlendikleri görülür.

Bazen, işkence edilmiş bir bedenin üzerinde son derece kayıtsız ve gevşemiş olarak bira içtikleri, sonra aniden ayağa fırlayıp koşusturmaya, sövüp saymaya ve öfkeyle bağırıp çağırmaya başladıkları olur; son derece iyi kurban olabilecek sinir yumakları: daha ilk kan gördüklerinde konuşmaya başlarlardı.

Kötücül, vahşi, bu kesin; sadistçe, hayır; bu bile değil: çok fazla aceleleri var. Ayrıca, bu durum onların kurtuluşu oluyor: gerekli bu hız sayesinde bütün bunlara dayanıyorlar, sürekli koşuşturmak zorundalar, yoksa yıkılırlar.

Buna rağmen iyi işin değerini bilirler, ancak gerektiğinde öldürecek kadar da sorumluluk sahibidirler.

Alleg'in anlattıklarında göze çarpan, bu yılgın, güçsüz operatörlerin, onlara, hatta üstlerine taşıyabileceklerinden d aha çok yük getiren bir acımasızlığın sıkıntısını çekiyor olmalarıdır.

Eğer bu cinayetler bir avuç kudurmuş insanın işi olsaydı, bizim için çok kolay olurdu: oysa gerçeklikte işkenceyi yaratan öncelikle işkencecidir. Herhalde askerler, bir özel birliğe, yenilgiye uğratılmış düşmana işkence yapmak için katılmamışlardı.

Alleg bize tanık olduğu bazı eğilimleri kısaca anlatıyor ve bu da dönüşümün bütün aşamalarını belirlememize yetiyor.

Çaresizce ve şaşkınlık içinde kekeleyenler en gençleridir. El fenerlerinin ışığı işkence görmüş birinin üstüne düştüğünde "korkunç" derler; ve sonra henüz bizzat işkence eylemine katılmayan, sadece tutsakları tutan, getirip götüren yardımcı işkenceciler vardır: bazıları artık iyice pişmiş, bazıları değil, hepsi çarkın içindeler, artık hepsi affedilemez durumda.

Örneğin, Alleg'in dayandığı "işkencelerden", anımsadığı bir maçtan sözedermiş gibi sözedebilen ve onu, hiç sıkılmadan, sanki bir bisiklet yarışının galibini kutluyormuş gibi kutlayabilen "sempatik yüzlü" kuzeyli sarışın çocuk. Bir kaç gün sonra Alleg onu, "kıpkırmızı kesilmiş nefret dolu bir yüzle, merdiven başında bir arabı döverken..." görür. Sonra, asıl işi yapan, elektrik verilen birinin titremelerini seyrederken keyif alan, fakat çığlıklarına dayanamayan en sertleri olan uzmanlar. Ve sonra kendi zorbalıklarının girdabında ölü bir yaprak gibi dönüp duran çılgınlar.

Bu adamların hiç biri kendisi sayesinde varolamaz, hiç biri kendisi gibi kalmaz: bunlar, zorunlu bir dönüşümün momentlerini oluştururlar. En iyilerle en kötüler arasındaki tek fark, birincilerin deneysizliği, diğerlerinin ise iyice pişmiş olmasıdır. Sonuçta hepsi buradan gidecek ve eğer savaş devam ederse yerlerine başkaları gelecek: benzer eğilimler gösterecek ve aynı onlar gibi zorba ve sinirli olacak kuzeyli sarışın, ya da güneyli kısa boylu esmer gençler.

Bu süreçte bireyin hiç önemi yok; gerek işkenceci, gerekse de kurban, bir tür gelişigüzel, anonim bir nefretin, insana duyulan radikal bir nefretin saldırısına uğramışlardır ve bu iki tarafın birbirlerini karşılıklı olarak aşağılamalarına yolaçmaktadır. İşkence, kendi araçlarını kendisi yaratan bir sistem haline gelmiş nefrettir.

Bu durum, son derece ürkek biçimde Ulusal Meclise getirildiğinde güruh kıyameti koparır: "Orduya hakaret ediyorsunuz!" Bu

itlere şunu sormak gerekiyor: lanet olsun, bunun orduyla ne ilgisi var? *Orduda* işkence yapılmaktadır, bu kesin: Araştırma Komisyonu, hazırladığı bir raporda -bu rapor ne kadar zararsız olsa da- bunu inkar etmemiştir. Eee? İşkence yapan *ordu mu* oluyor bu durumda?

Çok saçma! Sivillerin bu tür yöntemlerden haberi olmadığına inanan biri mi var yoksa. Eğer mesele sadece buysa gönül rahatlığıyla Cezayir polisine güvenebilirsiniz. Sonuçta bir işkenceci şefin buraya gelmesi gerekiyorsa eğer, onu atayan bütün ulusal meclistir: sözkonusu olan ne general S., ne general E., ve ne de Alleg'in sözettiği general M.'dir, sözkonusu olan tam ve genel yetkiye sahip bay Lacoste'dur. Her şey, gerek Bone'de, gerekse Oran'da olanlar, ondan dolayı, onun sayesinde gerçekleşmiştir. El Biar'da, Villa S.'de acı ve dehşet içinde ölen herkes, onun isteğiyle öldürülmüştür. Bunu söyleyen ben değilim: milletvekilleri söylüyor, hükümet söylüyor. Ve bu arada kanserli ur yayılmayı sürdürüyor, bize kadar gelmiş durumda. "Anayurt"taki sivil hapishanelerde bile işkence yapıldığı söylentisi dolanıyor ortalıkta. Bunun gerçek olup olmadığını bilmiyorum, fakat ısrarlı söylentiler resmi otoriteyi etkilemiş olmalı ki, savcı, Ben Sadok davasında sanığa kötü muamele görüp görmediğini resmen sormuştu; yanıt elbette baştan belliydi.

Hayır, işkence, ne sivil, ne askeri, ne de sadece Fransa'yı ilgilendiren bir meseledir. Doğuda da batıda da işkence yapılmıştır: Farkas'ın Macaristan'ı işkenceden geçirmesinin üzerinden çok geçmedi; Polonyalılar polislerinin sık sık işkenceye başvurduğunu gizlemiyorlar; Sovyetler Birliğinde Stalin döneminde olanlar için Kruşçev'in raporunda çürütülemez kanıtlar sunuldu; bugün, yüzlerinde işkence izleriyle bazı önemli görevlere getirilen Nasır'ın politikacıları, dün hapishanelerde işkence görmüşlerdi. Bu kadar yeter. Bugün ise Kıbrıs, Cezayir gündemde. Kısaca, Hitler sadece bir öncüydü.

Demokratik yasallık görüntüsü altında sistemli olarak uygulanan işkence -zaman zaman epeyce gevşek biçimlerde- inkar edilse de, yarı illegal bir kurum olarak görülebilir. İşkencecinin nedenleri her yerde aynı mı? Kuşkusuz değil, fakat işkence her yerde aynı rahatsızlığın ifadesidir. Ayrıca bunun pek fazla önemi yok: yaşadığımız çağ hakkında hüküm verecek değiliz. Kendimize dönelim ve bizlere, Fransızlara neler olduğunu anlamaya çalışalım.

Şurda, burda, işkencecileri haklı göstermek için ileri sürülenleri biliyorsunuz: eğer bir insana itiraf ettirmek yüzlerce insan hayatı kurtaracaksa, ister istemez ona işkence yapma kararı vermek gerekir. Güzel bir ikiyüzlülük? Ne Alleg, ne de Audin [8] teröristti. Bunun kanıtı Audin'in "devleti tehlikeye sokma ve gizli faaliyet"le suçlanmasıdır.

İnsan hayatını, Alleg'in göğüskıllarıyla cinsel organındaki kılları yakarak mı kurtarmak istiyorlardı? Hayır, istedikleri, Alleğ'i saklayan yoldaşının adresiydi. Eğer Alleg konuşsaydı, bir komünist daha demir parmaklıklar arasına atılmış olacaktı, hepsi bu.

Ayrıca tutuklamalar gelişigüzel yapılmaktadır; her müslüman bir kez "sorgu"dan geçmiştir. İşkence görenlerin çoğu, eğer daha fazla acı çekmemek için yanlış ifade vermiyor, ya da kendileri için yararlı olacağını sanarak hayali suçları kabul etmiyorlarsa, hiç bir şey söylemiyorlar, çünkü söyleyecekleri hiç bir şey yok. Konuşabilecek olanlara gelince, bunların konuşmadıkları biliniyor. Hepsi, ya da yaklaşık hepsi hiç bir şey söylemedi. Audin de, Alleg de, Guerroudjlar da ağızlarını açmadılar. Bunu, El Biar işkencecileri hepimizden daha iyi bilmektedir. Bu işkencecilerden biri, Alleg'in ilk sorgusundan sonra şu saptamayı yapar: "ancak arkadaşlarının ortadan kaybolması için bir gece kazanmış oldu." Ve bir kaç gün sonra bir subayın sözleri: "on yıldan, onbeş yıldan buyana, beyinlerine, yakalandıklarında hiç bir şey söylememeyi kazımışlar, bunu beyinlerinden çıkarıp atmak olanaksız."

Belki de bu subay sadece komünistleri kastediyordu? Fakat FLN savaşçılarının farklı hamurdan olduğunu mu sanıyorsunuz? Bu zorbalıkların hiç bir yararı yok: Almanlar bile, nihayet 1944'te bunu kabul ettiler. İnsan hayatına maloluyor, fakat kimseyi kurtardığı yok.

8 Maurice Audin, yüksek okul asistanı ve Cezayir Komünist Partisi üyesi. Haziran 1957'de yakalandı ve işkenceyle öldürüldü. 1957'de, Paris'te Audin davasının açıklığa kavuşturulması ve suçlular hakkında soruşturma açılması için, çoğunluğu yüksek okul öğretmenleri olan binlerce insanın katıldığı Maurice Audin Komitesi kuruldu.

Audin örneğiyle, Cezayir savaşında artık iyice kurumlaşmış olan işkenceyi teşhir etmek ve cezalandırılmasını sağlamak istenmekteydi. 1958 yılında, Résistance döneminde Paris'te kurulan Edition de Minuit yayınevi Pierre Vidal-Naquet'in **L'affaire Audin** adlı kitabını yayınladı. (Yayıncının notu.)

Yine de bu argüman tamamen yanlış değil. Bizi işkencelerin işlevi konusunda aydınlatıyor: illegal, ya da yarı-illegal işkence kurumları direnişin, ya da muhalefetin illegalitesine bağlıdır.

Cezayir'de ordumuz bütün bölgeye yayılmıştır; sayısal üstünlük, para, silah, hepsi bizde. İsyancıların ise, halkın büyük bölümünün desteği ve güveninden başka hiç bir şeyleri yok. Bu halk savaşının karakterini istemeden biz belirledik: kentlerde suikastler, kırsal bölgede pusular. Savaş biçimini FLN seçmedi; bundan başka bir şey yapamaz, hepsi bu. Güçler dengesi onu baskın biçiminde saldırılara zorluyor: FLN'nin görünmez olması, açıkta bulunmaması gerekir. Eğer yokedilmek istemiyorsa, beklenmedik bir zamanda vurmak ve sonra hızla ortadan kaybolmak zorunda. Sıkıntımızın nedeni bu: görünmez bir düşmana karşı savaşıyoruz. Bir sokağa bomba atılır, karayolunda bir kurşun, askerlerimizden birini yaralar; derhal oraya ulaşılır, fakat hiç kimse yoktur. Daha sonra çevrede rastlanan müslümanlar hiç bir şey görmediklerini söylerler. Her şey birbirine bağlıdır; halk savaşı, yoksulların zenginlere karşı savaşı, isyancıların halkla yakın işbirliği içinde olmalarıyla belirlenir. Böylece, düzenli ordu ve sivil yönetim için, bu yoksullar ordusu, gün be gün, bin başlı bir düşman olarak ortaya çıkmaktadır. İşgal birlikleri, kendilerinin yarattığı bu suskunluktan huzursuzlar; her yerde elle tutulabilir olmayan bir susma isteği, ağızdan ağıza aktarılan genel bir sır var. Zenginler, suskunluk içindeki yoksulların ortasında, izlendiklerini hissediyorlar. Kendi egemenlikleri tarafından engellenen "düzen güçleri", gerillaya karşı, baskınlar ve cezalandırmalar yaparak mücadele edebilir; terörizme karşı sadece terörle karşı çıkabilir. Her yerde, herkes birşeyler saklıyor: bu insanların *konuşması sağlanmalıdır*.

İşkence, anlamsız bir hiddetin, bir korkunun ürünüdür: çığlıklar ve kan içinde, *birinin* ağzından *herkesin* sırrını zorla ele geçirmek istenir: oysa kurban konuşsa da, işkence altında ölse de, bin başlı sır, hep bir başka yerde, her zaman bir başka yerde, ulaşılabilenin dışında olacaktır. İşkenceci akıntıya kürek çekmektedir: eğer işkence yaparsa, sürekli yeniden başlamak zorunda kalacaktır.

Ne var ki, bu suskunluk bile, bu korku bile, her zaman görünmez, ama her zaman var olan tehlikeler bile, işkencecinin hiddetini, kurbanını en sonuna kadar alçaltma isteğini ve nihayet kendi isteği dışında benimsediği ve geliştirdiği, insanlara karşı bu nefreti,

tamamen açıklayamaz.

İnsanlar genellikle birbirlerini öldürürler: kollektif, ya da tikel çıkarlar için her zaman savaşmışlardır. Fakat işkencede, bu tuhaf maçta, hizmet son derece radikal görünüyor: işkenceci, işkence görenle, insan sıfatı uğruna mücadele etmektedir ve her şey, sanki ikisinin aynı zamanda insan türüne ait olamayacakları biçimde gerçekleşmektedir.

İşkencecinin amacı, sadece konuşturmak, ihanete zorlamak değildir: kurban kendisini, çığlıklarıyla, boyun eğişiyle bizzat insanlıktan çıkaracaktır. Herkes için, kendisi için. İhaneti onu paramparça etmeli, sonsuza kadar işini bitirmelidir. İşkenceye yenilen sadece konuşmaya zorlanmış olmaz, ona, bir alt-insan statüsü, sonsuza kadar zorla dayatılır.

Hizmetin bu radikalleşmesi dönemin özelliğidir. Çünkü insan yaratılmalıdır. Özgürlük isteği, hiç bir zaman bu kadar bilinçli ve güçlü olmamıştı; baskı, hiç bir zaman bu kadar zorbaca ve iyi donatılmış değildi.

Cezayir'de çelişkiler çözümlenemez durumdadır: birbiriyle savaşan taraflardan her biri, diğerinin radikal biçimde tasfiyesini talep ediyor. Müslümanların elinden her şeyi aldık, sonra anadillerine varana kadar her şeyi yasakladık. Memmi, sömürge egemenliğinin, nasıl sömürgeleştirileni yok sayarak kendisini gerçekleştirdiğini açıkca gözler önüne sermiştir. Artık hiç bir şeyleri yoktu, *artık hiç kimse değillerdi*. Onların uygarlıklarını yokettik ve aynı zamanda onları kendi uygarlığımıza da kabul etmedik. Bütünleşmeyi, özümlenmeyi istiyorlardı, hayır dedik: eğer sömürgeleştirilen, sömürgeciyle aynı haklara sahip olursa, sömürgecinin aşırı sömürüsü hangi mucizeyle korunabilir? Sistem tarafından yetersiz beslenmiş, eğitimsiz ve yoksul olarak sahra kıyılarına, insan olmanın sınırlarına itilmişlerdi. Nüfus artışının baskısıyla yaşama standartları yıldan yıla düşmüştü. Umutsuzluk ayaklanmalara yolaçtığında, bu altinsanlar ya geberecekler, ya da insan olduklarını bizlere kabul ettireceklerdi: bütün değerlerimizi, kültürümüzü, sözde üstünlüğümüzü reddettiler. Onlar için insan statüsünü talep etmekle, Fransız yurttaşlığını reddetmek aynı şeydi.

Bu isyan, sömürgecilerin iktidarını tartışmalı kılmakla yetinmemiş, sömürgecilerin kendi varoluşlarını tehlikede görmelerine yolaçmıştı. Cezayir'de yaşayan Avrupalıların çoğunluğu için birbi-

rini tamamlayan ve ayrılmaz biçimde birbirine bağlı iki gerçek vardır: sömürgeciler tanrının lutfuna sahip insanlar, yerliler ise alt-insanlardır. Bu, birilerinin zenginliğinin kaynağının, diğerlerinin yoksulluğu olması gerçeğinin mistifize edilmesinden başka bir şey değildir.

Böylece sömürü, sömürücüleri sömürülenlere bağımlı kılar. Bu bağımlılık bir başka düzlemde, ırkçılığın özünde kendisini yeniden bulur, onun derin çelişkisi ve acı felaketidir: Cezayirli bir Avrupalı için insan olmak, öncelikle bir müslüman karşısında üstün olmak anlamına gelir.

Peki ya müslüman, sömürgeciyle aynı değerde bir insan olduğu yönünde bir talep ileri sürerse? İşte o zaman, sömürgecinin varoluşu isabet alır; kendisini değersizleşmiş, düşmüş hisseder: onun gördüğü şey, sadece "karakafalar"ın insanların dünyasına girmelerinin ekonomik sonuçları değildir. Kendisini kişi olarak tehlikede hissettiği için dehşete kapılır. Çılgınlık içinde yerlilerin köklerini kurutma düşleri görür. Ne var ki bu sadece bir düştür. Bunu bilir, bağımlı olduğunu bilir; yerli alt-proletarya olmaksızın, işgücü fazlalığı olmaksızın, ücretleri istediği gibi belirlemesine izin veren kronik işsizlik olmaksızın ne yapardı? Ayrıca: eğer müslümanlar *şimdiden* insan olmuşlarsa her şey bitmiş demektir, bu durumda onların kökünü kazımanın da herhangi bir anlamı olmayacaktır. Hayır, öncelikli görev, zaman olduğu sürece onları aşağılamak, onurlarını kırmak, onları hayvanlaştırmaktır. Yani, bedenlerinin yaşamasına izin vermek, fakat ruhlarını öldürmek. Boyun eğdirmek, ders vermek, eğitmek, bunlar sömürgecinin tutkun olduğu sözcüklerdir: Cezayir'de iki türden insan için yeteri kadar yer yok; ya birinde, ya ötekinde karar kılmak gerekir.

İşkenceyi, Cezayir'de yaşayan Avrupalıların keşfettiğini iddia etmiyorum elbette, hatta sivil ve askeri makamların işkence uygulamasını sağladıklarını bile söylemiyorum; tersine, işkence kendi kendisini dayatmıştır. Biz onun farkına varmadan çok önce rutin olmuştu bile. Ne var ki işkencede kendini dışavuran insana karşı nefret, ırkçılığın ifadesidir. Zira yokedilmek istenen, bütün insani özellikleriyle, cesareti, iradesi, zekası ve bağlılığıyla -yani sömürgecinin kendisinde var olduğunu iddia ettiği özelliklerle- insandır. Ancak Avrupalının kendi suretinden nefret etmeye sürüklenmesinin nedeni, bu suretin bir Arap tarafından yansıtılmasıdır.

Demek ki ayrılmaz bir çift olan sömürgeciyle sömürgeleştirilenden, işkenceciyle kurbanından ikincisi, birincisinin sadece bir türevidir. İşkenceciler sömürgeci, sömürgeciler de işkenceci değildir kuşkusuz. İşkence yapanlar, genellikle Fransa'dan gelen ve yirmi yaşına kadar Cezayir sorunuyla bir kez bile ilgilenmeden yaşamış genç insanlardır. Fakat nefretin bir çekim alanı vardır: nefret, bu genç adamların iliklerine işlemiş, onları tüketmiş, boyunduruk altına almıştır.

Alleg'in soğukkanlı, doğru anlayışı bütün bunları kavramamızı sağlıyor. Eğer anlatılanlardan öğrendiğimiz sadece bu olsaydı bile, Alleg'e şükran duymamız gerekirdi. Oysa Alleg, daha fazlasını yapmıştır: işkencecilerini yıldırarak, kurbanın ve sömürgeleştirilenin insanlığını, bazı askerlerin zorbalıklarına karşı, sömürgeci ırkçılığa karşı muzaffer kılmıştır. Ve "kurban" sözcüğünün herhangi bir santimantal hümanizme yol açmaması için şu söylenmelidir: gençlikleriyle, güçleriyle, sayılarıyla övünen bu küçük yöneticiler arasında, gerçekten dayanıklı olan, gerçekten güçlü olan tek kişi Alleg'dir.

Ne var ki Alleg'in, insanlar arasında insan kalabilme hakkı için en yüksek bedeli ödediği söylenmelidir. Fakat o bunu düşünmez bile. O nedenle, bir paragrafı şu basit sözcüklerle bitirirken bizi çok etkiler:

"Birden mutlu ve gururlu hissetmeye başlamıştım kendimi. Yeniden başlarlarsa, dayanmaya devam edeceğimden, sonuna kadar mücadele edeceğimden, onlara, intihar ederek yardımcı olmayacağımdan emindim."

Dayanıklı biri, yani hiddetli Cebraile bile sonunda korku veren biri.

Alleg'in anlattıklarında, işkencecilerin bastırmaya çalıştıkları, onlar için yokedici bir keşfin belirsiz önsezisini duyumsar insan: eğer kurban kazanırsa, üstünlük, egemenlik yitip gidecektir; Cebrailin kanatları felç olacak ve herifler kendi kendilerine şaşkınlık içinde soracaklardır: ya ben, işkence görseydim dayanabilir miydim? Çünkü zafer anında bir değerler sisteminin yerini bir başka değerler sistemi almıştır; öte yandan işkencecileri sersemletmeye en ufak bir olay yeterdi. Fakat hayır: onların beyinleri bomboştur, çalışmaktan bitkin düşerler ve ayrıca yaptıkları işi pek de ciddiye almamaktadırlar.

Üstelik işkencecilerin vicdanı neden huzursuz olsun? İçlerinden biri artık bu işi yapmak istemezse, onun yerine başkasını getirirler: ayrılan bir kişinin yerine hemen dokuz kişi bulunur. Gerçekten de Alleg'in anlattıkları -ki Alleg'in en büyük hizmeti belki de budur- son hayallerimizi de yıkıyor: hayır, bir kaç kişiyi cezalandırmak, ya da yeniden eğitmek yetmez; Cezayir savaşı bu yolla daha insani bir hale getirilemeyecektir. İşkence kendiliğinden sürekli bir kurum haline gelmiştir: koşulların ortaya çıkardığı işkence, ırkçı bir nefretin zorunlu sonucudur. Gördüğümüz gibi, bir ölçüde çatışmanın özü, belki de esas gerçeğidir. Eğer bu iğrenç ve karanlık vahşete son vermek, Fransa'yı bu utançtan, Cezayirlileri ise cehennemden kurtarmak istiyorsak, sadece tek bir çaremiz var: her zaman tek çare olan ve bundan sonra da tek çare olacak görüşmelere başlamak, barış yapmaktır.

6 Mart 1958

İktidar Adayı

Başlangıçta herşey iyi gidiyordu. Her zamanki gibi. Hep antimilitarist ve şövenist olan Fransa, 14 Temmuz askeri törenlerini sever, fakat general Boulanger'den [1] buyana artık darbeci askerlerden pek hoşlanmamaktadır. Radyolar Cezayir kenti meydanından yükselen haykırışları veriyordu; valilik binası basılmış, sokaklarda insanlar "yaşasın Massu" diye bağırıyorlardı; Paris ise birlik içindeydi. Sendika merkezleri birlikte direnme kararı almışlardı. Pfimlin [2] kışkırtılıyordu: başbakan, darbe yapma cesareti gösteren diktatör çırağının bilinen korkusuyla derhal hükümet oluşturma önerilerine atılmıştı. Komünist oyları hafife alma gücünü buluyordu kendisinde: fakat sadece vicdanını rahatlatmak için. Kısaca hoş bir akşamdı, hoş bir rüzgar esiyordu: havada bütün başlangıçlarda görülen umut ve endişe karışımı birşeyler vardı. Ancak önümüzde bir tuzak bulunuyordu: her şeyi görememiştik.

İşlevi olmayan yüce bir kişi bir ulus için tehlikelidir; ücra bir köşeye çekilmiş olsa bile. Bu yüce kişi sustuğunda, duyulan hep geçmişidir. General de Gaulle, uzun süredir susuyordu, fakat geçmişi hep aramızda kaldı. Massu ve Salan'la tek başımıza karşı karşıya kaldığımızda direnebilmiştik. Fakat bakanlarımız arkadan vuruldu: generallerle görüşürlerken, birden bire, ayaklarının altında

1 General Boulanger, 1856'da Cezayir'de patlak veren Fransa karşıtı ayaklanmaların bastırılmasına ve 1871'de Paris Komünü'nün ezilmesine katılmış, 1889'da ise başarısız bir askeri diktatörlük girişiminde bulunmuştu.

2 Pierre Pflimlin, Dördüncü Cumhuriyetin, 13 Mayıs'tan 28 Mayıs 1958'e kadar görev yapmış son başbakanı. 13 Mayıs'ta radikal sağcı Cezayir Fransızları, Cezayir kentinde iktidarı ele geçirdiler. General Massu, bir "Resmi Sosyal Yardım Komitesi"nin başına geçti. Fransız Cezayir ordusunun başkomutanı general Salan, hükümet erkinin, Paris'te general de Gaulle tarafından devralınmasını talep etmişti. (Yayıncının notu.)

ve önlerinde bir gölgenin yayıldığını gördüler. Öteki yakada Salan, bağırmaya başlamıştı bile: "Yaşasın de Gaulle" ve bütün Cezayirliler haykırdılar: "de Gaulle iktidara!"

Hava aniden değişmişti: felaketlerin acımasız mantığını keşfetmiştik yine; bu tür durumlarda ne yapılırsa yapılsın, herşey düşmana yarar. Hükümet kendisini kurtarmak için kendi çöküşünü hazırlamaya koyulmuştu: de Gaulle'den kurtulmak için Salan'ın kollarına atıldı. Bakanların çoğu, Cezayir'deki katliama hızla son verilmesi gerektiğine inanıyorlardı, bunu ifade etmek de istiyorlardı; içlerinden bazıları ilk kez ifade etmişlerdi. Fakat eğer Pflimlin görevde kalma şansı bulacaksa, de Gaulle'den daha üstün olmalıydı. Böylece, darbeci generallerin hoşuna gitmek için, askerlik hizmetini 27 aya çıkardı, 80 milyar tutarında yeni vergiler koydu. Fakat boşuna: Cezayirliler -hem siviller, hem askerler- Pflimlin'i istemiyorlardı. Parasını da. Onların istedikleri de Gaulle'dü.

Hükümet kendisini koruyabilmek için bir direnme politikası saptamıştı; bay Pflimlin'in kırık kalbi bütün mikrofonlara şöyle hıçkırıyordu: "dramatik yanılgı, trajik bir yanlış anlama." Fakat onun alçakgönüllü savaş coşkusu, haleflerinin sadece suskunluğuyla diskalifiye edilmişti bile. Hükümet, Salan'ı hoşnut etmek için, kendisini yıkmıştı: önce tam zafer sağlanacak, düşman yokedilecek, ancak bundan sonra görüşmeler başlayacaktı. Salan herhangi bir karar vermemişti, fakat başbakan, Cezayir'den güven talep ederken, Fransız solu kendisine, onu Bidault'tan [3] neyin ayırdığını ve onu, kendisinin şimdiden ilan ettiği gibi, kendilerine karşı kullanılabilecek sınırsız yetkilerle donatmayı -hem de oybirliğiyle- hangi zihin bulanıklığı içinde gerçekleştirdiğini soruyordu.

Darbeleri önceleyen -tarihimizde sık sık görülen- çöküş dönemlerinde, gözlemcilerin dikkatini hep bir şey çekmiştir: duygu ve düşüncelerde karışıklık. Uzaktan bakıldığında, geleceğin diktatörünün taraftarlarıyla, eski diktatörün savunucularından oluşan iki grubun varolduğu ve bunların, biri ortadan kalkasıya kadar birbirleriyle savaşacakları sanılmaktadır. Oysa yakından bakınca, görülen son derece düş kırıcıdır: Herkes kararsızlık içinde, darbeciler de hükümet de korkuyor, herkes hem herkesten yana, hem herkese karşı. İnsanın öyle can düşmanları vardır ki, daha kötü, fakat yeni

3 Georges Bidault, MRP'nin önde gelen şahsiyetlerinden. Cezayir'in bağımsızlığına karşı çıkmaktaydı. (Yayıncının notu.)

bir düşmana karşı onlarla birleşeceğine köle olmayı, ya da ölmeyi yeğler. Herkesin, herşeyin üzerinde gördüğü bir davayı yitirmek, ya da özellikle nefret ettiği bir başka şeye neden olmak yerine, bilinçli olarak düşmana teslim olduğu durumlarda, darbeler olağanüstü kolaylaşmaktadır. Sonuçta, herkes kendi kendisini ve diğerini hareketsiz kılar ve bu felç durumundan en az etkilenmiş olan, gelişigüzel ve korkudan titreyerek darbe yapar.

Üçüncü gün, ülkemizde sosyalistlerin, kölelikten, ölümden ve ülkenin aşağılanmasından çok Halk Cephesinden nefret ettiklerini kavradım. İlk gün, FO, CFTC ve CGT ortak direnme kararı almışlardı. Ve Ulusal Meclis'te derhal bir feryat duyuldu: "yine geliyor, işte geldi bile!" Aynı gün, ölümcül bir korkuya kapılmış *Monde*'un bütün sütunlarında "halk cephesi hayaleti" zincirlerini sürüklemekteydi. Ertesi gün, CFTC ve FO, ortak bir uyarı yayınladılar: eğer işçiler sukunetlerini ve soğukkanlılıklarını korur ve zamansız gösterilerden uzak dururlarsa, Cumhuriyeti kurtarmış olacaklardı. CGT dışında bütün sendika merkezleri, PC dışında bütün siyasi partiler şöyle bağırıyorlardı: "sistemin çökmesi bundan daha iyidir!" Oysa ortada Halk Cephesinin izi bile yoktu. Söz konusu olan sadece bazı uzlaşmalar, tamamen savunmaya dönük bazı ortak kararlardı. Bu bay Guy Mollet'in [4], bay Pflimlin'i bir kenara itmesine, onu konuşturmamasına, general de Gaulle'e bir aracı kanalıyla kamuoyunu biraz sakinleştirmesi lutfunda bulunması için yalvarmasına yetmişti.

Bu herkesin işine geldi: de Gaulle'ün bir gün önce yaptığı biraz sert bir açıklama pek iyi karşılanmamıştı. Charles de Gaulle, cumhuriyetin kurumlarından hiç sözetmemişti; şöyle birkaç sözcükle, "bu kurumlara dokunmayacağım", ya da "bu kurumlara zarar vermeyeceğim" gibi açıklamalar yapma lutfunda bulunsaydı, aynı 1945 yılında olduğu gibi, bütün Fransa kendisini alkışlayacaktı ve bay Mollet, buna karşılık, Pflimlin'i istifa etmek için harekete geçirme olanağı bulabilecekti: belki de general de Gaulle, ulusal birlik hükümetinde, sosyalistlere birkaç sandalye verebilirdi. Kısa bir süre sonra bay Pflimlin, kırgın bir şaşkınlık içinde, komünistlerin, kendisine oy verme küstahlığında bulunduklarını keşfetti. Komünistlerin oylarını çıkarıp bir köşeye attı. Hatta attığı nutuklarda,

4 SFIO başkanı. (Yayıncının notu.)

komünistlerin bireysel özgürlükleri savunma haklarını reddetti: onlar buna layık değillerdi çünkü. "Büyük cumhuriyetçi partiler" içindeki bu aşırı anti-komünizm, bu partilerden her birinin güçsüzlüğe ve tecrite mahkum olması sonucunu doğurmuştu. Avukat Isorni'nin[5] öfke krizleri, pétainist sağın, bir zamanlar gündeme gelen barışma denemelerine rağmen, Pétain'in mahkum olması nedeniyle de Gaulle'ü bağışlamayacağını kanıtlamıştı. Buna karşılık solcular arasında bazı saf kişiler, şu aydınlatıcı argümanda teselli buluyorlardı: cumhuriyetin kurtarıcısı, bu cumhuriyeti kendi elleriyle yıkabilir mi? (oysa yanıt çok basit: neden olmasın?)

Komünistler arasında ise bazılarının kararlı tavırlarında bir utangaçlık görülmekteydi: büyük ulusal bir uzlaşma öngörüyorlar, bunun kendilerine zarar vereceğini de gizlemiyorlardı. Fakat ne Charles de Gaulle'ün Moskova'ya yaptığı ziyareti, ne de Fransız-Sovyet anlaşmasını unutmuş değillerdi. Bir de şu sloganları vardı: Fransa! Sadece Fransa! Belki de şöyle denmeliydi: NATO'dan çıkacağız.

MRP'nin mali destekçisi, katolik büyük burjuvazi, aynı, fakat bu kez tersine çevrilmiş nedenlerden dolayı, cumhuriyetin kurtarıcısına dargındı: onun düzeni sağlayacağından kuşkusu yoktu; ve elbette sert bir tutumun zararı olmazdı, fakat büyük burjuvazi, anglosakson dostluğunu korumak için, Cezayir'den ve bütün sömürge imparatorluğundan vazgeçebilirdi.

Peki ama de Gaulle'ün Cezayir konusunda kararı neydi? Cezayir Fransa'nın elinde mi kalmalıydı, yoksa bırakılmalı mıydı? Güne ve ziyaretçilere göre değişiyordu görüşü. Yaptığı açıklamadan sonra da belirsizlik sürdü: bazıları de Gaulle'ün *Algéire française* sözlerini kesinlikle ifade etmediğine, oysa sık sık "birleşmiş halklar" deyimini kullandığına işaret ediyorlardı. Bu sözler, solcuları, mazoşist bir krize itmişti: bakan Pflimlin'in , birilerini hoşnut etme işini son fellahın ölümüne kadar götürebilmek için, özgürlüklerimizi gasbettiğine göre, yitirdiğimiz özgürlükleri, bunlardan, barış yapmak amacıyla yararlanması için, de Gaulle'e devretmek daha iyi olmaz mı? Çünkü de Gaulle, ordunun aklını başına getirecek ve Cezayir'deki Avrupalılara kendi iradesini dayatabilecek tek adamdır.

5 Avukat Isorni, Vichy hükümetine karşı davada Pétain'in baş savunmanı.

Geleceğin bu kahramanları, Cezayir'de yapılacak barışın bu bedelini, demokratik kurumlarımızın tasfiyesiyle ödemeye hazırlardı. Müslümanların bağımsızlığını hapisanelerde kutlayacaklardı.

Böylece hiç kimse, yüzlerce eylemde, anti-faşist komitelerde, hatta politik örgütler içinde- cumhuriyetten umudu şimdiden kesmiş olarak, mevcut umutlarını bugün general de Gaulle'ün eline vermekten kaçınamazmış gibi rahat ve çelişkili bir düşe dalmaktan kendini alamazmış görünüyordu. Sokaktaki insanlar suskundu, tiyatroların geliri neredeyse hiç düşmemişti. Sanki bu insanların tek ilgilendikleri sadece özel hayatlarıydı; hiç bu kadar çok sevgili görmemiştim.

"N'apalım yani? Guy Mollet'i desteklemek için sokağa mı çıkalım? Cezayirli Guy Mollet'i, Suveyşli Guy Mollet'i [6]? Onun için Cezayir'in ayrılması riskine mi girelim? Ya da iç savaş tehlikesine? İçinizde kim aşırıların dostu bay Max Lejeune için dayak yemeği göze alabilir?"

Bu sözler yankı bulmaktadır; insanlar başlarını sallıyorlar: Ulusal Meclis'te adil biri olsaydı... Fakat hayır: eğer olsaydı, duyardık. Bu bahtsızlar kaderlerine mi terkedilmeli? De Gaulle'e mi güvenelim? Ne de olsa general de Gaulle, yaptığı basın toplantısında, Mollet'i gülünç duruma düşürdü. Kolay bir zaferdi: fakat iddiasına girerim, bay Mollet bunu ona ödetmeyecek. Karmakarışık bir öfkeyi nasıl ezbere tekrarladığını tahmin etmek için bir seçmenle uzun boylu konuşmaya gerek yok: anarşist bir öfke, qua lunquist [7] bir tepki, düşkırıklığına uğramış bir sosyal-demokratın tepkisi bu. Aynı nedenler, aynı hınç ve nefret duygusu, -yüz kez daha güçlü olarak- 2 Aralık darbesinde de işçilerin direnişini felce uğratmıştı.[8]

---

6 Bay Mollet, 1956 başlarında, seçim mücadelesinde, baskı politikasına karşı çıkmış, Cezayir Savaşı'nın barışçıl olarak sona erdirilmesini savunmuştu. 6 Şubatt 1956'da başbakan olarak göreve başladıktan kısa süre sonra, yeni, liberal bir genel vali -general Catroux- atamak için Cezayir'i ziyaret ederken, Cezayirli Fransızların domates yağmuruna tutuldu. Bunun üzerine kendi adayından vazgeçerek, 12 mart 1956'da komünistler de dahil olmak üzere Ulusal Meclis, Mollet hükümetine, "düzenin yeniden kurulması" için özel yetkiler verdikten sonra, diktatörce yetkilerle donatılmış Robert Lacost'u genel vali olarak atadı.

7 İtalyan orta sınıf hareketi, L'Uomo qualunque (Herkes). (Yayıncının notu.)

8 Louis Napoleon Bonaparte'ın, yasa yapıcı meclise karşı, 1851'de yap-

De Gaulle bekliyordu. Bu suskunluk dağı, gücünü, bizim güçsüzlüğümüzden almaktaydı; bütün çaresizliğimizin, bütün çelişkilerimizin geometrik alanıydı o: Artık atış rampası yok, fakat Halk Cephesi de yok; artık Cezayir Savaşı değil, bir ahlak düzeni var. Radyoda generalin bir basın toplantısı yapacağı öğrenildiğinde, her şey sona ermiş gibi görünüyordu: yumuşak, iyi niyetli, sadık olacak ve insanları kendi safına kazanacaktı. Pazartesi günü, öğleden önce oniki dolaylarında yitirilmiş cumhuriyet oyunu sergilenmekteydi.

Basın konferansından sonra cumhuriyet, daha sağlam biçimde hayatta; kurumlarımız düşündüğümüzden daha sağlammış gibi görünüyor. Tehditler ise sürmekte: Belki de cumhuriyet zora dayanamayacak. Fakat yumuşaklığa boyun eğmemesi bile mesele.

Gördüğümüz gibi, senaryo belliydi: kamuoyu bir parça sakinleştirilecek ve bay Pflimlin'in hararetle istifaya zorlanması sağlanacaktı. Kimsenin beklemediği bir biçimde tersi gündeme geldi: generalin dostları kaşlarını çattılar, tek tük gülen yüzler ise generale kesin karşı olanların yüzleriydi. Oysa general, içtenliğinden kimsenin kuşku duymadığı son derece sakinleştirici açıklamalar yapmıştı: o ne bir komplocu, ne de bir diktatör olma niyetindeydi; iktidar yetkilerini cumhuriyetin başkanından alacak -ve alışılmamış bir uygulama da olsa- kendisini Ulusal Meclis atayacaktı.

Fakat artık, general de Gaulle'ün düşündükleri ve söyledikleri, sadece kendisi ve en yakın çevresi için önem taşımaktaydı: büyük bir iyiniyetle, 67 yaşında diktatörlük kurmayı düşünmediğini ısrarla söylerken, önünde iki seçenek kalmıştı: ya iktidardan vazgeçecek (veya iktidarı ele geçirmek için kendisine başvurulmayacak), ya da diktatör olacaktı. Çünkü belirleyici olan durumdur. Bizim tek tek davranışlarımız üzerinde değil, bu davranışlarımızın, isteğimize rağmen, başka insanların gözünde ve kendi gözümüzde aldıkları anlam üzerinde belirleyicidir.

Öncelikle şu aksayan kurgu hakkında konuşmalıyız: Uzlaştırma. Esas soruna ("General de Gaulle'ün bağımsız otoritesi neye dayanacaktır?") yan çizebilmek için, bay Soustelle [9], şu hukuksal mu-

tığı ve III. Napoleon olarak iktidara geldiği darbe. (Yayıncının notu.)

9 Jacques Soustelle (RPF ve UNR), 1955/1956 yılları arasında, Cezayir genel valisi. Başlangıçta görüşmelerden yana olmasına rağmen, daha

zipliği düşünmüştü: Cezayir Fransızlarıyla (siviller ve askerler) hükümet arasında anlaşmazlık var. Charles de Gaulle'e bu anlaşmazlıkta aracı olma lutfunda bulunması rica edilir.

Fakat, generalin basın toplantısında ele aldığı bu tuhaf argüman, dile getirilir getirilmez, yanlış sesler vermekte, rahatsız etmektedir. Ne kadar güçsüz olursa olsun, kendi memurlarının neden olduğu bir isyanı, arabulucuyla çözmek isteyen bir hükümet nerede görülmüştür? General de Gaulle, general Massu ve Salan'ın komplocu olmadıklarını yutturmak istemişti bize; hükümet, diye ekliyordu, bu generalleri komplocu olarak değerlendirmiyor. Biçimsel olarak bu doğrudur: fakat hükümet bundan emin değildir, zaman kazanmaya çalışıyor olabilir. Aslında bu generallerin komplocu olup olmamaları da hiç farketmez.

Birinci durumda, yani eğer generaller komplocuysa, hükümet, geçici güçsüzlüğü nedeniyle uygulatamasa bile, müeyyideler saptar; böylece arabuluculuk önermek isyana ayrıcalık tanımak anlamına gelir. İkinci durumda, yani generaller eğer komplocu değillerse, üstlerine. (zorunluluk onları, hesap vermeksizin şu ya da bu önlemi almak zorunda bırakmış olsa bile) itaat etmeyi sürdürürler, ama bu durumda da arabulucuya gerek yoktur. Görüldüğü gibi, bu inanılmaz öneri, ifade edildiği andan itibaren, devlete hakaret halini almış ve illegaliteye yönelmiştir.

Gerçi öneri düzeltilmeye çalışılmıştı, fakat hemen çatladığı görüldü. Anlaşmazlık, "Fransız Cezayir"ini hükümetle karşı karşıya getirmişti. Hakem ne yapar? Taraflardan birini yutmak ve onun yerine geçmek ister. Çünkü *arabuluculuk etmek* için, general de Gaulle, bay Pflimlin'in görev ve iktidar yetkilerini devralacaktır. Fakat eğer bay Pflimlin de de Gaulle'e dönüşürse, bu durumda arabuluculuk nasıl olanaklıdır? Birincisi, arabulucu, hem yargıç, hem taraftır; öte yandan, özgür Fransa'nın başıyla, Cezayir ordusu arasında çatışma olmadığından arabuluculuğa gerek yoktur; bu utangaç açıklamalar, gizlenmek istenen rezaleti iyice açığa çıkarmaktadır. General de Gaulle, cumhuriyetin tüm yetkilerini devralmaya

sonra Cezayir bağımsızlık hareketinin kesin olarak karşısında yer aldı. Soustelle IV. Cumhuriyet hükümetine karşı 13 Mayıs 1958'de yapılan darbeye katılmıştı. 1960 yılında, de Gaulle'ün Cezayir politikasına karşı bir darbe girişiminin ardından 1962'de sürgüne gitti. 1968'de affedildi. (Yayıncının notu.)

hazır olduğunu açıkladığında, hükümet kurmak için, onun açısından önemli tek görev olan pretöryenlik görevini çoktan elde etmişti. Avrupalı subay ve siviller, generali, sömürgeciler adına, anayurt halkı üzerinde sınırsız diktatörlük uygulaması için, atamışlardı. General de Gaulle, elbette bunu yapmayacak; dürüstlüğü, yurtseverliği ve gururu Fransa'yı sömürgelere kurban etmesine izin vermez. De Gaulle, gerçekten *birlik* istiyor. Ve bunu her iki tarafın yararı için istiyor. Fakat generalin ne istediğinin ne önemi var? Deniz ötesi subayların ne istediklerinin ne önemi var? Bunların de Gaulle'e tamamen bağlı olduklarına kuşku yok; belki de sadece generali yardıma çağırmaları gerektiği duygusuna kapıldılar, kendileri ve Fransa için. Ne var ki sonuç yorum gerektirmiyor: kendi seçmiş oldukları kişiyi Ulusal Meclis'e dayattılar, ya da dayatmaya çalıştılar. Ulusal Meclis, bunu, bir içsavaş tehditi altında, ya kabul edecek, ya da reddedecektir. O, geçici olarak bir kenara bırakılsa da, Roma lejyonlarını atayan imparator gibi, her zaman orada olacaktır.

En ufak krizde, yarın, sekiz gün, ya da bir yıl sonra, yeniden gündeme gelebilir. Bu dayanılmaz şantaj sürekli adaydır (eğer iktidarın zorla ele geçirilmesi onu görevinin başında bir imparator yapmazsa). Demokratik kuruluşların oyunu temelden bozulmaya uğramıştır. De Gaulle, iktidarı ele geçirmese bile, iktidar talep etmesi nedeniyle, zora dayanan bu sahte haktan resmen vazgeçene kadar da, bozulmuş kalacaktır.

Bu durumda, anayasaya uygun biçimlerin korunup korunmadığının ne önemi olabilir?

Eğer cumhuriyetin başkanı, iktidar talep eden adamı görevlendirmiyorsa ve iktidar talibi zor kullanma niyetindeyse, zor kendini çıplak biçimde gösterecektir. Bay Coty'nin [10] Charles de Gaulle'ü görevlendirmesi ise, ek bir teslimiyet olacaktır. Generalin açıklamalarından biri özellikle karakteristiktir: "Ordu, devlete itaat etmek zorundadır. Fakat bunun için elbette önce bir devletin varlığı şarttır." Son derece isabetli: ordu bay Pflimlin, size itaat edemez, çünkü siz devlet değilsiniz, devlet benim, o nedenle ordu bana itaat edecektir. De Gaulle egemen bir general olduğu için, ordu sadece kendisine, ülke de orduya itaat eder. Devletimizin güçsüz olduğu kesinlikle doğrudur. Ancak bu durumun suçlusu, Cezayir'deki ge-

10 René Coty, 1954-1959 yılları arasında görev yapan IV. Cumhuriyetin son devlet başkanı.

nerallerden ve onları destekleyen sivillerden başka kim olabilir? Devleti, her geçen gün daha affedilemez ve daha kötü tavizlerle güçten düşüren bakanlardan başka kim olabilir? Sakiet'i "gizlemek", bay Gaillard [11], sadece bir suçun sorumluluğunu büyük bir gayretle üstlenmek anlamına gelmiyordu, aynı zamanda bu, halefinizi bir askeri darbeye teslim etmek demekti.

Ve eğer Charles de Gaulle, bu özel yetkileri alsa, bu yetkilerle ne yapacaktır? Planları nedir? Kararı ne olacaktır? Bu sorular, de Gaulle iktidarı ele geçirmediği sürece, yani belki de her zaman için, yanıtsız kalacaktır. Çünkü de Gaulle kendi portresini aynı başladığı gibi bitirmektedir: Susarak. Bu, planları olmadığı anlamına gelmez. General, bu planları sadece açıklamayacaktır, çünkü -en büyük tehlike de budur- programının değil, kişi olarak kendisinin onaylanmasını istemektedir. Yani bugün yaptıklarının değil, müttefikler karşısında Fransa'yı temsil ettiği evvelsi gün yaptıklarının onaylanmasını istiyor.[12]

Onayımızı, eğer bizden istenirse, amaçlarını bilmemize *rağmen* değil, bilmediğimiz *için* vermiş olacağız. Bizden istenen, ona,

11 Bkz. dipnot 1 ve 2. sayfa 39 (Yayıncının notu.)

12 General Charles de Gaulle, 1940 yılında, Fransa'nın Alman ordularına teslim olmasından sonra, görevli olarak bulunduğu Londra'dan Fransa'ya dönmeyi reddetmiş ve bu nedenle, asker kaçağı olarak gıyabında ölüme mahkum edilmişti. Fransa'nın teslim olmasını kabul etmeyen de Gaulle, Londra'dan, Orta Afrika ve Pasifik'teki Fransız sömürgelerinin Fransız birlikleriyle beraber, Alman işgaline karşı Fransız direniş hareketiyle işbirliği içinde Nazi Almanyasına karşı savaşı sürdürdü. Müttefiklerin Kuzey Afrika'ya çıkışından sonra, orada üstlenmiş Fransız birlikleri de de Gaulle'ün temsil ettiği **France libre**'ye katıldı. De Gaulle, 1943'te Comité français de la liberation nationale'in başkanı oldu. Fransa'nın Alman işgalinden kurtarılmasına, Fransız birliklerinin de katılması sayesinde, Nazi Almanya'sının koşulsuz teslim olmasından kısa süre önce, Fransa'yı muzaffer müttefik devletler arasına sokmayı başardı. 1944'ten 1946'ya kadar Geçici Hükümetin başkanı olan de Gaulle, 1947 yılında Rassamblement du Peuple Français'i (RPF) kurdu. De Gaulle'ü yeniden iktidara getirmek için başarısız bir girişimde bulunan RPF, 1953 yılında de Gaulle tarafından feshedildi. Bundan sonra de Gaulle, tamamen politikadan çekildi, fakat hem darbeci Cezayir Fransızları ve Cezayir'deki Fransız ordusu içinde, hem de IV. Cumhuriyetin başarısız politikacıları arasında, ulusun kurtarıcısı olarak büyük bir itibara sahipti. (Yayıncının notu.)

neler yapmak istediğini -saygıyla- sormak değil, dün yaptıklarına göre, yarın yapacaklarını baştan onaylamaktır. Tarihimizi yazdığı - birçok başka insanla birlikte elbette- o beş yıl, ne olursa olsun, bundan sonra yapacaklarının güvencesi oluyor. Ya da, daha doğru söylendiğinde, biz, yarınki durumdan bağımsız olarak, bir zamanlar yaptığı kahramanca hareketlerin yeniden gündeme geleceğine, bilinmeyen bir biçimde bugünün gereklerine uygun düşeceğine inanıyoruz. Generalin, özlemini duymamızı istedikleri geçmiş hareketlerine sürekli geri dönülüyor: artık parlaklığını yitirmiş bütün eylemleri, aniden bugüne çekiliyor ve böylece *kutsallaşıyor*. Bizi onunla birleştirecek bu bağın, -itaat, bağlılık, dinsel saygı- bir adı var: bu bağ, kişiyi kişiye bağlıyan anttır, ya da vasallik bağıdır.

Ben bu bağın, insani bir değeri olduğunu reddetmiyorum, ne var ki bu ilişki, ölüm ve geçmişle yüklü olduğu için, kutsallıkla yüklendiği için, yapılanları insanlara göre değil, insanları yaptıklarına göre değerlendirmek, ortak girişim üzerinde iletişimde bulunmak, sorumluluğu paylaşmak ve bir eylemi, hedefi ve sonucuna göre değerlendirmekten ibaret olan gerçekten demokratik bir ilişkinin tam zıddıdır. Basın toplantısında gazeteciler, daha sonra da radyo dinleyenleri tam da böyle duyumsamışlardı: kendi büyüklüğü içine kapanmış bu adamın yalnızlığı, cumhuriyetçi bir devletin başkanı olmasına kesinlikle izin vermez. Ya da-ki aynı şeydir- bu adamın başkanı olduğu bir devletin cumhuriyet olarak kalmasına izin vermez. Son zamanlarda, felaket travmasından az çok etkilenen, Fransa'yı bir yazgı olarak değerlendirmekten acı bir keyif alan, biraz karanlık, fakat canlı de Gaullecü bir demokrasi düşü gören herkes, kendisine neyin sunulduğunu, sunulabilecek tek şey olan yalnız ve kasvetli bir şahsiyetin sunulduğunu birdenbire anlayıverdi. Cumhuriyetçi güçlerin, pazartesi akşamından bu yana, aralarındaki anlaşmazlıkları unutarak, etkili bir mücadele yürütmek için biraraya gelmeleri raslantı değil; hükümetin her geçen saat kendisini biraz daha güçlü görmesi raslantı değil, metro, otobüs ve telefon grevlerinin tartışmasız başarısı raslantı değildi. Elbette Fransa'nın güçlü bir devlete gereksinimi var; hükümetin, 12 yıldan buyana geri çekilme ve tavizlerle yerle bir olan otoritesi yeniden kurulmalıdır, fakat bu otoriteyi tamamen yok etmenin en iyi yolu, onu, bütün kurallarını zorla dayatacak "güçlü bir adam"a teslim etmektir: *Bu* güçsüz devleti, *bu* kötü ünlü cumhuriyeti, iflasından yarı yarıya so-

rumlu oldukları bütün insanlarla birlikte restore etmek zorundayız; devlete kurumsal gücünü ancak, ölü şahsiyetlere ilişkin bütün düşlere rağmen, yurttaşların bütün gerçek hak ve özgürlüklerini onararak, geri verebiliriz.

22 Mayıs 1958

Horgörü Anayasası

Bize oy vereceğimizi söylediler: aldatılıyoruz. Bir suçu gizleyen bu cafcaflı sözler tülünü çekip alalım: 28 Eylül 1958 [1], seçim günü değil, zorun uygulandığı bir gün olacak. Ve bu kez zor bize karşı uygulanacak.

Bu plebisiti kim önermişti? Hiç kimse. Bunu egemen bir ulusa zorla dayatıyorlar. Plebisit, bir gaspçı gibi saldıracak üzerimize. Bu olaydan kendimizi susarak sıyıracağımızı ummayalım sakın: çekimser kalan herkes, körgözüm çoğunluğa oy vermiş olacak, hangi çoğunluk olursa olsun.

Gerçi, en azından Fransa'da verdiğimiz oyları görme hakkına sahip olmadıklarını biliyorum. Eee? Başka zorlamalar, başka hileler var. Bir seçimin özgürlüğü, eğer bu seçim, sadece bir seçim kabininin varlığıyla korunuyorsa, utanç verici olacaktır. Gerçekte seçimin özgürlüğünü güvence altına alan kurumlardır. Ve ahlaktır. Periyodik olarak seçmen anketleri düzenlenmesi, yurttaşları, belirsizlik ve aceleci davranmaktan korur. Çok partililik, bu partilerden her birini programını durmaksızın açıklamak zorunda bırakmaktadır. Kısaca seçmen, genel kabul gören biçimler içinde görüşünü sunar, dayanakları, alışkanlıkları vardır seçmenin, politik gelenekler çerçevesi içinde kendisini ifade ettiği sürece, yeni olan onu güvensizleştirmez. Ne var ki, bizim referandumumuz, öngörülemez olanın kuşkulu çekiciliğine sahip. Yeni olanın, eski olanla ilişkisi, tersine dönmüş durumda. Önce kurumlarımız paramparça kalasıya kadar eziliyor, daha sonra bize, bir kraliyet charta'sının son derece eskimiş bir paçavrası sunuluyor.

1 Devlet başkanı Coty, general de Gaulle'ü hükümet kurmakla görevlendirdikten sonra, de Gaulle, 1 Haziran 1958'de- Ulusal Meclis tarafından başbakanlığa seçildi ve böylece halk oyuyla kabul edilecek yeni bir anayasa hazırlamakla görevlendirildi. Ulusal Meclis karşısında devlet başkanına büyük haklar tanıyan bu yeni başkanlık sistemi anayasası 28 Eylül 1958'de halkoyuna sunulacaktı. (Yayıncının notu.)

Ölmüş cumhuriyeti, geleceğin monarşisinden ayıran sahipsiz topraklarda, oradan oraya koşuşturan seçmen, tek başına ve kimsenin yardımı olmaksızın karar vermek zorundadır. Ya hep, ya hiç. Hep: imparator XI. Charles. Hiç: artık hiç kimsenin istemediği Dördüncü Cumhuriyete dönüş. Ya general de Gaulle'ün bütün taleplerini kabul edeceğim, ya da gerisin geri hiçliğe düşeceğim. Başka çözüm yok mu? "Ben bilmek istemiyorum" diye yanıtladı iktidarı talep eden. "Ya beni kabul edersiniz, ya da giderim." Sinsi bir propaganda özleştirmeyle kasıtlı olarak yanıltıyor bizi: Ölmüş olan IV. Cumhuriyetin şahsiyetlerinden iğreniyorsunuz, *öyleyse* demokrasiden nefret ediyorsunuz, *öyleyse* de Gaullecü monarşi istiyorsunuz.

Sistemin tamamen bozulduğu, tuz-buz olması için bir vuruşun yettiği ve en acil görevimizin bir devlet kurmak olduğu söylenecektir. Bunu reddetmiyorum. Fakat bizden, akla uygun bir gerekçeyle, iktidarın zorla ele geçirilmesini meşrulaştırmamız isteniyor. Elbette zorun hukuka dönüştürülmesinin zorunlu olduğu durumlar vardır: Kitleler tarafından iktidara getirilen devrimci bir hükümet, eğer yerini, olanca hızıyla doğru dürüst seçilmiş bir Kurucu Meclise bırakmazsa, zorbalığa dönüşür. Peki ama bugün kim Kurucu Meclis'ten söz ediyor. General de Gaulle, kitleler tarafından seçilmiş biri olmaktan başka her şeydir. Belki de yaratabileceği huzursuzluklardan korktuğu için seçim gezisine çıkmaktan vazgeçen bir aday, halkın sevgilisi olabilir mi? Bunun kanıtı bu ayın dördünde görüldü: De Gaulle, radyoda, televizyonda, toplantılarda konuşabilir, fakat eğer ölü veya yaralı olması isteniyorsa, açık bir alanda konuşmalı.[2]

Hayır; de Gaulle'ün hükümeti, bir devrimden kaynaklanmadı, en fazla isyana benzer bir gösteriydi sözkonusu olan. Ne, daha kendisinden bir şey talep edilmeden boyun eğdiğini gösteren bir basın, ne resmi kişilerin geçici laubaliliği, ne de yabancı diplomatların yazdıkları, general de Gaulle'ün, Cezayir'deki başkomutan tarafından iktidara getirildiğini unutturamaz bize.

Generalin kendisi de bunu unutmuyor. Peki sıkıntı duyuyor mu? Umarım duyuyordur. Fakat yasa dışı durumunu bize onaylatmak için acele ettiği kesin. İtibarı ne kadar büyük olursa olsun, e-

2 De Gaulle'ün anayasa ilanına karşı gösteri yapanlara polisin vahşice saldırısında bazıları ağır olmak üzere 10 kişi yaralanmıştı.

vet demediğimiz sürece, egemenliğini zor yoluyla sürdürüyor olacaktır. Hem de başkalarının zoru sayesinde, ki bu daha da kötü. Ve seçilmiş temsilcilerimizin güçsüzlüğü sayesinde elbette. Louvre'dan, onu oturtmak için çalınan tahtın, biz bu tahtı ona, sevdiğimiz için armağan etmediğimiz sürece, hiçbir yararı olmayacaktır.

Ve hile tam da buradadır işte: iktidarın gasbedilmiş olsa bile, meşru bir görünümü vardır; karışıklık, özellikle görkemliyse, düzenle karıştırılır. Birçok Fransız yanıltılıyor; anayasanın ikiyüzlü ataerkilliği, bu insanların yanıltılması için bir başka şey daha yapıyor. Evet oyu verirlerse, ahlaki bir düzene oy ermiş olacaklarını, hayır oyunun ise bizi anarşiye sürükleyeceğini düşünüyorlar. Eğer böyle olsaydı bile, plebisit yine bir aldatma olacaktı: Cezayir komplocularına oy vermemiz için, huzura, disipline, geleneklere dönüşü vaadediyorlar.

Bizi aldatmalarına izin vermeyelim: dünyanın bütün plebisitleri, iktidarı zorla ele geçirmenin bir karışıklık olduğu ve öyle kalacağı gerçeğini ortadan kaldırmaz. Sardalya balığı balık kokar çünkü: de Gaullecü rejim, sonuna kadar, ve bütün görünüşleriyle, içinden doğduğu keyfilik ve zor kokusundan kurtulamayacaktır.

Zorlama olmaksızın oy verdiğimizi söylemiştim, fakat bu, gerçeğin sadece yarısı. Seçmen, bölünmez bir bütündür: eğer kanserli bir urun saldırısına uğrarsa, bu ur anında bütün seçmenlere yayılır. Eğer tek bir oy zorla elde ediliyorsa, diğer oylar da zorla alınmış demektir. Şu an Cezayir'de müslümanların, görevleri müslümanların bağımsızlıklarına kavuşmalarını engellemek olan 500.000 askerle karşı karşıya serbestçe oy kullanabileceklerini ve bağımsızlık talebinde bulunabileceklerini iddia etmeyi kim gözze alabilir?

Müslümanlardan zorla alınan oylar, anavatandaki evet oyuna ek bir etki sağlamakta, her hayır oyunun gücünü biraz azaltmaktadır. Muhalif, oyunu seçim sandığına attığı an ikinci sınıf vatandaş olacaktır. verdiği red oyu, komşusunun verdiği evet oyuyla aynı değerde değildir.

Herşeyi tamamen birbirine karıştırmak için, iki farklı plebisit birleştirildi. Çünkü Afrika halkları, yeni anayasada yer alan, yürütme ve yasama arasındaki ilişkiyle hiç ilgili değiller. Karaderili seçmen bağımsızlığını istiyor, fakat kaynakların ve ülkesinin ekonomik gelişiminin, bizim desteğimizden vazgeçmesine elverip elver-

mediğini soruyor. Karaderili seçmenin kendisine sorduğu tek soru bu ve vereceği oy, bu soruya vereceği yanıta bağlı...

Ve böylece, Madagaskar'da, ülke içinde özerklik ve özgürlüğe giden yol sayılan bir evet'in, Paris'te Fransız halkının vesayet altına alınması ve hayır oylarının etkisini daha da azaltması söz konusudur. Bu sinsi zor, kurbanlarını arıyor: bundan zarar görenler sadece demokratlar olacaktır.

Oyların içinin boşaltılması, bizzat anayurtta olmaktadır. Belirsizlik öylesine büyük ki, kime, ya da neye evet, ya da hayır oyu verildiği bilinmemektedir. İlk bakışta bu anayasanın bir portre olduğu görülür; sanatçının kendi portresidir bu. Egemen ve sadece tanrıya sorumlu olan bu prens-başkan, de Gaulle değil midir?

Generali ulusun seçtiğine bir an bile inanılabilir mi? General iktidar yetkilerini egemen halktan mı alacaktır? Kesinlikle hayır. De Gaulle artık görevdedir ve kendisini seçen yandaşları olmuştur; yani bunun anlamı, seçimin bir törenden başka bir şey olmadığıdır. Peki onu tahta çıkaran kim? Elbette Fransa'nın kendisi -herkes olmasa bile-. Hepimiz için görülmez olan bu sert ve katı varlık, yalnızlığı içinde, Fransa'nın kulağına birşeyler fısıldama tenezzülünde bulunuyor. Kanıt mı istiyorsunuz? Geçtiğimiz perşembe günü, henüz general de Gaulle plebisitle onaylanmış değildi. Başkan olmasına, sadece entrika ve korku yol açtı; buna rağmen, sürpriz bir konuşma yaparak, Fransızları, *Fransa için*, anayasaya evet oyu verme doğrultusunda uyardı. İşte konu bu: Fransa de Gaulle'cü seçimi çoktan onayladı; görevimiz önceden belliydi. Eğer bu görevi reddedersek, Fransa bundan zarar görecek ve suçlusu biz olacağız. Eğer bu görevi yerine getirirsek, Fransa gülecek ve belki de biz, resmi törenlere davet edileceğiz.

Yayını germe gücüne sadece Odise'nin sahip olduğu söylenir. Yazgının başkanı rolünü oynamak için gerekli kibir de sadece de Gaulle'de vardı. Ben tanrıya inanmıyorum, fakat bu plebisitte, tanrıyla, bugün iktidar talebinde bulunan kişi arasında seçim yapmak zorunda kalsaydım, tanrıyı seçmeyi yeğlerdim; çünkü tanrı daha alçak gönüllüdür. Tanrı, sevgimizin tümünü ve sonsuz bir saygı ister bizden, fakat rahiplerden öğrendiğime göre, tanrı da sevgimize karşılık verir ve en yoksulumuzun bile özgürlüğüne sonsuz saygı duyar. Gelecekteki kralımız da kendisine saygı duymamızı istiyor, fakat ben onun, bize saygı duyduğundan kaygılıyım. Kısaca, tanrı

insanlara gereksinim duyar, oysa general de Gaulle'ün Fransızlara gereksinimi yok.

Yoksa var mı? Şöyle demişti: "Sizin güveninize gereksinim duyuyorum." Fakat generale, 28 Eylül'de, bir defaya mahsus güven duymamız yeterli. 28 Eylül'de, herşey generalin istediği gibi giderse, bize açıkça hiç güvenmeyen ve bu horgörü anayasasını kabul etmemizi isteyen adamın ellerine bırakacağız kendimizi. Halk Meclisi, gerici bir senato tarafından kuşatılacak. Bu meclisin elinden, bakanlarını kendi içinden kendisinin seçme olanağı alınmıştır. Ve neredeyse, kendisine zorla dayatılan hükümeti düşürme olanağı da engellenmektedir. Meclisin yasama süresi kısaltılmış, meclisi feshetme hakkı ve son derece belirsiz bahanelerle faaliyetini durdurma olanağı elde edilmiştir. Fransızlar, bütün bu haklardan yoksun kılınanların bizler olduğunu kavrıyor musunuz? 1958 referandumu, Karl Marx'ın yüzyıl önce söylediğini anımsatıyor bana: 1848'de genel seçim hakkı, kısa süre sonra kaldırılması için ortaya atılmıştı.

Belirsizlik tam da buradadır işte. Çünkü bu anayasa ilk bakışta, bir insanın elinden çıkmış, o insanın devasa bir portresidir. Ne var ki daha yakından değerlendirildiğinde, bu adamı iktidara getiren güçler arasında varılan uzlaşmanın sonucu olduğu görülür: bu güçler, Cezayirli feodal beyler ve mali sermayedir. Feodal beyleri hoşnut etmek için, Fransa'nın köylü kesimine seçmenler arasında öncelik tanınmıştı: köylünün bütünü oy verecekti, işçilere bu hak tanınmamıştı, fakat onlar da Lejyon donör'le ödüllendiriliyorlardı. Bankaları hoşnut etmek için, bakanlar Ulusal Meclis'in dışından seçilecekti. Zaten başka türlü de olamazdı: Cezayir'deki toprak sahipleri tarafından iktidara getirilen de Gaulle, bakanlarını bankacılardan seçti. Mali sermaye yürütmeyi, parlamentoculuk oyunundan kurtararak devleti denetlemeyi ummaktadır; temsilcileri, artık bakanlar üzerinde baskı uygulamakla yetinmeyecekler, bizzat kendileri bakan olacaklardır. Askerlerin temsilcileri köylülüğe, yani, her şeye rağmen, seçmenlerin en gerici kesimine, oniki yıldır giderleri taşıyan bu kesime ayrıcalık tanımakla, orduya ayrılacak en yüksek kredileri, gözünü bile kırpmadan onaylayacak "bulunmaz" [3] bir

3 "Bulunmaz" meclis: la Chambre introuvable, 1815 Ekiminde, 1. Napoleon'un yenilgiye uğraması, sürgün edilmesi ve monarşinin yeniden

meclis seçileceğini umuyorlardı.

Parisli kapitalistler, Cezayirli toprak sahipleri: ben, bu insanların iyi anlaştıklarını iddia etmiyorum, tam tersine, general de Gaulle bu iki kesimin savaş alanı, anayasa ise çelişkilerinin geometrik yeri olacaktır. Ne var ki bunlar tek bir noktada birleşiyorlar: halkın sesini, zor ve şiddet kullanarak kesmek.

Yalan dolanla yanıltamadıkları insaanlara karşı bu kez ağır toplar sürülüyor. Açıkca söylüyorum: bu iktidar zorun içinden doğdu, dolayısıyla kendisini zor kullanarak koruyacak. De Gaulle'ü başımıza şantaj sardı ve yine şantaj başımızda kalmasını sağlayacak..

Henüz dipçik darbeleriyle seçim sandıklarına sürülmediğimizi kabul ediyorum. Fakat söylediğim şu: eğer seçmenler terörize ediliyorsa, o seçim özgür değildir. Bu tehditler olmasaydı, Paris'e paraşütçüleri indirecek Cezayir uçaklarının, uçuş için hazır beklediği söylentisi olmasaydı, "dişlerinin arasında bıçak taşıyan" adam korkusu olmasaydı, bu anayasa kahkahalarla karşılanırdı: çünkü hiç kimsenin ciddiye alamayacağı kadar karışık, budalaca ve safçagericidir. Eğer Dördüncü Cumhuriyet öldüyse, nedeni, her şeyden önce, halktan kopmuş olmasıdır. Halkı tamamen reddederek, Dördüncü Cumhuriyet'in düştüğü durumdan daha iyi durumda olacaklarını mı sanıyorlar? 4 Eylül törenleri başımıza sarmak istedikleri Fransa örneğine göre yapılmıştı: ortada prensin yeri, çevresinde ise seçilmişler topluluğu ve polis barikatlarının ardında, çok uzaklarda hayır diyen halkın homurtusu.

Haziran ayındaki bu adama güvenenlere dönüyor ve soruyorum: neden bu anayasa? General de Gaulle'ün kendilerinin güvenine gereksinim duyduğunu söylüyorlar; bunu anlıyorum. De Gaulle'ün yüksek rütbelilerle karşı karşıya geleceğini, eğer arkasında ülke olmazsa bu güç denemesinden başarıyla çıkamayacağından hareket ediyorlar. bunu da anlayabilirim. Fakat oylarıyla, Cezayir'de düzen ve barışı yeniden kurmak için vekalet verdiklerini nereden çıkarıyorlar? Verilen evet oyu, de Gaulle'ün, 1 Haziran'dan buyana yaptıklarının onaylanmasıdır. Bay Soustelle'nin kabineye girmesini onaylıyorsunuz. Fakat bay Soustelle, Yardım Komisyonlarının ade-

kurulmasından sonra toplanan ve Eylül 1816'da büyük bir kendini beğenmişlikle en gerici yasaları çıkardıktan sonra feshedilen, aşırı kralcı milletvekillerinin oluşturduğu meclise verilen ironik bir tanım. (Yayıncının notu.)

ta resmi temsilcisidir. General Massu'nun terfi ettirilmesini onaylıyorsunuz, oysa Massu, 13 Mayıs'ın baş sorumlularından biridir. Demek ki aşırılara karşı oy kullanabilmek için, vereceğiniz evet oyunu onlarınkiyle birleştirmekten başka bir çare bulamadınız. Çünkü hepsi evet diyecek, bundan kuşkunuz olmasın. Bunu tanrı bilecek, general de Gaulle değil. Onaylayanlarla aynı yanıtı verdiğiniz için, bütünleşmeyi kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz? De Gaulle nereden bilsin?

Herşey hileli. Eğer general de Gaulle, reformlara, somut bir eyleme başlamak, belli sivil ve askeri unsurlara karşı mücadele yürütmek için, desteğimizi istemiş olsaydı, ilk önce programını açıklardı. "İsyancılarla görüşmeler yapacağım", ya da "savaşı sonuna kadar sürdüreceğim" dediğini varsayalım. Herşey ne kadar açık olurdu! Bu durumda herkes sorumluluğu üstlenirdi. Bunu yapacak yerde, bizleri, devlet başkanı ve Ulusal Meclis'in, henüz fantazi alanında bulunan, o günkü yetkileri üzerinde düşünmeye çağırıyor. Fransa iğrenç bir savaşa batmış durumda, fiyatlar hızla yükseliyor, endüstri pazar arayışı içinde. Ve bize bir anayasa öneriliyor! Şu bir yana: hiç bir şey yok, suskunluk, ya da belirsiz sözcükler, her biri kendi tarzında aceleyle yorum yapanlar.

Hayır, general desteğimizi istemiyor, istediği itaat etmemizden başka birşey değil. Peki neden itaat etmemiz gerekiyormuş? Fransa 150 yıldan buyana yetişkin durumda. Neden bir babaya gereksinim duysun? Dikkat edin, çocukluk döneminin budalalıklarına dönmemiz uzun sürmeyecek; yetişkinler buna pek fazla eğilim gösterirler.

Bütün bunları bildiğimizi, ne var ki Cezayir'deki isyanı bastıracak tek kişinin, de Gaulle olması nedeniyle egemenliğe boyun eğmek gerektiğini söyleyerek yanıtlayacaksınız beni. O ve isyancıları bastırmak mı? Hem de onu iktidara getiren ve onu iktidarda tutan Cezayirken, öyle mi?

Fransa'da bu hükümet, otoriter olmayı beceriyor: polise kalabalık üzerine ateş emri vermeyi. muhalefet gazetelerine el koymayı çoktan öğrendi. Ne var ki Cezayir sözkonusu olduğunda onun Bourgés-Maunoury kabinesinden farkının ne olacağı boşuna keşfedilmeye çalışılacaktır. [4]

4 Maurice Bourgés-Maunoury, 17 Haziran'dan 30 Eylül 1957'ye kadar

De Gaulle'e oy verdiğinizde, ona, şimdiden sahip olmadığı neyi vermiş oluyorsunuz? General mutlak iktidara sahip. Üç ay içinde herşeyi yapabilirdi, fakat yapmadı. Buna karşılık aşırılar güçleniyor. Bu büyük gölgenin altında daha da çoğalacaklarından emin olabilirsiniz. Ve umarım aniden maskesini çıkaran herhangi bir Nasır'ın Nagib'ini seçmiş olmazsınız. [5]

Herşey hileli. Yalan ve şiddet, şantaj, terör, belirsizlik, bu referandumda herşey, bilincin ırzına geçilmesi ve karşıt oyların değerini yitirmesi için ayarlanmıştır.

Eğer evet oyları çoğunlukta çıkarsa, olacakları düşünebilirsiniz. Fakat gelecek bir yana bırakılsa bile, tehdit altında seçmek onur kırıcıdır. Bu plebisiti engelleyemediğimize göre, verebileceğimiz tek bir yanıt kalıyor: hayır. Fakat önümüzdeki son tuzağa da düşmeyelim. "Her zaman hayır diyen biri" olmayalım. Bizi kasıtlı olarak salt reddediş köşesine sıkıştırdılar: birleşelim ve bu reddedişe bir anlam kazandıralım. Monarşiye verdiğimiz hayır oyu "Kurucu Meclis" anlamına gelmek zorundadır. General de Gaulle ve çevresindekilere şöyle diyeceğiz: "Bir noktada sizinle aynı fikirdeyiz. Dördüncü Cumhuriyet öldü, onu yeniden hayata döndürmeyi düşünmüyoruz! Fakat Beşinci Cumhuriyeti oluşturmak sizin işiniz değil. Bu tam ve eksiksiz egemenliği içinde, Fransız halkının işidir."

11 Eylül 1958

Cumhurbaşkanı, Cezayir FLN'sine karşı sert politikanın savunucusu.

5 23 Temmuz 1952'de Mısırda "Özgür Subaylar" grubu Nasır ve Nagib'in liderliğinde monarşiyi yıktılar. Nagib, 1954 yılında Nasır'ın sosyal-reformist çizgisine karşı çıktı. Bunun üzerine devlet başkanı görevinden alınan Nagib'in yerine Nasır geçti. (Yayıncının notu.)

Bir Kral İsteyen Kurbağalar

Çok, çok fazla evet oyu verilecek. Fakat niçin evet diyorlar? Anayasa için mi? Hiçkimsenin umurunda değil bu. Peki program için mi? Generalin başının değdiği en yüksek yerden, göklerden zaman zaman anlamı çözülemeyen bir kehanet düşer. Hayır; onaylamak istedikleri bir adamdır sadece. Engellerle, duvarlarla ve anlaşmazlıklarla dolu, herkesin komşusuyla kavgalı olduğu bu parsellenmiş ülkede, birliğin adamı birdenbire öne çıkıyor. 28 Eylül'de az farkla da olsa kazanırsa eğer, hepimizin bildiği gibi, kendisini çoğunluğun lideri olarak değil, bütün Fransızların birliğini gerçekleştiren biri olarak görecek. Şu an herhangi bir şey sunmaktan kaçınıyor: Oysa dünyada çıkarlar birbirine karşıt ve dağılmış durumdadır. Ne var ki seçmen, başını kaldırıp baktığında, bulutların üzerinde, büyüleyici birlik serabı olduğunu görecektir. Eğer ona oy verirsek, sağ ve sol, aynı kendi sağ kulağıyla sol kulağının birleştiği gibi, birleşecek, aynı saçının ayrım çizgisiyle ayak tabanlarının birleştiği gibi büyük sermayeyle yol işçileri birleşecek. Fransızların çoğu birbirinden nefret etmektedir; bunlar de Gaulle'ün şahsında birbirlerini sevecek, örgütsel sağlamlığı, toplumsal bütünleşmenin en yüksek derecesini sembolize etmek isteyen bu büyük varlıkta, herkes kendisini eşit hissedecekti.

Bunca diktatörden sonra, bu mistik birliğin anlaşmazlıklarımızı çözmeyeceği, sadece bunların üstünü örteceği neden görülemiyor? Bir ülkenin, acı veren birlik özlemini, bu anın çelişkileri bu birliği olanaksız kıldığında bir adama projeksiyon yaptığı neden bilinmiyor? Seçmenin uyuduğu düşünülebilir. Çevrenize bir bakın: evet oyları, hayır oyları, her yerde yaygınlaşıyor: duvarlarda, taşra gazetelerinde, *Expres'te*. Hayır oyu, nedenlerini ifade etmekte, kararını açıklamaktadır, ateşli bir geometridir bu. Evet oyları ise sızlanıyor; kendilerini büyük düşlere, büyük duygulara, büyük sözlere, çoğu kez, diktatörlüklerin kurulmasından önce rastlanan gözyaşı sellerine bırakıyorlar. Karanlık bir coşkunluk: evet oyları akla

karşı, aslında hiç bilmediği yüreğin gerekçelerine dayanıyor, oysa bu işte yürek yoktur.

Eğer sadece kahramanlık döneminin yol arkadaşına, her zaman büyük saygı duydukları lidere sadık kalan ilk de Gaullecüler sözkonusu olsaydı, şaşırmak gerekmezdi. Öte yandan, hayatın kötü oyun oynadığı bazı insanların, tanrıya ve herşeyden önce onun canlı sembolüne inanma gereksinimi duymaları da normaldir. Tek başına kalmış, aldatılmış ne kadar çok kadın, kinini, bütün insanlığa yöneltir: bu kadınlar, insanlarla ilgili herşeyden nefret eder, köpekleri ve insan-üstü olanları severler.

Ne var ki geleceğin kralına genç insanlar da oy verecekler: aktif, bazen mutlu, kendilerini içtenlikle cumhuriyetçi olarak değerlendiren aydın insanlar bunlar. İçlerinden birçoğu teknisyen, ekip olarak çalışıyor. Bir sorunun nasıl ortaya çıktığını, nasıl çözümlendiğini biliyorlar; bütün kesinliklere rağmen, pratikte, karşılıklı denetimin, karşılıklı yardımlaşma ve tartışmaların ne kadar önemli olduğunu öğrenmiş bulunuyorlar: artık noel babaya inanmıyorlar. Ve bu insanların bir yüce kişiyle ne ilgileri olabilir? Kamu yararı sözkonusu olduğunda, neden, denetleyebilecekleri teknik örgütlenme yerine o yanılmaz prense bel bağlamaktadırlar? Herhalde general de Gaulle'ün *kişiliği*, kendi başına ve sessizce, biraz belirsiz bir politika tablosu sunuyor. Ve herşeyden önce cumhuriyetçiler, bu tabloyu deşifre edebilmek için, Fransa'ya, cumhuriyete, dünyaya ve kendilerine ilişkin belli bir düşünceye sahip olmak zorundalar. Eğer sayısız araştırmalara, belgelere ve özel konuşmalarımıza güvenerek, önümüzdeki pazar günü evet oyu verecek bu son derece dürüst ve son derece demokrat seçmenlerin eğilim ve düşüncelerini belirleyebilseydik, öyle inanıyorum ki, onların da bir serabın kurbanı oldularını görecektik. Ve onlar bu tabloyu görebilselerdi eğer, içlerinden bazıları kendilerini tanıyacak ve belki de gözleri açılacaktı.

Kendisine duyduğu nefretten dolayı kendisini darmadağın eden bu uğursuz Dördüncü Cumhuriyetten hareket etmek gerekir. Dördüncü Cumhuriyet'e yöneltilen suçlamalar yeni değil: bu suçlamalar 6 Şubat 1934'te [1], bu suçlamalar nedeniyle ömrünün bittiğini sanan Üçüncü Cumhuriyete karşı da yöneltilmişti. O zamanlar

1 Anti-faşist bir genel grevi gerekçe gösteren, 6 Şubat 1934'teki faşist darbe girişimi kastediliyor. (Yayıncının notu.)

bu suçlamalar daha yumuşaktı ve bu kadar da oy birliği içinde yapılmıyordu, fakat daha az haklı değildi. Rejimin 1947'den bu yana, boşa işlemekte olduğu, Ulusal Meclis'in halktan, yani seçmenlerden koptuğu, politikacılarımızın atıl hale geldiği ve olayların seyrini belirleyen acımasız yasalara itaat ettikleri gerçektir. Öncelikle dikkat çeken kabinelerin istikrarsızlığıydı. Hükümetlerin birdenbire, bazen beklenmedik düşüşleri, sürekli krizler, birçok Fransız için, karışıklığın ta kendisiydi. Gerçekte ise her zaman tek bir kabine vardı. Bu kabine istikrarlıydı, fakat dönüp duruyordu. Bakan olabileceklerin oluşturduğu küçük ekip, halka şeklinde dansediyor, herkes yanındakinin elini tutmuş, bir projektörün kendi yüzünü aydınlatmasını bekliyordu. Bay Pflimlin ve bay Schuman, yakın bazı dostları için farklı insanlar olabilir, ne var ki politik açıdan, birey olarak birbirlerinden farkları görülmez. Aynı çoğunluk tarafından desteklenerek iktidara gelen yeniler, eskilerin politikasını sürdürdüler, yani uyuşuklukta ısrar ettiler.

Bütün dönem boyunca, hemen onarılan tek bir çatlak görülmüştü: Mendès-France [2] kabinesiydi bu. Mendès-France, sonradan görme kliğin içinde değildi; bunu da ona iyice hissettirdiler.

Tamam. Bu durum şimdiye kadar yüz kere anlatıldı. Sistem, iktidarda olan güçsüzlüktür. Anarşi -herkesin her istediğini yapması- değil, kollar hareket etmezken kafanın hala çalışması anlamına gelen paralize oluştur. Evet, bay Gaillard ve bay Pinay'ın kafaya benzer birşeyleri vardı ve bu kafa onlara -özel görüşmelerde bunu gizlemiyorlardı- Cezayir Savaşı'nın saçma olduğu ve görüşmelere başlamanın gerektiğini söylemekteydi. Ne var ki başbakan olma sırası Gaillard'a gelince, onun, bu görevin kendisine, anlamlı ve doğru bulduğunu yapması veya doğru bulduğunu yüksek sesle açıklaması için verildiğini düşünecek kadar deli olmadığı görüldü. Bu değiştirilebilir başbakan, sesini sisteme ödünç vermişti ve sistem onun ağzından güçleniyordu: yönetmek, öngörmek, önceden önlem almak, bir seçim yapmak değil, itaat etmek demektir; savaşı ölüm kalım savaşı olarak sürdüreceğiz.

---

2 Pierre Mendès-France, 17 Haziran 1954'den 6 Şubat 1955'e kadar Başbakan, Fransız Hindi-Çini savaşlarını sona erdirmiş, Tunus'un ve Fas'ın bağımsızlığına ivme kazandırmış ve hükümeti düşürülerek gerçekleştirilmesi engellenen iç reformları planlamıştı. (Yayıncının notu.)

Güçsüzlük oyunu yürekleri sevindirmez. Bu oyun çalışanları öfkelendirir, çünkü iş hareket demektir.

Bu ülkede anti-parlamentarizmin mesleki nedenleri olması, seçmenlerin güçsüzlük, ya da korkaklıktan çok, tembellikle suçlanması -ki onlara tamamen yabancı bir suçlamadır- gerçeğini kanıtlar. "Onlara tembellikleri için para ödeniyor", işte budur ardında yatan.

15 Haziran dolaylarında, parlamento önünde konuştuğum bir küçük-burjuva şöyle demişti öfkeyle:

"İşte yine tatile çıktılar."

"Evet ama onları tatile yolluyorlar" diye yanıt vermiştim. Bir an bile şaşkınlığa düşmemiş ve öfkesini sürdürmüştü: ""Onları yolladılar mı? Daha iyi ya. Ama o zaman maaşlarını da vermesinler."

Ve cumhuriyetçilerimiz -yani oylarını de Gaulle'e verecek olanlar-, özenli teknikler, doğru eylemlerden yana bir anlayışa sahip ve seçilmiş temsilcilerinin kişiliklerinde kendilerini bulamayan -göreceğimiz gibi- bulamadığına *inanan* dürüst çalışanlardır.

Buraya kadar hepimiz aynı düşüncedeyiz. Ne ar ki henüz görünenin dışına çıkmış değiliz. Çünkü bu güçsüzlük son tahlilde nereden kaynaklanmaktadır? Sistemi insanlar mı yarattı; yoksa sistem mi insanları yarattı?

Ve sistem tam olarak nedir? Hareketsizlik sistemin nedeni değil, sadece sonucu olabilir. Bu konuda yanıtlar doğru olmaktan uzak kalacaktır.

Bay Debré'in [3] *Les princes qui nous gouvement*'ini (Bizleri Yöneten Prensler) kabul etmek zorundayım, öfkelenmek umuduyla okudum. Fakat düşkırıklığına uğradığımı söyleyebilirim; bu bulamacın hazmedilmesi olanaksız. Anayasaya göre değerlendirildiğinde temel hata yasamanın üstünlüğüymüş.

İşte gördük. Demir gibi sinirlere, katı ve geniş bir yüreğe sahip, kafası planlarla dolu, sadece Fransa'nın yararı için çalışmak isteyen ve amacını gerçekleştirmek için süreklilikten başka bir şeye gereksinim duymayan bir adam getirelim gözümüzün önüne: Bu adam, yürütmedir. Ve bu yüce kişilikle, yasamayı, yani sürekli birbirinin üstüne çıkan ve yeniden düşen bir sepet dolusu yengeci kar-

3 Michel Debré 1959 yılında de Gaulle tarafından başbakanlığa atandı. (Yayıncının notu.)

şılaştıralım. Bu adamı, bu yengeçlerin keyfine bağlı kılmak saçma değil mi?

Bu noktada en büyük de Gaullecü aldatmacayı açığa çıkarmak gerekir. Ulusal Meclisin bakanlarımızı, radyo ve televizyonda duymaya alıştığımız komplimanlardan biri olan yılgın ve korkak hayvanlara dönüştürdüğü söylenebilir mi? Ulusal Meclis'te korkuyu bakanlar mı yaygınlaştırdılar? Bay Mollet'in, Bin Bella'nın kaçırılmasını onaylamamasını engelleyen Ulusal Meclis miydi? Bay Galliard'ı Sakiet'in bombalanmasını "gizlemeye" zorlayan bu meclis miydi? [4]

Ben bunun tam tersini, son yıllardaki bütün olumsuzlukların, yasama denetiminden kaçan güçlü bir yürütmeden kaynaklandığını söylüyorum. Çünkü bir yürütmemiz vardı. Ve bu prens, Ulusal Meclis, Ho Chi Minh'le görüşmek istediğinde Haipong'u bombalamıştı;[5] para -savaşın can damarıdır- talep etmiş ve bu para derhal ve itirazsız onaylanmış; Cezayir'de "şüphelilere karşı yasaları" ve polis aksiyonlarını ağırlaştırmış, bölgeleri kuşatma altına almış, taramalar yapmış ve bombalamış; Fransa'da ise muhalif basına el koymuş ve basın mensuplarını askeri mahkemede yargılamıştı; ulusun bütün yaşamı, yeniden kazanma doğrultusundaki kahramanca düşlerle engellenmişti. Fransa, sömürgelerine kurban edilmişti ve gözü yıldırılmış, güçsüz Ulusal Meclis, sömürge savaşlarının peşinde, kedinin ciğerin peşinde sürüklendiği gibi sürüklenmekteydi.

Bu otoriter, denetlenemez yürütme, kendisini Thierry d'Argenlieu [6] diye adlandırıyordu; bugün ise yüzlerce adı var: Massu,

4 22 Ekim 1956'da, Bin Bella ve Cezayir FLN'sinin üç lideri Rabat'tan Tunus'a uçarken kaçırılarak Fransa'ya getirildi. Başbakan bu kaçırılma olayından haberdar edilmemiş olmasına rağmen, daha sonra bu eylemi onayladı. Sakiet'in bombalanması üzerine bkz. dipnot 1 ve 2, s. 47 (Yayıncının notu.)

5 23 Kasım 1946'da Fransız donanması, Kuzey Vietnam limanı Haipong'u bombaladı ve Fransa'nın talep ettiği gümrük egemenliğinin Vietnamlılar tarafından sık sık ihlal edilmesine misilleme olarak bu limanı işgal etti. Bkz. Jean-Paul Sartre, **Adaletsizliğe Karşı,** Rowohlt Taschenbuch Verlag, Reinbeck 1983. (Yayıncının notu.)

6 1 Haziran 1946'da Vietnam'ın Fransız genel valisi Thierry d'Argenlieu, Saigon'da keyfi olarak Koşinşin Cumhuriyetini ilan etti. (Yayıncının notu.)

Trinquier, Lacheroy ve diğer "rütbeliler". Fransa onüç yıl içinde, oğulları, bizim prenslerin, savaş ağalarının emri altında, deniz ötesinde savaşan, militaristleştirilmiş bir ülke haline geldi işte.

19 yıldır savaşıyoruz: Sistem, 1946 Anayasasının, sözde yetersizliklerinden değil, çoktan beri, getirdiklerinden daha fazlasına malolan bütün fethettiği toprakları korumak için kanını, zamanını, kültürünü ve servetlerini yitiren bir ulusun o atıl cazibesinden kaynaklanmıştı.

Yürütme! Yasama! Sistem! Bunlar sadece sözcüklerdir.

Eğer bugün erkler arası bir kriz söz konusuysa, bu krizin derinlerde yatan nedenlerini, yeni efendilerimizin sağaltmak istemedikleri, ya da sağaltamayacakları olumsuzluklarda aramak zorundayız. Söylemek istediğim şeyi bütün dünya biliyor, fakat bazıları bilmek istemiyor. Bunu sözümona hiçbir şey bilmeyenler için yineliyorum.

Tarihin adil olduğunu iddia etmiyorum: Alman ordusunun ilk saldırısını tek başına göğüslemek zorunda kalmamız, düşmanın, bizi, dört yıl işgal altında tutması, ya da yarıyolda bırakılmamız ve yenilgimiz üzerine kafa yormamız belki adil değildi. Müttefiklerimiz savaşı kazanır, ve onlar tarafından kurtarılmış olan bizlerin, yine onların yüce gönüllülükleri sayesinde, muzaffer devletler içinde sayılmamız, belki adil değildi.

1945'te yazgımızı yeniden kendi ellerimize aldığımıza inanıyorduk: Sovyetler Birliği, ABD ve General de Gaulle, Gamalı Haçın direnişini kırmıştı. 1948 grevi ise işçileri mahvetmişti. O zaman ülkemizin çok yaşlı bir ülke olduğunu, ekonomik Malthusçuluğuyla [7] baştan ayağa bölünmüş bir toplum olduğunu keşfettik. Halk neredeydi peki? Artık yoktu: halk, birbirine karşı hareket eden karşıt çıkar gruplarına bölünmüştü. Ayrıca herkes herkese muhalifti: tarihin hareketi durduğu ve çelişkiler iç çatışmalara dönüştüğü zamanlarda olduğu gibi, küçük, orta ve büyük girişimciler, perakende ve toptan ticaret, köylülük ve kentler birbirine muhalifti. Büyük endüstrinin maltusçu eğilimleri güçlenmiş, işçi sınıfı bölünmüştü: eski anarko-sendikalizmin mirasçıları olarak kalifiye işçiler, kendi işlerinin tasfiye olmasından korktukları için, bütün güçleriyle maki-

7 İngiliz ulusal ekonomisti Thomas Malthus. Nüfus artışının tehlikelerini önlemek için katı bir doğum sınırlaması vaazetmekteydi; üretimin bilinçli kısılması. (Yayıncının notu.)

nelerin modernizasyonunu frenliyorlardı; buna karşılık, şeytani "ücret-fiyat-döngüsü" içinde dönüp durmaktan acı çeken eğitilmiş işçiler ise, yaşam standartlarını yükseltmenin tek olanağını seri üretimde görüyorlardı. Sendikalar ve partiler bu çelişkileri tahrik etmekte ve keskinleştirmekteydi; ne var ki son darbe bu kez de *dışarıdan* geldi. Marshal Planı ve "Prag Hükümet Darbesi" [8], bu ekonomik ve toplumsal çatışmaları politik nefrete dönüştürdü. Artık sol ölmüştü.

Geriye kalan sömürge imparatorluğuydu. O da hızla dağılmaya başladı. Daha ilk isyanlardan itibaren, yüzyılın ikinci yarısının en önemli olayı olan Afrika ve Asya halkları arasında milliyetçiliğin yükselmesinin başlangıcını yaşadığımızı anlamak için; bu kurtuluş hareketinin durdurulamaz ve geriye döndürülemez olduğunu farketmek için büyük bir öngörü gerekmiyordu aslında. Fakat bizler, bunu görmek istemedik, hatta sol bile, başlangıçta, hiçbir şey görmemeyi yeğlemişti: sömürge imparatorluğu bizim gücümüzdü.

Bir an için Amerika'dan hileyle elde ettiğimiz egemenliğimizi, isyancıları bu egemenliği tanımaya zorlayarak koruyabileceğimizi düşlemiştik.

Herşeyi çürüten bu aptalca lafazanlığı yaratan Ulusal Meclis değil, durumdu. Gerçi beş büyük devlet içinde sayılıyorduk, fakat yenilgiden yedi yıl sonra Almanya gücüyle bizi sıkıştırmaya başlamıştı. "Büyük", anlamı boşaltılmış bir sözcüktü artık. Yitirdiğimiz egemenliği, sömürgelerde, katliamlarla geçerli kılmaya çalışıyorduk. Egemenlik sadece bir sözcüktü artık. Her yerde Fransa'nın büyüklüğünü ilan ediyorduk, fakat yürüttüğümüz prestij savaşının, dünyayı korkutmadığını, fakat kızdırdığını biliyorduk. Atom silahına sahip devletler kendi kendilerine soruyorlardı: "Ne yapıyor bunlar? Oynuyorlar mı? Herhalde askerlerini meşgul etmek zorundalar." Büyüklük sadece bir sözcüktü. Diğer bir sözcük de zaferdi: savaş, ya kazanılabilir, ya da yitirilebilirdi. Bundan sonrakiler tamamen kendiliğinden geldi: çatışmaya, son bir çabayla ABD'yi de sokmak istediğimizde, bu çatışmaya kısmen, kendimizi ABD'ye karşı korumak için girdiğimizi unutmayı uygun görmüştük; artık kimse sömürge seferinden sözetmiyordu: Fransa, batının nöbetçisi

8 1948 yılında Çekoslovakya Komünist Partisi'nin iktidarı ele geçirmesi kastediliyor. (Yayıncının notu.)

olmuştu; Vietnam'da anti-hıristiyan Stalin'e ve Slav barbarlara karşı hıristiyan ve Avrupa değerlerini savunuyordu. Dayanılmaz gerçekten kurtulmak için düşlere sığınmıştık. Düş, birkaç yıldır kabusa dönüştü, ne var ki gecenin dehşetini, gündüzün utancına yeğliyoruz.

Ordu bu serüveni daha yoğun, fakat esas olarak aynı biçimde yaşadı. 1940 yılındaki beklenmedik yenilgi orduyu şaşkına uğratmıştı. O zamandan buyana yürüttüğümüz her savaşa, önceki savaşın rövanşı olarak baktı ordu. Subaylar Hindi-Çin'deki gerillalardan hoşlanmıyorlardı, ama karanlık bir tutkuyla savaşa atıldılar. Ne var ki bu rövanşda yenilgiyle sonuçlandı. Onların suçu değildi bu: askerler her zaman cesur, zaman zaman kahramanlardı. Ulusal Meclis de onlara karşı herhangi bir suç işlemedi: gereksinim duydukları para ve silahları her zaman aldılar. Gecikmeler ve yanılgılar sadece uzaklıktan kaynaklanıyordu. Oysa biz bu savaşı, yitirmemiz gerektiği için yitirdik. Bir keşif birliği, "doğal" üsleri binlerce mil uzaktaysa eğer, bütün bir halkın isyanı karşısında ne yapabilir?

Yine de askerler, bu uzaklığı ihanet olarak duyumsadılar; yüzlerinin kızarmasını istemedikleri için sivil halktan nefret ediyorlardı. Gerçi hiç kimse, hiç bir zaman onları suçlamayı düşünmemişti, fakat bakışlarımızı, sözcüklerimizi, suskunluğumuzu yorumluyorlardı. Mutsuz kahramanlarla ulusal topluluk arasındaki bu bölünme, bizim bugünkü suskunluğumuzun nedenidir. Ordu yaralanmıştır.

Ordu, gerçekten ne biri, ne öteki için donatılmaksızın iki tür çatışmanın -yüzyılımızın çatışmalarıdır bunlar- arasında sıkışıp kalmıştır. Son yıllarda sarfettiği büyük çabalara rağmen *halk* savaşına karşı ne yapabilir? Mao'yu mu okumalı? Okursa eğer, devrimci ordunun halkla birlikte yaşadığını öğrenecek. Buna karşı ne yapılabilir? Psikolojik bölümler, anti-gerilla okulları kurulabilir; hantal askeri mekanizma daha hareketli hale getirilebilir. V. Ordu generallerinin yaptıkları gibi, askerlerin, ekim ve hasat çalışmalarına katılmaları, köylülere yardım etmeleri sağlanabilir. Peki ya sonra? Bununla yürekleri değiştirebileceklerine mi inanıyorlar? Sivil halkla birlikte olunmadan, belki savaş kaybedilmeyebilir, fakat kesin olan, bu durumda savaşın kazanılamayacağıdır.

Öte yandan dünya çapında bir çatışma patlak verdiğinde, son derece yetersiz donanımı nedeniyle askerlerimizin hiç şansı yoktur.

Uçaklar, kıtalararası füzeler, uzaktan kumandalı silahlar, kısaca bir düğme, uzman işçileri tasfiye etmiş yarı-otomatik makineler gibi, klasik orduları tasfiye etmektedir. Askerlerin yerini teknisyenler alacak ve atomun yolaçtığı ölüm, her ikisini birlikte fark gözetmeksizin vuracağı için askerleri sivillerle aynı kılacaktır.

Yoksulların savaşını kazanmak için fazla zengin, zenginlerin yürüttüğü bir savaşta kendisini kabul ettirmek için ise fazla yoksul olan Fransız ordusu, ne kadar modernize olursa olsun, politik ve teknik olarak sınırdadır. Subayların gençliği ve cesaretine rağmen, Fransız ordusu bir anakronizm olarak kalmıştır. [Farklı bir zaman dilimine denk düşmektedirler. y.n.] Kendi varlık nedenini sormaktadır kendi kendisine: Sömürge çatışmalarından hoşlanmaz, bu çatışmaların alçaklık olduğunu ilan etmiştir; bununla birlikte, bu çatışmalar, Fransız ordusunun henüz kendisini savunabileceği, karşısındakini püskürtebileceği ve düşmanının taktiğine, belli ölçülerde kendisini uydurabileceği tek çatışmalardır.Kısaca, Hindi-Çin'in yitirilmesinden bu yana, ordunun seçimi sadece kışlayla Cezayir arasındadır. Artık seçimini yaptı: orada, aşağıda eşsiz sivillerle, Cezayirli Avrupalılarla, *kendi* sivilleriyle karşılaştı; "fellah'ın müslüman halkla ortak yaşamı, Fransız ordusunun Avrupalılarla ortak yaşamına benzemektedir. Ordu, en sonunda, ister istemez politik olarak -çünkü bu savaş hem askeri, hem de politiktir- sömürgecilerin yardımıyla bir doktrin edinmişti: ordu, bu devrimci savaşta, görevi gereği karşı-devrimciydi. Ve sıkça olduğu gibi, işin tadına vardı ve düşmanı aynı silahla vurmak için, şimdi karşı-devrimini devrim olarak adlandırmaktadır. İktidarı bizzat ele geçirmek gibi bir meselesi yok, aracılarla egemenliğini sürdürmeye hazır. İstediği tek şey sadece önünden kemiğini, yani *Fransız Cezayir'ini* almamaları.

Çünkü bundan sonra, gerek haketmediği yenilgilerin öcünü almak, gerekse de kendi yokoluşu olarak değerlendirdiği şeyin gerçekleşmesini geciktirmek için savaşa girecektir, ki bu savaşın umutsuz olduğunu duyumsamaktadır. Ordu, elbette sonsuza kadar savaşmak istemiyor. Bütünleşmeye inanmış durumda. Asker için yeni bir rol düşünülebilir: kah savaşan, kah köylülere toprak işlerinde yardım eden, bazen de -kimbilir?- köylülere bu iyi işi aşılayan sömürge imparatorluğunun öncüsü rolü olabilir bu rol. Peki ama ordu, yeniden elde edilen barışı koruyacak mı, yoksa savaşacak mı, eğer inanılacak olursa, Cezayir'i hiçbir zaman terketmeyecektir, son mazereti ise *yaşam çıkarlarıdır.*

Yaklaşık beş yıldır ordu, anayurttaki hükümeti, ağır ve günden güne daha da tehditkar olan biçimlerde suçlamaktadır. Sömürgecilerle birlikte -ki çıkarları son derece açık, baskı araçları ise, burada anımsatmaya gerek olmayacak biçimde bilinmektedir- bir blok oluşturmuştur ve artık eylemleri orduya sınırsız bir güç sağlamaktadır. Buna rağmen yeni savaş ağaları umutsuzdur: bir subay için politik bir başarı hiçbir zaman askeri bir zaferle eşit olamaz. 1939'dan buyana -Leclerc tümeninin Afrika'dan Paris'e dönüşü dışında [9]- bir kez bile zafer kazanılamadı. Bu rütbelilerde, her faşizmin temelinde yatan o bozgun ruh hali, başarısızlık karşısında yaşanan o başdönmesi hali vardır.

Görülüyor: sistemden, yönetilemez bir Ulusal Meclisten vs. sözetmek kadar yanıltıcı bir şey yoktur. Gerçekte yürütme Cezayir'dedir; sivil ve askerlerden oluşan bu yürütme, Fransa hakkında, Cezayir'in yararını gözeterek karar verir. Sadece anayurtla ilgili sorunlarda, bize, bu yılın 13 Mayıs'ına kadar bir tür özerklik bırakılmıştı. Bugün bu özerklik bile tartışılmaktadır. Hiç kuşku yok ki, tamamen savaşla meşgul olan -ayrıca bölünmüş- ordu, pek fazla bir şey yapamamaktadır. Fakat olanakları gerçekten sınırlı da olsa, hala birlik ve örgütlülük içinde bulunan tek güçtür.

Gerekli olan sadece birleşmiş bir soldu. Ne var ki bu istek bile fazlaydı. Sömürge serüvenine vahşice itilmemizin -bloklar, soğuk savaş- nedeni olan, işçi partilerinin nefret ve ateş bariyerleriyle birbirinden ayrılması, aynı zamanda bu savaştan çıkma çaresini de elimizden almıştır.

SSCB, ABD, Bandung Devletleri [10]: her yerde, -doğuda, güneyde, batıda- 12 yıldan buyana, Fransa'yı kasıp kavuran fırtına, aynı anda patlak vermişti. Sömürgeleştirilmiş halklar, özgürlüklerini istedikleri andan itibaren soğuk savaş, bunu sağlayabilecek tek çoğunluğu parçaladı.

İşte bütün hikaye bu: durmaksızın kötüleşen -gerek Hindi-

9 General Leclerc, İkinci Dünya Savaşı'nda, de Gaulle'ün yanında yer almış ve Afrika'da üstlenmiş bulunan tümeniyle birlikte 25 Ağustos 1944'te, silahlı direniş güçleriyle birleştiği Paris'e gelmişti. (Yayıncının notu.)

10 Hükümetleri, ilk kez 18-24 Nisan 1955 tarihleri arasında toplanan Bandung Konferansı'nda biraraya gelmiş üçüncü dünya ülkeleri. (Yayıncının notu.)

Çin'de, gerekse de Cezayir'de- bir durum, sürekli kararsızlık içinde bulunan, koşullar kendine herhangi bir karar dayatıncaya kadar bir karar veremeyen, sömürgecilerden, komünistlerden, ordudan korkan güçsüz bir çoğunluk.

Aşağılanmış, kirletilmiş, beceriksizliği ve inatçılığıyla umutsuz savaşlara girişmiş, her geçen gün egemenliğini satarak biraz daha alçalan ve sonra "özgürlükleri uğruna mücadeleyi" askerlerin postalları altına seren bir ülke.

Düş ve kin içinde boğulan, paralize olmuş bir ülke. Donanımını yenilemek ve bunu fazla üretimini emebilecek pazarlar üzerine fazla kafa yormaksızın gelişigüzel yapmak için 1949'a kadar beklemiş, eski bir ekonomiye sahip hareketsiz bir ülke.

Katmanlara ayrılmış, durmaksızın ve biraz da kendini beğenmişlikle ""tarihle bir randevum var" diye yineleyen ve aynı zamanda tarihin bu randevuyu ertelediğini farkeden güvensizlik ve kararsızlık içinde bir ülke.

Ulusal Meclis mi? Pöh! Sadece bir Ulusal Meclis kopyası. Eğer Ulusal Meclis'i değiştirmek istiyorsanız, önce ülkeyi değiştirmeniz gerekir. Elbette değiştirebiliriz: ülkedeki olumsuzlukları köklerinden kavrayarak *hep birlikte* yapabiliriz bunu; çünkü ülke biziz.

Bir ulusun, akıttığı kanın miktarıyla değil, çözümlediği insani sorunların sayısıyla büyüdüğünü kavramak zorundayız; savaşı derhal durdurmak, görüşmelere başlamak, birleşik ülkeler sorununu, bu ülkelerin temsilcileriyle birlikte düşünmek; yitirdiğimiz egemenliğimizi yeniden elde etmek ve blokların dağıtılmasına, yani barışa dönük çalışmak; bütün solu birleştirmek ve solu, ortak bir program temelinde uzlaştırmak; Fransa'yı diğer Avrupa ekonomilerini tamamlayan bir ekonomiye kavuşturarak döviz kaybını durdurmak, büyük endüstriyi verimliliğin arttırılması amacıyla teşvik etmek ve üretimin yükselmesinin, ilk planda, işçilerin yararına olması için bütün olanaklarla mücadele etmek; demografik gelişme sayesinde, ekonominin yeniden yapılandırılmasına dayanarak, grupları birbirinden ayıran ve onları içsel çelişkilerle karşı karşıya bırakacak tabakalaşmaları parçalamak; verimliliğin yükseltilmesiyle gündeme gelecek emeğin tasfiye olma tehlikesini, yeniden vasıf kazandırma sistemiyle dengelemek ve işçi sınıfını bölen çıkar çatışmalarını, bir dizi derecelendirme ve yeniden derecelendirmeyle

azaltmak, hatta ortadan kaldırmak; en ihmal edilmiş toplumsal sınıflar içinde bilimsel, yazınsal, sanatsal ve *politik* kültürü geliştirmek; özellikle orta ve güney Fransa'da tarımda bir eğitim sistemi kurmak, bu bölgelerde, toprağın uygun olduğu yerlerde belediyeleri, kollektif bir makina parkı edinmeye yönelterek tarımsal üretimi yükseltmek vs. On yıl sonra Fransa'nın çehresi değişecek: bugün şişirilmiş üçüncü sektör daralacak, birincil sektör üçte bir azalacak ve ikincil sektör daha homojenleşecek, daha yüksek bir yaşam standardına kavuşacak. Eğer bunu *biz*, sözkonusu on yıl içinde yapabilseydik, belki de o zaman, fazla kibire kapılmaksızın, Fransa'nın büyük bir ülke olduğunu söyleyebilirdik.

Ne var ki benim, bir programı aceleyle ve sadece genel hatlarıyla anlatmamın nedeni bu programı bugün önermek değildir. Bunu, pazar günü de Gaulle'e oy verecek cumhuriyetçilere şunu sormak için yapıyorum: Generale oy vermenizin nedeni *bu mu*? Generaldan konut, traktör, okul mu istiyorsunuz, talebiniz ekonominin yeniden yapılandırılması, ve deniz ötesi halklarla anlaşma sağlanması mı? Vereceğiniz yanıtın hayır olduğunu şimdiden biliyorum.

Peki neden de Gaulle'den, hiç bir zaman vaadetmediği şeyleri bekliyorsunuz? Eğer oyunuzu doğrudan bir adama veriyorsanız, neden bir programa oy verdiğinizi iddia ediyorsunuz? Bu adamın, üç yıl içinde Dördüncü Cumhuriyetin onüç yıl içinde yaptığından daha fazla ve hırslı planları gerçekleştirebileceği yönünde yanıtlayacaksınız beni. Eğer buna ilişkin en ufak bir kanıt bulabilseydim size inanırdım. Fakat adayınız, ekonomik ve toplumsal hizmetlerinden çok, o yüce inatçılığıyla ve inkârcılığıyla ünlüdür.

Gerçek olan, sizin salt eylemi, yani kurtuluştan buyana içinde debelendiğimiz bataklıktan iğrendiğiniz için, her türlü denetimin üstündeki bireyi seçmenizdir. Ben ise bu durumun nedeninin son derece nesnel ve derin olduğunu, çaresinin de nesnel ve derin olması gerektiğini göstermeye çalıştım. Fransa, yönetim ekibinin sürekli değiştirilmesiyle değişmez. Alt-yapılar oldukları gibi kaldıkça, sistem de olduğu gibi kalacaktır. Ve birden kendi kendime, nefret ettiğiniz güçsüzlüğü, kolayca Ulusal Meclis'e yıktığınızı, oysa bunun belki de kendi güçsüzlüğünüz olduğunu, kendinizi bu güçsüzlükten kurtarmak için başkalarına aktarım yaptığınızı söylüyorum.

Son günlerde birçok insana sordum. Bazıları de Gaulle'e oy verecek, bazıları ise çekimser kalacak. De Gaulle'den ne bekledik-

lerini -elbette yandaşlarından ve seçmen olmayan sempatizanlarından- öğrenmek istedim.

Örneğin Cezayir Savaşı? Ne umuyorlardı? Ne istiyorlardı? Barış mı yapılsın? "Barış" sözcüğü onları şaşkınlığa düşürdü: bu sözcüğü zorba buluyorlardı. barış mı? Bu, fazla angaje olmak demekti.

Şöyle diyorlardı: "Savaşın sona ermesi." Kulaklarını tıkıyor ve bağırıyorlardı: "Bitsin! Bitsin! Artık bunu duymak istemiyorum!"

Bunun üzerine, düşünülebilecek sadece iki çözümün olduğuna dikkat çektim: Ya FLN ezilecek (ezilebilirse tabii), ya da görüşmelere başlanacaktı.

Birinci çözüme karşı değillerdi, fakat hızla gerçekleşmesi koşuluyla.

Şunu söyledim: "Bunun için büyük çabalara gereksinim var; askerler, para, silah ve insan isteyecekler,"

Derhal yanıtladılar: "Hayır! Hayır, hayır. Artık tek adam bile yok, tek kuruş yok! Yitip giden zavallı çocuklar; ve fiyatlar! Vergiler!"

Öyleyse dedim, uzun sürebilir.

Yine öfkelendiler: "Zaten üç yıldan fazla bir zamandır sürüyor. Hayır, hayır çabuk olmalı."

Bu durumda, görüşmelere başlamak gerekirdi. Bu kez hepsi, de Gaulle'ün Rennes'de söylediklerini başka sözcüklerle ifade ettiler: "Bağımsızlık mı? Hayır. Bir milyon yurttaşı yarıyolda bırakamayız, bunu yapmak olanaksız: kesinlikle olmaz; savaş için, hastalık sigortası ve sosyal güvenlik için para vermeye devam edeceğiz. Ayrıca, bunları istemeyecekler, domuzlar!"

"Domuzlar" sözcüğünü, herhangi bir kötülük düşünmeden, antipati duymaksızın söylemişledi. Üstelik bu kişilerin, Kuzey Afrikalılara ilişkin duygularını açıklamalarını sağlamakta zorlandım. Şöyle söylüyorlardı: "Azgın köpekler, herkese kurşun yağdırıyorlar. Hepsini geriye yollamalı, burada işleri yok." Ve hemen ardından, "isyan etmekte haklılar. Yengelerimden biri orada, aşağıda yaşıyor, yerlilerin durumlarının son derece kötü olduğunu söyledi" diyorlardı.

Suikastler üzerine ifade ettikleri ise şuydu: "Çok korkunçtu,

ama bu bizim suçumuz. 13 Mayıs'ta ele geçirmek istemişlerdi onları; eh peki dediler."

Aldığım yanıtlar bana şunu anlattı: Fransa'da bugün çelişki, savaş yanlılarıyla, görüşme yanlıları arasında değil, Arapların amansız düşmanlarıyla, onları anlamaya çalışanlar arasında değil, herşeyi aynı anda isteyen bireylerin kafasındadır.

Ayrıca bana öyle geldi ki, -eğer cesaret edebilmiş olsalardı- artık bu konuya ilişkin herhangi bir şey duymak istemedikleri için de olsa, Cezayirlilere bağımsızlık tanınmasını isteyeceklerdi. Mesele de bu zaten; cesaretleri yoktu. Korkuyorlardı; komşularından, muhbirlerden korkuyorlardı. Fakat herşeyden önce korktukları kendileriydi. Bütün bir imparatorluğu satan yahudilere ilişkin birşeyler duymuşlardı ve bu hainlere benzemek niyetinde değillerdi. Geçenlerde bir trende karşılaştığım delikanlı da benzer şeyler söylemişti: "Cezayirlilerle bir alıp veremediğim yok, ayrıca sömürgeciliği de sevmiyorum. Fakat Cezayir bize miras bırakıldı. Bir miras, gelir getirmiyorsa bile, korunmak zorundadır."

Yani bu insanlar bu *güçlü adama*, bütün sorunlarımızı çözmek zorunda olan, çözebilecek bu adama verecekler oylarını.

Bu insanların, en radikal çözümü umdukları kabul edilebilir. Bağımsızlık örneğin. Gerçi biraz öfkelenecekler, fakat onun kendilerini zorlamasından haz alacaklar: "Bu adamın yaptığı herşey kutsal olduğundan, sadece düşüncesi bile bana kutsal olana saygısızlık gibi gelen bağımsızlık, en adil ve en Fransız çözümdür." Sistemin insanlarına yavaş yavaş benziyorlar, öyle değil mi? Bütün, ya da yaklaşık bütün milletvekilleri barış istiyorlardı, fakat savaştan yana oy kullandılar.

Giderek kendi kendime, nefret ettikleri bu Ulusal Meclisten, bu de Gaullecü milletvekillerinin sorumlu olup olmadığını soruyorum.

Sokakta Biaggistler, ya da Le Pen [11] yandaşlarının sesleri duyulmaktaydı. Yüksek sesle konuşuyor ve "*Algéire française!*" diye bağırıyorlardı. Peki ama bizden kaç kişi, "Cezayir'de barış" diye bağırdı? Milletvekillerini büyüleyen kalabalıklardır; seçilmişlerin tutkusudur bu.

11 Cezayir'in mutlak Fransız sömürgesi olarak kalmasını savunan radikal sağ hareket.

Siz, bugün onları, ne barış yapabilecek, ne de savaşı kazanabilecek durumda olmamakla suçluyorsunuz, peki ama neden kapılarına dikilip "görüşmelere başlayın" diye bağırmadınız; işkencelere, kurşuna dizmelere, cezalandırma seferlerine, insanların kaybolmasına, kamplara neden karşı çıkmadınız? De Gaulle'e oy verecek olanlar, kendi paralize oluşlarından, korkaklıklarından nefret ediyor ve bundan kaçmak istiyorlar. Ayrıca Ulusal Meclis'te, barış isteyen ve bu isteğini yüksek sesle ifade eden adamlar vardı, kendi çelişkilerimiz içinde boğulacak yerde, hepimiz onlara destek vermiş olsaydık...

Bunun dışında politikayla ilgilenmeyenlerin de, yani son seçimde çekimser kalanların da de Gaulle'e oy vereceklerini belirteyim. Bunlar arasında, sadece huzur isteyen kayıtsız, coşkusuz, rahat kişiler var. Fakat içlerinde, insanın yüzü kızarmadan anmayacağı başkaları da var.

Neden *hayır* oyu vereceğimi açıkladığım bir makale nedeniyle, bir okur bana, benimle genelde aynı düşüncede görünmesine rağmen, *evet* oyu vereceğini yazmıştı: "*Evet'in* çıkışları ve inişleri olacak, fakat hayat devam edecektir; hayır ise serüven demektir."

Ve işte suç, Dördüncü Cumhuriyet'in değil, 150 yıldan buyana burjuvazinin suçu budur: bu ülkede son derece umutsuz ikinci sınıf yurttaşlar var ve uzun süredir bu yurttaşlar kendilerini böyle değerlendiriyorlar. Bu yurttaşlar son derece az haklara, son derece önemsiz bir etkiye sahipler, bunların dünyadaki ağırlıkları öylesine az ki, politik devrimler bunlara değmiyor bile.

Bana yazan okurum, cumhuriyet yıkıldığında, kendisinin, ne bir şey kazanacağını, ne de bir şey yitireceğini düşünmekteydi. Oysa medeni haklar elinden alınacak, belki sendikal hakları sınırlanacak ve sadece susma hakkına sahip olacak. Farketmez: O, yine de diktatörden yana oy kullanıyor. Bu, onun, susmaya şimdiden başladığını, her zaman susmuş olduğunu, ya da kimsenin onu dinlemediğini kanıtlamaktadır. Hiç kimse, hiç bir zaman.

Eğer bugün milyonlarca insan referanduma kayıtsız kalıyorsa, eğer cumhurbaşkanının ve yasamanın hakları hiç umurlarında değilse, suç bizdedir, çünkü onlara, oy sandığına attıkları bir tek oy pusulasıyla başka insanları etkileyeceklerini ve yurttaşların politik faaliyetinin, özgürlüklerinin en büyük savunucusu olduğunu anlatmayı hiç bir zaman beceremedik. Bunun bir başka nedeni de, hiç

bir zaman dikkate alınmamış olmaları, kendilerine hazırlanan yaşamdan, şöyle böyle hoşnutluk duymalarıdır. Bu yurttaşlar, 28 Eylül'de evet oyu verecekler: Ocak 1959'da da, Ocak 1958'de olduğu gibi, ellerine üç beş kuruş geçerse, hiç bir şey yitirmediklerini sanacaklardır.

Fakat bu yurttaşları, tam da bu alçakgönüllülükleri yanıltmaktadır; tam da ücretlerinden vuracaklar onları; savaş devam edecek, fiyatlar yükselecek. Bugün, bu miktar birkaç bin franktan ibarettir; *nesnel gerçeklikleri* budur sadece; yarın frank düşecek ve ücretleri daha da azalacaklar.

İster kayıtsızlıktan, ister güçsüzlükten olsun, bu apolitikler, sanki gerçekleştirmek istedikleri program buymuş gibi, apolitik olanı seçerler. Bu tavırlarını evet diyerek doruğa çıkarır ve hatta medeni haklarından vazgeçerler. Kamu yararını düşünmeyi, kendileri için herşeyi yapacak bir adamın ellerine bırakırlar. Bu insanlar, işte böyle düşürüldüler; eş, oğul, memur, bilardo oyuncusu olarak kalıyorlar, fakat artık yurttaş değiller. Susuyorlardı ve şimdi kendilerine, ağızlarını kapamak için burunsak* sunuluyor, bu burunsağı hızla ağızlarına geçirmek için kullanıyorlar oylarını; tek kazançları *artık konuşamayacak olmalarıdır.*

Böylesine paradoksal bir tutumun nedenlerini araştırdığımda, karşıma hemen şu çıkıyor: Fransız toplumunun nesnel güçsüzlüğü, her birimizin içinde, ülkemizin yazgısını değiştirme konusundaki kişisel güçsüzlüğümüz gibi, derinlere kök salmıştır.

Burada, **Yeni Dalga** ve **Express** okurlarını en çok etkileyen yanıtlar anımsanmalıdır: "Nikita üzerinde etkili olamam, Ike'ı etkileyemem [12], Nobel ödülünü ben vermiyorum!"

Henüz yimi yaşlarındayken, biz de şöyle bir yanıt verebilirdik: "Nobel ödülünü ben vermiyorum, Stalin üzerinde etkim yok." Fakat biz herşeye rağmen, yazgımızın insan yazgısı olduğuna inanıyorduk. Stalin'i etkileyemiyorduk, ne var ki o zamanlar Stalin'in bizi etkileyebileceğini de düşünemiyorduk.

Burunsak: köpeklerin ısırmasını engellemek için takılan özel ağızlık (y.n.)

12 Sözkonusu olan Sovyet parti ve hükümet şefi Nikita, Sergeyeviç Kruşçev ve Amerika devlet başkanı, Ike diye çağrılan Dwight D. Eisenhower'di. (Yayıncının notu.)

Yeniden silahlanmasından uzun süredir kaygı duyduğumuz Almanya'nın büyük tarihi vardı ortada, ancak bu bizi dehşete düşürmüyordu. Tersine biz, gelecekteki Alman-Fransız savaşını engellemenin, ya da bu savaşı kazanmanın bizim işimiz olduğunu düşünüyorduk. Bütün gezegenler sistemine bağımlı olduğumuz duygusuna sahip değildik.

Bloklar ve soğuk savaş politikası, aynı zamanda iletişim araçlarının olağanüstü gelişimi, genç bir Fransızın, ilk planda, bir gezegenli olması sonucunu doğurmuştur; o, Amerikalıların deyimiyle "one world"a aittir. İşte tam da bundan dolayı Fransa daha da küçülmekte, zayıflığı su yüzüne çıkmakta ve bunun dışında tarih, belli ki çok farklı bir yerde yapılmaktadır.

Öyleyse Fransa'da medeni hakları uygulamak istemek, Fransa, hareketleri ve konumu, dış güçlere bağlı atıl bir nesne olduğuna göre, seçim yapmak niye? Bu genç insanların çekingenliği, ciddiyeti, gayreti, sadece toplumsal güçsüzlüklerinin bilincine vardıkları anlamına gelmektedir. İş, mesleki kaygılar ve aile yaşamı içinde çözülüyorlar. Teknik onları heyecanlandırıyor; bu, onların dünyayla tek ilişkisidir. Politika umurlarında değil: Evet, Rus, ya da Çinli olunsaydı eğer...

Boyun eğiş bile olmayan bu yaşlı bilgeliğin arkasında korkuya benzer bir şey gizli. Amerikan bomba stoklarının defalarca havaya uçurulabileceği bir dünyada. Sputniklerle dolu gökyüzü altında, özgürlük içinde fakat güçten yoksun olarak yaşıyorlar. Her üç ayda bir gazeteler, bütün bilinen sonuçlarıyla birlikte, yeni bir dünya savaşının yaklaşmakta olduğu kehanetinde bulunuyor.

Bu korku, genç bir ücretli memurun yanıtında açık biçimde görülüyor: "Acaba mutlu muyum? Nerede? Ah evet aile içinde. Yakınmak gereksiz, karım ve kızlarım var. Yani çok daha mutsuz olan diğer insanları görünce, benim yakınmam olanaksız. Fakat örneğin geleceği ve bize neler yapmak istediklerini düşündüğümde, evet o zaman mutlu olmadığımı söylemek zorundayım. Her akşam yatmadan önce karım, pencereden dışarı bakıyor. Sputnikler geçebilir'diye. O akşam hiç bir şeyin olmayacağını görünce sakinleşiyor ve ancak o zaman uyuyabiliyor."

Hiroşima'dan bu yana, sürekli saldırıya uğruyor, tahrik ediliyor ve korkutuluyoruz. Her insanın beyninde, korkudan başka bir şey olmayan mavi bir lekenin, bir yaranın uyumakta olduğunu dü-

şünüyorum. Bugün birçokları, Hobbes'in üç yüzyıl önce söylediği sözleri yineleyebilir: "Hayatımın tek tutkusu korkuydu."

Korku ve güçsüzlük, güçsüzlükten kaynaklanan korku, korkudan kaynaklanan güçsüzlük; bu referandumda her şey bizi, güçsüzlük ve korkuya itiyor. Yüzlerce değişik travmanın neden olduğu, beyinlerdeki o küçük yara olmasaydı, paraşütçüler şantajı -de Gaulle'cü propagandanın baş argümanı, hatta, söylemek gerekirse tek argümanı- böylesine büyük bir başarı elde edemezdi. Henüz otuz yaşında olduğum günlerde biz, bir sarhoşun bu tür tehditlerine boyun eğmekten utanç duyardık. Beni yanlış anlamamanız için şunu söylemem gerekiyor: biz daha cesur değildik, sadece daha canlıydık, daha az örselenmiştik. Korku konusunda, bir ölçüde deneysizdik.

Bugünün gençleri, uzunca süredir Kızıl Ordu, bombalar, uçan daireler, Marslılar ve şimdi de paraşütçüler tehditi altında. (!!) Yine de alçakgönüllülükte yarar var: pazar günü evet oyu verecekler, korktuklarını utanç duymadan kabul edecek, kendilerini koruması ve kollaması için, soylu baya, sevgi ve güven duyacaklar. Bu kişiler, kendi güçsüzlüklerinin bilincine varmalarıyla eşzamanlı olarak de Gaulle'ün gücünü mutlaklaştırmaktadırlar. Onların gözünde de Gaulle her şeye kadir bir adamdır. Duvarlarda gördüğümüz evet oyları üzerine, bu biraz sahte özveri üzerine hayrete düşmeyi bırakalım: kim, prense duyduğu sevgi nedeniyle, onun bize sunduğu, bizi suskunluğa mahkum eden anayasayı kabul ediyorsa, o, yürütmenin yasama tarafından denetlenmesinden ve daha da kötüsü, hareketin akıl tarafından denetlenmesinden kesinlikle vazgeçiyor demektir.

Bu güçsüz aktivistler, kendilerinin ifade etmek bile istemedikleri sorunların prens tarafından çözüme kavuşturulacağını, prensin kendilerinin sürekli yan çizdiği kararları alacağını, kendilerini hareketsiz kılan çelişkilerin üstesinden geleceğini varsayıyorlar. Ona bu tam yetkiyi, *o olduğu için* veriyorlar. Böyle değerlendirildiğinde, prensin tutumu, yine eşsiz, tanımlanması olanaksız, akıldışı bir tutum olmaktadır. Daha da öteye gidelim: Bu tutum, iletişimin kesilmesiyle iletilemez olandır.

Bugün, "de Gaulle... yapacak tek kişidir" diyen biri, akla uygun bir şey söylemiyor. Artık burada sözkonusu olan, bir anlamda ölçülebilir popülarite gibi, *belirlenmiş* bir ilişki değil, de Gaulle'ü

dünyamızdan uzaklaştıran, eşi benzeri olmayan bir özelliktir. Bizim apolitik cumhuriyetçilerimiz, etkisizlikten duydukları nefretle, akıldışı ve kutsal olana "evet", böylece eşitliğe "hayır" diyorlar.

Eğer insan türü içinde, onun gibi aydınlanmış, başka insan yoksa, eğer bu aydınlanmışlık ona, iyi bir baba olarak bile olsa, yazgımızı etkileme hakkı veriyorsa, eğer sadece onu ifade ettiği için hareketleri her zaman doğru ve iyiyse, insanlık yavaş yavaş yok oluyor demektir: artık insanlar değil, insan-üstü bir varlık ve hayvanlar var demektir.

De Gaulle, gezegendeki insanın -Fransızı kastediyorum- koruyucusudur, o, Fransız için sınırlarımızın canlı ifadesidir. Fransızı saran ve koruyan de Gaulle dünyayı ondan gizler, onu avutucu şu sözlerle uyutur: "Fransa, sadece Fransa..." Fakat böylece, seçmenlerle seçilenler, hümanizmlerimizin ortak çabasıyla bin parçaya bölünmektedir. Keyfilik, güç, dürüstlük, şiddet, ifade edilemez özellikler, tek kişinin tekelinde sezgisel bilgiler; burada Alman sosyolog Max Weber'in karizmatik iktidar -bu kavram 1933-1945 yılları arasında meydana gelen olaylar nedeniyle üne kavuşmuştur- dediği şeyin bütün özelliklerini görüyorum.

Oraya geri dönmek zorunda mıyız? Yüce birinin yapacağı iyiliklere oy vermek, insanın kendini küçültmesi, karşısındakine, yetenek, olanaklar ve erdemde üstünlük değil de -ki bu elbette olanaklıdır- *türsel bir üstünlük* tanıması anlamına gelmektedir. Eğer insanlar arasında, insandan daha üstün bir tür varsa, bu da insan türüdür, ve ondan olmayanlar ise köpeklerdir.

Sen ey de Gaulle'cü cumhuriyetçi, kendinizi hayvana indirgemek zorunda mısın? Bari bunu bir coşku sarhoşluğu içinde yapsaydın. Oysa bizim kayıtsız gezegenimiz evinde huzur istiyor. Paraşütçüler şantajına inanmış durumda; camlarını kırmalarından, ya da sokaklarına bomba yağdırmalarından korkuyor. O, "de Gaulle... yapacak tek kişidir" ve aynı zamanda da "de Gaulle belanın küçüğüdür..." diyenlerden. Bu iç karartıcı boyun eğiş beni şaşkına çeviriyor. Nihayet ilk sırada Massu var; onu istemiyorlar. Sahte bir evet, gerçekte paraşütçü generalin adresine yollanmış açık bir hayır'dır. Fakat burada, iyi örgütlenmiş her şantajda olduğu gibi, Massu'ya karşı de Gaulle, onunla birlikte de kutsallık ortaya çıkıyor, elbette sadece araç olarak. De Gaullecü cumhuriyetçiye gelince; politikayı sevmeyen bir günlük politikacı olarak, 28 Eylül'de,

her zamanki suskunluğuna, yalpalayan özgürlüğüne, aile yaşamının ılımlı düzensizliklerine geri dönecektir.

Yanılıyor. Bu güvenoyu, de Gaulle'e güç değil, güçsüzlük devretmektedir. Bir politik lider, kendisine *program temelinde* güven duyan ve bu programı gerçekleştirmesi için onu zorlayan eşdeğerde insanlar tarafından desteklendiğinde güçlüdür. Fakat güçsüzlüğün seçtiği biri, ya seçimi reddetmek, ya da gerçekten güçsüz olmak zorundadır. Oysa de Gaulle, herkes tarafından seçilmeyi istiyor: ona oy verecekler arasında, kendilerinin de itiraf ettikleri gibi, generalin kendi faşizmlerini gizlemesini isteyenler ve sol olmasa bile, liberal ve sosyal bir politika izlemesini bekleyen sol de Gaullecüler vardır.

Kim dediğini yaptıracak? Bunu hemen söyleyeceğim. Fakat bir an için, faşistlerin isteğinin yerine geldiğini düşünelim; ve de Gaulle'ün de -ki ben bunu olasılık olarak görüyorum- otoriteciliğin bu vahşi ve kaba biçimini onaylamadığı varsayalım, o zaman taraf-sız seçmenler nezdinde, küçük bela için oy verenler nezdinde destek bulacağı umulabilir mi? Kesinlikle hayır: bu insanlar, generalin yapacağı herşeyi onaylamaya baştan yemin etmiş durumdalar. Ayrıca yine uykuya daldılar. Faşizm? Anti-faşizm? Bu konuda hiçbir düşünceleri yok, kimse de düşüncelerini sormuyor zaten. Böyle bir soru sorulduğunda ise kayıtsızlık içinde şöyle yanıtlayacaklar: "Ah, faşizm, *de Gaulle'le* birlikte ehveni şerdir." Ve bu yönde de epeyce adım atılacak: bu komandolar istedikleri kadar katliam, istedikleri kadar Bartholomaus gecesi [13] düzenlerse düzenlesinler, insanlar her zaman, eğer de Gaulle olmasaydı, herşeyin daha kötü olacağını iddia edecekler. Dördüncü Cumhuriyet'in ölüm nedeni, Fransızların, kitlesel gösteriler yapmaya, seçtiklerini, vaadettiklerini yerine getirmeye zorlamaya, verdikleri sözleri tutmaya hazır olmamalarıdır. De Gaulle, seçmenden, seçmenin kendisini, yerine getirmeye zorlayacağı bir eylem programı için onay almadığından, seçilirse eğer, havada kalacaktır. Bu büyük gövde, boşlukta, ayakları yere basmadan, bizim üzerimizde sallanıp duracaktır. Ve kendi çelişkilerini generalin üzerine yıkan yine kendi yandaşları olduğundan, bu çelişkiler de generale miras kalacaktır.

13 Fransa'da din savaşları sırasında 23-24 Ağustos 1572 gecesi, 20.000 Fransız protestan öldürüldü. (Yayıncının notu.)

Cezayir Savaşına gelince; generalin kararsız olduğu ve beklemede kaldığı açık -Fransızların çoğundan ne az, ne de çok elbette. Sistemin adamları kurnazlık ettiler: er ya da geç radikal bir karar vermek gerektiğini görmüşlerdi- ölümüne kadar hoşnut kılma, ya da görüşmeler. Aynı Dien Bien Phu'dan sonra yaptıklarını yinelediler; anahtarlarını ve yetkilerini bir eylem adamına devrettiler ve ona bol şans dileyerek, parmak uçlarında oradan savuştular. Sistem öldü, yaşasın sistem! Zira bugün sistem de Gaulle'dür. Tek başına de Gaulle'dür.

Başka nasıl olabilirdi? Bir ölüm-kalım savaşı adamı olmak, generalin çok hoşuna gitmiyor, fakat satılmış olarak anılmak niyetinde de değil. Eğer kabul oyu alırsa, Ulusal Meclis gibi, Fransız halkının temsilcisi olacak. Bununla birlikte de Gaulle, gerçek gücünü ordudan almaktadır. Eğer paraşütçüler şantajı gündeme gelmeseydi, general hala Colombey'de olacaktı. Bu sessiz kabulleniş -generalin adı temelinde oluşması koşullarında- kendi başına bir bilmecedir zaten.

Gerçekte de Gaulle hükümeti, gözümüzde, sistemi belirliyor gibi görünen bütün belirtileri gösteriyor. De Gaulle, işleri yarına, 28 Eylül'e ertelemektedir. 29'unda, eğer seçilirse, yeni Ulusal Meclis seçimlerini sonra da kendisinin seçilmesini bekleyecek. İşte tam da bu kararsızlık güçsüzlüğünü ifade etmektedir: Çekimser davranıyor, kendisini geri çekiyor, fakat Cezayir Savaşı, ona, Paris'e kadar sıçramış durumda. Anayurdun pek çok kentinde Kuzey Afrikalılara işkence yapılmaktadır.

Ben general de Gaulle'ün işkenceden nefret ettiğine, işkenceyi ordu için onur kırıcı bulduğuna ve Cezayir'de bazı subaylara, sahra telefonunun telefon etmeye yaradığını anımsattığına bütün kalbimle inanıyorum. Fakat ne yapıyor? Ne yapabilir? Susuyor. Böylece herşeyin üstünü örtmüş oluyor. Aynı Galliard gibi.

Üstelik bugün, evvelsi gün de olduğu gibi, gerçek-dışı bir ortamda yaşıyoruz; güçsüzlük ve soyutlama bir kez daha lafazanlığa yolaçıyor. Eski sistem, tanımladığı izlenimi yaratırken [gerçeği] örten sözcüklerin peşindeydi. Sistemin New Look'u belirsiz bir anlamı olan, ikili bir anlam içeriyormuş gibi görünen, fakat içermeyen belirsiz cümleler, ya da herbiri anlaşılır gibi görünen, fakat toplamı sıfır olan bir cümleler yığını arıyor.

Ya da bizleri, ifade edilmeyen bir sözcükle aldatıyorlar. Bu

sözcük, generale kulak verildiğinde, herkesin dilinin ucuna yerleşiyor, herkes bu sözcüğü bekliyor, umuyor, herkes bu sözcükten korkuyor; her cümle öylesine iyi kurulmuş ki, bu sözcük farkedilmez, cümlede yitmiştir sanki. Sonunda bütün gözlerde alevleniverir, bütün beyinlerde titreşimler yaratır, ses tükenir; bazıları "bombok" der, bazıları "tanrıya şükür" [der]. General, ertesi gün basının altını çizdiği gibi, tek bir kez bile "bütünleşme" sözcüğünü ifade etmediği düşüncesindedir. Daha ne? Elbette birbirlerinin yerine sırayla gelen bakanlar yoktur; gerçi bunu, ikibaşlı Janus* sözkonusu olduğunda bilmek olanaksızdır ama. Buna karşılık, her zaman, her yerde uzlaşma görülür: Aynı bir ev sahibesi inceliğiyle, herkesin hoşuna gitmek için geleceğin başbakanının ekibini kurması gibi, Soustelle ve Mollet bakan.

Yani, sistem kazandı denilecek! General de Gaulle'ün, kendisi de küçük bir parça cumhuriyet olsa bile, bu böyle: de Gaulle büyük bir stile sahip, milletvekillerimizden daha kötü olamaz. Ona oy verelim. Hayır!

Çünkü şimdi biraz aralanmış, ya da gevşetilmiş olsa da, *artık sistemi* istemiyoruz. Çünkü gerçekten ve özgürce seçilmiş kurumlara dayandığı için, sistemi, darbelere karşı savunmak gerekirdi. Ne var ki, hükümet darbesi, bizzat sistemin içinde, bay Pflimlin'in, Mollet'in, Pinay ve Coty'nin yararlı hizmetleri sayesinde gerçekleşmişti. İyi: artık geriye dönülemez. Bugün gereksinim duyduğumuz şey, başka kişiler, başka gruplaşmalar, başka bir çoğunluk, başka bir programdır. Ve her şeyden önce, Dördüncü Cumhuriyet'in, güçsüz olduğu için yıkıldığı ve bu güçsüzlüğün, ziyarete gelen bir generalin yürütmenin üzerine atılması ve yürütmeyi Cezayir'e götürmesinden kaynaklandığı düşünülmelidir. Sistem sadece görüntüden ibaretti. Üç yıldır, yüksek rütbeliler ve sömürgeci beyler bir gerçeklik haline geldi. Hiç olmazsa Galliard gibi, Mollet de, zor ve askeri darbe tehditi altında iktidara getirilmemişti, New-Look-Sistem, Cezayir'de ayaklanma ve paraşütçülerin yarattığı tehdit ile ortaya çıkmıştı. Kısa süre önce, Jules Moch, anayurt ordusunun büyük bir bölümünün de Gaulle'ün yanında yer aldığını açıkladı. Yani, de Gaulle bize, ordu tarafından dayatılmıştı.

* Mitolojide Roma kentinin kurucusu kabul edilen, iki çehreli tanrı (Yayıncının notu.)

Haklı olduğumu iddia etmek için yinelemiyorum bunu: olaylar uğradıkları değişikliklere göre değerlendirilir. Ve gerçekten de kötü bir değişikliğe uğradılar: Bu yılın Haziran ayından bu yana GGeneral de Gaulle, ard arda tavizler verdi. Şu an Fransız hükümeti tamamen ordunun elindedir; daha birkaç gün önce başbakan, şu karakteristik cümleyi ifade etti: "Cezayir Savaşının uzun süreceği gizlenmemelidir."

Bu "son çeyrek saat"ten sözetmekten daha mı iyi? Tamam, fakat de Gaulle'ün ölüm-kalım savaşını seçtiğini de gösteriyor bu. Elbette bunu, keyif aldığı için değil, elinden başka birşey gelmediği için yaptı. Belki de, işte evet oyu vermek için başka bir neden daha ileri sürülecektir: "General de Gaulle, Fransız halkının desteğini almalı." Fakat işte bu sessiz, neredeyse sessiz destek, sadece generalin ifadeleri gibi belirsiz olan tek bir sözcük söylemek için açılan ağızlar, bütün bunlar hiç işe yaramaz. Belirsizlik, belirsizliği yaratana karşı yönelmektedir.

Biri hayır (üst rütbelilere hayır) demek istediği için evet diyor? Bir başkası, *başka* bir evet'i ifade ediyor ve aslında başka bir hayır'ı (de Gaulle ve sisteme hayır: kısa süre sonra gelecek olan yine Soustelle) kastediyor. *Kim* hem evet diyor, hem de evet'i kastediyor? Peki bunun anlamı ne? Gerekli bilgilere sahip olmadığımız için, bu oy pusulaları yığını hiç bir işe yaramaz; bu oylar, en fazla nefretin üstünü örtmekte, ortalık *şimdiden* kargaşalık kokmaktadır. Evet oylarından, eğer evet oyları yoğun olursa, yararlanacaklar sadece faşistlerdir. Faşistler oy vermenin anlamını sormazlar kendilerine; onlar bu zaferin, ya de Gaulle'ü boğazına kadar savaşa sokmak, ya da de Gaulle'ü günün birinde düşürmeyi amaçlayan örgütler ve kurumlar yaratmak için kendilerine zaman kazandırdığını düşüneceklerdir.

De Gaullecü cumhuriyetçi, siz, sisteme karşı oy kullanırken, yeniden canlanan sisteme onayınızı vermiş oluyorsunuz. Massu'ya karşı de Gaulle'e oy veriyorsunuz ve böylece yüksek rütbelilere, sizin seçtiğiniz kişiye karşı darbe örgütlemeleri için zaman kazandırmış oluyorsunuz.

Bunu unutmayın, zira bütün belirsizlik buradan kaynaklanmaktadır: de Gaulle faşist değil, meşrutiyetçi bir monark; fakat bugün artık hiç kimse de Gaulle'e oy vermiş sayılmaz: Verdiğiniz evet oyu faşistlere yarayacaktır.

Bir ülkeyi, içinde bulunduğu güçsüzlükten tek bir kişiye sınırsız iktidar vererek kurtarmanın olanaksız olduğunu nihayet kavrayalım. Gerek, bu boşa kürek çeken ikiyüzlü monarşileri, gerekse de Cezayirli komandoların darbesini engellemenin tek yolu, kendi güçsüzlüğümüzden kurtulmak, kendi programımızı hazırlamak, partiler arası ittifak kurmak, Fransızlara karşı saldırmak isteyen herkese karşı bir savunma ve saldırı taktiği oluşturmaktır. Evet oyu bir düş, hayır oyu ise uyanıştır. Artık, uyumak mı, uyanmak mı istediğimize karar vermenin zamanı gelmiştir.

25 Eylül 1958

Cezayir Kurtuluş Cephesi ve Fransız Solunun Milliyetçiliği Üzerine

Francis Jeanson ile Konuşma

Francis Jeanson, uzun yıllar Sartre'ın en yakın çalışma arkadaşları arasında yer almıştır: Ocak 1951'den Kasım 1956'ya kadar Jeanson, **Les Temps Modernes**'in işletme müdürüydü. Jeanson, Sartre'ın, 1956 Macaristan ayaklanmasına Sovyet müdahalesini şiddetli biçimde mahkum etmesine [1] katılmayı reddettiğinden, bu iki adam, Cezayir Savaşına karşı yürüttükleri muhalefetin onları yeniden biraraya getirmesine kadar birbirlerini hiç görmediler. Bu arada, 1955 yılında, Cezayir devrimini şiddetle savunan **l'Algérie hors la loi** (Yasanın Dışındaki Cezayir) adlı bir kitap yazan Jeanson, illegal eylemlere geçmiş ve başkalarıyla birlikte, asker kaçaklarıyla FLN'yi desteklemek için bir teşkilat kurmuştu. 1960 yılında, teşkilatın birçok üyesi hakkında açılan davanın ardından, teşkilat en önemli kurucusunun adıyla anılmaya başladı, basın artık Réseau Jeanson'dan sözediyordu. Réseau Jeanson, 1958 başından itibaren, illegal olarak, teksirle çoğaltılan **Vérités pour**'u... çıkarmaya başlar. Sartre'ın aşağıdaki röportajı bu dergide yayınlandı. Sartre, röportajı kendi adıyla yaparak, cezai kovuşturmaya uğramayı baştan göze almış oluyordu.

Niteliği gereği evrensel düşünen Fransız solunun, Cezayir özgürlük savaşçılarının milliyetçiliğinden dehşete kapıldığı iddia ediliyor. Siz de böyle mi düşünüyorsunuz?

Hayır. Milliyetçilikle evrensellik arasında, soyut olarak biçimsel bir çelişki bulunabilir. Ne var ki tarihin gerçek gelişimi içinde solcuların formasyonları, her zaman hem milliyetçi, hem de enter-

1 Bkz. "**Stalin Hayaleti**", Jean-Paul Sartre, **Savaş İçinde Savaş** Rowohlt Taschenbuch Verlag, Reinbeck 1982. (Yayıncının notu.)

nasyonalist olmuştur. Evrensel bir gerçeklik olarak sosyalizm, her zaman düşüncelerde varoldu. Herhangi bir ülkede ete kemiğe bürünür bürünmez, gerçek doğasını gösterdi. Daha uzun süre, özel gelişim koşullarının izlerini taşıyacak olan, daha iyiye giden yol, son derece zor ve kanlıdır. Ne var ki bütün çelişkileriyle birlikte Sovyetler Birliği, sosyalizmin anavatanı olarak görülüyorsa eğer, buradan, Fransa'nın bütün komünist işçilerinin Rus milliyetçisi olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Tersine tarihsel gelişim -tam da Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin savunulması adına- onları Fransız milliyetçileri yapmıştı.

Üstelik bugünkü solun çoğunluğunu doğuran ve belirleyen '39 savaşı olmuştur. İşgal altında, görünüşte çelişkili olan, fakat gerçekte birbirini tamamlayan olayların yaşandığı unutulmamalıdır: *Résistance* (Direniş)* güçlerinin birliği, evrensel bir toplumsal program zeminine değil, partiküleristik bir *ulusal* program (işgalcileri Fransa'dan kovmak) zeminine basıyordu ayağını; düşmana karşı mücadelenin koşulları, direniş savaşçılarını ""radikalleştirmişti"; bu, ulusal hareketin bütününün, yürütülen mücadele yoğunlaştığı ölçüde, sola doğru gelişmesi demektir. 1944'te neredeyse her Fransız için, ulusal partikülarizm, devrimci hümanizme kopmaz biçimde bağlıydı. Sağın, zaferi solcuların elinden bir kez daha çalmak için, Amerikalılara sırtını dayayarak neler yaptığı herkesçe bilinir. Bundan sonra -ve bu hala sürüyor- Fransız solunun "bloklar"a karşı tavrı, milliyetçiliğin yeniden savunulması olmuştu. NATO ve sonuçlarına karşı sol Milliyetler Enternasyonal'i gibi bir şey koymuştu: sola göre, bütün ülkelerde savaş kışkırtıcılığını frenlemenin tek yolu bağımsızlık ve ulusal egemenlikti. 1950 yıllarında, bu tarihsel anda milliyetçiliğin ilerici olduğu sık sık tekrarlanmaktaydı. Eğer uluslar, karşılıklı saldırmazlık anlaşmalarıyla biraraya gelmek için, tutsak edildikleri, kör, dehşet verici yığışımlardan** kendilerini kurtarmış olsalardı, milliyetçilik gerçekten de ilerici olurdu.

Yani solcuların Cezayirlilerin milliyetçiliklerinden dehşete kapıldıklarını iddia etmeleri kesinlikle inandırıcı değildir: elbette milliyetçilik -bütün tarihsel gerçeklikler gibi- çelişkili güçler içeriyor. Fakat bizim için, sadece, FLN'nin, sosyal-demokrasiyle yönetilen

* Alman işgaline karşı yürütülen Direniş hareketi (Yayıncının notu.)

** Conglomerate: Farklı metal türlerinin karmaşık biçimde biraraya gelmesinden oluşan bütün (Yayıncının notu.)

bağımsız bir Cezayir'i amaçlaması ve savaşın ortasında tarım reformunun zorunluluğunu kabul etmesi önemli olmalıdır. Bu savaşçıların kökeni, savaşçılar için dinsel inançların önemi ne olursa olsun, yürüttükleri mücadelenin koşulları onları, 1940-45 yılları arasında bizim direnişimizde olduğu gibi sola itiyor. Eğer Cezayir milliyetçiliği, bu milliyetçilikte kendi deneylerini ve kendi geçmişlerini yeniden gören bazı sol grupları dehşete düşürüyorsa, bunun nedeni, bizim katıksız evrensellik savunucuları olduğumuzda yatmaz. Tersine -ve burada mistifikasyona güvenilmemelidir- asıl neden kendi milliyetçiliğimizdir. Blokların emperyalizmine karşı sol, "Fransız" olmak istemektedir. Bundan dolayı da sağcıların milliyetçiliğinin mitlerince fethedilmeye razı oluyor. "İhanet"ten korkuyor, bütün Fransızların onayını almak için kur yapıyor, yurtseverlik konusunda iyi hal belgesi istiyor. Korkusu işte bundan. Fakat evrensel milliyetçiliğin -ki dünya barışının korunması için Fransa'nın egemenliğini talep etmektedir- tam da bu yurtseverliğin kendisi adına bizi her geçen gün yurtdışına bağımlı kılan bu savaşa son verilmesini talep etmek zorunda olduğunu görmek zor değildir; Fransız solunun bu perspektifle Cezayir milliyetçiliğini, evrenselliğe gelişmek zorunda olan bir partikülarizm olarak *tanımasına* kimse engel olamaz.

Peki öyleyse, Cezayir sorununa ilişkin görüş ayrılıklarımızın gerçek nedenlerini bize açıklayabilir misiniz?

Bu nedenlerin son derece farklı türden olduğunu düşünüyorum. Biraz önce sözünü ettiğim ideolojik anlaşmazlıklar, sadece aydınlarla, eğer kitleler böylesine ısrarla susmamış olsalardı, daha yavaş sesle konuşmak zorunda kalacak bazı politikacılar arasında geçiyor.

Bu suskunluğun nedeni kitlelerin yanıltılmış olması değil mi?

Kısmen öyle. Kısmen de kendilerinin allayıp pulladıkları liderlerce yanıltıldılar.

Bu suskunluğun anlaşılabilmesi için, her zaman iki önemli gerçek gözönünde bulundurulmalıdır: bu gerçeklerden birincisi, sö-

mürgeciliğin bir sistem olduğu, diğeri ise, mutlak yoksullaşmanın yokluğudur. 19. yüzyılın sonlarında ileri kapitalist ülkelerle, bugün azgelişmiş diye adlandırılan ülkeler arasındaki ilişkileri düzenleyen bir sistem kurulmuştur. Askeri zor temelinde kurulan ve korunan bu ilişkiler şöyle özetlenebilir: sömürgeleştirilmiş yerlilerin aşırı sömürülmesi sayesinde sömürge, anayurttan yüksek fiyatla endüstri ürünleri alır ve anayurda dünya fiyatlarının altında tarım ürünleri (bazen de hammadde ve madenler) satar. Büyük ölçekli endüstri ürünleri üretmek ve satmak, sömürgeye, anayurt tarafından sessizce, fakat kesin olarak yasaklanmıştır, çünkü bu durumda sömürgenin endüstri ürünleri anayurdun ürünleriyle rekabete girişeceklerdir. Böylece -ki öncelikle görülmesi gereken budur- anayurt proletaryası işsizikten, işverenler iflastan korunur. Yani anayurt, azgelişmiş ülkenin endüstrileşmesine karşı çıkarken bu kesimlerden destek almaktadır. Ve "Constantine Planı"na [2] yan bakan sadece Dunkerque'in büyük sanayicileri değil, aynı zamanda işçileridir.

Son derece genel olarak -katıksız sömürge sisteminde [3]- şunları kabul etmek zorundayız: 1-işçilerin bir kısmı sömürgeci müşteriler için çalışmaktadır (sömürgeciler ve yerliler); 2-anayurdun fazla karları (en azından 1914'e kadar) endüstri kuruluşlarına öyle büyük kar marjları sağlamıştı ki, işverenler, işçi taleplerinin baskısıyla reel ücretin yükseltilmesini kabul etmişlerdi; 3-anayurttaki dükkanlarda bazı ucuz sömürge ürünlerinin görülmesi, Fransız üreticilerini -eğer kaldıysa- bu fiyatlara uyum sağlamak için fiyatları düşürmeye yöneltmişti. Böylece bir Fransız ücretli ailenin alım gücü, sömürgeleştirilmiş ücretlinin alım gücü düştüğü oranda yükseliyordu. Aslında son tahlilde, anayurttaki malın normal fiyatıyla rekabet fiyatı arasındaki farkı ödeyen devletti (dolayısıyla anayurttaki bütün halktı). Bununla beraber, Fransız üreticisinin zararının karşılanmasını sağlıyor olsa da, Fransızlar bundan önemli ölçüde yararlanıyordu. Buna -bizi biraz uzağa götürse de- kapitalizmin dünya ölçeğinde, sömürge pazarlarının varlığı sayesinde bir sürü krizden kur-

2 De Gaulle'ün 3 Ekim 1958 'de Constantine'de yaptığı konuşmada açıkladığı plan, ekonomik yardım programıyla Cezayir üst tabakasını Fransa'yla birleştirmek ve FLN'yi tecrit etmek için son girişimdi. Girişim başarısız kaldı. (Yayıncının notu.)

3 1939'lara kadar Cezayir'de olduğu gibi.

tulduğunu, ya da bu krizleri dizginlediğini ekleyelim (klasik sömürgecilik döneminde).

Sonuç ne yazık ki son derece açık: sömürge sistemi, ciddi havariler olmaksızın işlediği sürece anayurt işçisi -sınıf çatışmaları ne kadar şiddetli olursa olsun- sömürgelerin sömürülmesi konusunda işverenine, herhangi bir "sömürgeleştirilmiş yerli"ye olduğundan daha yakındı. Bazılarına göre Fransız proletaryasını Cezayir alt-proletaryasıyla birleştirmek zorunda olan çıkar ortaklığı sadece sözcüklerden ibaretti. Elbette her ikisi de aynı kapitalist sömürünün kurbanıydı. Fakat bu sömürüden aynı biçimde etkilenmiyorlardı. Ve ikincisinin aşırı sömürülmesi, birincinin sefaletini azaltmaktaydı.

Sonuç? Alt-proletaryaya karşı, işçi sınıfının başına sarılan belli bir patriyarkallik. Gerçi işçi sınıfı bundan üzüntü duyuyordu, fakat ona alt-proletaryanın kendisi gibi bilinçli olmadığı söylenmekteydi. Ne olacaktı ki? Hepsi köylüydü. İşçi sınıfı sömürge girişimlerini mahkum ediyordu, çünkü, burada haklı olarak kapitalist emperyalizmin yeni eleştirel biçimini görmekteydi, fakat sosyalist devrimin kapitalizmi ve sömürgeleştirmeyi aynı anda ortadan kaldıracağına güvenmekteydi.

Bugünkü hareketsizliğimizin nedeni eski ve inatçı bir alışkanlığımızdır. Sömürgeler hakkında proletarya uzun süre sadece "genel bir düşünce"ye sahipti. Fakat genel düşünceler sözcüklerden ibarettir ve gerçek bir çıkar dayanışmasına dayanmıyorsa tamamen etkisiz kalır.

Peki, Fransız kitlelerin uyanışının beklenemeyeceğine mi inanıyorsunuz?

Eğer sömürgeci sistem kendi çöküşünü kendi içinde taşımıyor olsaydı buna inanırdım. Er ya da geç, bu sistemin *devrilmesi* kaçınılmazdır: Bu kaderidir onun. Başka bir deyişle, sömürgeci sistem kapitalist ekonomiye ve -gösterdiğim yoldan- ücretlilere yarar sağladıktan sonra, durdurulamaz biçimde, sömürge sahibi ülkenin bütün güçlerini verimsizce tüketen doymak bilmeyen bir asalağa dönüşmektedir.

Bugün Fransız işçiler Cezayirli özgürlük savaşçılarıyla dayanışma içinde duyumsuyorlar kendilerini, çünkü sömürgeci çetenin havaya uçurulmasında her ikisinin de acil çıkarları var.

Cezayirlilerin sefaletinin sürekli artması kesinlikle zorunluydu. Kapitalist anayurdun alacağı hiçbir önlem bu yoksullaşmayı engelleyemezdi. Çünkü birincisi, Cezayir'de aşırı sömürü işgücünün sınırsız artmasına dayanabilirdi. İkincisi, hükümet tarafından planlanan utangaç reformlar, sömürgeciler tarafından -ki orada bulunuyorlardı- sabote *edilecekti*, ya da onların yararına uygulanacaktı. Çünkü son olarak, ekonomik sorunun tek çözümü olarak Cezayir'in endüstrileşmesi, *bizzat Fransa'daki* endüstriyel girişimler bu nedenle tehlikeye atılmadan, denenemezdi bile.

Sömürgeci sistemin asıl çelişkisi, sömürgeci çıkarların ücretleri sıfıra kadar düşürme eğilimini talep ettiği ölçüde, bu talebi haklı çıkarmak için, sömürgeleştirilenin insan olarak değerini sıfıra indiren ırkçılık da ortaya çıkar; fakat sefalet ve işgücü fazlası, sömürgeleştirilen işsizleri anayurda göçetmeye zorlamaktadır. Bu kronik göçün *sonucu, birinci olarak*, Cezayirlinin, aşırı sömürü nedeniyle anayurtta, Fransız işçisiyle, rekabet etmeye zorlanmasıdır, tıpkı Cezayir şaraplarının pazarda bizim şaraplarımızla rekabet etmesi gibi. *İkinci olarak*, Cezayirlilerin -bazı Fransızların düşmanlıklarına ve maddi yaşamın zorluklarına rağmen- *burada*, Cezayir'de kendilerinden saklanmış olan şeyleri tanımalarıdır: Devrimci geleneğimiz, sınıf mücadelesi, sömürgeciliğin özü ve böylece gerçek insani değerler. Sömürgecilik aşırı sömürüyü alt-insanların yaratılmasına kadar götürerek, kendi kendisini yıkmakta ve sömürgeleştirilenin sömürgeciye karşı kendi benliğini keşfetmesine yol açmaktadır.

Elbette Fransız işçisi önce bu rekabete karşı öfke duyar. Fakat gerçekte sadece bazı ücretlilerin öfkesi ve düşünce tembelliği ırkçılığa götürebilir. Çünkü bu aç insanların Fransa'ya gelmelerine neden olan ve onları burada Fransızlarla rekabete sürükleyen sömürgecilerdir. Topraklarımızda bu orduyu yaratan sadece sömürgeciliktir. Bu açıdan bakıldığında, çıkarlarımızın Cezayirli işçilerle aynı olduğunu kavramak zorundayız: Cezayirli işçiler, önceden üretilen bir yoksulluk onları *kendi ülkelerinden* sürdüğü için, Fransız işçilerle rekabete giriyorlar. Onlar Fransa'dalar, çünkü toprakları çalınmıştır.

Ve Cezayirliler sömürgeciliğin dayanılmaz bir felaket olduğu, her koşulda yokedilmesi gerektiği kesin bilgisiyle geri dönüyorlarsa eğer, eğer silaha sarılıp bir ölüm kalım mücadelesi yürütüyorlarsa, bunun nedeni bizzat sistemin, Cezayirlilerin ellerinden insan ol-

ma olanağını almış olması ve her insanın değerini ve insanlık onurunu isteyebileceğini, bunun için silaha sarılması gerekse bile istemek zorunda olduğunu onlara öğretmesidir.

Yani sömürgecilik, özgürleştirici halk savaşlarını doğurur: sistemin kendisi bu halk savaşlarını, kendi yıkılışının son aşamasında ortaya çıkarmaktadır. İşte *tam da bundan sonra*, Fransız proletaryasının, Cezayir'in sömürgeleştirilenleriyle dayanışması su yüzüne çıkar, çünkü sömürgesel yük her geçen gün Fransa'yı daha çok ezmektedir, çünkü sistem, Cezayirlileri bize karşı savaşmaya, Fransa Fransızlarını, eski bir ekonomik sistemin korunması için Cezayirle savaşmaya *zorlar*, çünkü savaşın ağırlığını bizzat duyumsayan burjuva sınıfı, bu savaşı ihmal edilmiş sınıflara finanse ettirmektedir; çünkü bir çok kez anlatılmış nedenlerden dolayı, Cezayir'de aşırı sömürüye eşlik eden baskının bir süre daha korunması, ancak savaşın finanse edilmesini sağlayan aşırı sömürüyle birlikte Fransa'ya da atladığında ve çatışmanın maliyetini bizim ödememiz için buraya yerleştiğinde olanaklıdır. Sistemin bütün sonuçları bilinmektedir: adım adım, faşistleşen ve harap olan bu ülkede, kitlelerin kendilerini savunmak için tek çarelerinin Cezayirli özgürlük savaşçılarıyla yeni ve derin bir dayanışma bilinci kazanmak olduğunu gösteriyor bu sonuçlar.

Bu bilinci kazanmak zorunda olduklarını söylüyorsunuz, fakat biraz önce harekete geçmeyeceklerini açıkladınız. Bu hareketsizliğe karşı mücadele etmek için ne yapmak gerekir?

Ben, kitlelerin sömürgeleştirilmiş alt-proletaryayla her zaman dayanışma içinde olmadıklarını söyledim; ve belli bir ataerkillik alışkanlığını koruduklarını ekledim. Tepkilerinin bugün, uykularını kaçıran bu kötü [huylu] "sömürgeleştirilen"den nefret etmelerine yol açmasına şaşırmamak gerekir. Başka ne olabilirdi? Kitlelerin "kendiliğindenlik"e sahip bulunmadığı ve egemen sınıfın propaganda ve sloganlarının kurbanı olduğu sık sık söylenmedi mi? Bugün gerçek sorun bir *eğitim* sorunudur. Kendilerini doğrudan ilgilendiren bütün sorunlarda çalışan sınıflar, kendi deneylerini bizzat ediniyorlar ve verdikleri somut mücadelelerle özgürleşiyorlar. Ne var ki Cezayir sorununda alışkanlıklar son derece derinlere kök salmıştır ve bağlar soyuttur. Bunun dışında ırkçılık, eğer insan kay-

gılı, mutsuz ve öfkeliyse çok rahat, çok baştan çıkarıcı bir şeydir.

Vérités pour'u tamamen onaylıyorum..., eğer eylemle, sorunu zemininde ele alacak ve yalandan arınma işini olanaklar ölçüsünde yerine getirebilecek militan gruplar yaratmaya çalışırsa. Eğer sol yeniden canlanacaksa, ona yeniden can verecek olan kitlelerdir. *Belirleyici olan sorun, başka bir sol, başka bir insan* yaratmayı zorunlu kılmaktadır; ve bu sorun aynı zamanda sömürülen sınıflara, Cezayirli özgürlük savaşçılarıyla dayanışmanın *pratik* bilincinin nasıl verilebileceği sorunudur.

2 Haziran 1959

Cezayir Savaşında İtaatsizlik Hakkı Üzerine Açıklama (121'ler Manifestosu)

Réseau Jeanson üyelerine karşı askeri mahkemede açılmış bulunan davada sanık ve avukatların desteklenmesi amacıyla, 121 yazar, sanatçı, oyuncu, gazeteci ve yüksek okul hocası; tarihe, "***121'ler Manifestosu***" adıyla geçen aşağıdaki açıklamayı imzaladılar. Açıklama, 1960 yazından itibaren bildiri olarak dağıtıldı. 1960 Ağustosu'nda **Les Temps Modernes**'in bu açıklamayı yayınlayan sayısı derhal toplatıldı. Bir sonraki sayıda, açıklamanın başlığı altında 121 imzayla birlikte iki beyaz sayfa yayınlanmıştı. Başka hiçbir gazete, ya da dergi bu açıklamayı yayınlama cesareti gösteremedi. İmzacılar sorgulandı, içlerinden otuzu hakkında dava açıldı, memurlara görevlerinden el çektirildi, oyuncular, rejisörler ve gazetecilere çalışma yasağı kondu.

Fransa'da son derece önemli bir hareket gelişiyor. Cezayir Savaşı'nda yeni bir dönüm noktasının, bizi, altı yıldan bu yana sürmekte olan krizi unutmaya değil, görmeye ittiği bir anda, Fransız ve uluslararası kamuoyunun daha iyi bilgilendirilmesi zorunludur.

Giderek daha çok Fransız, bu savaşa katılmayı reddettiği, ya da Cezayirli savaşçılara yardımda bulunduğu için kovuşturmaya uğruyor, hapsediliyor, mahkum oluyor. Bu insanların amaçları, karşı tarafça tahrif edildiği, ya da, aslında, görevleri bu insanları savunmak olanlarca durum masum gösterilmeye çalışıldığı için, genelde anlaşılamamaktadır. Ne var ki, iktidara karşı bu direnişin saygıya değer olduğunu ifade etmek yetmez. Onurları ve gerçeğe ilişkin düşünceleriyle hareket eden insanların protestosu olarak gündeme gelen bu direniş, içinde varolduğu koşulların ötesine geçen ve olayların başlangıç noktası ne olursa olsun, yeniden ele alınması gereken bir öneme sahiptir.

Cezayirliler açısından askeri ya da diplomatik araçlarla sür-

dürülen savaşta kesinlikle çift anlamlılık sözkonusu değildir. Bu bir ulusal bağımsızlık savaşıdır. Peki bu savaş Fransızlar için ne anlam ifade ediyor? Bu, yabancı ülkeye karşı yürütülen bir savaş olarak görülebilir mi? Ancak Fransa toprakları hiçbir şekilde tehdit altında değildir. Daha da ötesi: bu savaş, artık Fransız olmamak için savaşmalarına rağmen, devletin kendilerini Fransız olarak değerlendirdiğini söylediği insanlara karşı yürütülmektedir. Bu savaşın bir fetih savaşı, üstelik ırkçılığın eşlik ettiği emperyalist bir savaş olduğunu söylemek de yetmez. Çünkü her savaş biraz böyledir, dolaayısıyla çok anlamlılık devam eder.

Gerçekte devlet, temel bir tecavüzü ifade eden bir kararla, önce en temel insanlık onuru için, nihayet bağımsız bir devlet olarak tanınmayı istediği için ayaklanmış ezilen bir halka karşı, kendisinin de polisiye operasyon olarak tanımladığı bir eylemi yerine getirmek amacıyla bütün sınıflardan yurttaşları seferber etti.

Ne bir fetih savaşı, ne bir "ulusal savunma", ne de bir iç savaş olan Cezayir Savaşı, giderek, sivil iktidarın bile, sömürge imparatorluklarının genel olarak dağıldığının bilincine vararak, bu sürecin anlamını kabul etmeye hazır görünmesine rağmen, ayaklanma karşısında geri çekilmeyi reddeden ordu ve bir kastın özel eylemi haline gelmiştir.

Bugün bu caniyane ve saçma savaşı besleyen esas olarak ordunun iradesidir ve bazı yüksek devlet temsilcilerinin oynamasına izin verdikleri politik rol sayesinde ordu, bazen açıkça ve zor kullanarak, her türlü yasallıktan uzak davranarak, bütün ülkenin kendisine emanet ettiği hedeflere ihanet ederek bütün ulusu lekelemeekte ve hatta yurttaşları, kışkırtıcı ve alçaltıcı bir eylemde kendi emri altında suç ortaklığına zorlayarak, ulusu sapkınlık tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Fransız militarizminin, Hitler rejimi yıkıldıktan 15 yıl sonra, bu nitelikte bir savaşın gereklerine göre, yeniden işkence uygulamasına geçtiği ve işkenceyi Avrupa'da bir tür kurum haline getirdiğini anımsatmak gerekir mi?

Bu koşullar altında birçok Fransız, geleneksel değerler ve sorumluluktan kuşku duymaya başlamıştır. Belli koşullar altında utanç verici bir boyuneğiş olan sivil ihanet nedir? İhaneti reddetmenin kutsal bir görev olduğu, "ihanet"in gerçeği cesaretle benimseme anlamına geldiği durumlar yok mudur? Ve eğer ordu, onu ırkçı ve ideolojik bir egemenlik aleti olarak kullananların isteği

doğrultusunda varlığını, demokratik kurumlara karşı açık, ya da gizli bir isyanla koruyorsa, bu durumda orduya karşı isyan yeni bir anlam kazanmaz mı?

Vicdan sorunu bu savaşın başından itibaren vardı. Savaşın uzamasıyla birlikte, vicdan sorununun, itaatsizlik, firar, Cezayirli özgürlük savaşçılarına yardım ve destek gibi somut biçimlere bürünmesi normaldir. Bu biçimler, bütün resmi partilerin dışında, bu partilerin yardımı olmaksızın ve nihayet bu partilerin muhalefetine rağmen gelişmiştir..Bir kez daha: saptanmış çerçeveler ve şiarların dışında, yeni duruma uygun eylem ve mücadele biçimleri arayan ve bulan bir direniş *bilinci* kendiliğinden gelişmiştir. Bu bilincin anlamını ve gerçek taleplerini kabul etmeme konusunda politik gruplarla kamuoyu oluşturan gazeteler, ister uyuşukluktan, ister ideolojik korkaklıktan, isterse de ulusal ve ahlaki önyargılar nedeniyle olsun, anlaşmışlardır.

İmzacılar, bugün [çeşitli] bireysel serüvencilik ***Faits divers***'i [olguları] olarak ortaya koyulamayacak eylemler üzerine herkesin konuşabileceği düşüncesiyle; konumları ve amaçları gereği, insanlara, böylesine ağır sorunlar karşısında kişisel karar verme hususunda öğütte bulunmak için değil, bu insanları yargılamak üzere kürsüde oturanlardan, sözcük ve değerlerin belirsizliğinin kendilerini etkilemesine izin vermemeleri isteminde bulunmak düşüncesiyle aşağıdaki açıklamayı yapmışlardır:

-Bizler, Cezayir halkına karşı silah kullanmayı reddedenlerin bu tavrına saygı duyuyor ve bu tavrı haklı buluyoruz.

-Bizler, ezilen Cezayirlilere, Fransız halkı adına yardım ve destek sunan Fransızların tutumunu saygıyla karşılıyor ve haklı buluyoruz.

- Sömürgeci sistemin yokedilmesine katkıda bulunan Cezayir halkının davası, bütün özgür insanların davasıdır.

Arthur Adamov, Robert Antelme, **Michel Arnaud**, Georges Auclair, **Jean Baby**, Héléne Balfet, **Marc Barbut**, Robert Barrat, **Simone de Beauvoir**, Jean-Louis Bedouin, **Marc Begbeider,** Robert Benayoun, **Yves Berger**, Maurice Blanchot, **Roger Blin**, Dr. Bloch Laroque, **Arsene-Bonnafous Murat**, Genevieve Bonnefoy, **Raymond Borde**, Jean-Louis Bory, **Jacques-Laurent Bost**, Pierre Boulez, **Vincent Bounoure**, Andre Breton, **Michel Butor,** Guy Cabanel,

François Chatalet, Simone Collinet, **Georges Condakinas,** Michel Crouzet, **Alain Cuny**, Jean Czarnecki, **Dr. Jean Dalsace,** Hubert Damisch, **Adriaen Dax**, Jean Delmas, **Daniele Delorme,** Solange Deyon, **Jacques Doniol-Valcroze**, Bernard Dort, **Jean Douassot**, Simone Dreyfus, **Rene Dumont**, Marguerita Duras, **Françoise d'Eaubonne**, Yves Elleouet, **Dominique Eluard,** Escaro, **Charles Estienne**, Jean-Louis Faure, **Jean-Paul Faure,** Dominique Fernandez, **Jean Ferry**, Louis Rene des Forets, **Dr. Theodore Glissant**, Georges Goldfayn, **Christiane Gremillon,** Anne Guerin, **Daniel Guerin**, Jacques Hovvlet, **Edouard Jaguer,** Pierre Jaouen, **Gerard Jarlot,** Robert Jaulin, **Alain Joubert**, Pierre Kast, **Henri Krea**, Serge Laforie, **Robert Lagarde**, Monique Lange, **Claude Lanzmann**, Robert Lapoujade, **Henri Lefebvre**, Gerard Legrand, **Rene Leibovitz**, Michel Leiris, **Paul Levy,** Jerome Lindon, **Eric Losfeld**, Robert Louzon, **Olivier de Magny**, Florence Malraux, **Andre Mandouze**, Maud Mannoni, **Jacqueline Marchand**, Jean Martin, **Rene-Marcel Martinet**, Jean-Daniel Martinet, **Adree Marty-Capgras,** Dionys Mascolo, **François Maspero**, Andre Masson, **Pierre de Mascot**, Marie-Therese Maugis, **Jean-Jacques Mayoux**, Jchan Mayoux, **Andree Michel,** Theodore Monod, **Marie Moscovici**, Georges Mounin, **Mauris Nadeau**, Georges Navel, **Claude Ollier**, Jacques Panijel, **Helene Parmelin,** Marcel Peju, **Jean-Claude Pichon**, Jose Pierre, **Andre Pieyre de Mandiargues**, Roger Pigault, **Edouard Pignon,** Bernard Pingaud, **Maurice Pons**, J.B. Pontalis, **Jean Pouillon**, Madeleine Reberioux, **Paul Rebeyrolle**, Denise Rene, **Alain Resnais,** Jean-François Revel, **Paul Revel,** Evelyne Rey, **Alain Robbe-Grillet,** Christiane Rochefort, **Maxime Rodinson**, Jacques-Francis Rolland, **Alfred Rosmer**, Gilbert Rouget, **Claude Roy**, Françoise Sagan, **Marc Saint-Saens,** Jean Jacques Salamon, **Nathalie Sarraute**, Jean-Paul Sartre, **Renee Saurel**, Claude Sautet, **Catherine Sauvage,** Lucien Scheler, **Jean Schuster**, Robert Scipion, **Louis Seguin**, Genevieve Serreau, **Simone Signoret,** Jean-Claude Silbermann, **Claude Simon,** Sine, **Rene de Solier**, De de La Souchere, **Roger Tailleur**, Laurent Terzief, **Jean Thieercelin**, Paul-Louis Thirard, **Tim**, Andree Tournesss, **Genevieve Tremouille**, François Truffaut, **Tristan Tzara**, Vercors, **J.-P. Vernant,** Pierre Vidal-Naquet, **J.-B. Vielfaure**, Anne-Marie de Vilaine, **Charles Vilrdac**, Claude Viseux, **François Wahl**, Ylipe, **Rene Zazzo.**

Ağustos 1960

Askeri Mahkemeye Mektup [1]

Askeri mahkemede bulunamayacağım için -bundan üzüntü duyuyorum- çektiğim telgrafa ilişkin düşüncelerimi biraz ayrıntıya girerek ifade etmek istiyorum. Çünkü, sadece sanıklarla "sınırsız dayanışma" içinde olduğumu vurgulamam yetmez: bu dayanışmanın nedenini de belirtmek zorundayım. Héléne Cuenat'ı [2] hiç tanımıyorum, fakat François Jeanson sayesinde, bugün yargılanmakta olan yardım örgütünün hangi koşullarda çalıştığını çok iyi bilmekteyim. Jeanson'ın uzun süre benim çalışma arkadaşlarımdan biri olduğunu anımsatmak isterim. Her zaman aynı düşüncede olmasak da -ki bu çok normaldir- bizi Cezayir sorunu birleştirdi. Jeanson'ın faaliyetlerini gün be gün izledim; bu faaliyetler aynı zamanda, Fransız solunun, bu soruna legal yoldan çözüm bulma çabalarıydı. Jeanson, an-

1 Paris Askeri Mahkemesi'nde "Réseau Jeanson" üyelerine karşı açılan dava, 5 Eylül'den 1 Ekim 1960'a kadar sürdü. Savunma bu mahkemeyi hükümete karşı davaya dönüştürmüştü. Savunmanın tanık olarak çağırdığı Sartre, o günlerde konferanslar vermek üzere Brezilya'da bulunuyordu. Bu gezisini kesmek istemediği için, sanıklar ve "Réseau Jeanson"la dayanışmasını askeri mahkemeye gönderdiği bir telgraf ve mektupla açıkladı. Bu açıklama, **Les Temps Modernes**'de birlikte çalıştığı Claude Lanzmann ve Marcel Péju tarafından, Sartre'la yapılan telefon konuşması sonucunda kaleme alınmıştı. İmzayı karikatürist Sine'in attığı bu mektup, 20 Eylül'de mahkemede okundu ve 22 Eylül'de **Le Monde**'la yayınlandı. Mektup, muhafazakar ve gerici basının Sartre'a karşı bir kışkırtma kampanyası başlatmasına yolaçtı. ***Fu-si-llez-Jean -Paul-Sartre*** (Jean-Paul Sartre'ı kurşuna dizin) diye slogan atıyordu, 3 Ekim'de Paris'te yapılan bir gösteride Cezayir'in Fransız kalmasını isteyen göstericiler.

2 Héléne Cuénat, "Reseau Jeanson"ın aktif üyelerinden biriydi. Bu mahkeme tarafından 10 yıl hapse mahkum edilmiş ve Şubat 1961'de yatmakta olduğu Paris kadınlar kapishanesi La Petite Roque'tan beş kadınla birlikte serüven dolu bir kaçış gerçekleştirmişti. (Yayıncının notu.)

cak bu çabaların boşa gitmesi, solun son derece açık olan güçsüzlüğü karşısında, bağımsızlık savaşında Cezayir halkına somut destek sağlamak amacıyla, illegal eylemlere geçti.

Ne var ki bu noktada bütün çift anlama gelme durumlarını safdışı etmek kaçınılmazdır. Cezayir özgürlük savaşçılarıyla dayanışma Jeanson'a, nerede görülürse görülsün baskıya karşı çıkma soylu ilkesi, ya da genel irade tarafından dayatılmadı; bu tavır, Fransa'nın içinde bulunduğu durumun politik analizinden kaynaklandı. Cezayir aslında bağımsızlığına ulaşmıştır. Bağımsızlık, bir ya da beş yıl içinde, Fransa'nın onayıyla, veya ona rağmen, bir referandum, ya da çatışmanın uluslararasılaştırılmasıyla gerçekleşecek; ne var ki Cezayir'in bağımsızlığı şimdiden inkar edilemez bir durumdur. Cezayir'in Fransız olarak kalmasını savunanlar tarafından iktidara getirilen general de Gaulle bile, bugün, şunu kabul etmek zorunda hissediyor kendisini: "Cezayirliler, Cezayir sizindir!"

Bir kez daha Cezayir'in bağımsızlaşmasının kesin olduğunu yineliyorum. Buna karşılık, Fransa'da demokrasinin geleceği belli değildir. Çünkü Cezayir Savaşı bu ülkeyi çürüttü. Özgürlüklerin giderek daraltılması, politik yaşamın felce uğraması, işkencenin genel olarak uygulanması, askerlerin hükümete karşı sürekli isyanları, hiç abartmaksızın faşist olarak nitelendirilebilecek bir gelişmenin belirtisidir. Bu gelişme karşısında sol güçsüzdür ve eğer çabalarını, bugün Cezayir ve Fransa'nın özgürlüğünün ortak düşmanına karşı savaşan tek gerçek güçle, yani FLN ile birleştirme kararı vermezse güçsüz kalmaya devam edecektir.

François Jeanson'ın vardığı bu sonuca ben de varmış bulunuyorum. Bugün giderek daha fazla Fransız'ın, özellikle gençlerin, bu düşünceyi hayata geçirmeye kararlı olduklarını söyleyebileceğim inancındayım. İnsan, yurtdışı kamuoyu ile ilişki içindeyken örneğin ben şu an Latin Amerika'da bulunuyorum- meseleleri daha net görüyor. Sağcı basınımızın "ihanet"le suçladığı ve bir kısım sol basınımızın gerektiği gibi savunmayı göz alamadığı insanlar, yurtdışında,büyük ölçüde, yarınki Fransa'nın umudu, bugünkü Fransa'nın ise onuru olarak değerlendiriliyorlar. Bu insanların ne yaptıkları, ne hissettikleri konusunda soru yağmuruna tutulmadığım tek gün yok; gazeteler, bu insanlara sütunlarını açmaya hazırlar. Askere gitmeyi reddedenler hareketinin temsilcisi olan ***Jeune Résistance*** [Genç Direniş] konferanslara davet ediliyor. 120 üni-

versite hocası, yazar, sanatçı ve gazeteciyle birlikte imzaladığım ***Cezayir Savaşında İtaatsizlik Hakkı Üzerine Açıklama,*** Fransız aydınlarının uyanışı olarak tanımlanmaktadır.

Kısaca, benim düşünceme göre iki hususu açıkça kaydetmek önemlidir ve izin verirseniz, sizi, biraz yüzeysel de olsa -çünkü bir tanık ifadesinde sorunların temeline inmek zordur- bilgilendirmek istiyorum.

FLN'yi destekleyen Fransızlar, bir yandan ezilen bir halk karşısında yüce gönüllülük duygusuna kapılmaktan kaçınıyor, aynı zamanda yabancı ülkelerin çıkarlarının hizmetine girmiyor, sadece kendileri için, özgürlükleri için, gelenekleri için çalışıyorlar. Savundukları, Fransa'da gerçek demokrasinin yeniden kurulmasıdır. Öte yandan, bu Fransızlar, yalıtılmış durumda da değiller, tersine, giderek artan bir katılımın, durmaksızın büyüyen gerek aktif, gerekse de pasif sempatinin sevincini yaşamaktalar. Belki de zavallı bir kararsızlık içinde boğulan solu sarsan bir hareketin öncüsü durumundalar. Simdi artık sol, Mayıs 1958'den bu yana ertelenen, orduyla girişilecek kaçınılmaz güç denemesi için daha iyi hazırlanmış olacak.

Fransa'dan çok uzakta olduğum için, askeri mahkemenin bana yönelteceği soruları tahmin etmem güç. Ne var ki, Françis Jeanson'ın bülteni ***Vérite pour*** [Saf Gerçeklik] için verdiğim röportaja ilişkin bir şeyler sorulabileceğini düşünüyorum ve bu soruyu kaçamaklara sapmadan yanıtlayacağım. Bu konuşmanın ne tarihini, ne de tam metnini anımsıyorum. Fakat eğer bu metin dosyada bulunuyorsa sizin için kolay olacaktır bunları öğrenmek.

Buna rağmen, yardım örgütünün ve bu örgütün yayın organı olan illegal bültenin kurucusu sıfatıyla Jeanson'ın beni aradığı ve benim bu röportajı, olayın tamamen bilincinde olarak kabul ettiğim kesindir. O zamandan bu yana Jeanson'ı iki-üç kez gördüm. Jeanson faaliyetlerini benden gizlemedi. Ben bu faaliyetleri tamamıyla onaylıyorum.

Bu alanda yapılacak soylu ya da avama yaraşır görevler, aydınlara yakışan, ya da yakışmayan faaliyetler ayrımı olduğuna inanmıyorum. ***Résistance*** sırasında Sorbon Üniversitesi profesörleri mektup taşıma ve ilişki kurma işlerini yerine getirmekten çekinmediler. Eğer Jeanson bana bavul taşıma, ya da Cezayir özgürlük savaşçılarını gizleme görevi verseydi ve ben onları tehlikeye sokma-

dan bu görevi yerine getirebilecek durumda olsaydım, hiç çekinmeden yapardım.

Bu hususların ifade edilmesi gerektiğine inanıyorum: zira herkesin sorumluluk üstlenmek zorunda kalacağı an yaklaşıyor. Ne var ki en çok da politik eylemlere fazlaca angaje olanlar, hala biçimsel yasallığa duydukları saygı nedeniyle konulmuş sınırların ötesine geçme konusunda kararsız kalıyorlar. Buna karşılık Kore, Türkiye, Japonya'da olduğu gibi, aydınlar tarafından desteklenen gençlik, kurbanı olduğumuz aldatmacayı teşhir ediyor. O nedenle bu mahkeme olağanüstü önemlidir. Bütün engellemelere rağmen, Cezayirlilerle Fransızlar, ilk kez, kardeşçe ve verilen ortak mücadele sayesinde omuz omuza sanık sıralarında oturuyorlar.

Bu Fransızlarla Cezayirlileri birbirinden ayırmak için harcanan çabalar boşuna. Bu Fransızları, deli, umutsuz ve romantik olarak göstermek boşuna. Yalandan hoşgörü ve "psikolojik açıklamalar"a karnımız tok artık. Bu kadın ve erkeklerin tek başına olmadıkları, onların yerini almak için yüzlercesinin, binlercesinin hazır beklediği açıkça söylenmelidir. Uğursuz bir yazgı bu insanları geçici olarak bizden ayırdı, fakat ben onların, o sanık sandalyesinde, bizim temsilcilerimiz olarak oturduklarını iddia etme yürekliliğini gösteriyorum. Bu insanlar, onları mahkum etmek için kolları sıvayan ve artık hiç bir şeyi temsil etmeyen geçici iktidar aygıtı karşısında, Fransa'nın geleceğini temsil ediyorlar.

22 Eylül 1960

Referandumun Analizi

l'Expres'le Röportaj, Ocak 1961

General de Gaulle, son konuşmasında, eğer referandum sonucunda hayır oyları çoğunlukta olur, ya da evet oyları beklediğinden az çıkarsa istifa edeceğini ilan etti. Bu kamuoyunun görünür biçimde duyarlı tepki gösterdiği bir tehdittir. Buna ilişkin neler söyleyeceksiniz?

Bu şantajda şaşırtıcı olan, normal demokratik bir rejimde doğal olan bir şeyi ifade etmesidir. Eğer, çekimser oylarla karşı oyların oranı, zaten bir sürü zorlukla karşı karşıya bulunan politikaya bir de popülarite eksikliği gibi bir zorluğu ekleyecekse, demokratik bir hükümetin başının istifa kararı alması son derece doğaldır. Fakat demokratik bir hükümetin başı istifasını kesinlikle önceden ifade etmez, bir tehdit olarak, sanki yaptığı olağanüstü bir şeymiş gibi sunmaz. Ne var ki, de Gaulle'ün kişiliğinin karizmatik yanı, bu kez oyuna kutsal yanını sürüyor.

Buradaki tehdit, kısa süre önce, özerklikten sözettiği ve aynı zamanda eğer Cezayir halkı bağımsızlık kararı verirse, Cezayir'in ikiye bölünmek zorunda kalacağını ifade ederken savurduğu tehditin aynısıdır. Böylece de de Gaulle, özgürlüğü daha baştan dış baskılarla yokedilen bir özgür seçim sunmuş oluyordu bizlere.

Sorulan soru son derece anlamsız olduğu için, referandumda da aynı şey sözkonusu. Özerklik önermek ve Cezayir'de geçici kurumların oluşturulmasını oylamaya sunmak aslında şöyle bir soru sormak anlamına gelir: "Siz şu meseleden yana ve aynı zamanda o meseleye karşı mısınız?" Bu katıksız bir aldatmacadır, çünkü de Gaulle'ün Cezayir'de oluşturmak istediği kurumların özerkliğini daha baştan belirlemeye yarayacağı çok açıktır.

Fakat gizliden gizliye görüşmeler yapmaya karar vermiş bir devlet başkanının, kartlarını, görüşmeler başlamadan önce masaya sermesi beklenebilir mi? Son el oynanmaya başlamadan önce, elinde mümkün olduğunca çok koz toplaması normal değil mi? Bütün bakanlar bugün şunu doğruluyorlar: "Cezayir'in bağımsızlığının bir gerek olduğunu artık herkes biliyor, bunu herkesten iyi bilen de de Gaulle'dir. De Gaulle tamamen taktik sorunlar nedeniyle böyle davranmak zorunda kalıyor."

Fakat böyle bir durumda seçmene başvurmanın anlamı kalmaz. Politikanın doğası gereği, belirsiz davranışlara zorlar insanı. Politikacının bir yanında sağcılar bir yanında solcular vardır. İkisinin ortasında duran politikacı, her ikisini de dikkate almaya çalışmaktadır. Bizdeki gibi anarşistçe de olsa bir diktatörlükte, sırayla belli uzlaşmalar yapılır; birbirine, bir diğerine birşeyler verilir. Bu durum ise herkesin hoşnutsuz olmasına yolaçar.

Ne var ki seçmen politikacı değildir. Oy vermek politika yapmak anlamına gelmez, daha çok belli bir politikanın belirsiz olmayan şu yanını kabul, bu yanını reddetmek demektir. Seçmene şu söylenemez: "Şu ya da bu direnişlerle mücadele edecek, şu ya da bu grubu dikkate almak zorunda olan, o nedenle kendisini, onay vermenizi istediği şeyin dışında bir şeyler yapmak zorunda görecek bir adamı seçin." Seçmene kesin bir karar vermesi için olanak tanımak zorunludur.

Bugün bize şöyle diyorlar: "Eğer geçici kurumlara oy verirseniz, görüşmeler yapılmasını ve özerkliği onaylamış olursunuz." Ne demek bu? Ya kurumlara oy verilir ve böylece özerklik baştan belirlenmiş olur. Ya da de Gaulle'e görüşmeler için gereken tam yetki verilmesi için oy verilir. Bu durumda soru yanlış sorulmuştur. Aslında şöyle olması gerekirdi: "Barış görüşmelerinden yana mısınız?" Kurumlara evet diyen biri, de Gaulle'ün sağcılar ve ordu karşısındaki durumunun kesinlikle güçlendirmiş olmaz. Çünkü sağcılarla ordu şöyle diyecektir: "Tamam. Fransızlar kurumlar için oy verdiler, görüşmeler için değil." Burada makyavelizm, makyavelizme karşı geri teper. De Gaulle oyların %90'ını alsa bile vekaleti yoruma açık kalacaktır, çünkü birbiriyle çelişkili iki soruya sadece bir yanıt verilebilecektir.

Ama de Gaulle'e politikasını sürdürme olanağı verilmeli ve araçların seçimi kendisine bırakılmalıdır, öyle değil mi?

Nasıl bir politikadır bu?Bu politika, Cezayir'de geçici kurumlar oluşturulmasından ve bu arada her iki toplumdan seçilmiş tek tek kişilere belli iktidar yetkileri devredilmesinden ibarettir. Bu kurumların -kısa süre önce Cezayir ve Oran kentlerinde patlak veren olaylar gösterdi- halk arasında hiçbir otoritesi olmayacak. Bu kuruluşlarda görev almaya hazır adamlar, müslümanların çoğunluğu ve büyük ihtimalle Avrupalılar tarafından da şüpheli görülecekler. Harkiler [1] bu iş için yeterli olmaz. Dolayısıyla yine Fransız ordusu göreve çağrılacaktır.

Demek ki kurumlara oy veren biri, Fransız ordusuna Cezayir'de kalma olanağı tanımaktadır, hem de artık ülkeyi "yatıştırmak" için değil, sözde ulaşılan barışı korumak için. Esasta değişen hiçbir şey olmayacak, sadece iş biraz değişik görünecek, o kadar. Bu kez ordu, belki bağımsızlıkları için savaşanların üzerine ateş etmeyecek, ama yine de savaşçı statüsü talep edebilecek, artık ahlaki açıdan kendisini küçük düşüren, hala terörist avı olarak gösterilebilecek polisiye görevlerle uğraşmayacak, bu kez silahsız kitlelere ateş etmek zorunda kalacaktır. Bu, yapılan son gösteride gerçekleşti zaten.

Otopsi sonuçlarına göre siviller tarafından öldürüldükleri saptanan otuz kişiden çok sözedildi. Fakat resmi rakamların doğru olmadığı ve bizzat Avrupalılar, 150 ölü yerine 500 ölüden sözettikleri için, çoğunluğunun paraşütçüler tarafından öldürüldüğü kabul edilmelidir. Yani bu durumda, artık barışın egemen olduğu, ya da barış şansı bulunduğu bahanesiyle, sürekli savunmasız göstericilere ateş etmek zorunda kalacak bir ordumuz olacaktır.

Yani, insan kendi kendisine, acaba referandum gerçekten de ordunun Cezayir'de kalmasını ve aynı zamanda daha da kötü eylemlere girişmesini meşru göstermeye mi yol açacak, diye sorabilir. Belki de de Gaulle bunu görmüyor. Ne var ki ordunun referandumla görüşmeler arasında büyük bir fark gördüğü kesindir. Görüşmelerin başlayacağı ilan edildikten sonra, ordu referanduma karşı aldığı son tahlilde onaylayıcı tavrı göstermemiştir. Ordu için

1 Sömürgeci rejimin hizmetinde bulunan yerli milis. (Yayıncının notu.)

Cezayir'de kalmak önemlidir, yani ordu referandumu, tamamen önemsiz bir şey olarak değerlendirmektedir. En kötü ihtimalle FLN bu oyunu de Gaulle ile oynamayı reddettiği için savaş sürecektir. En iyi ihtimalle ordu, gerektiğinde kitleye ateş açmak üzere yerinde kalacaktır.

İşte metnin gözönüne serdiği onaylamamız gereken perspektifler bunlardır. Yani seçmen kendisine şunu sormak zorundadır: "Bunu istiyor muyum, yoksa istemiyor muyum?"

Soru biçiminin bir aldatmaca olduğunu söylediniz. Birçok kişi, bu koşullar altında, hükümetin düzenlediği bu oyuna katılmayı ve baştan yitirilmiş bir operasyonda yeralmayı reddetme tavrını, en iyi biçimde seçim sandığına gitmeyerek ve boş oy vererek gösterebileceğine inanıyor.

İstisnai olarak, seçime katılmayanlara karşı hükümete hak veriyorum. Seçim sandığına gitmeyen oy veremez: İnsanlar seçim sandığına çeşitli nedenlerle gitmezler; biri ayağını kırdığı için, bir diğeri hükümetten hoşlanmadığı için, bir başkası bütün bu işlerle ilgilenmediği için gitmeyebilir. Boş oy atmak da belirsiz bir tavırdır. Özellikle boş oy atma kararı verenler, kabul etmeleri gereken şeye "karşı" tavır almış olurlar. Oysa açık bir hayır oyu verseler, bu niyetlerini açık biçimde anlatmış olacaklardır.

De Gaulle seçime katılmama durumunda kararsızlık ve kayıtsızlığın da "hayır" anlamına da geleceğini çok iyi anlamıştır. O nedenle yaptığı konuşmada, seçmenleri, tavırlarının, "hayır" demek istedikleri için seçime katılmayanlarla karışmaması için, seçime katılmaya çağırmıştı. Argüman tersine de çevrilebilir: de Gaulle'ün politikasının onaylamadığı için seçim sandığına gitmeyen biri, bu onaylamama tavrının gerçekten ifade edilmiş olması için "hayır" oyu vermek zorundadır.

Katılmamız istenen kaybedilmiş oyunu tersine çevirmenin en iyi yolu "oynamıyorum" demek değil -çünkü eğer oynamazsak başkaları bizim adımıza oynayacaktır-, hayır oyu vermek, o adama hayır, makyavelizme hayır, önerilen plana hayır demektir.

"Aşırıların oylarının nasıl olacağı" korkusu bana tamamen anti-demokratik görünüyor. Hükümetin Ulusal Mecliste, her iki mu-

halefetin işbirliğiyle düşürülmesi demokrasinin en önemli kurallarından biridir. Bu koalisyon her zaman olmuştur. Bugün neden reddedilsin?

Daha da ileri gidiyorum: aşırıların hayır oyları son derece geçerlidir. Geçerlidir çünkü şu anlama gelir: 'de Gaulle'ün politikası işe yaramıyor. İşe yaramıyor,çünkü insan ya Cezayir'in elden çıkarılması, ya da ölüm kalım savaşı arasında seçim yapmak zorunda bırakılıyor." Biz de farklı bir şey söylemiyoruz, sadece biz, onların "elden çıkarma" dedikleri şeyi tercih ediyoruz, oysa bu hiç de elden çıkarma değildir, çünkü iç politik inanırlılığını ve dünyadaki konumunu sarsarak Fransa'yı elden çıkaran kendileri olmuştur. Ne var ki bu iki muhalefetin koalisyonu her zaman bir anlam taşır: bu anlam, hükümetin, hiç kimseyi hoşnut etmeyen belirsiz ve dürüst olmayan bir politika izlemesidir. Bugün olan da budur.

Ayrıca bizler, "hayır" oylarının -sayıları çok olursa eğer- aşırılardan değil, esas olarak solculardan gelmiş olacağını bileceğiz, çünkü sol örgütler yandaşlarına "hayır" oyu verme çağırısı yapmışlardır ve Fransa'da aşırı sağın sayısal gücü son derece azdır. Yani komünistlerin, sağcılar da kendileri gibi "hayır" oyu vermeyi düşündükleri için hükümeti düşürmeyi reddettikleri bir Ulusal Meclis düşünülebilir mi? Olanaksız. Şimdiki durum tam da budur işte.

Eğer de Gaulle, çekimser oyların oranının yüksek olması nedeniyle istifa ederse, son derece çapraşık bir politik durum bırakacaktır geride. Eğer hayır oylarının çokluğu nedeniyle istifa ederse durum çok net olur: de Gaulle, Fransa izlediği politikayı onaylamadığı için, gitmiş olacaktır. O nedenle "hayır", bana göre tek olanaklı yanıttır. "Katılmıyorum" demekle bundan kaçamazsınız. Çünkü başkaları katılacaktır. Tuzak kurulduğundan bu yana tuzağa düşmemek için tek bir olanak var: "hayır" demek.

"Hayır" oyuna karşı olanlar, solu, büyük olasılıkla sadece aşırıların doğrudan kazançlı çıkacakları bir kaos tehlikesini kabul ederek kötünün iyisi politikası yerine, kötünün kötüsü politikası izlemekle suçluyorlar.

Olayları oldukları gibi görmek gerekir: iki yıldan bu yana düş kuruyoruz. Bazıları için başlangıçta pembe olan, fakat giderek, gerek Cezayir Savaşı'nın, gerekse de Fransa'nın politik yazgısını sa-

dece bir güç denemesinin belirleyebileceğinin bilincine vardıkları oranda, kabusa dönüşen bir düştü bu. Bu güç denemesi, de Gaulle'ün sözde arabuluculuğu sayesinde iki yıl ertelenmiştir. Fakat gerçekleşecektir.

Burada aptalca olan, bu arabuluculuğun solcuların değil, sağcıların yararına sonuçlar vermesidir. Neden? Çünkü aşırı sağcıların faaliyetleri esas olarak illegaldir -savaş grupları oluşturmak, silah depoları kurmak, yönetime sızmak- ve çünkü polisin iyiniyetli tarafsızlığı bu faaliyeti beslemiştir.

Buna karşılık solcuların silahı, grev ve gösteri yapan, sokaklara dökülen kitlelerin aktivitesidir. Solcu partiler kitlelerin -iki yıl önce kesinlikle olanaksız, fakat bugün belki de olanaklı olan- seferberliğine aktivite kazandıramadılar, ya da kazandırmak istemediler, oysa bu arada aşırı sağcıların örgütleri durmaksızın güçleniyor ve sağlamlaşıyordu.

İki üç yıl sonra, de Gaulle yönetimi altında durumun düzeleceğini varsaymak için hiçbir neden yok: bu tutum, sadece karar gününü erteleyecek ve solcular için daha tehlikeli hale getirecek. Eğer de Gaulle iktidarda kalırsa şu seçeneği bulacaktır önünde: kararın biteviye ertelenmesi -bugüne kadar olduğu gibi-, ya da görüşmelere başlamak.

Görüşmeler kopuş anlamına gelecek, yani uzun zamandır ertelenen güç denemesi başlatılacaktır. Ordu referandumu ve geçici kurumları hoş karşılayabilirdi, çünkü onlardan bir ölçüde yarar sağlıyor. Oysa görüşmeleri kabul etmesi olanaksızdır.

Zaman, güç denemesini kazanma şansımızı artırmıyor. Karşımızda özellikle de de Gaulle'ün karizmatik parlaklığı, etrafında oluşturmayı becerdiği sahte kutsallık halesi, yine onun yerleştirdiği, bir yüzyılda, hatta bütün bir tarih boyunca, sadece bir kaç kişide ete kemiğe bürünen belli bir insan tipiyle kitle arasında niteliksel ayrım vardır. Bütün bunlar kitlelerin uyutulmasına ve de Gaulle'ün "koruyuculuğu" düşünü görmelerine yol açmaktadır ve hiç bir şey, general bir iki yıl sonra bir askeri darbeyle düşürüldüğünde, bu darbeye derhal karşı çıkabilme olanağına sahip olduğumuz yönünde işaret vermiyor.

Üç ay önce neler olduğunu bir düşünün: sol, görüşmelere başlanması için, güç kazanacak gibi görünen bir hareket yaratmış, buna karşılık de Gaulle yeni formüller ileri sürerek ve referandum i-

lan ederek bu hareket içinde huzursuzlukların doğmasını sağlamıştı. Bu durum bizi sorunun çözümüne bir adım bile yaklaştırmamakta, tersine solu yeniden güvensizleştirmekte, solu, evet oyu vermek isteyenlerle hayır oyu vermek isteyenler olarak ikiye bölmektedir. Demek ki bizim için tehlike de Gaulle'ün gidişi değil, kalışıdır.

Bir güç denemesi ille de kan akacağı anlamına gelmez. Güç denemesi sadece insanların belli bir anda, ne kadar güçlü olduklarını hesaplamaları ve neler yapabileceklerini görmeleri demektir. Ordu bölünmüştür. Cezayir ve Oran kentlerinde meydana gelen olaylar elbette belli sayıda subayın -yüzbaşılar, binbaşılar- bugüne kadar isyancı bir çeteye karşı savaşma konusunda, kendileri tarafından beslenen düşüncelerin sarsılmasına yolaçmıştı. Müslüman kitleyi sokaklarda gördükleri zaman şöyle dediler: "Güzel, bir kez daha baştan başlamak zorundayız." Bunu hiç komik bulmuyorlar. Savaşın artık aynı savaş olmadığını, bir şeylerin yitirildiğini, huzursuzluk egemen olsa da, bu huzursuzluğun arkasında halkın bulunduğu bir ülkeyi askeri operasyonlarla iyice temizlemenin söz konusu olamayacağını da duyumsuyorlar.

Bir çokları, ordunun düşünmeye başlamasını de Gaulle'e malediyorlar. Bu insanlar hala, ordu içindeki direnişleri kırabilecek, böylece öngördüğümüz güç denemesine gidilmesini önleyecek tek adamın de Gaulle olduğunu düşünüyor.

Ordunun gözünü de Gaulle mi, yoksa Cezayir kentindeki 500 ölü mü açtı? Çoğu kez iddia edildiği gibi, müslümanlara Kasba sokaklarına çıkma çağrısı SAS subayları [2] tarafından yapılmadı, Müslümanlar kendiliklerinden döküldüler sokaklara. Olaylar beklenmedik biçimde gelişti. De Gaulle, birkaç isyancı Avrupalının büyük kentlerde denetim altında tutulabileceğini, kendisinin de bu ortamda subay garnizonlarına yaptığı küçük ziyaretleri sürdürebileceğini düşünüyordu. Fakat her şey farklı gelişti.

Bu olayın, öncelikle de de Gaulle'ü gafil avladığı, generalin

2 **Section Administrative Spécialisée** [Özel İdare Bölümü] subayları. Bu askerler, Cezayirlilerin sivil araçlarla yatıştırılmasında görevliydiler ve genel olarak Cezayir dostu olarak sunuluyorlardı. (Yayıncının notu.)

bu olaydan hiç söz etmemesinden, ders çıkarmamasından anlaşılmaktadır. Oysa Fransızlara kolaylıkla şunları söyleyebilirdi: "Görüyorsunuz, Cezayirlilerin kendilerini ifade etme gereksinimleri var. Onların sokaklara dökülmelerine neden olacağımıza, onlara kendi yazgılarını belirleme olanağı verelim." Bunu yapmadı. Neden? Çünkü utanıyor. Çünkü Cezayir kentinde yapılan gösteriler, üçüncü bir gücün bulunmadığını, generalin bütün sisteminin gelecekte orduya dayanmak zorunda kalacağını kanıtlamaktadır.

Yani orduyu yıpratan de Gaulle'ün politikası değil, gerçekliktir. De Gaulle, zaman zaman orduya biraz kloroform vermekle yetiniyor. Bu ordu içindeki muhaliflere iyi gelmektedir; Cezayir'de kalma karşılığında uzlaşmayı kabul etmek zorundaydılar. Olan, sadece gerçeği öğrenmemeleridir. Oysa gerçek kendisini dayatıyor ve gelecekte de dayatacak, de Gaulle'e rağmen.

Ben, güç denemesini kaçınılmaz görüyorum, çünkü sözkonusu ettiğimiz ne çocuklar, ne de delilerdir. "Tahrikçiler"den, "isyan"dan... sözediliyor. Sözkonusu olan kesinlikle bunlar değil, son derece belirli çıkarları savunmak zorunda olan insanlardır. Ordunun çıkarı Cezayir'dir. Cezayir olmasaydı ne yapardı? Bir atom savaşının daha ilk gününde aynı sivil halk gibi ölmeyi beklemek için garnizonlarına çekilen, 1939'dan kalma bir ordu.

Ne yapabilirler ki? Sadece Cezayir'de asker olabiliyorlar. Fransa'da ise sadece, tıpkı soyluların kılıç taşıma hakları olduğu gibi, sadece makinalı tüfek taşıma hakkına sahipler; bizim gibi sivillerden farklı olarak. Başka bir şey değiller. Uluslararası kararlarda hiçbir önemleri yok. Patlattığımız üç bomba da bu durumu değiştirmez. Askerler ordunun modernizasyonu ile de pek ilgili değiller, çünkü ordunun modernizasyonu, piyade eğitmeyi çok iyi beceren, fakat teknik savaş yürütmede işe yaramaz olan belli sayıdaki subayın emekli edilmesine yol açacaktır. Her koşulda Cezayir'den çekilmesi ordunun ölümü demektir.

Eğer ordu bu gelişmeyi önlemek için Fransa'da iktidarı ele geçirmezse...

Doğru! Ordu, Cezayir'de artık hiçbir işi kalmadığını kavrar kavramaz, -herhalde demiyorum- belki anayurtta iktidarı ele geçirecektir. Sorulması gereken soru, orduya hangi unsurların direnebi-

leceğidir. Bütün bu süre içinde orduya boyun eğmiş hükümet mi? Kesinlikle hayır. UNR mi? Fakat UNR bir hiç, sürekli kafa sallayanlardan oluşmuş bir birliktir. Direniş gösterebilecek tek güç kitlelerdir. Başka bir güç yoktur.

Bu askeri darbenin gerçekleşmesi kesin değildir; çünkü ordu, de Gaullecüler ve anti-de Gaullecüler olarak değil, Cezayir Savaşını, sadece askeri nitelikte bir savaş olarak tanımlayanlar ya da bu savaşı olduğu gibi, yani bir halkın sistemli biçimde ezilmesi diye tanımlayanlar şeklinde bölünmeye başlamıştır. Bu durum hükümet darbesi için uygun koşullar sunmaz.

Ve bir de sizin ve benim gibi ihtiyat subayları ile, halen askerliğini yapmakta olan ve bir süredir başkalaşan delikanlılar var. Bunlar de Gaulle'ün sayesinde başkalaştılar, hem de de Gaulle savaşı bitirmek istediği için değil, sürdürdüğü için. Bu gençler savaşın beşinci, altıncı yılına girdiğini gördüler.

Bu gençliğin bir öyküsü var: daha başlangıçta onları yarı yolda bıraktık. Beş yıl önce, silah altına çağrıldıklarında direnişe başlamışlardı. Rouen Garnizonunda olduğu gibi yer yer ayaklandılar, işçilerden de destek görüyorlardı. Fakat sonra emirler geldi ve her şey bitti. İhanete uğradıkları, aşırı soldan sağcılara kadar herkesin bu savaşı onayladığı inancıyla yola çıktılar. Gerçekten de insanları "hain" diye damgalayıp kolayca kurşuna dizdirebilecek bir orduya karşı savaşmak çok fazla cesaret gerektirdiğinden, direnişlerinden vazgeçtiler.

Bize çok içerlemiş durumdalar. Son yıllarda hiç hoş olmayan şeylere tanık olmuş, ya da belki de zorunlu olarak katılmış bazı insanlarla karşılaştım; konuşmaya istekli değillerdi, sadece şöyle diyorlardı: "Ne istiyorsunuz? Sonuçta bizim bunları yapmamıza siz neden oldunuz." Bu, bir çocuğun babasına kafa tutuşuydu adeta.

Ne var ki ondört yaşından itibaren savaşa hazırlanan, savaştan dönen ağabeylerinden ebeveynlerinin dinlediklerinden daha ayrıntılı şeyler öğrenen daha genç yaştakilerin düşünceleri farklı. Bir kez daha: savaş sonuna yaklaştığı için değil, devam ettiği için. Bu gençler, de Gaulle'e karşı kendi benliklerinin bilincine varmışlardır.

Eğer de Gaulle, yarın görevini bıraksa ne olur? Solun örgütsüz olduğu çok açık. Zaten sol -asıl sorun da bu ya- hiçbir zaman örgütlü değil. Her zaman gafil avlanıyor. Şu hep söylenir: Solcular

birbirleriyle hapishane duvarlarının dışında anlaşamazlarsa, içinde, dörtduvar arasında yatarken anlaşırlar. Eğer zorun kullanıldığı bir darbe sözkonusu olursa, sol tamamen gafil avlanacak ve daha ilk anda teslim olacaktır. Ne var ki bu uzun sürmez. Çünkü, birincisi de Gaulle'ün şantajı kimse tarafından önceden sezilemez. Bay Morice, bay Soustelle, bay Bidault, general Salan, ya da hatta general Massu'nun popüler kişiler olmaları düşünülebilir mi? Düşünülemez. Bunlar, Cezayir'le fazla ilgili olmayan ve üzerlerinden savaş ipoteğinin kaldırıldığını görmek isteyen kapitalist güçler tarafından bile desteklenmeyeceklerdir. Ayrıca sağ da hazırlıklı değil. Bir sürü iç bölünmeyi aşmak zorunda.

Faşizmin bütün biçimleri ilk başlangıçta popülerdi, çünkü - görünürde de olsa- insanlara bir şeyler sunuyordu. Almanya'da yenilginin unutturulması, işsizliğin üstesinden gelmeye çalışılması gerekmişti. Fakat Fransız halkını "Cezayir'de alınacak bir yenilgi dayanılmaz olur. İşi hemen bitirelim! Bütün Cezayirlileri öldürelim! Vergileri ikiye katlayacak ve bu savaşı sürdüreceğiz" diyerek seferber etmek olanaksızdır. Bu düşünülemez. Faşist rejimlerde kitlelerin onayı son derece önemlidir. Kısa süreli olsa da kitlelerin onayı, Almanya'daki SA gibi faşist teşkilatların aracılığıyla tabanla diktatör arasında sürekli bir bağın oluşturulmasını olanaklı kılar. Böyle bir rejimde kitleleri terörize eden aktivistler ve ajitatörler, fakat aynı zamanda "dikkat, bu yön fazla zorlanmamalı, daha çok şu yöne..." gibi değerli talimatlar veren yönetim de vardır.

Fransa'da bu rolü oynayabilecek faşist bir teşkilat yok. 16. Arrondissement'ın [3] delikanlıları bu rolü üstlenemezler. Bu rol için, Berlin'de olduğu gibi, komünistlerden daha iyi bir aşevine sahip bulundukları için Nazilerin saflarına geçen işsiz işçilere benzer halktan insanlara gerek vardır. 1934 yılında Almanya'ya gittiğimde Nazi olan birçok işçiyle karşılaştım. Bu işçiler, bilincinde olmaksızın marksist söylemi korumuşlardı ve Hitler'in üstünlüğünün marksist yorumunu sunmuşlardı bana. Fransa'da böyle bir şey yok.

Öte yandan bir Fransız faşizmi, ya da bir sahte faşizm, öylesine uluslararası tehlikeler yaratacaktır ki, ömrü kesinlikle uzun süreli olamaz. Amerikalılar derhal, bu durumun, kaçınılmaz karşı tepki olarak Halk Cephesiyle komünistlerin zaferine yolaçacağını düşü-

3 Paris'te zenginlerin oturduğu bir semt. (Yayıncının notu.)

neceklerdir. Ve faşist hükümetten, bu hükümet bir halk ayaklanmasıyla düşürülmeden önce, hızla kurtulmanın yollarını arayacaklardır. Hatta Amerikalıların bu yolla elimizden gerçek demokrasi şansını çalmamalarını dileyebiliriz.

Güç denemesi kesinlikle gereklidir, çünkü fiili durumda zaten mevcuttur. İnsanlar fiili durumlara eylemleriyle egemen olurlar, prestijlerine sığınarak değil. İsterseniz şöyle diyelim: de Gaulle giderse olacaklardan korkulması gerekir, fakat bu durumda hala umut vardır. De Gaulle kalırsa, özellikle de, ona hiç bir yükümlülük vermeyen ve otoritesini kendisini istemeyenlere bile uygulatamayacak evet oylarının çokluğu nedeniyle kalırsa, olacaklardan daha çok korku duymak gerekir.

Evet oyu uyanmak değil, görülen düşe sıkıca sarılmak isteğidir. Hayır oyu ise uyanmak demektir. Hayır oyunun anlamı şudur: iki yıldan bu yana bu herif tarafından aldatılıyoruz; artık yeter.

Ocak 1961

Uyurgezer

Dün akşam insanlar, gazete satıcılarının çevresine toplanmışlardı. Soğuk nedeniyle kısa sürede dağıldılar, fakat yine de gazete manşetlerine bir göz atmak için zaman bulabildiler ve bu onlara yetti. Birisi yüksek sesle şöyle dedi: "Cezayir işi bitti. Şimdi sıra kimde? Fransa 150 yıldır savaşıyor bayım." Herkes adamı yanıt vermeden dinliyordu, tutumları düşmanca değildi: herkesin kafası parlak ve karışık düşüncelerle dolmuştu. Herşeyden önce "bitti" demişti adam. İnsanlar sadece bunu akıllarında tutmak istiyorlardı: bitti; Cezayir işi bitti. Restoranlarda radyo her zamanki sessizliğini bozmuş, çın çın ötüyordu: insanlar işitmeden dinlemekteydiler. Sonradan gelenler geç kaldıkları için özür diliyor, tokalaşıyorlardı diğerleriyle; yeni gelenlere "ateşkeş sağlandı" diyorlar, yeni gelenler otururken "evet evet biliyorum" diye yanıtlıyorlardı. Ve sonra konuşmalar başka konulara akıyordu. Paris'te duvarların kulağı vardır; OAS'ın kulakları. Ayrıca kimseyi şoka sokmak niyetinde de değillerdi: yedi yıl suskunluktan sonra komşularının ne düşündüğünü nereden bilecekler. Yüksek sesle konuşan sadece aşırılardı. İki aşırının öfkeyle güldüklerini duydum kamuya açık bir yerde. Diğer insanların yüzlerinde, oynadıkları kayıtsızlık rolüne ve suskunluklarına rağmen çekingen bir rahatlamışlık gülümsemesi vardı. Sadece rahatlama başka bir şey değil: dün Paris sokaklarında dikkat çeken şey buydu.

Sevincin yersiz olduğunu kabul etmek zorundayız: Fransa yedi yıldır, kuyruğunda bir tencere sürükleyen ve her geçen gün kendi çıkardığı gürültü içinde biraz daha boğulan azgın bir köpekti. Bugün herkes, yoksul insanlardan oluşan bir halkı, dizlerinin üstüne çökmesi için mahvettiğimizi, açlığa terkettiğimizi, katlettiğimizi biliyor. Ve bu halk diz çökmedi. Ama ne pahasına! Delegasyonların işi bitirdikleri anda, insanların yavaş yavaş öldükleri kamplarda 2.400.000 Cezayirli bulunuyordu; bir milyondan fazla Cezayirliyi ise öldürmüştük. Tarlalar bomboş, köyler bombalarla yerle bir edilmiş, tüm hayvanları, köylülerin son derece sınırlı varlıkları yokol-

muştu. 7 yıl sonra Cezayir sıfırdan başlamak zorunda: önce barış kazanılacak, sonra bizim veda armağanı olarak ürettiğimiz sefaletin üstesinden gelinecek. Artık bilmediğimiz hiçbir şey yok. Neler yaptığımızı biliyoruz. 1945'te Parisliler, sevinç içinde bağırıyorlardı, çünkü acılarından kurtarılmışlardı, bugün ise o tek hecelik [oh! diyen] rahatlamışlık görülüyor yüzlerinde, çünkü bir suçtan , hayır, kendi işledikleri bir suçtan değil -işlediğimiz suçların kolayca silinmeyeceğini biliyoruz- başka suçlar işlemek zorunluluğundan kurtulmuşlardı. Zamanı gelmişti, çoktan gelmişti: bizim için de. Gerçi bizim hayvanlarımız katledilmedi, yaşam standardımız da biraz yükseldi. Fakat sömürge imparatorluğunu elden çıkarmamak için Fransa elden çıkarıldı: kurumlarımızı, silah imal etmek için ateşe attık; özgürlüklerimiz, güvencelerimiz, demokrasi ve adalet alevler içinde kül oldu; geride hiçbir şey kalmadı. Harcanan değerlerimize yeniden kavuşmak için çarpışmaları durdurmak yetmez: korkarım ki biz de bir başka alanda sıfırdan başlamak zorunda kalacağız. Cezayirliler devrimci güçlerini korudular. Peki bizim devrimci gücümüz nerede?

Ateşkes haberi bizi, "dışarıdan" gelen bir başka haberden örneğin, Kruşçev Kennedy ile buluşacak, Berlin konusunda anlaşacaklar, atom denemeleri kesiliyor gibi- ne daha az, ne daha çok şaşırttı. Glenn dünyayı gezerken bütün Fransa heyecanından yerinde duramamıştı. *Bizim* zaferimizdi bu, öyle görünüyordu. Sinemalarda alkış tutulmaktaydı. Bu hemen bozulabilecek ateşkes ise *bizim* zaferimiz değildi. Çünkü bu ateşkesi dayatan Fransız halkı değildi. 1955'te seçmen barıştan yana oy kullanmıştı; oysa seçilenler savaşı yoğunlaştırdılar ve biz hiçbir şey söylemedik; garnizonlar ayaklandı, askerler, ne öldürmek, ne de ölmek istiyorlardı, biz ağzımızı açmadık: ve askerlerin direnişi kırıldı. Demokratik rejimin ordunun baskısı altında saygınlığını yitirmesine sessizce göz yumduk. Ordu, demokrasi yerine kişisel iktidarı yerleştirirken yine seyrettik. Bugün, bir hükümet darbesinin doğurduğu hükümet, yedi yıl önce çekinerek talep ettiğimiz her şeyi vermek zorunda kaldı ve biz yine susmayı sürdürüyoruz: çok doğal, çünkü bu bizim işimiz değil. Fransa'da ateşkesten yarar sağlayacak tek kişi de Gaulle'dür. De Gaulle'ün konuşmasını okumamız, Mostaggenem'den Évian görüşmelerine kadar hangi yollardan geçtiğimizi kavramak için yeterlidir. De Gaulle, [çatışan iki taraf arasında aradığı] üçüncü gücünü

bulabilmek için herşeyi yaptı; hatta çöl toprağını bile elden geçirdi. Cezayir'de generalin yüreğindeki sevgilinin, yani müslüman burjuvazinin bulunmaması onun suçu değil. Müslüman kentlerdeki abluka kaldırıldıktan sonra, silahsız kalabalıklar, önde bayraklarıyla askerlerimize doğru yürümeye başladıklarında herşey sonuçlanmış ve de Gaulle'ün politikası altüst olmuştu. Gerçekte, aceleyle açıklandığı gibi "ne yenen, ne de yenilenin" olduğu bu "ateşkes", Cezayir halkı tarafından, sadece onun olağanüstü direnişi ve disiplini sayesinde dayatılmıştır. Ve tam da bu nedenden dolayı bu "uzlaşma" Cezayir'in zaferi olacaktır. Oysa biz Fransızlar, olayların da gösterdiği gibi, sömürgeciliğe karşı mücadele eden insanlarla sadece dayanışma içine girebildik. Orada sömürgecilik burada faşizm: aynı şeydi. OAS, ancak Fransa'yı sömürgeleştirmeye başladığı koşullarda Mağrib'i yeniden sömürge haline getirmeyi umabilecektir. Aynı düşman, aynı çıkarlar, aynı düzlemde işbirliği yapma zorunluluğu, bundan fazla ne istenebilir? Evet, eğer bizi hareketsiz kılan korkudan silkinebilseydik, sol bölünmüşlüğünü aşabilseydi... Sol, her zamanki gibi anlaşmazlık içinde, inanmışlıktan çok, şamata ifadesi olan yüksek sesle, gırtlağını patlatırcasına "zafer" diye bağırıyor: korkunç bir kakafoni. Boşuna: 1954'ten buyana Cezayirliler bağımsızlık istiyorlar; rekabet halindeki partiler içinde kim 1960'tan önce bu talebi benimsedi? Hangi parti bu talebi Fransızların temel talebi haline getirmeye çalıştı? Bazıları "bağımsızlık hakkı" talep ettiler ve hemen göz kırparak eklediler: "boşanma hakkı, eşlerin ayrılma zorunluluğu anlamına gelmez." Diğerleri ise şöyle dediler: "bağımsızlık-ben daha ileri gidiyorum." Sonuç ateşkes, yani *bizim yenilgimiz* olmuştur. Ne var ki, biz asla, bir halka sonunda kendi kaderini tayin hakkı tanıdığımız için değil, serüvenlerin en şanlısı, en karanlığını herhangi bir katılma girişiminde bulunmadan seyrettiğimiz için yenildik. Eğer Fransız kitleler güçlerini gösterselerdi kimbilir ne çok insan hayatı kurtulmuş olurdu. Hayır, bizim yenilgimiz bağımsızlık değil, öldürülmelerine gözyumduğumuz o bir milyon Cezayirlidir. İstemeden, sonra kararsızlık içinde, sonra haklarımızdan vazgeçerek yetkilerimizi, meselenin hangi yolla bitirilebileceğine bize danışmadan karar vermesi için bir diktatörün ellerine bıraktık: jenosit, göç, bölünme, bütünleşme, bağımsızlık, [derken] ellerimizi masumiyet suyuyla yıkamıştık. Bu işlerle o ilgileniyordu. Sonuç beklentilerimizi çok aştı. Cezayirliler, özgürlüklerini elde ettiler,

kaybeden Fransızlar oldu. Cezayirlilerin yapacakları çok şey var; anlaşmayı korkmadan imzaladılar; ateşkesin devrimci bir başlangıç, başlangıcın başlangıcı olduğunu biliyorlar. Bizim için ise ateşkes son: sadece bir yük azalmış oldu; ve biz gizli bir rahatlamışlıkla yineliyoruz: "bitti."

Hayır bitmedi. Seferberlik savaş, ateşkes barış demek değildir. Cezayir'de Avrupalı nüfus, silahlı adamlar örgütlüyor; bunların taktikleri ve hedefleri herkesçe bilinmekte: sürekli provakasyonlarla iki toplumu birbirine karşı kışkırtacaklar ve sonunda katliamlar, Fransız ordusunu müslümanlara ateş açmak zorunda bırakacak, bu durumda savaş derhal alevlenecek ve ateşkes sadece bir kağıt parçası olarak kalacak. Tabii eğer özerkliği sabote etmeyi yeğlemezlerse. Ordu bağlılığını sürdürürse elbette bunların hiç biri gerçekleşemez. Peki ordu bağlılığını sürdürecek mi? Eğer Avrupalılar bir katliama neden olurlarsa ordu bu durumda Avrupalı isyancılara ateş edecek mi? Fransızların politikayla uğraşmak lütfunda bulunduklarında kafalarında yanıt veremedikleri bu sorular dönüp duruyor, hem de haklı olarak. Haklarından vazgeçişin nerelere vardığını hiç bir şey bundan iyi gösteremez. Fransızlar muazzaf subayların olası davranışlarını, bağlılıklarını, faşizmle, göçmenlerle, eski darbecilerle ilişkilerini öğrenmek istiyorlar, sanki yazgımızı sadece ordu belirleyebilirmiş gibi. Bu yanlıştır: ordu halka itaat etmek zorundadır. Eğer itaat etmiyorsa suç ulustadır. Sonuçta bir ulusun ordusu, o ulusun haketti gibidir. Hiç bir zaman, -bunu itiraf etmem gerekir- tehlike bu kadar büyük değildi: bu güçsüz umut belirdiği andan itibaren, denizin iki tarafında meydana gelebilecek katliamlardan korkmaya başladık. Tam da bu neden sayesinde, bu ortak tehdit sayesinde Fransızlar yeniden bir *halk* olma şansına kavuşmuş bulunuyorlar. Ateşkesi Fransızlar hızlandıramadılar, günümüzün tarihi onları aşarak geçip gitti, şimdi uyurgezer bir halde yazgılarına doğru yürüyorlar: güzel. Fakat kapalı gözlerle yol ayrımına ulaştılar. Bu noktaya bakmak zorundalar: bir yanda koyun sürüsünün kayıtsızlığı, savaşın yeniden başlaması ve iktidarda Salan var; öte yanda ise koşulsuz eylem birliği, barış için mücadele görünüyor, Salan ise ipte. Bugün, gücünün tartışmasız olduğu Cezayir'de OAS'a karşı hükümeti mücadeleye zorlamaksızın, *burada* Fransa'da küçük bir tehlikedir- OAS'a karşı mücadele etmesini istemek saçmalıktır. Faşizme karşı mücadeleyle barış için mücadele-

nin birbirinden ayrılabileceğini iddia etmek saçmalık ve cinayettir. Kendimizi yeniden varetmek için tek bir şansımız olduğu kavranmalıdır: bu, imzalanan anlaşmanın *uygulanmasını güvence altına almak için* hepimizin birleşerek orduyu [rejime] sadakat sınırları içinde tutmaktır. Ancak bu koşullarda ateşkes bizim için de başlangıcın başlangıcı olabilecektir.

19 Şubat 1962

Fanon'un "Yeryüzünün Lanetlileri"ne Önsöz *

Kısa süre öncesine kadar dünya nüfusu iki milyardı: beşyüz milyon insan ve bir buçuk milyar yerli halk. Birinciler Kutsal Söz'ün sahibiydi, öbürleri ise onun kullanma hakkına sahipti. ıkisi arasında, aracılık yapan satılmış prenscikler, derebeyler ve yerden mantar gibi biten sahte burjuvazi yeralıyordu. Sömürgelerde gerçek çırılçıplak ortadaydı, ama «anayurt»ların (sömürgeci ülkelerin) halkı onu giyinik yeğliyordu. Yani sömürgelerdeki yerli halk, anasını sever gibi sevmeliydi «anayurt»u. Avrupalı seçkinler, yerliler arasında bir seçkinler katmanı oluşturmaya koyuldular; bu iş için umut verici gençler seçildi; bu gençlerin alınlarına Batı kültürünün ilkeleri dağlandı, ağızları tantanalı ve dişlerine yapışan tumturaklı sözlerle tıkandı. Gençler «Anayurt»ta kısa bir süre kaldıktan sonra bütünüyle yabancılaşmış olarak ülkelerine geri yollanıyorlardı. Bu iki ayaklı Yalan'ların artık kardeşlerine söyleyecek sözleri yoktu, bir takım sözleri yankılıyorlardı sadece. Bizler Paris'ten, Londra'dan, Amsterdam'dan, *«Parthenon! Kardeşlik!»* dedikçe, Afrika ve Asya'nın herhangi bir yerinde ağızlar, *«...thenon! ...deşlik!»* demek için aralanıyordu. Altın Çağdı bu.

Altın çağ sona erdi. Artık ağızlar kendi başına açılıyordu; sarı ve kara sesler hâlâ bizim hümanizma kavramımızdan sözediyorlardı etmesine, ama bu, bizlere hümanizmayla ilgimizin kalmadığını bildirmek içindi sadece. Acıların bu kibarca dışavurumunu gocunmadan dinliyorduk. Önceleri sadece gururlu bir şaşkınlıktı bu. Nasıl? Artık kendi başlarına konuşabiliyorlar ha? Eh, görüyorsunuz işte, onları bu düzeye biz getirdik! Ülkülerimizi benimsediklerinden şüphemiz yoktu, çünkü bu ülkülere sadık kalmamakla suçluyorlardı bizi. Avrupa artık misyonuna inanabilirdi:

* Elinizdeki metin Türkçeye Mustafa Gümrükçü ve Mustafa İdeli tarafından çevrilmiştir. Sözkonusu çevirinin yayınlanmasına verdikleri izin için teşekkür ederiz. (Yayıncının notu.)

Asyalıları uygarlaştırmış, böylece Avrupa'nın Greko-Latin zencileri olan yeni bir tür yaratmıştı. Pratik insanlar olduğumuz için, bizbizeyken şunları da ekliyorduk: *«Bırak, küfür edip içlerini döksünler, bu rahatlatır onları, havlayan köpek ısırmaz.»*

Sorunun biçimlenişini değiştiren yeni bir kuşak çıkıyordu ortaya. Yeni kuşağın yazar ve ozanları, inanılmaz bir sabırla, değerlerimizin onların yaşam gerçekliğiyle uyuşmadığını, bu nedenle bizim değerlerimizi, ne tam anlamıyla reddedebildiklerini, ne de tam anlamıyla benimseyebildiklerini anlatmaya çalıştılar. Şunu demek istiyorlardı aşağı yukarı: *«Bizi ne idüğü belirsiz ucubeler haline getiriyorsunuz; hümanizminiz bizi öteki insanlarla eşit ilan ederken, ırkçılığınız bizi onlardan ayırıyor.»* Onları sinirlenmeden dinlerdik. Sömürgeci memurlara, Hegel'i okusunlar diye verilmiyordu aylıkları, zaten bu nedenle onu az okuyorlardı. Mutsuz bilincin kendi çelişkileri içinde takılıp kaldığını öğrenmek için filozofa gereksinmeleri yoktu. Anlamsız ve yararsız. O halde mutsuzluklarını sürdürelim, herhangi bir tehlike yok nasıl olsa. Uzmanlar bize, *«Bu insanların sızlanma ve yakarışlarında bir istem belirtisi olsaydı bile, bizimle bütünleşme yolunda bir istem olurdu bu»* diyorlardı. Doğal ki böyle bir şey sözkonusu olamaz, çünkü bilindiği üzere, aşırı sömürgeciliğe dayalı sistemin yokolması anlamına gelir bu. Uyum sağlamaları için arasıra ağızlarına bir parmak bal çalmak yeterlidir. Ayaklanmaya gelince, bu konuda telaşa kapılmıyorduk; bütün amacı Avrupalı biri gibi olmaktan öteye gitmeyen bilinçli bir yerlinin, kalkıp da Avrupa'nın seçkin çocuklarını katletme duygularına kapılacağına inanmıyorduk çünkü. Kısacası, bu melankolik ruhları arasıra biraz cesaretlendiriyorduk, örneğin 'Goncourt Ödülü'nü bir kez de siyah birine vermeyi hiç de kötü bulmuyorduk. Bu 39'dan önceydi.

1961. Dinleyin: *«Kısır vaazlarla, iğrenç taklitçilikle vakit kaybetmeyelim. Avrupayı terkedelim, bu hem insan üstüne konuşmaktan vazgeçmeyen, hem de onu gördüğü yerde öldüren, gerek kendi ülkesinin caddelerinde, gerekse dünyanın herhangi bir köşesinde insanları acımasızca boğazlayan Avrupa'yı terkedelim. Yüzyıllardır kendi uydurduğu bir «ruhsal serüven» adına bütün insanlığı kırıp geçirdi.»* Bu ses yenidir. Kimdir bu tonda konuşma cesaretini kendinde bulan? Bir Afrikalı, bir «Üçüncü Dün-

ya» ülkesi insanı, eski bir sömürge halkının bireyi. Şunları da ekliyor: *«Avrupa öyle çılgınca ve dizginlerinden boşanmış bir hızla uçuruma doğru gidiyor ki, ondan mümkün olduğu kadar çabuk uzaklaşmamız gerekir»*. Başka bir deyişle, Avrupa yozlaşmış, tükenmiştir. Hepimizin iliklerimize kadar hissettiğimiz —öyle değil mi, değerli Avrupalılar?— ama dile getirmekten hoşlanmadığımız bir gerçek bu.

Doğrusu bunun da bir istisnası var. Örneğin bir Fransız bir başka Fransıza «İşimiz bitik», demişse —bildiğim kadarıyla 1930'dan beri hergün söyleniyor— aşktan ve öfkeden kızarmış konuşmacının, kendisini öteki yurttaşlarla aynı kefeye koyduğu duygusal bir konuşmadır bu. Genellikle hemen arkasından şunu ekler: «Ama eğer ...» Şunu söylemek istemektedir: Artık kesinlikle hata yapılmamalıdır. Onun önerilerine, sadece onunkilere, titizlikle uyulmazsa, ülke dağılıp gidecektir. Kısacası, öneri eşliğinde bir uyarmadır bu, ve bu tür görüşleri insan kendi ülkesinde dile getirdiği zaman, şok etkisi daha azdır. Gelgelelim Fanon, Avrupa'nın kendi sonuna doğru koştuğunu söylediğinde, yaptığı şey, tehlike karşısında uyarmak değil, bir hastalığa tanı koymaktır sadece. Bu doktor, kurtuluş olmadığını söylemiyor —mucizeler her zaman olmuştur— ama tedavi için ilaç da sunmuyor Avrupa'ya. O sadece, dışarıdan yaptığı gözlemlere ve toparlayabildiği verilere dayanarak, Avrupa'nın can çekişmekte olduğunu saptıyor. Sağaltmakla ilgilenmiyor, çünkü başka sorunlar var kafasında. Avrupa iyileşmiş ya da ölüp gitmiş, umurunda değil onun. İşte bu bakımdan, kitabı bir skandaldır. Eğer yarı alaylı, yarı alıngan bir kırgınlıkla kekeleyerek, «Ama o kitapta biz varız» denilecek olursa, asıl skandal o zaman ortaya çıkar. Çünkü kitapta bize «yönelik» hiçbir şey yok. Fanon'un yapıtı, başkaları için yakıcı bir önem taşıyor olmasına karşılık, bizlere karşı buz gibi katı durmaktadır. Kitapta bizlerden sık sık sözedilmekte, ama bizlere hiçbir zaman seslenilmemektedir. Siyah Goncourt ve sarı Nobel ödülleri bitti artık, sömürge halklara ödül verilen günler geçti. Fransızca konuşan eski sömürge yerlisi, bu dili artık yeni istemler doğrultusunda biçimlendirmekte ve onu sadece sömürge halklarına seslenmek için kullanmaktadır: «Azgelişmiş ülkelerin halkları, birleşin!» Bu ne müthiş değer yitirimi! Babaların gözünde, konuşulacak tek insanlar bizlerdik; çocuklar ise, konuşmaya bile değer bulmuyorlar

bizleri: Konuşmalarına konu olabiliyoruz sadece. Fanon, dillere destan olmuş cinayetlerimize de değiniyor arada: Setif, Hanoi, Madagaskar. Ama bu cinayetleri yargılama zahmetine katlanmıyor, onları sadece kullanıyor yazısında. Sömürgeciliğin taktiklerini, sömürgecileri anayurttaki halkla birleştiren ya da o halka karşı olmaya yönelten ilişkilerin karmaşık oyunlarını ortaya koyuyorsa, bunu sadece kardeşleri için yapıyor; amacı, planlarımızı nasıl boşa çıkaracaklarını onlara öğretmektir.

Kısaca Üçüncü Dünya bu seste kendisini bulmakta ve bu sesle kendi kendisine seslenmektedir. Üçüncü Dünya ülkelerinin bir örnek olmadıklarını biliyoruz; bazılarında köle halklar yaşıyor, bazı halklar ise bir çeşit sahte bağımsızlık kazanmış durumdalar, bazıları egemenliklerini kazanmak için savaş vermekteyken, başka bazıları özgürlüğe kavuşmuş olmakla birlikte, sürekli emperyalist saldırı tehditleri altında yaşıyor. Bu farklılıklar sömürgecilik tarihinin, yani zulüm ve baskının ürünü. Sömürgeciler, kimi yerde sadece feodal beyleri satın almakla yetinirken, kimi yerde her türlü hileye başvurup, böl ve yönet politikası uygulayarak işbirlikçi bir burjuvazi yarattılar. Kimi yerlerde ise ikili bir oyunu gerçekleştirdiler, sömürge ülkeyi hem yerleşme alanı, hem de sömürülecek alan olarak kullandılar. Böylece Avrupa, sömürge ülkelerde bölünmeleri ve birbirine karşıt gruplaşmaları arttırdı, yapay sınıflaşmayı, dahası kimi zaman ırkçı önyargıları kışkırttı, her yola başvurarak sömürge halkını katmanlaştırmaya ve katmanlar arasındaki farkları derinleştirmeye çalıştı. Fanon hiç bir şeyi gizlemiyor: eski sömürgenin bize karşı savaşabilmesi için, kendi kendisiyle de savaşması gerekiyor. Dahası bu ikisi içiçe geçmiş tek bir mücadeledir aslında. Mücadelenin ateşinde bütün iç engeller eriyip yok olmalıdır. Kompradorlar ve tacirlerden oluşan iktidarsız burjuvazi, sürekli ayrıcalıkları olan kent proletaryası, kenar semtlerin lumpen proletaryası, hepsi ulusal ve devrimci ordunun temel kaynağı olan kırlardaki kitlelerin konumu doğrultusunda tavır almalıdır. Köylülük, sömürgecilerce gelişimi bilinçli olarak engellenmiş kırsal bölgelerde ayaklandığında, kısa sürede devrimci bir sınıf haline gelecektir. Çünkü baskıyı en çıplak biçimde yaşamakta, dolayısıyla kent işçisinden çok daha fazla acı çekmektedir ve açlıktan kırılıp gitmemesi, ancak kurulu düzenin bütünüyle yerle bir edilmesine bağlıdır. Kazanırlarsa, ulusal devrim

sosyalist devrime dönüşecektir. Atılımlarını yitirirler de, iktidarı sömürge burjuvazisi ele geçirirse, kurulacak devlet biçimsel bağımsızlığına karşın emperyalizmin elinde kalmış olacaktır. Bu durum Katanga örneğinde kendisini açık olarak gösterir. Üçüncü Dünya'nın birliği henüz sağlanmış olmaktan uzaktır. Bu çaba, bütün sömürge ülkelerde, gerek bağımsızlığa kavuşmadan önce, gerekse kavuştuktan sonra bütün halkın, köylü sınıfı önderliğinde biraraya gelmesi sürecinde gelişecektir. Fanon'un Afrikalı, Asyalı ve Latin Amerikalı kardeşlerine anlatmak istediği şudur: Ya hep birlikte ve her yerde devrimci sosyalizmi gerçekleştireceğiz, ya da teker teker eski despotlarımız tarafından yenilgiye uğratılacağız. Fanon ne zayıflıkların, ne anlaşmazlıkların, ne de gizemleştirmelerin üzerini örtüyor, hiç bir şeyi gizlemiyor. Hareket bir yerde kötü bir başlangıç yaparken, başka yerde başlangıçtaki başarısını sürdüremiyor, bir başka yerde tıkanıp kalıyor. Yeniden başlanacaksa, köylülüğün kendi burjuvazisini sırtından atması gerekiyor. Okur en tehlikeli yabancılaşmalara karşı kesin biçimde uyarılıyor: Önder, kişiyi putlaştırma, Batı kültürü, ve bunlardan aşağı kalmayan uzak geçmişteki Afrika kültürüne geri dönüş. Çünkü tek gerçek kültür devrimdir, yani kültür mücadelenin ateşinde biçimlenecektir. Fanon yüksek sesle konuşuyor, biz Avrupalılar onu işitebiliriz. Şu anda bu kitabı elinizde tutuyor olmanız, bunun kanıtıdır. Öyleyse, sömürgeci güçlerin bu açık sözlülükten yararlanacağından korkmuyor mu?

Hayır, hiçbir şeyden korkmuyor. Biz Avrupalıların yöntemleri artık eskimiştir, kurtuluş sürecini bazan yavaşlatabilir, ama asla durduramazlar. Yöntemlerimizi yeni duruma uyarlayabileceğimizi de düşünmeyelim. «Anayurt»ların yeni-sömürgecilik düşleri safsatadan ibarettir. «Üçüncü Güç» diye bir şey yoktur, söz konusu edilen, daha önce sömürgecilerin, beyinlerini yıkayarak iktidara getirmiş olduğu burjuvaziden başkası değildir. Yalan ve sahteciliklerimizi birbiri ardına açığa çıkaran bu uyanmış sömürge dünyasında, makyavelci yöntemlerimizin yapabileceği fazla bir şey yoktur. Sömürge yöneticilerinin tek çaresi vardır, o da şiddettir — tabii güçleri yeterse. Yerli halk ise ya köleliği, ya da özgürlüğü seçmek zorundadır. Yapıtını okuyup okumamanız Fanon'u ilgilendiriyor mu? O, geçmişteki entrikalarımızı kardeşlerinin gözleri önüne sermektedir, ayrıca uygulayacak başka entrikamızın kal-

madığından da emindir. Şunu söylüyor kardeşlerine: *«Avrupa, tırnaklarını topraklarımıza geçirmiş durumda, öyleyse biz de, pençelerini geri çekene kadar onu bıçaklamalıyız. Tam zamanıdır: Bizerta'da, Elizabethwille'de ya da Cezayir Bled'inde bir şey olduğunda, dünyanın bundan habersiz kalması söz konusu olamaz. Düşman bloklar karşıt cephelerde yer almakta ve birbirlerinden çekinmektedir. Bu karşılıklı hareketsizlikten yararlanarak tarihteki yerimizi alalım, ve tarihi ilk kez bu yeralışla evrensel olmaya zorlayalım. Haydi savaşa! Silahımız yok diyorsanız, çakımız da mı yok!»*

Avrupalılar, bu kitabı açın ve onun iç dünyasına girin. Karanlıkta atacağınız bir kaç adımdan sonra, bir ateşin çevresinde toplanmış yabancılar göreceksiniz. Yaklaşın ve kulak verin, çünkü onlar sizin iş merkezleriniz ve bu merkezleri koruyan paralı askerlerinizin kaderini belirliyorlar. Sizi belki görecekler, ama bir yandan da seslerini alçaltmadan kendi aralarında konuşmayı sürdürecekler. Bu kayıtsızlık, bıçak gibi saplanır yüreğe. Onların babaları, yani gölge yaratıklar, *sizin* yaratıklarınız; ölü ruhlardan başka bir şey değillerdi. Onlara ışığı gösterecek olan sizdiniz, onlar sadece size yönelebilirlerdi ve siz bu «zombileri» (vampir türünden, yaşayan ölüler) yanıtlama zahmetine bile katlanmazdınız. Oğullar ise sizi ciddiye almıyor. Sizin yakmadığınız bir ateş ısıtıp aydınlatıyor onları. Artık onlar karşısında saygılı ve mesafeli olan, sinsice gecenin karanlığına sığınan ve utanan siz olacaksınız. Huzursuzca bir o yana, bir bu yana dönüp durun, çünkü şimdi sıra sizde, kızıl şafaklar doğuracak bu karanlığın «zombileri» artık sizlersiniz.

O halde diyeceksiniz, bu kitabı niçin pencereden dışarı fırlatmıyoruz? Niye okuyacakmışız bizim için yazılmamışsa? İki nedenle: birincisi Fanon, sizi kendi kardeşlerine anlatıyor ve onlara bizim kendimize nasıl yabancılaştığımızı açıklıyor. Kendinizi birer nesne olarak tanımak için, bundan yararlanın. Kurbanlarımız bizleri kendi yaralarından ve zincirlerinden tanırlar. Kanıtlarını çürütülemez yapan da bunlardır. Kendimizi ne hale soktuğumuzu anlamamız için, onları ne hale getirmiş olduğumuzu bize göstermeleri yeterlidir. Peki bu yararlı mıdır? Evet, çünkü Avrupa can çekişmektedir. Siz sömürgeci bir ülkede yaşadığınızı, ama onun

sömürgelerdeki zorbalığını onaylamadığınızı söylüyorsunuz hâlâ. Sömürgeci efendilerden olmadığınız doğru, ama bu sizi kurtarmaz. Onlar sizin öncülerinizdi, denizaşırı ülkelere onları siz gönderdiniz, onlar da sizin ceplerinizi doldurdular. Onları uyarmıştınız: «Çok kan dökerseniz, size sahip çıkmayız» demiştiniz. Bu şuna benzer: Devlet yurt dışına bir sürü kışkırtıcı ajan ve casus gönderir, ama bunlardan birisi yakalandığında da sorumluluğu üstlenmez. Sizler bir yandan son derece liberal ve insancılsınız, kültüre fazla abartılmış, yapmacık düzeye varan bir ilgi duyuyorsunuz, bir yandan da sömürgeleriniz olduğunu ve bu sömürgelerde insanların sizin adınıza katledildiklerini unutmuş görünüyorsunuz. Fanon mücedele arkadaşlarına —özellikle de gereğinden fazla Batılılaşmış kalanlara— «Anayurtlar» ın sömürgelerdeki işbirlikçileriyle dayanışmasını açıklamaktadır. Fanon'u okuma cesaretini gösterin, hem sizi utandıracağı için, hem de utanç, Marx'ın dediği gibi, devrimci bir duygu olduğu için. Görüyorsunuz, ben de kendimi öznel hayallerden kurtaramıyorum. Ben de sizlere, «herşey bitmiş, ama eğer...» diyorum. Bir Avrupalı olarak düşmandan kitabını çalıyor ve Avrupa'yı kurtarmak için onu bir araç yapıyorum. Bundan yararlanın!

Ve işte ikinci gerekçe: Sorel'in faşist saçmalıklarını bir yana bırakacak olursanız, Fanon'un Engels'ten bu yana «tarihe ebelik eden» öğeyi gün ışığına çıkaran ilk kişi olduğunu göreceksiniz. Onu bu denli şiddet düşkünü yapmış olan şeyin, gözünü kan bürümüşlük ya da mutsuz bir çocukluk olabileceğini sanmayın! Varolanı yorumlamaktan başka bir şey değil onun yaptığı. Ama bu, liberal ikiyüzlülüğün sizlerden gizlediği ve Fanon'un da bizim de varoluşumuza yolaçmış olan.diyalektiği ortaya koymaya yeterlidir.

Geçen yüzyılda burjuvazi, bir yandan işçileri aç ve kaba saba zevkleriyle kalıba sığmaz yaratıklar olarak görürken, bir yandan da bu «vahşiler sürüsünü» türümüze katmaya dikkat ediyordu. Çünkü onlar özgür insan olmasalardı, iş güçlerini nasıl özgürce satabilirlerdi?. Hümanizm Fransa ve ingiltere'de evrensel olduğunu ileri sürer.

Zorunlu çalışma ise bunun tam tersidir: sözleşme yok, gözdağı vardır ve baskı oldukça açık uygulanır. Deniz aşırı ülkelerdeki askerlerimiz, «Anayurt» un evrenselliğini bir kenara atıp insan tü-

rüne seçkinci bir sınırlama getiriyorlar. Kimse kendi hemcinsini suç işlemeden sömüremeyeceği, ezemeyeceği ve öldüremeyeceği için, onlar da sömürgeleştirilmiş kişinin insan olmadığını kendilerine ilke edinmişlerdir. Silahlı kuvvetlerimiz, bu soyut, kesin bilgiyi gerçekliğe dönüştürmekle görevlendirilmiştir. Sömürgeci efendiler, işgal edilen ülke halkını iş hayvanı gibi kullanabilmeyi meşru kılabilmek için, vurucu gücümüze onları gelişmiş maymunlar derkesine düşürme emrini vermiştir. Sömürgeci şiddet, baskı altındaki bu insanları kendilerine saygılı davranmaya zorlamakla kalmayıp; aynı zamanda onları insanlıktan çıkarmayı da amaçlıyor. Geleneklerini yok etmek, bizim dilimizi konuşmaya zorlamak ve onlara kendi kültürümüzü bile vermeden, onların kültürünü tahrip etmek için, hiç bir şey esirgenmemiş, baskı altında ruhsuzlaştırılmışlardır. Açlık ve hastalık koşullarında hâlâ direnecek güçleri kalmışsa, bunu da korku halledecektir: Önce köylünün göğsüne silah dayanır, daha sonra toprağına yerleşmek üzere siviller gelir. Siviller köylünün tarlasını elinden alır ve kırbaç zoruyla onu kendileri için çalışmaya zorlarlar. Direnirse, askerler tarafından kurşuna dizilir ve bu durumda ölen bir insandır. Oysa teslim olması halinde soysuzlaşmış olur ve o artık insan değildir; utanç ve korku, karakterini parçalayacak, kişiliğini çözecektir. Sözkonusu harekât uzmanlar tarafından acımasızca yürütülmektedir: «Psikolojik tedavi» gibi beyin yıkama da yeni bir şey değildir. Gel gelelim ne siyahların ellerinin kesildiği Kongo'da, ne de uygulamalara karşı çıkanların dudaklarının delinip ağızlarına asma kilit takıldığı Angola'da, ne de bir başka yerde istenen hedefe ulaşılabilmiştir. Bir insanın hayvana dönüştürülmesinin olanaksız olduğunu iddia etmiyorum; sadece, insanı tam anlamıyla yıpratmadan böyle bir şeyin mümkün olamayacağını söylüyorum. Bunun için tek başına dayak hiç bir zaman yeterli olmaz, kişi ayrıca açlık sınırında da tutulmalıdır. Köleleştirmenin başbelası, çıkmazıdır bu: insan türünün bir üyesi ehlileştirilmek istenildiğinde, kendisine verilen yetersiz miktarda yiyecek biraz daha kısılıp, verimi de düşürülse bile, bir iş hayvanı olarak insanın masrafları kendisinden elde edilen gelirden fazla olacaktır. Bu nedenle sömürgeci efendiler yok etme sürecini yarıda kesmek zorunda kalırlar. Sonuç olarak ortada duran ne insandır, ne de hayvan; sadece bir yerlidir. ister sarı, ister siyah ya da beyaz olsun, bütün yerliler, –dövülmüş,

yarı aç, hasta, korkutulmuş, ama belli bir sınıra kadar— ortak özellikler gösterirler: Tembel, sinsi, iki yüzlü ve hırsızdırlar, beş parasız yaşar ve sadece şiddeti tanırlar.

Zavallı sömürgeci efendinin bütün çelişkisi de burada yatıyor. Aslında en akıllıca bir davranışla, yağmaladığı kişileri öldürmesi gerekirdi. Ama olanaklı olmayan şey tam da bu, çünkü bu kişileri sömürmesi gerekiyor. Sömürgeci, katliamları bir halkı yok etme derecesine, köleleştirmeyi hayvanlaştırma düzeyine kadar vardıramayacağı için, dizginleri elden kaçırır ve harekât tersine, yani zıddına dönüşür; amansız bir mantık, sömürge olayı ortadan kalkana kadar sürdürecektir bu harekâtı.

Ama bu hemen gerçekleşmez. Şimdilik Avrupalının egemenliği sürmektedir. Mücadeleyi yitirmiş, ama bunun farkında değil. Yerlilerin o eski yerliler olmadığını henüz bilmiyor. Onlara kötülük yaparak içlerindeki kötü özü tahrip edeceğini ya da gerileteceğini ve üç kuşak sonra çürümüş içgüdülerinin kaybolacağını düşünüyor. Hangi içgüdüler? Köleleri efendilerini öldürmeye yönelten, içgüdüler mi?. Köleci efendi neden bu içgüdülerde şimdi tersine dönüşmüş olan, yani kendisine yönelen kendi barbarlığını görmüyor? Niçin baskı altına alınan köylünün zorbalığında, sömürgeci efendinin zorbalığını görmüyor? Bunun nedeni açıktır: ıktidar sarhoşluğuna kapılmış ve bu iktidarı yitirme korkusuyla çıldırmak üzere olan zorba, bir zamanlar kendisinin de bir insan olduğunu artık hatırlayamıyor, kendini bir kırbaç, bir silah sanıyor. Bu zorba kişilik şu kanıya varmıştır: «aşağı ırkların» ehlileştirilmesi ancak onların reflekslerinin sınırlanmasıyla olanaklıdır. Bu kişilik insan belleğini ve onun silinemez anılarını görmezden geliyor. Daha da önemlisi belki hiç bir zaman bilemediği bir şey var: bizden bir şey olacaksa, bunu, ancak sömürgecilerin biçimlendirdikleri kişiliğe karşı derin ve köktenci yadsımayla gerçekleştirebiliriz. Üç kuşak mı demiştik? Daha ikincisinden başlayarak, oğullar dünyaya gözlerini açar açmaz babalarının nasıl kırbaçlandığını görüyorlardı. Psikiyatri dilinde buna, onların bütün yaşamlarının "travması" denir. Ama sürekli tekrarlanan bu saldırılar, onlara boyun eğdiremeyecek, tersine er ya da geç bedelini Avrupalının ödeyeceği, katlanılmaz bir çelişkinin içine çekecektir. Daha sonra yola getirilmek üzere aşağılanma, acı ve açlıkla karşı

karşıya bırakılırlarsa, uygulanan baskının şiddetine eşit şiddette bir yanardağ öfkesi dolar yüreklerine. Sadece şiddetten anladıklarını mı söylüyorsunuz onların? Doğaldır. Önceleri sadece sömürgecinin uyguladığı şiddet, kısa bir süre sonra sadece sömürülenlerin uyguladığı bir şey olmaya başlar, yani aynaya yaklaştıkça üzerimize doğru gelen görüntümüz örneği, şiddet bize geri yansıyacaktır. Kendimizi aldatmayalım! Onlar işte tam da bu çılgınca öfke, kin ve acımasızlıkları; bizi öldürmeye yönelik kararlılıkları ve gevşemekten korkan güçlü kaslarının sürekli gerginliği sayesinde insandırlar: Hem kendilerini işkencenin insanları yapan sömürgeci sayesinde ve hem de ona karşı çıktıkları için insandırlar. Nefretleri kör de olsa, soyut da olsa, sahip oldukları tek şey odur. Bu nefretin yaratıcısı sömürgecinin kendisidir, çünkü onları hayvanlaştırmayı denemiş, ama bunu başaramamış, kendi çıkarları gereği hayvanlaştırma sürecini yarıda kesmek zorunda kalmıştır. Böylece yarı-yerliler, hayvanlaşmanın kesin yadsımasına dönüşen zalimin gücü ve güçsüzlüğü sayesinde, hâlâ insan olarak kalırlar. Geriye kalan kısım anlaşılır. Elbette tembeldirler; bu bir sabotaj biçimidir. Sinsi ve hırsızdırlar: Allah için! Küçük hırsızlıkları henüz örgütsüz bir direnişin başlangıcıdır. Bununla da bitmiyor: içlerinden bazıları silaha yumrukla karşı çıkarak kendilerini doğruluyorlar Bunlar kahramanlarıdır onların. Bazıları da Avrupalı öldürerek insanlaşıyor. Onlar da öldürülüyorlar: Ama birer çeteci olarak şehit düşmeyi göze almaları terörize edilmiş kitleleri coşturuyor.

Terörize edilmiş, evet; sürecin bu yeni döneminde sömürgecilerin saldırganlığı sömürgeleştirilmiş kişilerce terör olarak algılanır. Bundan sadece bizim bitmez tükenmez baskı uygulamalarımızın doğurduğu korkuyu anlamıyorum, kendi öfkelerinin yarattığı korku da var aynı zamanda. Bu insanlar, bir yanda kendilerine yöneltilmiş silahlarımız, öbür yanda yüreklerinde filizlenen, ama her zaman ayırdına varamadıkları öldürme arzuları arasında sıkışıp kalmışlardır. Çünkü herşeyden önce içlerinde gelişen ve kendilerini parçalayan bu şiddet, onların değil bizim şiddetimizdir. Baskı altındakiler başlangıçta hem bizim hem de kendilerinin ahlak anlayışı tarafından yadırganan, ama insanlıklarından da geriye kalmış tek iz olan öfkeyi bastırmaya çalışırlar. Fanon'u okuyunca, sömürgeleştirilmişlerin toplumsal bi-

linçaltlarında - özellikle güçsüz dönemlerinde - öldürme arzusunu göreceksiniz.

Dizginlenen bu öfke, kendisini saran çemberi kırıp dışa vurulmazsa, kendi içerisinde dönenip durur, sonuçta kendisine yönelir ve büyük yıkımlara yol açar. Bu öfkeden kurtulmak için aralarında kıyımlara başvurdukları da olur: Aşiretler asıl düşmana saldıramadıkları için, birbirlerine karşı savaşırlar ve bu iç çatışmaları sömürge siyasetinin teşvik edeceğinden emin olabiliriz. Kardeşine bıçak çeken kişi, öldürme arzusunu yerine getirmek için yapmıyor bunu, tersine, eylemiyle ortak rezilliklerinin, alçaklıklarının tiksindirici tablosunu bütünüyle ortadan kaldırdığını düşünüyor. Ama bu günah kurbanları kardeşlerinin kana susamışlıklarını gideremiyor. Sadece bizim işbirlikçilerimiz haline geldiklerinde makinalı tüfeklerimize karşı yürümeyeceklerdir. Tersine çevirdikleri o insanlıktan çıkarma sürecini kendi özgüçleriyle hızlandıracaklardır. Sömürgeci efendinin alaycı bakışları altında birbirlerine karşı eski, korkunç efsaneleri canlandırarak doğaüstü engeller oluştururlar; geleneksel ve dinsel ayinler aracılığıyla kendilerini zincire vururlar. Böylece saplantılı kişilik kendi istemlerinin önünden kaçar ve onu sürekli oyalayan saplantısına sığınır. Dans ederler: Bu onları oyalar; kasların acı veren gerginliğini gevşetir, ayrıca bu danslar genellikle bilinçsiz de olsa, o bir türlü söyleyemedikleri «hayır»ı ve gerçekleştirme cesaretini gösteremedikleri «öldürme» eylemini gizlice dile getirme yöntemidir. Belli yörelerde töresel saplantıları onların son sığınaklarıdır. Bir zamanlar inanç sahipleriyle kutsal saydıkları güçler arasında iletişim aracı olan dinsel törenler, ümitsizliğe ve aşağılanmışlığa karşı bir silaha dönüşüyor şimdi. Bütün tanrılar, ermişler, kutsal sülalelerin kutsal büyükleri yüce katlarından aşağı inip onların arasına katılıyor, birbirlerine karşı olan şiddetlerini yönetiyor ve onları dinsel esrimişlik nöbetlerinde kemirip bitiriyor. Aynı zamanda bu yüce güçlerce korunuyorlar: Sömürgeleştirilmiş insanlar dinsel yabancılaşmayı güçlendirerek, sömürgeciler tarafından dayatılan yabancılaşmaya karşı kendilerini savunuyorlar. Sonuçta her iki yabancılaşma üst üste gelip biri ötekini güçlendiriyor. Böylece günlük yaşamlarında karşılaştıkları hakaretler sonucu ezik düşmüş kuruntulu kişiler bazı psikoz olaylarında, okşayıcı bir melek sesi işittiklerine inanırlar. Ama hakaretler sona er-

miş değildir, tersine, bunlar kutlama dileklerine bırakır yerlerini. Bu bir tür savunmadır, ama öykünün de sonudur. Kişilik parçalanmıştır, hasta çıldırmak üzeredir. Seyrek raslanılacak birkaç talihsiz kişi için, yukarıda sıraladığım saplantılara bir başkasını daha ekleyin: Batı kültürü.

Onların yerinde olsaydım, kendi kutsal varlıklarımı Akropolis'e tercih ederdim, diyeceksiniz. Çok iyi, sorunu kavradınız, ama tam değil, çünkü siz onların yerinde değilsiniz, en azından şimdilik değil. Yoksa onların başka seçeneklerinin olmadığını bilirdiniz: iki ayrı dinsel tutkunun doğmasına yolaçan iki ayrı dünya üst üste yığılıyor: Bütün gece dans ediliyor ve sabaha karşı da vaaz dinlemek için kiliseye tıkışılıyor. Aradaki uçurum günden güne büyüyor. Düşmanımız kendi kardeşine ihanet ediyor ve bizim işbirlikçimiz oluyor. Kardeşleri de aynı yolu izliyor. Yerli, sömürgeci efendilerin sömürgeleştirilmişlerin onayıyla uygulamaya koyduğu ve sürdürdüğü bir çeşit nevrozlu ruh durumu içindedir.

Aynı anda hem insan olmayı istemek, hem de onu yadsımak: patlamaya hazır korkunç bir çelişki. Bu yüzden de patlıyor zaten, en az benim kadar siz de biliyorsunuz bunu. Ve biz, şimdi patlamalar sürecini yaşıyoruz. ister artan doğum oranı, açlığın daha da büyümesine yol açsın; ister yeni kuşaklar ölümden korktuklarından çok, daha uzun yaşamaktan korkacak olsunlar; — fırtına hızıyla gelişen şiddet bütün engelleri yerle bir edecek. Cezayir'de ve Angola'da Avrupalılar gözler önünde katledilmektedir. Dönem şimdi bumerang dönemi: şiddetin üçüncü evresi. Şiddet geriye, bize dönüyor, bizi vuruyor ve biz hâlâ eskiden olduğu gibi onun kendi şiddetimiz olduğunu kavrayamıyoruz bir türlü. «Liberaller» dehşetten kaskatı kesiliyorlar: Yerlilere karşı tavrımızın geçmişte hiç de olumlu olmadığını itiraf ediyorlar; onlara belli sınırlar ve olanaklar çerçevesinde bazı haklar tanımak daha akıllıca, daha olumlu olurdu diyorlar; bu insanları, yabancılara kapalı tuttuğumuz özel klüplerimize bölük bölük, her hangi bir kefil aramadan kabul etmeye hazırdılar: Ama şimdi artık onlar da tıpkı gaddar sömürgeci egemenler gibi, bu barbarca ve dizginsiz bir öfkeyle gerçekleşen uyanışın hedefi olmaktan kurtulamayacaklar. «Anayurt» Sol'u çıkmazda: Yerlilerin gerçek durumlarını, karşı karşıya kaldıkları baskıları çok iyi biliyor ve onların ayaklanmalarını kınamıyor, çünkü

o, Cezayir'deki durumun oluşması konusunda elimizden geleni ardımıza koymadığımızı biliyor. Ama Sol, her şeyin bir sınırı olduğunu da düşünüyor: Sol, insan olduklarını kanıtlamaları için, centilmence davranmanın gerillalar için önemli ve en iyi yöntem olduğunu, söylüyor. Hatta bazen azarlıyorlar: *«Fazla ileri gidiyorsunuz, sizi daha fazla desteklemeyeceğiz.»* Yerlilerin ise böyle bir destek umurlarında bile değil: Sol bu desteği alsın da, kıçına soksun, diyorlar. Ama savaş başladığında Sol şu acımasız gerçekliği gördü: Biz «Anayurtlar» hepimiz onlardan bir şeyler kopardık, onları sömürdük, onlar artık hiçbir şeyi kanıtlamak ve kimseye ayrıcalıklı davranmak zorunda değiller. Sadece bir tek görevleri ve amaçları var: Her türlü araç ve yöntemi kullanarak sömürgecileri ülkeden kovmak. Aramızda ileri görüşlü olanlar, son çare olarak bu görev ve amacı onaylamaya hazırlar, gel gelelim insan hakları bildirgesinde yeralan haklar uğruna, ikinci sınıf insanların, sömürgecilere karşı giriştikleri güç denemesinde, insani olmayan araçları kullanmalarına da yürekleri dayanmıyor. Bu ilericilere göre insan hakları bildirgesinde belirlenmiş hakları en kısa zamanda yerlilere vermeli, daha sonra da onlar bu haklara barış içinde layık olmaya çalışmalılar. Temiz ruhlarımızın ne kadar ırkçı olduğunu görüyor musunuz!

Fanon'u okumak onlara iyi gelecektir. Bu bastırılamaz şiddet, Fanon'un çok iyi gösterdiği gibi, soyut bir fırtına değildir, vahşi içgüdülerin yeniden şahlanışı da değildir, hatta kinin, nefretin dışa vurumu da değildir: Kendisini yeniden yaratan insandan başka bir şey değildir o. Şiddetin izlerini, hiç bir uysallığın silemeyeceğini, şiddeti ancak şiddetin kendisinin yokedebileceğini ve sömürgeleştirilmiş kişinin kendini sömürge nevrozundan ancak, sömürgecileri silah zoruyla ülkeden kovduğunda kurtarabileceği gerçeğini, biz bir zamanlar kavramıştık sanıyorum, ama duruma bakılırsa, onu bir kez daha unutmuşa benziyoruz. Sömürge insanının öfkesi kabına sığamaz olduğunda, yitirdiği benliğini yeniden bulacak ve kendi kişiliğini yarattığı ölçüde kendisini tanıyacaktır. Uzaktan baktığımızda onun savaşını barbarlığın zaferi olarak görüyoruz. Savaş, belki yavaş ama emin adımlarla savaşçının kendi kurtuluşunu sağlıyor ve adım adım savaşçıyı içerden ve dışardan kuşatan sömürgeciliğin zifiri karanlığını parçalıyor. Savaşın başlamasıyla birlikte sömürge insanı ansızın acımasızlaşır. Zaten kişi

ya terörize edilir, ya da kendisi terörist olur. Yani: ya kendinizi sahte bir yaşamın dağılma sürecine bırakacaksınız, ya da asıl birliğe ulaşacaksınız. Köylüler silaha sarıldıklarında, eski efsaneler sönecek, tabularsa peş peşe yıkılacaktır. Savaşçının silahı, insanlığının kanıtıdır. Ayaklanmanın ilk dönemlerinde öldürmek gerekiyor: Bir Avrupalıyı öldürmek, bir taşla iki kuşu vurmaya benzer, çünkü aynı anda hem zalim kişi, hem de baskı altındaki kişi dünyadan defedilir. Geriye ise bir ceset ve bir de özgür insan kalır. Yaşayan kişi, ilk kez ayaklarının altında ulusal toprağın varlığını duyumsayacaktır. O andan itibaren, artık ulusu onu yalnız bırakmayacaktır. Onun gittiği ve bulunduğu her yerde, herzaman ulusu onunla birlikte olacak ve onun özgürlüğüyle bütünleşecektir. Sömürgeci ordu uğradığı ilk şaşkınlıktan sonra tepki gösterecektir, bu nedenle birlik olunması gerekir, birlik olunmazsa katliam gündeme gelir. Devrimi tehlikeye düşürdükleri, ama daha da önemlisi şiddeti yanlış düşmana yöneltmekten başka işlevleri olmadıkları için, aşiret kavgaları durmaya başlayacak ve giderek yok olacaktır. Aşiret kavgaları bütün gelişmelere karşın, Kongo'da olduğu gibi hâlâ sürüyorsa, bu sadece sömürgeci düşmanın ajan etkinlikleri ve kışkırtmaları nedeniyledir. Ulus artık harekete geçmiştir: Ulusun bütün bireyleri, kardeş nerede savaşıyorsa oradadır. Kardeşlik sevgisi, bize karşı besledikleri nefretin öteki yüzüdür: Onlar, ancak öldürdüklerinde ya da her an öldürmeye hazır olduklarında, kardeş olurlar. Fanon okuyucularına «kendiliğindenliğin» sınırlarını, «örgütün» gerekliliğini ve tehlikelerini gösteriyor. Görev ne kadar büyük olursa olsun, gelişmenin her evresinde devrimci bilinç daha fazla kök salıyor ve korkunun son kırıntıları da kaybolmaya başlıyor. Artık kimse bize ALN (CUKO: Cezair Ulusal Kurtuluş Ordusu) askerinin "bağımlılık" kompleksinden sözetmesin. Gözlerinden perde kalkan köylüler, bir zamanlar sömürgeciler tarafından öldürülürlerken görmezlikten gelmeye çalıştıkları gereksinimlerinin bilincine varıyorlar ve şimdi onları sonsuz istemleri olarak görüyorlar. Gücünü halktan alan bu şiddet süreci boyunca — beş yıl, ya da Cezayirlilerde olduğu gibi sekiz yıl dayanabilmek için — askeri, sosyal ve siyasi gereksinimler arasında bir ayrım yapılamaz. Savaş — emir komuta ve sorumluluk anlayışı aracılığıyla da olsa — barış döneminin ilk kurumları olacak yeni yapıları yaratacaktır. Yeni geleneklerde ve bugünün dehşetiyle ye-

tişen geleceğin çocuklarında insan işte böyle oluşuyor; böylece yeni insan, her gün savaşın ateşinde yoğrulmuş yasalarla kendini kabul ettiriyor. En son sömürgeci öldürüldüğünde, kovulduğunda ya da toplum içinde eritildiğinde, azınlığın bu türü ortadan kalkacak ve yerini sosyalist kardeşliğe bırakacaktır. Bununla da bitmiyor, savaşçı, evreleri atlayarak geçecek. Kurtuluş savaşçılarının, eski «Anayurt» insanının bulunduğu düzeye ulaşmak için, yaşamlarını tehlikeye atmayacaklarını kestirebiliriz. Onların sabrını görüyor musunuz? Belki de bazen yeni bir Dien-Bien-Phu düşlüyorlardır, ama inanın ki onlar gerçekten bunu düşünmüyor. Olağanüstü silahlanmış zenginlere karşı yokluk içerisinde savaşan dilencilerdir onlar. Bazan kesin zafer umuduyla, bazan da hiç bir beklentisi olmadan düşmanını sinir savaşıyla yıpratıyor. Bütün bunlar korkunç kayıplar vermeden gerçekleşmiyor. Sömürgeci ordu vahşileşecek: yasak bölgeler, sokağa çıkma yasakları, operasyonlar, toplu sürgünler, kadın ve çocukların katledilmesi vb..

Yeni insan, insanca yaşamaya ancak kendi sonuyla başlayabileceğini biliyor, çünkü o kendisini potansiyel bir ölü olarak görmektedir. Öldürülecektir; bu demektir ki, o sadece tehlikeyi bilmekle kalmıyor, tehlikenin başına geleceğini de biliyor. Bu potansiyel ölü, karısını ve çocuklarını yitirmiştir. O kadar çok kişiyi ölürken görmüştür ki, artık yaşamını ne pahasına olursa olsun sürdürme yerine zaferi yeğliyor. Kendisi değil, öteki kardeşleri onun zaferinden yararlanacaklar, çünkü kendisi artık bitkin düşmüştür. Ama yüreğin bu yorgunluğu inanılmaz bir cesarete yol açıyor. Biz insanlığımızı ölümün ve umutsuzluğun beri yakasında, o ise işkencenin ve ölümün öte yakasında buluyor. Biz rüzgar ektik, o ise fırtınadır. Şiddetin çocuğu, şiddetten her an kendi insanlığını yaratıyor. Biz onun sırtından insandık, o da bizim sırtımızdan kendisini insanlaştırıyor. Yeni bir insana doğru hem de daha niteliklisinden.

Fanon burada ara veriyor. Yolu gösteriyordu o: Savaşçıların sözcüsü konumundaki Fanon, bütün çekişmelere ve bölünmelere karşı Afrika kıtasının birliği ve beraberliği için çağrıda bulunuyor. Amaca ulaşılmıştır. Fanon, sömürgeciliğe son verme sürecinin tarihsel gerçekliğini ayrıntılarıyla tanımlamak isteseydi, bizden söz etmesi gerekecekti. Oysa kesinlikle böyle bir niyeti yok. Kitabı o-

kuduktan sonra bir yana bıraksak bile, orada yazılı olanlar yazarından bağımsız olarak üzerimizdeki etkisini sürdürecektir, çünkü içimizde devrimci halkların gücünü duyumsayacağız ve bu güç bizde şiddet aracılığıyla dile gelecek. Böylece yeni bir şiddet öğesi oluşmaya başlayacak ve bu kez bizden sözedilmek zorunluluğu doğacak. Çünkü şiddet kendi doğası gereği, yerliyi değiştirdiği gibi bizi de değiştirecektir. Herkes düşüncelerini istediği gibi geliştirip sürdürebilir, ama düşünebilme koşuluyla: İndirilen darbelerle sersemlemiş bugünkü Avrupa'da, kişinin ayırdına varması gerekir ki, Fransa'da, İngiltere'de ve Belçika'da en zararsız görünen farklı düşünce bile, sömürgecilikle suçortaklığından başka bir şey olmayacaktır. Aslında bu kitabın, önsöze gereksinimi yoktu, özellikle de bize seslenmeyişinden ötürü. Buna karşın, diyalektiği sonuna kadar sürdürmek için bir önsöz yazma gereğini duydum: Biz Avrupalılar da, bir sömürge olma konumundan kurtuluyoruz. Yani kanlı bir eylemle, hepimizin içerisinde gizli yatan sömürgecinin de kökü kazınıyor. Cesaretimiz varsa, bakışlarımızı kendimize çevirelim ve bize ne oluyor görelim.

Önce önümüzde beklenmedik bir oyunu, hümanizmimizin striptizini, oynamalarına katlanmamız gerekiyor. Hiç de hoş bir durum değil, hümanizmimiz bütün çıplaklığıyla karşımızda duruyor. Sadece aldatıcı bir ideolojiyi ve soygunculuğu ukalaca haklı göstermenin bir yöntemiydi o. Hümanizmimizin "dokunaklı ve aşırı özenli görünümü" saldırganlığımızı gizleyip güvence altına alıyordu. Şiddete karşı olanlarımızın keyifleri yerinde görünüyor: Öyle ya, onlara kalırsa ne kurban var, ne de cellatlar. Kendinizi hiç kandırmayın! Oylarınızla iş başına gelen hükümet ve kardeşlerinizin askerlik yaptığı ordu aldırışsızca ve vicdan azabı duymadan soykırıma girişiyorsa, sizler de hiç şüphesiz birer cellatsınız demektir. Ve bir iki günlüğüne cezaevine girme tehlikesini göze alarak kurban olmaya karar verdiyseniz, bu sadece sizin bu işten elinizi çekmeye karar verdiğinizi gösterir. Ama yakayı kolayca sıyıramayacaksınız, bu işi sonuna kadar götürmek zorundasınız. Şunu unutmayın: Eğer şiddet ilk kez bu akşam başlamış olsaydı ve daha önce de yeryüzünde hiç bir zaman baskı ve sömürü olmasaydı, o zaman belki şiddet karşıtı gösteriler tartışmayı yatıştırabilirdi. Ama sizin o şiddet karşıtı düşünceleriniz de dahil olmak üzere, bu sistem bir bütün olarak, gücünü binlerce yıllık bir

baskıdan alıyorsa, bu edilgenliğiniz sizi ezenlerin saflarına götürecektir doğruca.

Sömürgeci olduğumuzu çok iyi biliyorsunuz. Önce altın ve öteki değerli madenleri, daha sonra da petrolü «yeni kıtalardan» alıp «eski Anayurtlara» getirdiğimizi de çok iyi biliyorsunuz. Bunların göz kamaştırıcı sonuçlarını da biliyoruz: saraylar, katedraller ve sanayi şehirleri. Daha sonra ekonomik bunalımlar başladığında, bunları sona erdirmek ya da şiddetini azaltmak için sömürge pazarları el altında hazır bekliyordu. Zenginliklerle semirtilmiş Avrupa, bütün yurttaşlarına insan olma hakkını tanıyordu. ınsan, suçortağı demektir bizde, çünkü hepimiz sömürgelerin soyulmasından yararlandık. Bu besili ve ruhsuz kıta, Fanon'un çok haklı olarak belirttiği gibi, «narsizme» saplanmıştır. Cocteau Paris'e sinirlenirdi: "Sürekli kendisinden söz eden bu şehir", derdi. Avrupa ne yapıyor? Ya Avrupa-üstü yaratık Kuzey Amerika ne yapıyor? Özgürlük, eşitlik, kardeşlik, sevgi, onur, anayurt vb. safsataları, bizi aynı zamanda pis Zenci, pis Yahudi, pis Arap gibi ırkçı konuşmalar yapmaktan da alıkoymuyordu. Liberal ve şefkatli iyi ruhlar, başka bir deyişle yeni sömürgeciler, beklemedikleri bu sonuç karşısında çok şaşırdılar. Bu bir yanılma ya da vicdan azabı olmalı: çünkü Avrupalı ancak yarattığı köle ve ucubeler sayesinde insan olabildiği için, hiçbir şey ırkçı hümanizmimiz kadar bize uygun düşmüyor. Yerli köleler varolduğu sürece bu sahtekarlık açığa çıkarılmadı. ınsan soyu için gerçekçi uygulamaları gözlerden saklamaya yarayan soyut bir evrenselliğe çağrı söz konusuydu, o da şuydu: Denizlerin öte yakasında «aşağı» insan ırkları vardır ve bunlar bizim yardımımızla, belki binlerce yıl sonra Avrupa'nın bugünkü düzeyine gelebilecektir. Kısacası, insan türü, seçkinler tabakasıyla aynı şeymiş gibi ele alındı. Bugün yerli kendi gerçekliğini gündeme getiriyor. Bizim dışa kapalı kulübümüz zayıf noktasını, yani bir azınlıktan başka bir şey olmadığını hemen ortaya koyuyor. Daha da kötüsü: Yerliler bize inat insanlaşmayı başardıklarından, bizim insan türünün düşmanı olduğumuz ortaya çıkıyor. Seçkin tabaka gerçek yüzünü, yani haydut çetesi özelliğini gösteriyor. Yakından bakıldığında, yüksek değerlerimiz arasında kanla lekelenmemiş tek bir tanesine bile raslayamazsınız; o değerler bugün yıkılmaya başlamıştır. Bir örnek isterseniz, şu anlamlı sözü hatırlayın: «Fransa ne kadar da yüce gönüllü!» Biz mi

yüce gönüllüyüz? Peki Sétif ne oluyor? Bir milyondan fazla Cezayirli'nin ölümüne yol açan ve sekiz yıl süren bu korkunç savaş ne anlama geliyor? Ya «Gègené» (elektrik işkencesi)? Bir kez şunu çok iyi kavrayalım: Kimse görevimize ihanet etmekle suçlamıyor bizi. Nedeniyse çok basit, yerine getirilecek bir görevimiz filan yoktu. Yüce gönüllülüğün kendisi tartışmalı bir kavram zaten. Kulağa hoş gelen bu sözcük, yasal bir statü bağışlamaktan öte bir şeyi ifade etmiyor. Karşımızda duran yeni ve özgür insana gelince, kimse kimseye herhangi birşey verme yetkisine ve önceliğine sahip değildir. Herkes bütün haklara sahiptir ve her konuda. insan türü bir gün gelişimini tamamladığında, kendisini yerküredeki nüfusun toplamı yerine, insanların karşılıklı sonsuz birliği olarak tanımlayacaktır. Burada duruyorum. Gerisini siz de zorlanmadan getirebilirsiniz. Aristokratik erdemlerimizin ortadan kaybolmaları için, onlara şöyle bir kez bakmak yetecektir. Bu aristokratik erdemler, kendi eserleri olan ikinci sınıf insanların aristokrasisine nasıl dayanabileceklerdi? Bir kaç yıl öncesine kadar burjuva ve sömürgeci bir yorumcu Batı'yı savunmak üzere ancak şunu söyleyebiliyordu: «Bizler melek değiliz, ama en azından vicdan azabı çekiyoruz.» Aman, ne itiraf! Eskiden kıtamızın Parthenon, Chartres, İnsan Hakları, Gamalı Haç gibi başka dayanakları vardı. Bugün artık bunların ne kadar «değerli» oldukları biliniyor. Bizi yıkılmaktan, sadece Hıristiyanca günahkarlık duygularımız kurtarabilir. Bu bir tükeniştir: Avrupa her yanından çatırdamaya başladı. Ne oldu dersiniz? Çok basit, olan şu: Bugüne kadar tarihin özneleriydik, şimdi ise onun nesneleriyiz artık. Güç ilişkisi tersine dönmüş, sömürgeciliğin sonu başlamıştır. Paralı askerlerimizin yapabileceği tek şey, olsa olsa bu sonu geciktirmek olabilir.

Öte yandan eski «Anayurtlar», daha şimdiden kaybedileceği ortada olan bir savaşa bütün güçlerini sürmek zorundalar. Serüvenin son demlerinde, Fransa'nın en önde gelen sömürgeci subaylarından Bugeaud'nun o şüpheli ününü oluşturan eski sömürgeci zorbalığın yüz kat arttığını görüyoruz, ama artık bu da yetmiyor. Cezayir'e yeni birlikler gönderiliyor, yedi yıldır orada olmalarına karşın en ufak bir başarı elde edemediler. Şiddet yönünü değiştirmiştir. Başarılı olduğumuz dönemlerde şiddet uygularken, o şiddet bizi değiştireceğe benzemiyordu. Şiddetimiz onları sarsarken, biz insanlar ve bizim hümanizmimiz bundan hiç etkilenmiyorduk. Kâr ara-

cılığıyla birleşen «Anayurtlar», ortak cinayetlerini kardeşlik ve sevgi diye adlandırıyorlardı. Bugün her yerde çıkmaza saplanmış olan aynı şiddet, askerlerimiz aracılığıyla bize yöneliyor; şiddeti içselleştiriyoruz ve o zamanla bize sahip oluyor. Böylece geriye dönüş başlıyor: Sömürge halkları birleşirlerken, bizler, yani aşırılar ya da liberaller, sömürgeci efendiler ya da «Anayurt» sakinleri ise ayrışıyoruz. Öfke ve korku, Arapların soykırıma uğratılmasında, bütün çıplaklığıyla kendini gösteriyor. Neredeler şimdi o vahşiler? Nerede o barbarlık? Tamtamlar da içinde olmak üzere, eksik olan hiç bir şey yok: Avrupalılar müslümanları canlı canlı yakarlarken, araba kornaları «Algèrie française» [Fransız Cezayir] diye tempo tutuyor. Fanon, psikiyatrların kısa bir süre önce yaptıkları kongrelerde, yerlilerin suça eğilimleri karşısında dehşete düştüklerini hatırlatıyor: Psikiyatrlar, «Bu insanlar birbirlerini öldürüyorlar, bu normal değil. Cezayirliler'in beyinleri gelişmemiş olsa gerek» diyorlardı. Başka psikiyatrlar da Orta Afrika'daki «Afrikalılar'ın beyinlerinin ön kesimini çok az kullandıklarını» saptamışlardı. Bilimciler, bu araştırmalarını bugün Avrupa'da da sürdürmeliler, özellikle Fransızlar arasında. Öyle görünüyor ki biz de bir kaç yıldır beyin uyuşukluğuna yakalanmış olmalıyız: Yurtseverlerimiz bugün artık biraz da kendi yurttaşlarını öldürüyor; öldürülecek kişiyi evde bulamadıklarında ev sahibini ya da evi havaya uçuruyorlar. Bu sadece bir başlangıçtır: Gelecek sonbahara ya da ilkbahara iç savaş bekleniyor. Beynimizin ön kesimi çok sağlıklı görünüyor. Yerlilerin işini bitiremediğimizden dolayı değil midir ki, şiddet geriye, bize dönüp, ruhumuzda birikiyor ve bir çıkış yolu arıyor? Cezayir halkının birliği, Fransız halkının bölünmesine yol açıyor. Anayurt topraklarının her yanında aşiretler savaş dansları yaparak mücadeleye hazırlanıyorlar. Terör bizim ülkemize yerleşmek üzere Afrika'yı terk etti. Çünkü ülkemizde, yerlilerin bizi yenilgiye uğratmasının yol açtığı rezilliği, kendi kanımızla ödetmeye çalışacak kadar aptal insanlar var. Bunların yanısıra suçlu olan bir yığın başka insan da var: Cezayir'de yapılan Bizerta ya da Eylül katliamlarından sonra, hangimiz «yeter» diye bağırmak için sokağa çıktık? İyice düşünürsek, bunlar solun en sert kesimleri ile yufka yürekli liberallerdi sadece. Onların içinde de ateş ve kavga tutkusu yükseliyor. Ama öte yandan nasıl da korkuyorlar! Öfkelerini efsaneler ve karmaşık geleneklerle gizlemeye

çalışıyorlar. Hesaplaşma anını ve gerçekliğin gün ışığına çıkmasını geciktirmek amacıyla, ne pahasına olursa olsun bizi karanlıkta bırakmakla görevli büyük bir büyücüyü iş başına getirdiler. Yapacak bir şey yok: Birilerinin açıkça uyguladığı, ötekilerin ise geri püskürttüğü şiddet, ortada dönüp duruyor. Bir gün Metz'de patlak verecek, bir başka gün ise Bordeaux'da. Bugün burada, yarın orada, tıpkı oyunda bir nesneyi çaktırmadan karşısındakinin bir yerine yerleştirmek gibi. Şimdi bizi yerlinin konumuna götürecek olan yolda adım adım ilerleyeceğiz. Tam anlamıyla yerli olabilmemiz için, önce bir zamanların sömürge yerlileri tarafından ülkemizin işgal edilmesi ve bizim de açlıktan can çekişecek hale gelmemiz gerekiyor. Bu gerçekleşmeyecek, çünkü biz Fransız halkı çökmekte olan sömürgecilik tarafından büyülenmiş durumdayız ve yakında sömürgecilerimiz, içeride bizim tepemize çıkacak, bunamış ve kibirli, tıpkı bizim şimdiki halimiz gibi. işte bunlar tanrılarımız ve putlarımızdır.

Fanon'un eserinin son bölümünü okuduğunuzda, sefaletin doruğunda bir yerli olmanın, bir zamanların sömürgecisi olmaktan daha değerli olduğunu siz de kabul edeceksiniz. Bir polis memurunun günde on saat işkence yapmaya zorlanması iyi bir şey değildir. Böyle bir çalışma biçimi, kendi çıkarları için cellatların fazla mesai yapması yasaklanmazsa, bir gün ruh bozukluklarına yolaçacaktır. Ulusun ve ordunun ahlâkı yasalarla savunulmak isteniyorsa ve bu onun ahlâksızlaşmasını getiriyorsa ve cumhuriyetçi geleneğe sahip bir ülkede yüzbinlerce genç, darbeci subaylara emanet ediliyorsa, bu hiç de hoş bir şey değildir. Sizler, ey sevgili yurttaşlarım! Bizim adımıza işlenen cinayetlerin pekala farkında olan yurttaşlar, bütün bunları bilip de, kendimizi yargılamış oluruz korkusuyla, kimseye tek kelime söylememek, hatta kendi kendimize bile itiraf etmemek gerçekten hoş bir şey değil. Başlangıçta bunları bilmediğinizi söylüyordunuz, buna gerçekten inanmak istiyorum, daha sonra belli şüpheleriniz oldu, şimdiyse biliyorsunuz artık, ama hâlâ susuyorsunuz. Sekiz yıllık suskunluk; ne büyük bir ahlaksızlık! Suskunluğunuz bari bir işe yarasa, ama boşuna: Bugün artık işkencenin yakıcı güneşi en tepe noktasında ve ışınları bütün ülkeleri körleştiriyor. Bu kör edici ışınlar karşısında öfke ve korkusunu gizlemeye çalışırken, bütün gülüşler sahteleşecek, bütün yüzler makyaja gereksinme duyacak ve bütün davranışlarda iğ-

rençlik ve işbirlikçilik sırıtacaktır. Bugün bir cenazenin ortaya çıkması için, iki Fransız'ın bir araya gelmesi yetmektedir. «Bir cenaze» mi dedim? Fransa, bir zamanlar bir ülkenin adıydı. Dikkat edelim, 1961 yılında bu sözcük bir nevroz hastalığına ad olmasın.

Tedavi olanağı var mı? Evet. Achilleus'un mızrağı gibi, ancak şiddetin kendisi, kendi yol açtığı yaraları iyileştirebilir. Bugün korku bizi hasta, alçak ve tutsak hale getirmiştir, hem de en kötü biçimde. Neyse ki sömürgeci aristokrasi bununla da yetinmiyor: Cezayir'de kurtuluşu geciktirme görevini, o ancak Fransızları sömürgeleştirme sürecini tamamladığında yerine getirebilir. Hergün konuyu görüşmekten, tartışmaktan kaçınıyoruz. Ama sürekli olarak kaçamayacağımızı bilmelisiniz. Onlar öldürücü darbeleriyle üstümüze üstümüze gelecek ve darbelerini indireceklerdir. Ve o zaman artık sihirbazların ve fetişlerin devri sona erecek. Dövüşmek zorundalar, döğüşmezlerse toplama kamplarında çürüyecekler.

Bu artık diyalektiğin son evresidir: Bu savaşı yargılıyorsunuz, ama hâlâ Cezayir savaşçılarıyla dayanışma cesaretini gösteremiyorsunuz. Korkmayın! Sömürgeci efendilere ve paralı askerlere güvenin: Onlar sizi zamanı geldiğinde ite kaka en öne çıkaracaklardır. Belki sırtınızı duvara dayadıkları zaman, o eski ve sık sık tekrarlanan suçların içinizde yarattığı yeni şiddetin dizginlerini koyvereceksiniz. Ama bu, hep söylendiği gibi, konu dışı bir öykü, insanın öyküsü. Bugünün tarihini yapanlara katılacağımız anın yaklaştığından eminim.

Eylül 1961,
Jean-Paul Sartre

1930'da fransızların, Cezayir'i ele geçirişlerinin yüzüncü yıldönümü dolayısıyle diktikleri anıt, 1962'de, ülkenin bağımsızlığını kazanmasından sonra yapılan gösteriler sırasında F.L.N. (Ulusal Kurtuluş Cephesi) savaşçıları tarafından yıkılıyor.

"Hepimiz Katiliz", Jean Paul SARTRE'ın Cezayir Savaşını sorgulayan yazılarını derliyor. Bu yazılarda sömürgecilik bir sistem olarak yargılanırken, aydınların ve solun ulusal sorun ve ulusal kurtuluş mücadeleleri karşısındaki tavrı da sorgulanıyor.

Ve aynı zamanda yürütülen kirli savaş karşısında suskun kalan Fransız toplumu da eleştiri oklarından nasibini alıyor. Sartre şöyle diyor: "Bu savaşı yargılıyorsunuz, ama hala Cezayir Savaşçılarıyla dayanışma cesaretini gösteremiyorsunuz. Korkmayın! Sömürgeci efendilere ve paralı askerlere güvenin. Onlar zamanı geldiğinde sizleri itekaka en öne çıkaracaklardır. Belki sırtınızı duvara dayadıkları zaman, o eski ve sık sık tekrarlanan suçların içinizde yarattığı yeni şiddetin dizginlerini koyvereceksiniz. Ama bu, hep söylendiği gibi, konu dışı bir öykü, insanın öyküsü. Bugünün tarihini yapanlara katılacağınız anın yaklaştığından eminim."

Jean Paul SARTRE

ISBN 975-344-072-3

9 789753 440721